

Rapport

Jaarrapport ruimte voor sport en bewegen

Overzicht van beleidsrelevante kennis
over de sport- en
beweeginfrastructuur

Jaarrapport ruimte voor sport en bewegen

Overzicht van beleidsrelevante kennis over de sport- en beweeginfrastructuur

Met ondersteuning van het ministerie van VWS

Redactie

Daniëlle Ruikes

Björn Schadenberg

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het Mulier Instituut.

© Mulier Instituut

Utrecht, 11 november 2024

www.mulierinstituut.nl

info@mulierinstituut.nl

Disclaimer

U mag delen uit deze publicatie overnemen op voorwaarde van bronvermelding: auteur(s), de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.

Er gelden gebruiksvoorwaarden voor de foto's in deze publicatie. Neem foto's daarom niet over zonder toestemming van het Mulier Instituut.

Over ons

Het Mulier Instituut doet sportonderzoek voor beleid en samenleving. Voor overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen, sportorganisaties en bedrijven onderzoeken we allerlei thema's op het gebied van sport en sportief bewegen: van de sportdeelname van (groepen) Nederlanders tot de motorische vaardigheden van kinderen, en van diversiteit en inclusie in de sport tot de economische impact van sportevenementen.

Het Mulier Instituut is een onafhankelijke stichting zonder winst oogmerk.

Ons doel is bijdragen aan goed onderbouwd beleid, gericht op de bevordering van sport, sportief bewegen en versterking van de sportsector. Dit doen we op verschillende manieren:

We verzamelen data en monitoren de Nederlandse sportsector en beleidsprogramma's.

We ontwikkelen kennis en onderzoeksmethoden via verkennende en verdiepende studies.

We duiden onderzoeksuitkomsten en vertalen deze naar de beleidspraktijk.

We onderbouwen beleidsbeslissingen met expertise en advies.

We bieden gevraagd en ongevraagd duiding en reflectie in de rol van 'kritische vriend' van de sportsector.

We zetten ons in voor de bevordering van de sportwetenschap.

Afkortingen & Begrippen

Afkortingen

BGT	Basisregistratie Grootschalige Topografie
DSA	Database SportAanbod
KBO	Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving
LIA	Lokale Inclusie Agenda
NSO	Nationaal Sportonderzoek
SES- WOA	Sociaaleconomische- statusscores – welvaart, opleidingsniveau, arbeidsverleden
VTO	Vrijtijdsomnibus

Begrippen

Sport- en beweeginfrastructuur
Alle 'formele' sportaccommodaties en sport- en beweegmogelijkheden in de openbare ruimte.

Sportaccommodaties
Sportvoorzieningen voor sportbeoefening, oftewel de locatie waarop gesport wordt (bv. voetbalveld), en randvoorzieningen, die in meer of mindere mate aanwezig zijn om de sportbeoefening mogelijk te maken (veldverlichting, kleedkamers, etc.).

Sport- en beweegmogelijkheden in de openbare ruimte
Voorzieningen in de openbare ruimte die specifiek zijn ingericht voor sportbeoefening (calisthenicsparken, ruiterspaden etc.) en sport- en beweegmogelijkheden die niet primair voor sport zijn ingericht (wegen, fietspaden, parken).

Inhoudsopgave

Jaarrapport ruimte voor sport en bewegen

1	Inleiding	5
1.1	Doelstelling	5
1.2	Scope	5
2	Landschap van sportaccommodaties	7
2.1	Database SportAanbod (DSA)	7
2.2	Aanbod en spreiding	13
2.3	Ruimtebeslag sport	15
2.4	Reisafstand en reisbereidheid	16
2.5	Doorontwikkeling planningsinstrument zwembaden	30
2.6	Sportaccommodaties in de stad	32
3	Benutting van sportruimte	38
3.1	Accommodatiegebruik	38
3.2	Toekomstige accommodatiebehoefte	44
4	Exploitatie en financiering	48
4.1	Eigendom en exploitatie	48
4.2	Financiering en ondersteuning	55
5	Duurzaamheid	72
5.1	Energie	72
5.2	Duurzaamheidsmaatregelen bij verenigingen	73
5.3	Duurzaamheidsmaatregelen bij gemeenten	83
5.4	Onderzoeken in de sector	84
5.5	Internationaal perspectief	85
6	Toegankelijkheid	87
6.1	Professionals over de toegankelijkheid van sportaccommodaties: een overzicht	87
6.2	Professionals over de toegankelijkheid van sportaccommodaties: verdieping	99
6.3	Een toegankelijke fietsomgeving	105
7	Openbare ruimte	109
7.1	Doorontwikkeling Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving	109
7.2	De beweegvriendelijke omgeving: wat werkt in Nederland?	120
7.3	Actief transport en actieve recreatie	128
7.4	Wandelen	135
8	Slotbeschouwing	141
8.1	Landschap van sportaccommodaties	141
8.2	Benutting sportruimte	142
8.3	Exploitatie en financiering	143
8.4	Duurzaamheid	144
8.5	Toegankelijkheid	145
8.6	Openbare ruimte	147
	Bronnen	150
	Bijlage 1 – Aantal accommodaties DSA	159
	Bijlage 2 – Registratie eigendoms- en exploitatiegegevens in DSA	160
	Bijlage 3 – Leidraad focusgroep professionals toegankelijke sportaccommodaties	164
	Bijlage 4 – Zoektermen literatuurstudie	167

Inleiding

Dit jaarrapport brengt de laatste beleidsrelevante kennis en data over de sport- en beweeginfrastructuur bij elkaar. In dit eerste hoofdstuk beschrijven we het doel en de afbakening van het rapport.

Deze editie is de vijfde in zijn reeks. In 2019, 2020, 2021 en 2022 verscheen eerder een jaarrapport.¹ Vorig jaar verscheen geen jaarrapport, maar publiceerden we het rapport 'Sportaccommodaties in Nederland 2023' (Van der Poel & Hoekman, 2023). Daarin gingen we onder andere uitgebreid in op actuele beleidsmatige onderwerpen over de sportaccommodaties. En we publiceerden een jaarrapport Sporten en bewegen in de openbare ruimte (Rauws et al., 2023), waarin we resultaten uit verschillende onderzoeken en de belangrijkste cijfers over sport en bewegen in de openbare ruimte bundelden.

1.1 Doelstelling

Ruimte voor sport en bewegen is één van de thema's uit Sportakkoord 2.0. Dit thema is gericht op het creëren van een toekomstbestendige sport- en beweeginfrastructuur die uitnodigend, faciliterend en toegankelijk is voor iedereen.

Het jaarrapport heeft als doel om recente beleidsrelevante kennis over de sport- en beweeginfrastructuur bij elkaar brengen. Daarmee willen we bijdragen aan goed onderbouwd beleid, gericht op de bevordering van een toekomstbestendige infrastructuur om te sporten en te bewegen.

Een deel van deze kennis is in afzonderlijke publicaties al verschenen. In dit jaarrapport rapporteren we hierover dan alleen beknopt en verwijzen we naar de afzonderlijke publicaties. Over kennis die nog niet eerder gepubliceerd is, rapporteren we uitgebreider.

1.2 Scope

Sport- en beweeginfrastructuur

In het jaarrapport focussen we op de sport- en beweeginfrastructuur in Nederland. We kijken hierbij zowel naar 'formele' sportaccommodaties als naar sport- en beweegmogelijkheden in de openbare ruimte.

Een sportaccommodatie bestaat uit sportvoorzieningen voor sportbeoefening, oftewel de locatie waar wordt gesport (bv. het voetbalveld), en uit randvoorzieningen die in meer of mindere mate aanwezig zijn om de sportbeoefening mogelijk te maken (o.a. kleedkamers, kantines en verlichting).

¹ De vorige edities van het jaarrapport publiceerden we onder de noemer Duurzame Sportinfrastructuur.

In de openbare ruimte zijn voorzieningen aanwezig die specifiek zijn ingericht voor sportbeoefening, zoals calisthenicsparken, ruitersporen en mountainbikeroutes. Maar de sport- en beweegmogelijkheden met bijvoorbeeld wegen, fietspaden en parken zijn breder.

(Data)bronnen en internationaal perspectief

In het jaarrapport maken we veel gebruik van databronnen van het Mulier Instituut, zoals de Database SportAanbod (DSA), het Nationaal Sportonderzoek (NSO) en het Verenigingspanel. Om een volledig beeld te krijgen van alle beleidsrelevante data over de Nederlandse sport- en beweeginfrastructuur vullen we onze eigen data en onderzoeken aan met informatie van andere partijen.

Nederland heeft een onderscheidende ruimtelijke-planningstraditie, die stapsgewijs is ontwikkeld in de twintigste eeuw. Sport en bewegen hebben een duidelijke positie in deze traditie. Dit heeft geleid tot een unieke sportinfrastructuur. Waar mogelijk kijken we ook naar ontwikkelingen en trends uit andere landen die beleidsmatig interessant zijn voor de Nederlandse context en vergelijken we de beschikbare data en kennis. Of benoemen we waar data- en kennisuitwisseling met andere landen heeft plaatsgevonden.

Leeswijzer

- In hoofdstuk 2 bieden we een overzicht van het landschap van sportaccommodaties.
- In hoofdstuk 3 richten we ons op het gebruik van de sportruimte voor sport en bewegingsonderwijs en kijken we naar de accommodatiebehoefte in de toekomst.
- In hoofdstuk 4 staat exploitatie en financiering van sportaccommodaties en de ontwikkelingen hierin centraal.
- In hoofdstuk 5 hebben we aandacht voor duurzaamheid.
- In hoofdstuk 6 beschrijven we aspecten van de toegankelijkheid van sportaccommodaties en gaan we verder in op de fietsomgeving.
- In hoofdstuk 7 bespreken we de openbare ruimte als plek om te sporten en bewegen.
- Tot slot brengen we in hoofdstuk 8 alles samen en komen we tot een overzicht van de opgedane inzichten. We maken hierbij een koppeling met het Sportakkoord 2.0.

Landschap van sportaccommodaties

Karin Wezenberg-Hoenderkamp, Koen Thijssen, Eef Hollander, Robin Rauws, Björn Schadenberg & Daniëlle Ruikes

In dit hoofdstuk gaan we in op het landschap van sportaccommodaties in Nederland. We beschrijven (ontwikkelingen in) de Database SportAanbod (DSA), de spreiding van sportaccommodaties, het ruimtebeslag van sport en de reisafstand en -bereidheid om te sporten. We gaan daarbij in op verschillen tussen (typen) regio's.

2.1 Database SportAanbod (DSA)

In de Database SportAanbod (DSA) registreert het Mulier Instituut gegevens van sportaccommodaties en de bijbehorende (sport)voorzieningen. Hierbij zijn bijvoorbeeld afzonderlijke voetbalvelden de 'voorzieningen' en alle voetbalvelden op een sportpark bij elkaar de 'voetbalaccommodatie'.

Van deze accommodaties en voorzieningen gebruiken we er in dit jaarrapport respectievelijk 21.892 en 51.916 om het sportlandschap te beschrijven.² In [tabel B1.1](#) in bijlage 1 staat een overzicht van het aantal accommodaties naar type sport.

Het aantal sportaccommodaties in de DSA is op 1 augustus 2023 hoger dan op 1 oktober 2022 (toen bijna 21.000). Die toename is te verklaren door de komst van nieuwe accommodaties (zoals padelbanen) en verbeteringen in de dataregistratie (bv. door controles met luchtfoto's en het verstrekken van informatie door gemeenten).

² In totaal staan er 24.948 sportaccommodaties in de DSA, met 55.961 voorzieningen (peildatum: 1 augustus 2023). De accommodaties en voorzieningen die we buiten beschouwing laten, zijn accommodaties die geen reguliere sportaccommodatie voor amateurs zijn (zoals voetbalstadions of open-zwemwaterlocaties), accommodaties waarvoor de landelijke dekking nog te beperkt is (zoals vechtsportaccommodaties en danszalen) en oefenvelden (sportvelden met afwijkende afmetingen).

Peildatum DSA

In 2023 zijn we gestart met de doorontwikkeling van de DSA, met planvorming voor het verstevigen ervan. Deze doorontwikkeling concentreert zich op drie onderdelen: definities, kwaliteit data en webapplicatie.

In 2024 hebben we op deze drie onderdelen ingezet en geen nieuwe analyses op gegevens uitgevoerd. De in dit jaarrapport gerapporteerde cijfers op basis van de DSA hebben daarom de peildatum **1 augustus 2023** en zijn ook terug te vinden in de monitor Sportaccommodaties in Nederland 2023 (Van der Poel & Hoekman, 2023).

Gebruik van de DSA

De DSA is een open databron. Sinds begin 2022 is het mogelijk om via het DSA-portaal (<https://dsa-portaal.mulierinstituut.nl/>) de inhoud van de DSA te bekijken en exports te maken. Hiervoor moet je eenmalig een gebruikersnaam en wachtwoord aanmaken.

Op het DSA-portaal worden alleen de gegevens getoond en geëxporteerd die openbaar zijn (naam, adres, type, aantal voorzieningen). In totaal zijn er 493 accounts aangemaakt voor de DSA, waarvan 148 het afgelopen jaar actief zijn geweest (peildatum 14 oktober 2024). Gebruikers zijn bijvoorbeeld onderzoekers van kennisinstellingen, studenten, adviseurs en beleidsmedewerkers.

Naast het gebruik van de DSA via het DSA-portaal kun je een API gebruiken. Een API maakt het mogelijk om op een geformaliseerde manier data op te halen vanuit deze applicatie. Deze API gebruikt het Mulier Instituut ook om gegevens in de DSA te updaten.

Ontwikkelingen DSA

● Definities

In 2023 zijn we een traject gestart om de definities in de DSA aan te scherpen, zodat de gebruikte termen beter en eenduidig uitlegbaar zijn. Na interne consultaties met diverse medewerkers van het Mulier Instituut hebben we de aangescherpte definities aan de klankbordgroep van de DSA voorgelegd. Het Mulier Instituut heeft daarna de werkdefinitie vastgesteld.

In 2024 herstructureren we met deze werkdefinitie de DSA. Deze herstructurering betekent dat we aan de 'achterkant' van de DSA moeten programmeren, dat we veel hebben getest en dat we de DSA beter toekomstbestendig maken.

Werkdefinitie voorziening, pand en accommodatie

Een *voorziening* is een afgebakend niet-privaat object in de fysieke ruimte beheerd voor sportuitoefening door mensen. Een voorziening moet herkenbaar, tastbaar, afgebakend en niet verder deelbaar zijn en heeft een oppervlakte.

Een *pand* is een gebouw, direct gerelateerd aan een of meerdere voorzieningen, zoals het pand waarin de voorziening zich bevindt, kleedkamers behorend bij een voorziening of een kantine waar meerdere voorzieningen bij horen.

Een *accommodatie* is een verzameling van panden en voorzieningen voor één type sport. Hierbij zien we een zaalsportvoorziening ook als één type voorziening. Een pand kan bij meerdere accommodaties horen.

Een *sportcomplex* is een verzameling van accommodaties wanneer een of meerdere accommodaties onder dezelfde naam en/of locatie vallen.

● **Webapplicatie**

Het dataportaal van de DSA is in eerste instantie ontwikkeld voor het beheren en updaten van de DSA. Daarnaast kunnen externen de DSA bekijken en exporteren in het portaal. De gebruikersvriendelijkheid van het portaal voor zowel intern als extern gebruik kunnen nog beter. Tegelijk met de herstructurering van de data ontwikkelen we daarom ook een nieuwe webapplicatie.

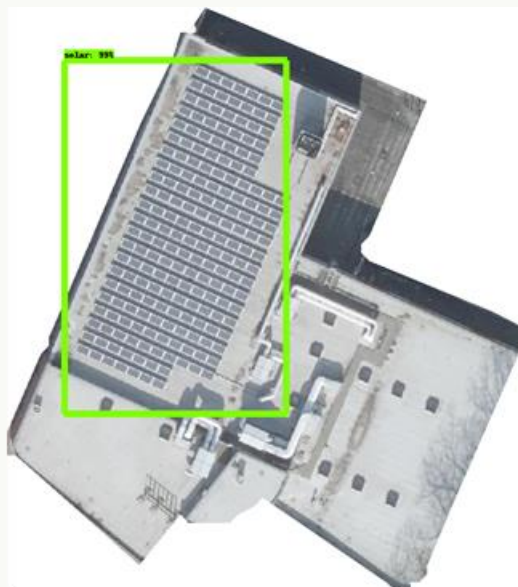
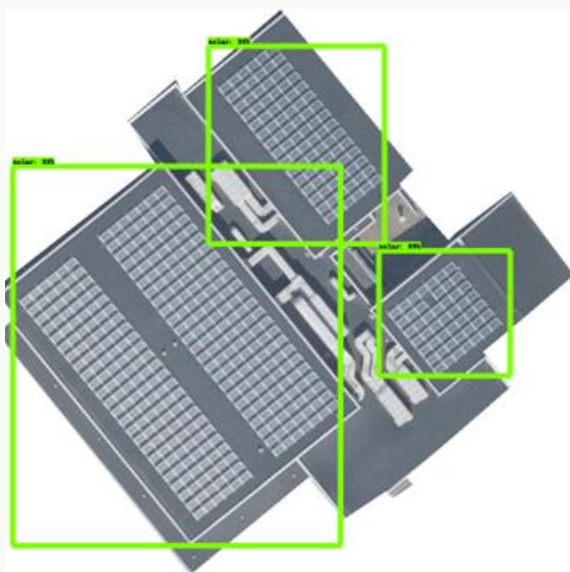
De verwachting is dat deze nieuwe applicatie, ter vervanging van het huidige portaal, eind 2024 of begin 2025 live gaat. Deze nieuwe applicatie is gebruiksvriendelijker. De verdere ontwikkeling van deze applicatie loopt in 2025 door.

● **Automatische detectie zonnepanelen**

Sportaccommodaties worden over het algemeen onderbenut, volgens onderzoek van ZonMw. Een manier om meer gebruik te maken van sportaccommodaties is om zonnepanelen op de daken te leggen. Daarnaast worden eigenaren van sportaccommodaties via verschillende subsidies gemotiveerd om duurzamer te werken. In dit kader zijn we een pilot gestart om zonnepanelen te herkennen vanaf satellietfoto's.

Na deze succesvolle pilot hebben we een algoritme ontwikkeld dat zonnepanelen identificeert op daken van sportaccommodaties (panden). Dit bepaalt voor een pand in de DSA of er zonnepanelen op liggen. Hierbij maken we gebruik van luchtfoto's. Omdat er sinds 2016 landsdekkende luchtfoto's als open data beschikbaar zijn, kan het algoritme ook 'terugkijken' in de tijd. Hiermee kunnen we analyseren in hoeverre het aantal zonnepanelen op sportvastgoed is veranderd.

Figuur 2.1
Automatische detectie zonnepanelen

Bron: Publieke Dienstverlening Op de Kaart (pdok) 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

● Automatische velddetectie

In 2023 hebben we een algoritme ontwikkeld dat op basis van beeldherkenning sportvelden kan detecteren. Dit algoritme herkent momenteel voetbal-, hockey-, handbalvelden en tennisbanen. Met dit algoritme kunnen we controleren waar sportvelden liggen en de geometrie (omlijning) opslaan. Ook nieuwe velden kunnen we op deze manier identificeren.

Door het opslaan van de geometrie kunnen we bepalen of het een volledig veld of bijvoorbeeld een pupillenveld betreft, en kunnen we de totale oppervlakte aan sportruimte (voor de onderscheiden sporten) bepalen. Ook kunnen we, door vergelijking in de tijd, mutaties signaleren.

Figuur 2.2

Automatische detectie van drie volledige hockeyvelden met omlijning

Bron: Publieke Dienstverlening Op de Kaart (pdok) 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

● Automatische kunstgrasdetectie

Het onderscheid tussen natuur- en kunstgras is in standaard luchtfoto's niet altijd duidelijk (automatisch) te herkennen. Met infraroodbeelden is dit wel mogelijk. Dit komt door de verschillende lichtfrequenties die kunst- en natuurgras weerkaatsen.

In 2024 hebben we verder gewerkt aan een algoritme dat kunstgrasvelden identificeert. Ook dit algoritme is bruikbaar op oudere luchtfoto's (vanaf 2016), waardoor we aanleg van kunstgras kunnen detecteren. Het algoritme is nog in ontwikkeling, zodat we in de toekomst (mogelijk) ook andere ondergronden en hybride vormen van gras kunnen onderscheiden.

Figuur 2.3

Natuurgras en kunstgras op standaard luchtfoto (links) en infraroodluchtfoto (rechts)

Bron: Publieke Dienstverlening Op de Kaart (pdok) 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

● **Automatisering datavalidatie**

In 2024 hebben we een algoritme ontwikkeld dat handwerk automatiseert tijdens datavalidatie. Het algoritme helpt om 'na te kijken locaties' te identificeren. Dit zijn locaties in de DSA waarvoor we via Google Maps geen vergelijkbare accommodatie vinden, bijvoorbeeld omdat een accommodatie gesloten is. Deze locaties kunnen we vervolgens handmatig controleren.

● **Uitwisseling en samenwerking**

De nieuwe doorgevoerde definities hebben we uitvoerig besproken met relevante partijen (Klankbordgroep, NOC*NSF). We hebben de verschillende onderdelen op zo'n manier gedefinieerd dat de data uit het Kwaliteit Zorgsysteem (NOC*NSF) en de DSA met elkaar te vergelijken zijn.

In de Routekaart Verduurzaming Sport staan ambities om de sportsector te verduurzamen. In dit kader wordt de sportsector, tot 2030, gemonitord op verschillende duurzaamheidsaspecten. Wij hebben, in samenwerking met het Kadaster en het CBS, de sportsector afgebakend. We verkennen de mogelijkheden om de data in de DSA en het Kadaster te verrijken met beide bronnen.

Daarnaast gebruiken we EP-online als bron om de DSA te verrijken. Dit is een officiële landelijke database waarin energielabels en energieprestatie-indicatoren van gebouwen staan.

Tot slot hebben we de ambitie opnieuw uitgesproken om, in samenwerking met Ongehinderd, de toegankelijkheid van sportaccommodaties te monitoren. Zodra de API van de DSA weer operationeel is, brengen we deze koppeling tot stand.

2.2 Aanbod en spreiding

Nederland kent een fijnmazige en diverse sportinfrastructuur. In het rapport 'Sportaccommodaties in Nederland 2023' (Van der Poel & Hoekman, 2023) hebben we kengetallen over het aanbod en de spreiding van sportaccommodaties op een rij gezet.

De in paragraaf 2.1 genoemde 21.892 sportaccommodaties komen overeen met gemiddeld 30,7 sportaccommodaties per 25.000 inwoners voor Nederland. Het totaal aantal accommodaties per 25.000 inwoners verschilt naar diverse gebiedskenmerken:

- Het aantal accommodaties per 25.000 inwoners is lager bij gemeenten met meer inwoners.
- Het aantal accommodaties per 25.000 inwoners is lager bij gemeenten met een hogere stedelijkheid.
- Het aantal accommodaties per 25.000 inwoners is hoger bij gemeenten met een hoge(re) sociale status (SES-WOA).
- In de anticipeer- en krimpregio's zijn relatief veel accommodaties ten opzichte van het aantal inwoners.

Bovenstaande verschillen naar gebiedskenmerken zorgen voor een sterke variatie in het aantal accommodaties per VSG-regio. Het aantal accommodaties varieert van 21,0 per 25.000 inwoners in VSG-regio Amsterdam tot 44,0 per 25.000 inwoners in de regio Fryslân.

In het rapport Sportaccommodaties in Nederland 2023 zijn we op een aantal typen sportaccommodaties dieper ingegaan. In [tabel 2.1](#) staan de belangrijkste kengetallen over deze typen sportaccommodaties. De gemiddelde afstand is de afstand die inwoners van Nederland gemiddeld moeten afleggen om de dichtstbijzijnde accommodatie te bereiken.

Tabel 2.1
Kengetallen sportaccommodaties

Type accommodatie	Aantal accommodaties	Aantal accommodaties per 25.000 inwoners	Gemiddelde afstand in kilometers
Sport totaal	21.892	30,7	0,5
Fitness	2.762	3,9	1,3
Voetbal	2.286	3,2	1,5
Tennis	1.968	2,8	1,5
Sporthallen	1.582	2,2	1,6
Zwembaden	807	1,1	2,3
Hockey	331	0,5	4,2
Golf	275	0,4	6,1
Korfbal	585	0,8	4

Bron: Sportaccommodaties in Nederland 2023 (Van der Poel & Hoekman, 2023).

In paragraaf 2.4 gaan we verder in op de werkelijke reisafstand en de reisbereidheid naar sportaccommodaties van Nederlanders.

Kernindicator sportaccommodaties

De kernindicator sportaccommodaties verwijst naar het aantal sportaccommodaties per 10.000 inwoners (zie Wezenberg-Hoenderkamp et al., 2023 voor meer informatie over de methodiek en berekening).

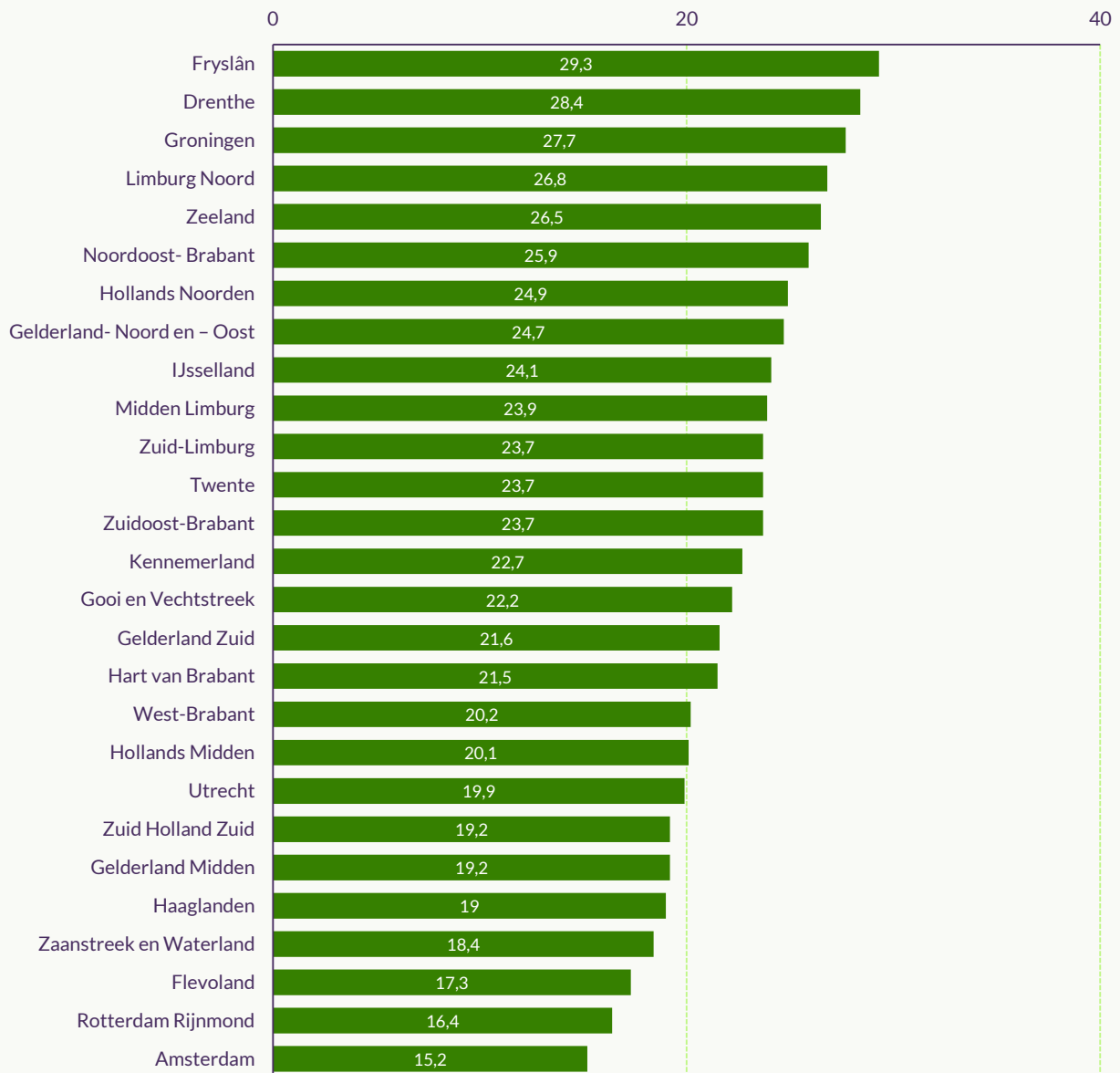
De kernindicator ligt landelijk in 2023 op 21,7 en is sinds 2015 vrij constant. In dezelfde periode is het aantal inwoners in Nederland met circa 900.000 gegroeid. Dit betekent dat het voorzieningenniveau (aantal sportaccommodaties en/of de capaciteit van de sportaccommodaties) in ongeveer gelijke mate is meegegroeid.

Tussen regio's zien we wel (grote) verschillen in de score op de kernindicator. De VSG-regio's met de hoogste scores zijn de dunbevolkte gebieden, zoals Fryslân, Drenthe en Groningen. Dichtbevolkte regio's zoals Amsterdam en Rotterdam Rijnmond scoren juist laag ([figuur 2.4](#)).

Als we kijken naar gebiedskenmerken, zien we over het algemeen een vergelijkbaar beeld met toen we alleen keken naar verschillen in het aantal accommodaties: gemiddeld scoren gemeenten met een hogere stedelijkheid, meer inwoners en een hogere SES-WOA-score (inwoners welvarender en/of hoger opgeleid en/of langduriger aan het werk) hoger op de kernindicator. Daarnaast hebben krimp- en anticipeerregio's gemiddeld een veel hogere waarde voor de kernindicator dan de andere gebieden en het landelijke gemiddelde.

Figuur 2.4**Kernindicator sportaccommodaties per VSG-regio**

(in score op de kernindicator sportaccommodaties)

Bron: Database SportAanbod (DSA), 2023. Analyse en bewerking: Mulier Instituut.

2.3 Ruimtebeslag sport

Nederland telde in 2020 ruim 37.000 hectare sportterrein. In totaal besloeg het sportterrein iets meer dan 1 procent van het totale landoppervlak (1,1%). Het meeste sportterrein ligt in weinig stedelijke gemeenten. Maar de meeste Nederlanders wonen in een (zeer) sterk stedelijke gemeenten. Daardoor is in deze gemeenten gemiddeld minder sportterrein beschikbaar ten opzichte van het aantal inwoners ([tabel 2.2](#)). Hetzelfde verband nemen we waar bij de bevolkingsomvang van gemeenten.

Verandering productieproces

Het CBS heeft het bodemgebruik in 2020 in beeld gebracht met een nieuw, semi-geautomatiseerd productieproces. Een meerjarenvergelijking met eerdere edities van het bodemgebruikbestand is door de methodewijziging niet mogelijk. Verderop in dit hoofdstuk benutten we uitsluitend de eerdere edities om trends weer te geven.

Tabel 2.2

Aantal hectare sportterrein en inwoners en gemiddeld aantal hectare sportterrein per 10.000 inwoners in 2020 naar regio-indeling in 2024

(in aantallen en percentages van het totaal)

	Hectare sportterrein		Aantal inwoners		Gemiddeld aantal hectare sportterrein per 10.000 inwoners
	Absoluut	Relatief	Absoluut	Relatief	
Nederland	37.873	100	17.360.000	100	28,3
Stedelijkheid					
Niet stedelijk	4.505	12	1.200.000	7	40,3
Weinig stedelijk	11.795	31	3.650.000	21	32,7
Matig stedelijk	7.088	19	2.810.000	16	27,3
Sterk stedelijk	9.626	25	5.200.000	30	18,9
Zeer sterk stedelijk	4.860	13	4.510.000	26	12,6
Bevolkingsomvang					
Minder dan 20.000 inwoners	3.015	8	860.000	5	36,2
20.000 tot 50.000 inwoners	16.439	43	5.740.000	33	29,4
50.000 tot 100.000 inwoners	9.355	25	4.200.000	24	23,0
100.000 tot 150.000 inwoners	2.968	8	1.610.000	9	18,6
150.000 tot 250.000 inwoners	4.064	11	2.530.000	15	16,3

Bron: CBS, Bestand Bodemgebruik 2020 (NBBG2020). Bewerking: Mulier Instituut.

2.4 Reisafstand en reisbereidheid

In landelijk gebied wordt het lastiger om sportaccommodaties te exploiteren door bevolkingskrimp. In stedelijk gebied neemt tegelijkertijd de beschikbare ruimte voor sportaccommodaties af door verdichting. Dit heeft gevolgen voor de afstand die Nederlanders moeten afleggen naar sportaccommodaties (Wezenberg-Hoenderkamp et al., 2023).

Hoe ver reizen Nederlanders om te sporten?

Voor meer dan de helft van de sportieve activiteiten (53%) leggen sportende Nederlanders³ minder dan drie kilometer af tot de locatie waar zij meestal sporten ([figuur 2.5](#)). Drie kilometer komt neer op ongeveer tien minuten fietsen.

Verschillen naar achtergrondkenmerken zijn er weinig. Zo zijn de verschillen naar opleidingsniveau en het hebben van een beperking of chronische aandoening klein. Wel valt op dat jongeren gemiddeld het minst ver reizen voor de sportieve activiteiten die zij het vaakst ondernemen: voor 60 procent van de activiteiten leggen zij minder dan drie kilometer af. Ook leggen jongeren het minst vaak grote afstanden af voor hun sportieve activiteiten: voor 13 procent van de activiteiten leggen zij meer dan vijf kilometer af, tegenover ongeveer 27 procent van de 35-plussers.

Een mogelijke verklaring voor de kortere reisafstand van jongeren is dat zij, in tegenstelling tot volwassenen, niet zelf met de auto naar een sportlocatie kunnen gaan. Tegelijkertijd blijkt uit VTO-cijfers dat jongeren zich weinig door hun ouders met de auto laten brengen. Bij kinderen, die gemiddeld verder reizen naar hun sportplek dan jongeren, is dit nog wel het geval. Jongeren fietsen (65%) vaker naar een plek om te sporten dan bijvoorbeeld 35-plussers (ongeveer 30%). Deze sportlocatie is logischerwijs minder ver weg dan de locaties waar volwassenen en kinderen (met de auto) heen kunnen.

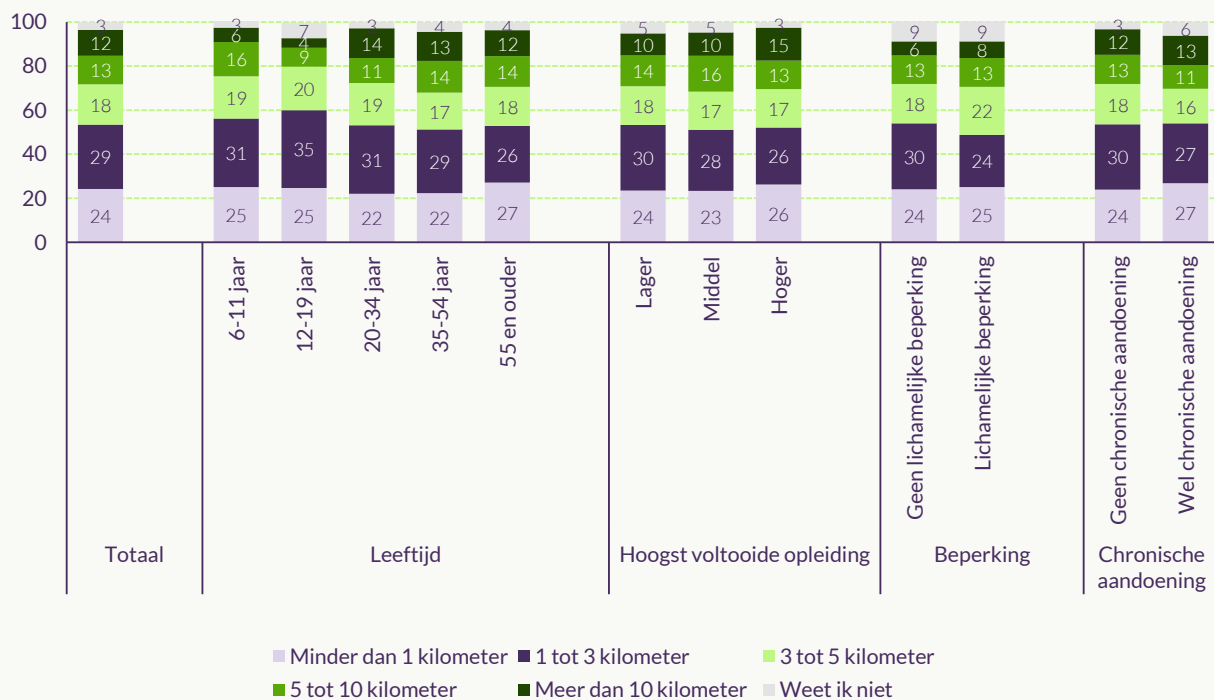
Bewoners van sterk stedelijke gebieden wonen het vaakst binnen drie kilometer van hun meest bezochte sportlocatie (55%), en het minst vaak op vijf kilometer of meer (22%) (niet in figuur). Voor Nederlanders in weinig stedelijke gebieden is dit andersom: zij wonen minder vaak dichtbij (51%) en vaker verder weg dan bewoners van stedelijke gebieden: bijna een derde van hen legt meer dan vijf kilometer af, waarvan ongeveer de helft meer dan tien kilometer reist naar hun meest bezochte sportlocatie. Dit heeft te maken met de lagere bebouwingsdichtheid in weinig stedelijke gebieden, waardoor sportlocaties vaak relatief verder weg liggen dan in stedelijke gebieden met een hoge bebouwingsdichtheid.

³ Nederlanders van 6 jaar of ouder die minstens eens per jaar aan sport doen. Zie 'Verantwoording' voor verdere toelichting.

Figuur 2.5

Gemiddelde afstand die Nederlanders (≥6 jaar) afleggen voor hun meest ondernomen sportieve activiteiten, naar achtergrondkenmerk, 2022

(in procenten, n=4.788)

Bron: Mulier instituut/CBS, Vrijtijdsomnibus 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

● Openbare ruimte het dichtstbij

Een openbare plek, zoals een trapveldje of een skatebaan, is relatief voor het grootste aandeel sporters dichtbij: voor 41 procent van activiteiten die Nederlanders daar ondernemen, hoeven zij minder dan een kilometer te reizen ([figuur 2.6](#)). Voor ruim een derde van deze sportieve activiteiten op een gewenste sportlocatie op de openbare weg of in de natuur reizen Nederlanders ook niet ver: minder dan een kilometer. Maar tegelijkertijd leggen zij voor een vijfde van de sportieve activiteiten (19%) meer dan tien kilometer af. Dit heeft mogelijk vooral te maken met de langere reisafstand tot de natuur, bijvoorbeeld voor sporters die in (sterk) stedelijk gebied wonen.

Accommodaties of locaties voor duursport zijn voor veel (duur)sporters zeer dichtbij: voor 40 procent van de activiteiten die zij daar ondernemen, hoeven zij slechts een kilometer af te leggen ([figuur 2.7](#)). Duursporten zoals hardlopen, (race)fietsen of langeafstandswandelen, kunnen mensen in de openbare ruimte beoefenen, meestal direct vanaf de voordeurdrempel. Sportlocaties in de openbare ruimte voor sportieve activiteiten die Nederlanders doen, zijn dan ook het meest in de buurt ([figuur 2.6](#)). Maar tegelijkertijd moet een op de vijf Nederlanders die (veel) aan duursport doen, meer dan tien kilometer reizen om te kunnen sporten. Mogelijk is dit om op specifieke plekken te kunnen sporten of om aan wedstrijden deel te kunnen nemen.

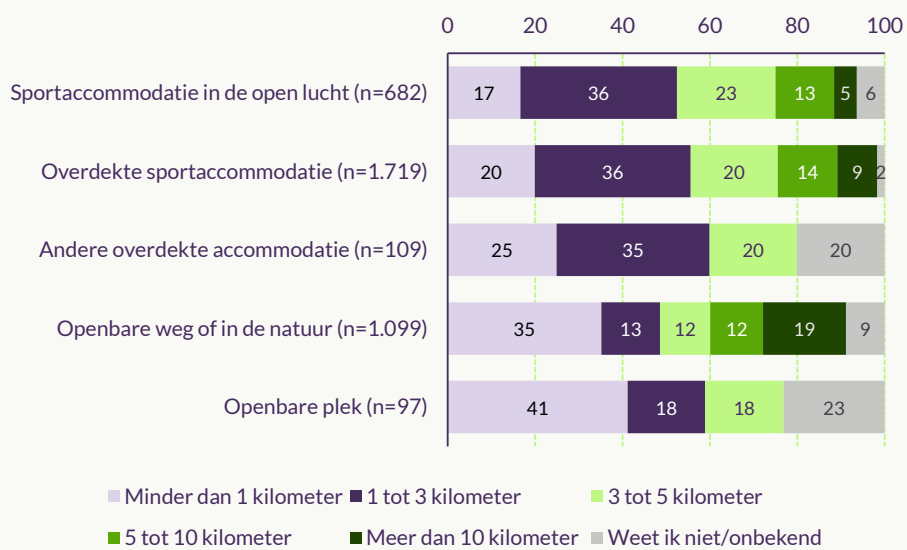
Nederlanders die veelal aan fitness, yoga of turnen doen, leggen gemiddeld de kortste afstand af tot hun sportlocatie. Voor 65 procent van de activiteiten die zij daar ondernemen, reizen zij minder dan drie kilometer, en voor nog eens 18 procent van de activiteiten is deze afstand minder dan vijf kilometer.

Het verst moeten Nederlanders reizen die veel doen aan sport op 'overige' sportlocaties, zoals in zwembaden of boulderhallen. Voor een op de vijf activiteiten die sporters daar doen, leggen ze meer dan tien kilometer af.

Figuur 2.6

Gemiddelde afstand die Nederlanders (≥6 jaar) afleggen voor hun meest ondernomen sportieve activiteiten, naar type locatie, 2022

(in procenten, n=4.788)

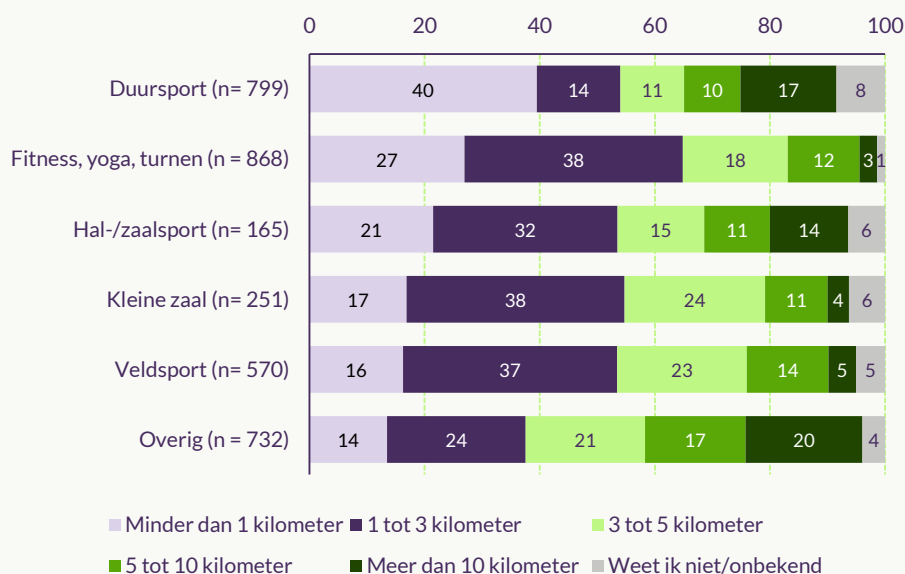

Bron: Mulier instituut/CBS, Vrijtijdsomnibus 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Figuur 2.7

Gemiddelde afstand die Nederlanders (≥6 jaar) afleggen voor hun meest ondernomen sportieve activiteiten, naar type sport(accommodatie), 2022

(in procenten, n=4.788)

Bron: Mulier instituut/CBS, Vrijetijdsomnibus 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

● **Nederlanders bereid verder te reizen dan ze nu doen**

Momenteel leggen Nederlanders voor meer dan de helft van hun sportieve activiteiten (53%) minder dan drie kilometer af ([figuur 2.8](#)). Maar voor nog een groter deel van de activiteiten zijn sporters bereid drie kilometer of verder te reizen om te kunnen sporten: het gaat om 63 procent. Voor een derde van deze activiteiten (19% van het totaal) zijn sporters zelfs bereid om meer dan tien kilometer te reizen. Hierbij gaat het vooral om sporters met een hoger opleidingsniveau zonder chronische aandoening.

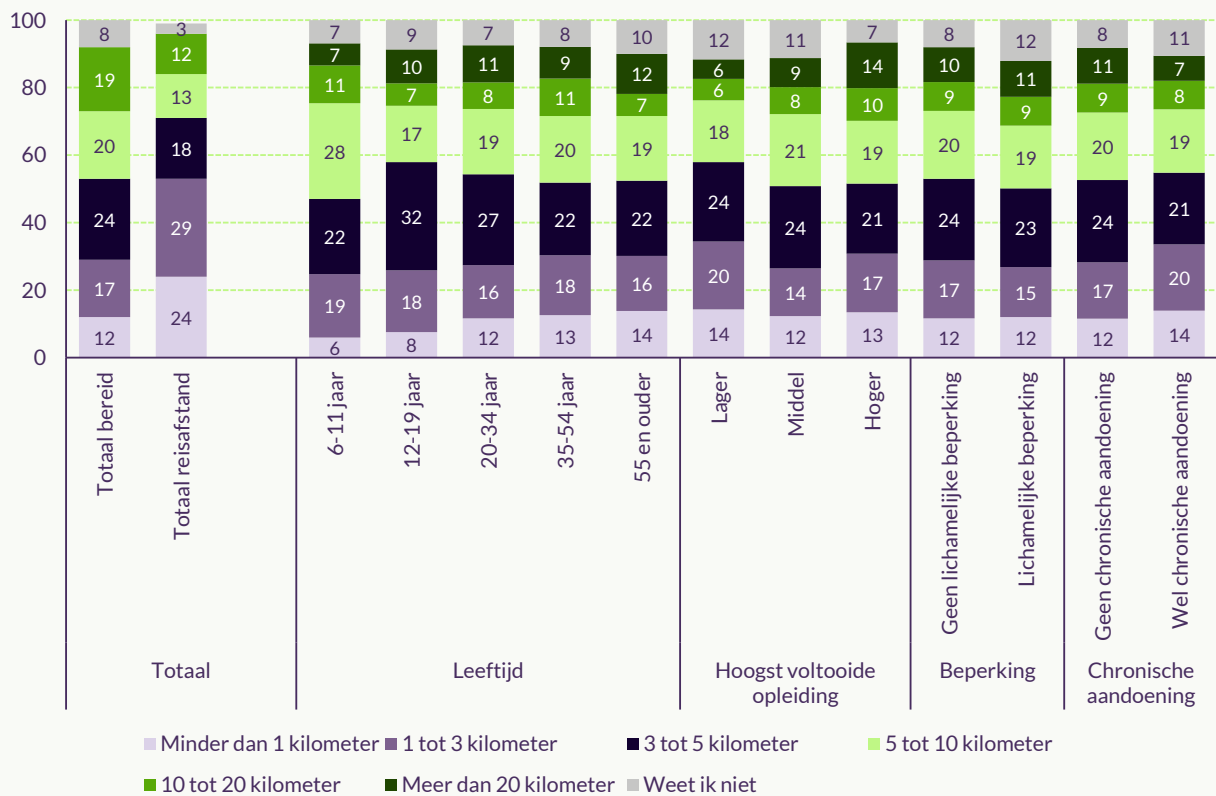
Niet alleen leggen sporters uit weinig stedelijke gebieden gemiddeld voor meer sportieve activiteiten een grotere afstand af (≥5km; 32%), ook zijn ze *bereid* een grotere afstand af te leggen dan sporters uit stedelijke gebieden (niet in figuur). Voor bijna een kwart van de activiteiten (24%) zijn zij bereid meer dan tien kilometer af te leggen, tegenover 16 procent van de sporters in sterk stedelijke gebieden. Afstanden vanaf vijf kilometer zijn zelfs voor bijna de helft van de activiteiten (45%) acceptabel voor sporters uit weinig stedelijke gebieden. Voor sporters uit sterk stedelijke gebieden gaat het om ruim een derde (35%).

Vooral voor activiteiten bij een sportaccommodatie in de open lucht (bijv. een voetbalveld) zijn sporters bereid een grotere afstand af te leggen van vijf kilometer of meer ([figuur 2.8](#)): het gaat om bijna de helft van de activiteiten (49%). Ook de bereidheid om wat verder te reizen (≥5km) voor activiteiten bij een overdekte sportaccommodatie (38%) of op de openbare weg/in de natuur (35%) is groot.

Voor activiteiten die vallen onder ‘overige’ sporten (zoals zwemmen of boulderen), reizen Nederlanders het verst ([figuur 2.7](#)), maar zijn zij ook bereid het verst te reizen ([figuur 2.10](#)): voor bijna een derde van de activiteiten (30%) zijn Nederlanders bereid meer dan tien kilometer of te leggen om te kunnen sporten. Voor fitness, yoga of turnen is dit aandeel met 6 procent het laagst. Dit zijn de activiteiten waarvoor sporters toch al de kleinste afstand aflegden.

Toch zijn het duursportactiviteiten waarvoor Nederlanders het liefst zo min mogelijk reizen. Voor een kwart daarvan (25%) zijn Nederlanders niet bereid meer dan een kilometer af te leggen. Waarschijnlijk gaat dit om sporters die vanuit of vlak bij huis met hun training starten, zoals hardlopers of wielrenners.

Figuur 2.8
Gemiddelde afstand die Nederlanders (≥6 jaar) bereid zijn af te leggen voor hun meest ondernomen sportieve activiteiten, naar achtergrondkenmerk, 2022
 (in procenten, n=4.788)

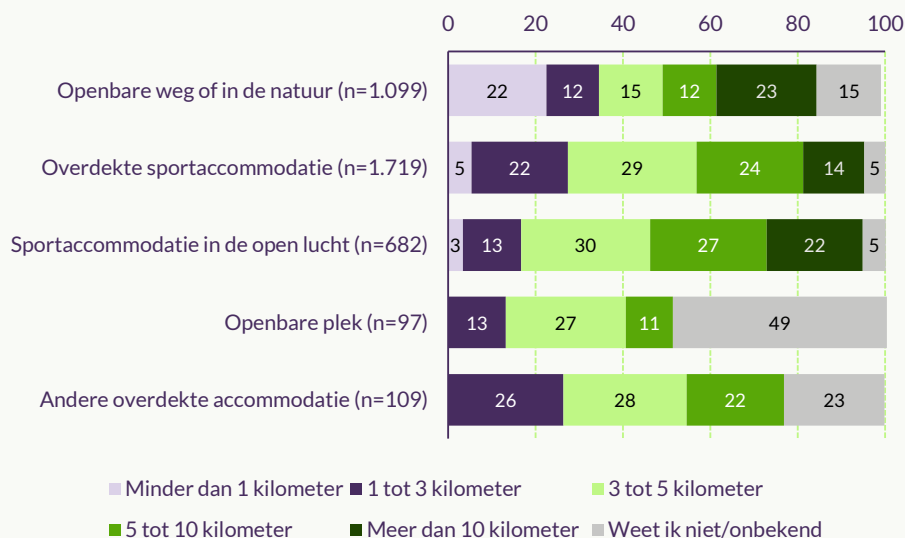

Bron: Mulier instituut/CBS, Vrijtijdsomnibus 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Figuur 2.9

Gemiddelde afstand die Nederlanders (≥6 jaar) bereid zijn af te leggen voor hun meest ondernomen sportieve activiteiten, naar type locatie, 2022

(in procenten, n=4.788)

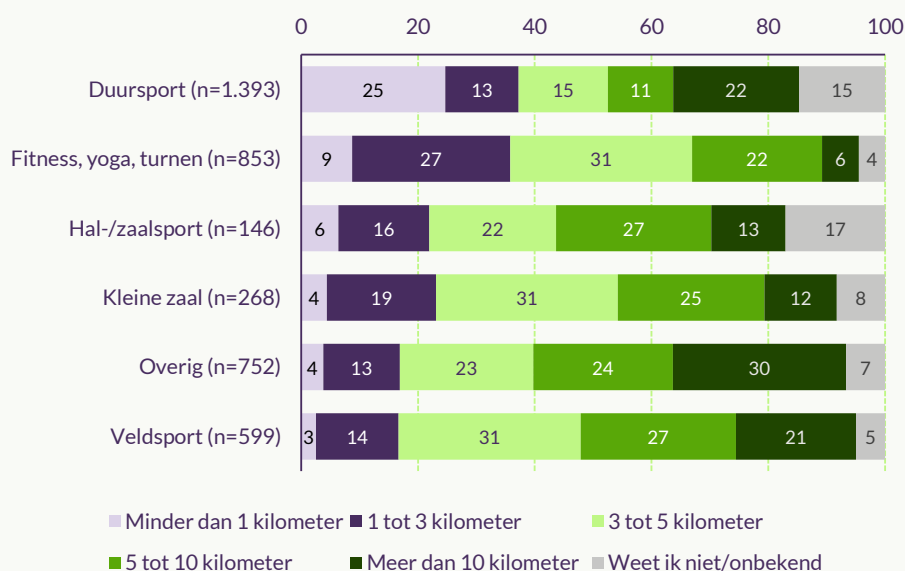

Bron: Mulier instituut/CBS, Vrijetijdsomnibus 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Figuur 2.10

Gemiddelde afstand die Nederlanders (≥6 jaar) bereid zijn af te leggen voor hun meest ondernomen sportieve activiteiten, naar type sportaccommodatie, 2022

(in procenten, n=4.788)

Bron: Mulier instituut/CBS, Vrijetijdsomnibus 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Sociaaleconomische status en sportlocaties

In dit deel van de paragraaf kijken we naar de sociaaleconomische status van Nederlanders in relatie tot hun woonafstand tot en reisbereidheid naar sportlocaties. Ook bestuderen we hun sportdeelname.

Mensen met een hogere sociaaleconomische status (SES) wonen gemiddeld verder bij sportaccommodaties vandaan dan mensen met een lagere SES (Wezenberg-Hoenderkamp & Rauws, 2023). Tegelijkertijd is van mensen met een hogere SES bekend dat zij vaker aan sport doen dan mensen met een lagere SES (CBS/RIVM, 2023). Kennelijk doet afstand er niet toe. Of speelt hier meer mee wat de verschillen in sportdeelname kan verklaren?

● SES-WOA en sportdeelname

We drukken sociaaleconomische status (SES) uit als score op de SES-WOA van het CBS. Deze score bestaat uit financiële welvaart (W) op basis van het inkomen en vermogen, het opleidingsniveau (O) en het recente arbeidsverleden (A). Het CBS hanteert een gemiddelde score voor Nederland van 0, op een schaal van (ongeveer) -2 tot 2. Gemeenten, wijken en buurten krijgen deze score toegekend op basis van de gemiddelde score van alle particuliere huishoudens die er wonen (CBS, z.d.).

Voorals mensen met een hoog inkomen, een hoog opleidingsniveau en een vaste baan sporten wekelijks. Onder mensen met een hoog inkomen en een hoog opleidingsniveau (≥ 25 jaar) ging het in 2022 om 71 procent die wekelijks sportte. Werkenden (≥ 15 jaar), ongeacht hun inkomen of opleidingsniveau, sporten in 57 procent van de gevallen wekelijks.

Het percentage wekelijkse sporters lag onder mensen met een laag opleidingsniveau en laag inkomen met 19 procent aanzienlijk lager. Ook onder werklozen/werkzoekenden (43%), gepensioneerden (40%) en arbeidsongeschikten (22%) sportte een kleiner aandeel wekelijks (CBS/RIVM, 2023).

Van de mensen met een lage SES is een relatief groot deel van niet-westerse herkomst. Verder hebben mensen met een lage SES vaker een lichamelijke beperking en/of chronische aandoening (Van den Dool, 2022). Het aandeel wekelijkse sporters is ook onder deze groepen Nederlanders lager dan gemiddeld (CBS/RIVM, 2023).

Een nuance is hier dat mensen ook op andere manieren dan door te sporten aan de beweegrichtlijnen kunnen voldoen, en dus niet *hoeven* te sporten om gezond en fit te blijven. Voldoende bewegen kan naast door te sporten ook bijvoorbeeld door te tuinieren, te wandelen naar de supermarkt of te fietsen naar het werk.

● Reisafstand en reisbereidheid voor sportieve activiteiten

Over het algemeen geldt: hoe hoger de SES van de wijk waar iemand woont, des te groter de afstand tot de dichtstbijzijnde sportaccommodatie ([figuur 2.11](#)). Dit gaat voor de meeste sporten zowel op voor de mate van welvaart als voor het opleidingsniveau of arbeidsverleden (niet in de figuur).

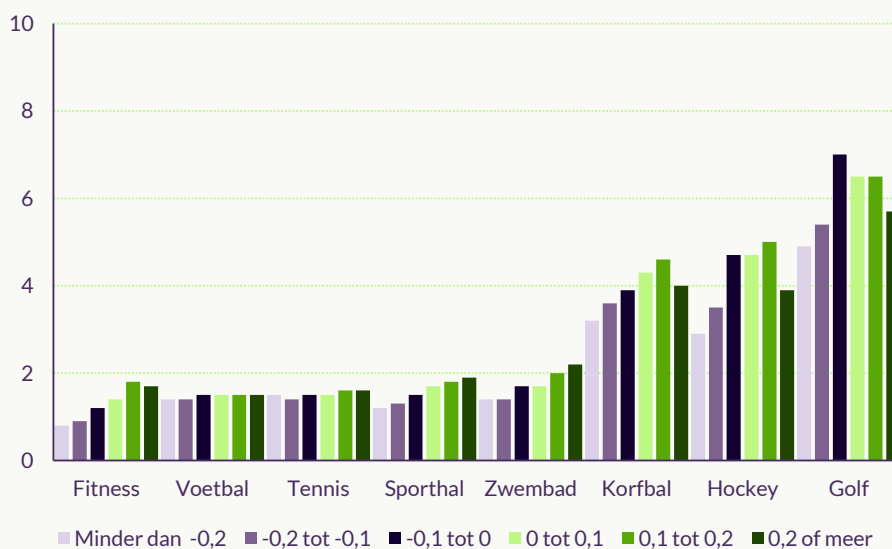
Alleen bij tennis en voetbal is er geen samenhang tussen de SES en de af te leggen afstand. Dit heeft te maken met het grote aanbod en de spreiding van tennisbanen en voetbalvelden, waardoor in of nabij de meeste woonkernen in Nederland wel een mogelijkheid is om te tennissen of te voetballen.

Voor inwoners van de wijken met de hoogste SES zijn de accommodaties voor enkele sporten (golf, hockey, korfbal) iets dichterbij dan voor inwoners uit een wijk met de op een na hoogste SES-WOA-score. Een verklaring kan zijn dat hockey- en golfverenigingen een relatief hoge contributie hebben (Van Vugt & Hover, 2023) en daarmee een hogere deelname kennen in wijken met een hogere SES. Daarnaast liggen golfbanen vaak in het buitengebied. Accommodaties voor deze sporten bevinden zich mogelijk vanwege de hogere vraag vanuit deze wijken relatief dichterbij zulke wijken.

Figuur 2.11

Reisafstand tot de dichtstbijzijnde sportaccommodatie voor verschillende typen sporten, naar gemiddelde SES-WOA op wijkniveau, 2023

(in kilometers)

Bron: Database Sportaanbod (DSA), juli 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

● Reisafstand en reisbereidheid naar achtergrondkenmerk

In [figuur 2.11](#) hebben we sportaccommodaties opgenomen voor acht specifieke sporten. In het vervolg van deze paragraaf kijken we naar data uit de Vrijetijdsomnibus (VTO) over activiteiten die mensen beoefenen op alle soorten sportlocaties, waaronder locaties in de openbare ruimte.

Naar opleidingsniveau zijn er geen grote verschillen in reisafstand ([figuur 2.12](#)).⁴ Wanneer we kijken naar de maatschappelijke positie van sporters, zien we wel verschillen. Zo reizen scholieren/studenten en in deeltijd werkenden voor gemiddeld bijna 60 procent van hun sportieve activiteiten minder dan drie kilometer.

Onder sporters die meer dan dertig uur per week werken gaat het om de helft van de activiteiten die binnen drie kilometer te bereiken zijn. Zij reizen gemiddeld juist het verst: voor 28 procent van hun sportieve activiteiten reizen ze meer dan vijf kilometer. Niet-werkenden sporten juist het dichtst bij huis: voor eveneens 28 procent van hun sportieve activiteiten reizen ze minder dan een kilometer.

Ook naar inkomen bestaan kleine verschillen. Zo blijken sporters met een hoog inkomen (vierde kwintiel, zie kader hieronder) voor relatief meer sportieve activiteiten vijf kilometer of verder te reizen dan sporters met een lager inkomen (tweede kwintiel): voor sporters met een hoog inkomen gaat het om 28 van de sportieve activiteiten, voor sporters met een laag inkomen om 20 procent.

Kwintielen

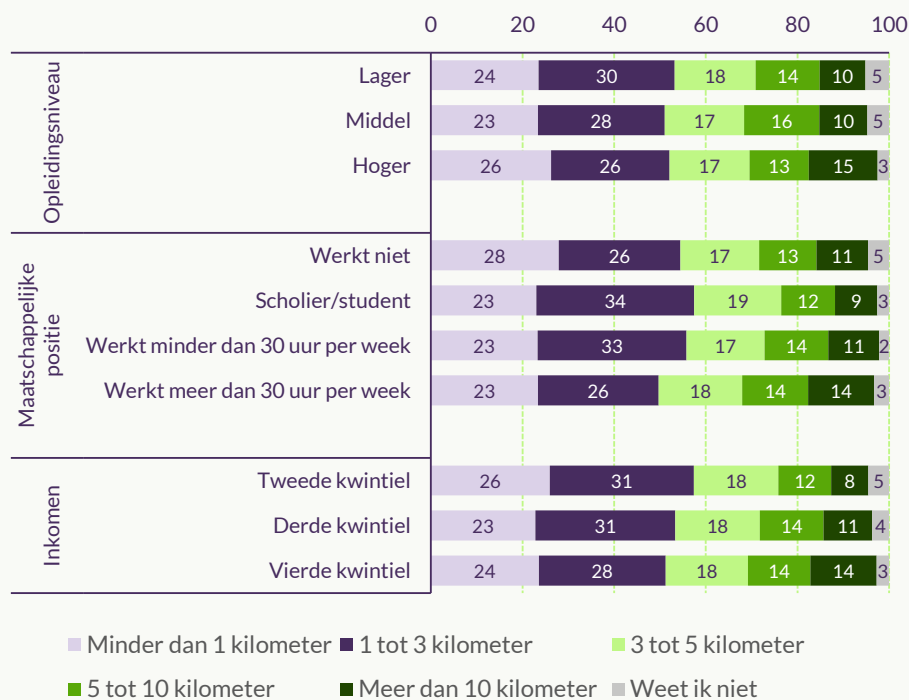
Wanneer we alle inkomens in Nederland op een rij zetten van hoog naar laag en opdelen in vijf gelijke delen (van elk 20 procent), krijgen we kwintielen. De 20 procent hoogste en 20 procent laagste inkomens ontbreken in de steekproef van de VTO. We kijken dus naar mensen die een inkomen hebben binnen de middelste drie kwintielen.

⁴ De SES-WOA is op basis van de resultaten niet vastgesteld voor de respondenten, dus naar de SES-WOA-score kijken we in het vervolg van deze paragraaf niet. Wel onderscheidde het CBS hier in haar onderzoek de losse componenten van de SES-WOA: inkomen, opleidingsniveau en recent arbeidsverleden (maatschappelijke positie). Zo kunnen we toch een beeld schetsen van de sociaaleconomische status van de respondenten.

Figuur 2.12

Aandeel sportieve activiteiten waarvoor sporters (≥6 jaar) een bepaalde afstand af te leggen, naar inkomen en opleidingsniveau, 2023

(in procenten, n=4.788)

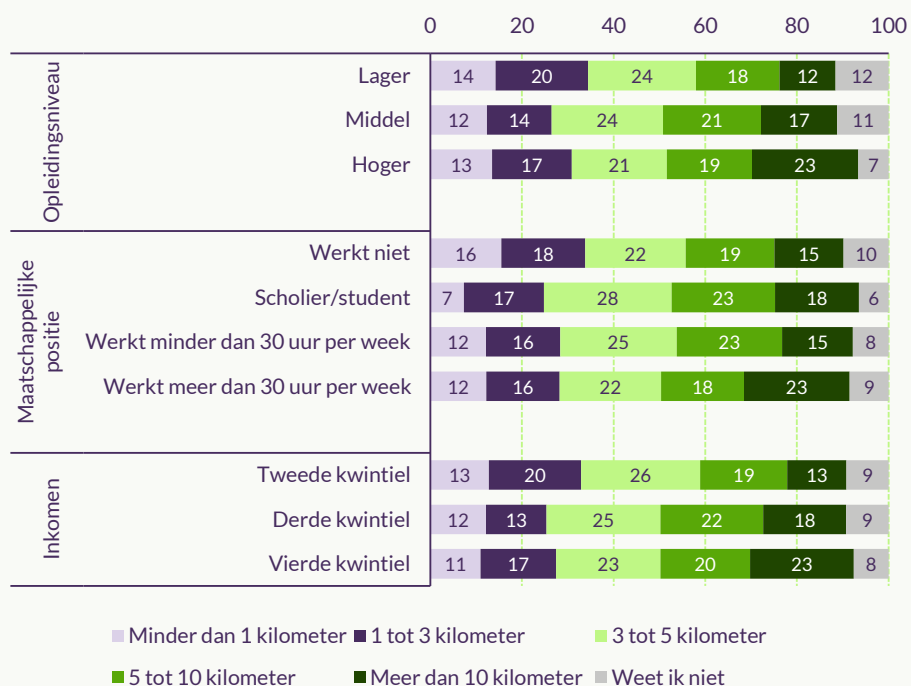
Bron: CBS/Mulier Instituut, Vrijetijdsomnibus (VTO), 2023.

Sporters zijn bereid voor een groot deel van hun sportieve activiteiten verder te reizen dan ze momenteel doen (**figuur 2.13**). Deze reisbereidheid is met name groot onder hoger opgeleiden, scholieren/studenten, sporters die meer dan 30 uur per week werken en sporters met een inkomen in het derde of vierde kwintiel. Voor gemiddeld minstens 40 procent van de sportieve activiteiten zijn zij bereid vijf kilometer of verder te reizen. Onder lager opgeleiden, niet-werkenden en sporters met een inkomen binnen het tweede kwintiel is dit aandeel het laagst (± een derde van de activiteiten).

Figuur 2.13

Aandeel sportieve activiteiten waarvoor sporters (≥6 jaar) bereid zijn een bepaalde afstand af te leggen, naar inkomen en opleidingsniveau, 2023

(in procenten, n=4.788)

Bron: CBS/Mulier Instituut, Vrijetijdsomnibus (VTO), 2023.

● De rol van vervoer

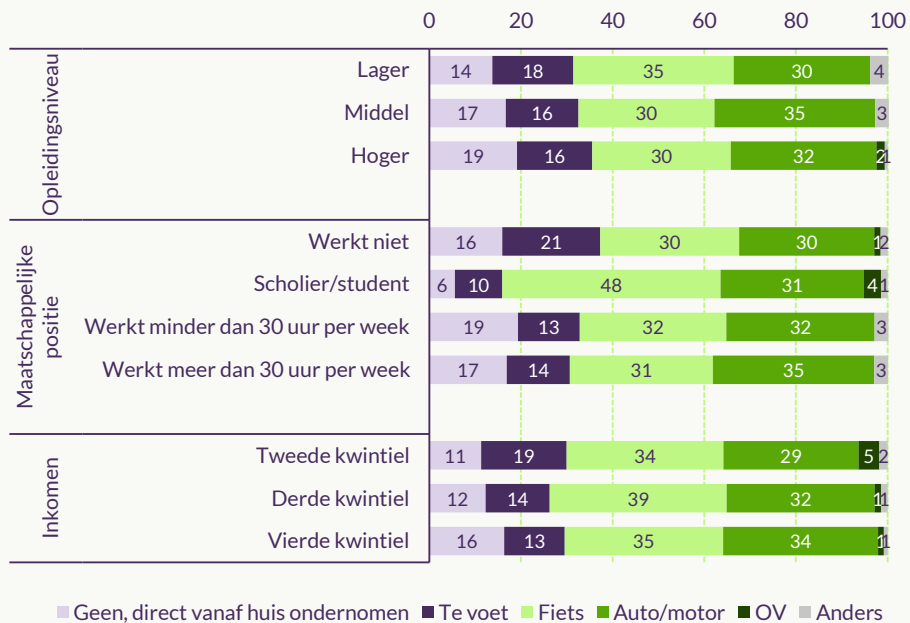
In [figuur 2.14](#) laten we zien welke vervoermiddelen sporters met verschillende opleidingsniveaus, maatschappelijke posities en inkomens gebruiken om de locatie te bereiken waar zij sportieve activiteiten ondernemen. Sporters met een lager opleidingsniveau, niet-werkenden en sporters met een inkomen in het tweede of derde kwintiel wandelen of fietsen voor een relatief groter deel van hun sportieve activiteiten dan andere sporters. Sporters met een middelbaar opleidingsniveau, sporters die 30 uur per week of meer werken, en sporters met een inkomen binnen het vierde kwintiel maken voor het bereiken van relatief meer sportieve activiteiten gebruik van de auto.

Deze verschillen in reisgedrag tussen sporters met een hogere en een lagere SES kunnen mogelijk deels verklaren waarom sporters met een lagere SES minder ver (bereid zijn te) reizen dan sporters met een hogere SES: de sporters met een lagere SES maken minder vaak gebruik van vervoermiddelen bedoeld voor langere afstanden (de auto), en hebben daardoor ook een minder grote actieradius dan sporters die de auto wel (kunnen) gebruiken. Verder speelt mogelijk mee dat mensen met een lagere SES gemiddeld vaak dichterbij sportaccommodaties wonen dan mensen met een hogere SES (Wezenberg-Hoenderkamp & Rauws, 2023). Hierdoor is ver reizen en dus ook het gebruik van de auto minder vaak nodig.

Figuur 2.14

Aandeel sportieve activiteiten waarvoor sporters (≥6 jaar) gebruikmaken van een bepaald vervoermiddel om deze te bereiken, naar inkomen en opleidingsniveau

(in procenten, n=4.788)

Bron: CBS/Mulier Instituut, Vrijtijdsomnibus (VTO), 2023.

Conclusie

● Algehele reisafstand en reisbereidheid

Hoewel er steeds minder ruimte is voor (traditionele) sportaccommodaties, of deze lastiger te exploiteren zijn, lijkt dit voor Nederlandse sporters niet direct een probleem. Om hun sport te beoefenen zijn sporters voor het merendeel van de sportieve activiteiten bereid een grotere afstand af te leggen dan zij momenteel gemiddeld doen. Bovendien sporten veel Nederlanders op sportlocaties in de openbare ruimte, die voor de meesten van hen dichtbij zijn.

Toch kunnen we enkele aanbevelingen doen:

- Zorg dat voor jongeren voldoende sportlocaties binnen fietsafstand bereikbaar blijven. Hun actieradius is minder groot dan die van de meeste volwassenen.
- Ook onder sporters met een chronische aandoening is de reisbereidheid minder groot. Daarom is het ook voor hen belangrijk dat zij sportlocaties in de buurt hebben.

● Sociaaleconomische status en sportlocaties

Met de conclusie dat mensen met een lagere SES gemiddeld dichter bij sportlocaties wonen, minder ver reizen en bereid zijn minder lange afstanden af te leggen om een sportlocatie te bereiken, is niet alles gezegd. Mensen met een lagere SES sporten, ondanks de nabijheid van locaties om te sporten, minder vaak dan mensen met een hogere SES. Kennelijk spelen (ook) andere factoren een rol in hun sportdeelname.

Volgens Van den Dool (2022) speelt een gebrek aan financiën in beperkte mate mee in het minder frequente sporten van mensen met een lage SES. Fysieke belemmeringen (bijv. vanwege een chronische aandoening), die onder deze groep relatief vaker voorkomen, vormen volgens het onderzoek belangrijkere redenen om niet of minder te sporten. Een belangrijke motivatie om *wel* te sporten is het opdoen van sociale contacten.

We raden daarom aan om de sportdeelname (en beweegdeelname) van mensen met een lage SES te bevorderen door laagdrempelige activiteiten in de buurt te organiseren. Dit kunnen sportverenigingen doen, maar ook buurtsportcoaches kunnen dit op zich nemen. Voorwaarden zijn dat deze activiteiten toegankelijk zijn voor mensen met een beperking of chronische aandoening en weinig tot geen geld kosten voor de deelnemers.

Internationaal onderzoek naar sportaccommodaties

Dit jaar verschijnt een internationale publicatie van het Mulier Instituut over de ligging en spreiding van sportaccommodaties in Europese landen. Hierbij maken we een link tussen sportaccommodaties en sociale duurzaamheid. Sociale duurzaamheid betekent in het onderzoek:

'Gezondheid, welzijn en de kwaliteit van leven binnen een gemeenschap en het aanpassingsvermogen en het vermogen goed te functioneren in de toekomst van deze gemeenschap.'

Sportaccommodaties kunnen bijdragen aan de sociale duurzaamheid van een gemeenschap. De bijdrage aan de sociale duurzaamheid is afhankelijk van:

- de toegankelijkheid van een sportvoorziening;
- het gebruik en de exploitatie van een sportvoorziening;
- aspecten van duurzaamheid, zoals verminderd energieverbruik of getroffen maatregelen voor klimaatadaptatie.

Het is in de context van sociale duurzaamheid van sportvoorzieningen daarom belangrijk om inzicht te hebben in de spreiding van sportaccommodaties. Dit maakt namelijk inzichtelijk welke mogelijkheden inwoners van verschillende gebieden hebben om sportfaciliteiten te bereiken en gebruiken.

Data uit Europese landen over de ligging en kenmerken van sportaccommodaties laten zien dat de spreiding overwegend goed is. Over het algemeen is er een goede verdeling van sportvoorzieningen in lagere SES-wijken. Dit laat zien dat er gemiddeld genomen sportvoorzieningen in de buurt zijn voor de inwoners van deze wijken. Het is niet bekend hoe toegankelijk deze voorzieningen zijn.

Aanbevelingen zijn om meer in te zetten op dataverzameling, toegankelijkheid en duurzaamheid, om sport zo een bijdrage te kunnen laten leveren aan het bewerkstelligen van sociale duurzaamheid (Hoekman, nog te verschijnen).

In 2025 vindt een bijeenkomst van de expertgroep met de Raad van Europa plaats. De bijeenkomst richt zich op de toegankelijkheid, duurzaamheid en maatschappelijke waarde van sportvoorzieningen.

2.5 Doorontwikkeling planningsinstrument zwembaden

In 2020 hebben we het planningsinstrument zwembaden uitgebracht (Floor, Wezenberg-Hoenderkamp & Hoekman, 2020). Dit is een hulpmiddel voor het verkrijgen van inzichten in de vraag naar en het benodigde aanbod aan zwemwater in een bepaald gebied, nu en in de toekomst. In het planningsinstrument maken we onderscheid tussen de volgende activiteiten: leren zwemmen (leszwemmen en schoolzwemmen), zwemsport, doelgroepen zwemmen, banenzwemmen en recreatief zwemmen.

De factoren die van invloed zijn op het bepalen van het aanbod van zwemwater, zijn het type en de omvang van het zwemwater en de programmering in de zwembaden. De factoren die gerelateerd zijn aan de vraag naar zwemwater, zijn bevolking(sontwikkeling), zwemdeelname en gebruik van zwemwater.

Door onderzoeken voor gemeenten kwamen de afgelopen jaren sterke en minder sterke punten van het planningsinstrument aan het licht. Om het planningsinstrument in de toekomst goed te kunnen blijven gebruiken is het van belang om het op enkele punten te verbeteren. Hieronder lichten we toe welke verbeterpunten we hebben doorgevoerd.

Aanbod aan zwemwater

Voor het aanbod van zwemwater lag de focus bij het verbeteren op geautomatiseerd het aanbod van zwemwater bepalen per type activiteit en gestructureerd de programmering van de zwembaden verzamelen.

Door geautomatiseerde scripts kunnen we de programmering van een zwembad makkelijk berekenen per activiteit en deze programmeringen gestructureerd opslaan in een database. Deze verzamelde programmeringen geven beter zicht op welke uren bepaalde activiteiten worden aangeboden.

Behoefte aan zwemwater

De focus lag op het verbeteren/aanscherpen van de rekenmodellen en variabelen binnen het planningsinstrument zwembaden. Voor leren zwemmen hebben we de variabele 'zwemdiplomabezit' geüpdatet met de meest recente cijfers uit 2022. Voor doelgroepenzwemmen en banenzwemmen hebben we de variabelen 'duur' en 'frequentie' aangescherpt.⁵

Planningsinstrumenten

Het planningsinstrument voor zwembaden is onderdeel van een breder instrumentarium dat beleidsmakers tot hun beschikking hebben. Urhahn onderzoekt in 2024 in opdracht van het ministerie van VWS de rol van sport en bewegen in de ruimtelijke ordening, en in hoeverre deze onder druk staat. Ook gaan ze hierbij in op de vraag of gemeenten instrumenten beschikbaar hebben om voldoende ruimte te geven aan sport en bewegen in omgevingsplannen en herinrichtingsplannen. De resultaten verschijnen begin 2025.

⁵ Dit hebben we gedaan met data uit een intern stageproject met analyses uit bestaande databestanden en nieuwe vragenlijsten onder enkele zwembaden. Daarnaast hebben we in verschillende panels vragen toegevoegd over deze onderwerpen om in de toekomst ook deze cijfers zo goed mogelijk up-to-date te houden.

2.6 Sportaccommodaties in de stad

De druk op de ruimte in Nederland is hoog. Met name in steden ligt er een grote uitdaging om naast wonen voldoende ruimte te bieden aan andere functies, zoals sport. We zien dat in het veld het idee leeft dat in steden wordt gekeken naar sportlocaties voor nieuwe woningbouw. Dit zou niet alleen leiden tot een afname van de ruimte voor sport in de stad, maar zou tot een afname van de toegankelijkheid van sport. Dat kan negatieve gevolgen hebben voor de gezondheid en sociale cohesie.

Spreiding binnen de stad

Sportaccommodaties liggen niet evenredig verspreid over de stad. We hebben de steden van de G44 vanuit het gewogen centrum op basis van waar de inwoners wonen in vijf concentrische cirkels verdeeld om dit inzichtelijk te maken. Vervolgens hebben we het aantal sportaccommodaties in de ringen geteld ([figuur 2.15](#)).

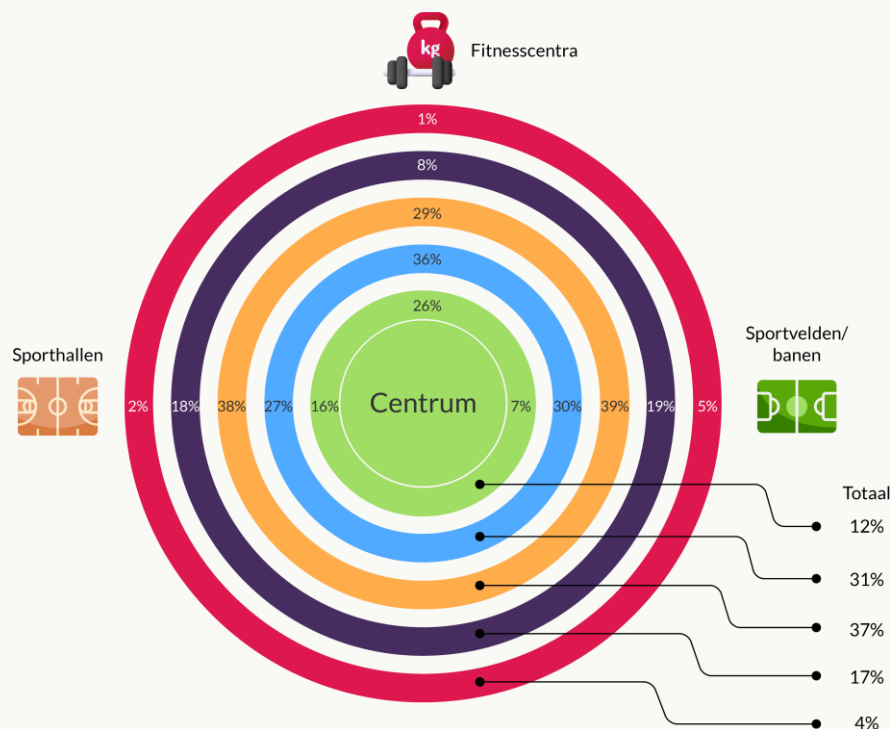
We vinden relatief weinig sportvelden en -banen in het centrum van de steden. Deze voorzieningen nemen relatief veel ruimte in. Fitnesscentra zijn daarentegen vaker in en rondom de centra te vinden. Het is logisch dat deze vaak private voorzieningen voornamelijk nabij de inwoners te vinden zijn, om zo de kans op een rendabele exploitatie te vergroten.

Sporthallen liggen verspreid over de steden. Zij bieden voor relatief veel mensen de mogelijkheid tot sportbeoefening en nemen ten opzichte van sportvelden minder ruimte in. Ook zijn deze accommodaties nodig voor het bewegingsonderwijs en is een goede spreiding nodig zodat leerlingen niet veel afstand hoeven af te leggen van het schoolgebouw tot de gymlocatie.

Figuur 2.15

Spreiding van sportaccommodaties in de steden van de G44

(in procenten van het totale aantal sportaccommodaties)

Bron: Basis Registratie Topografie (BRT), TOP10NL, 2024. CBS, statistische gegevens per vierkant, 2023; Mulier Instituut, Database Sportaanbod, 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

Toelichting: Bij sportvelden/-banen hebben we een selectie aangehouden van voorzieningen voor atletiek, handbal, hockey, honk- en softbal, korfbal, tennis en voetbal. Hierbij hebben we vanwege de kleinere afmetingen padel- en tennisbanen een gewing van 0,25 gegeven.

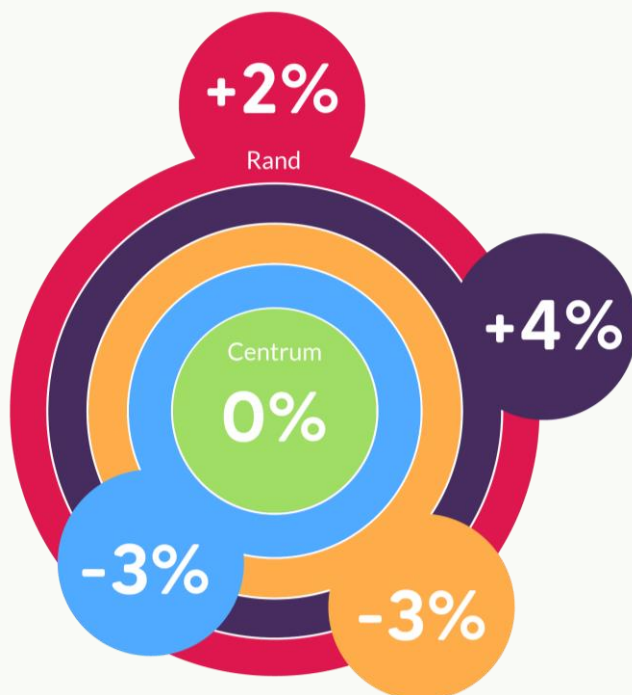
De spreiding van het sportterrein in de steden is de afgelopen jaren nauwelijks veranderd ([figuur 2.16](#)). Gemiddeld was in de centra van de steden evenveel vierkante meter sportterrein beschikbaar in 2017 als in 1996. Tegen de stadscentra aan is de totale oppervlakte sportterrein licht afgenomen, terwijl aan de rand van de steden de oppervlakte juist licht is toegenomen.

Er heeft dus niet in grote mate verplaatsing van sportaccommodaties naar de rand van steden plaatsgevonden, zoals vaak wordt verondersteld. Ook in 2011 kwam men tot deze conclusie (Van den Heuvel et al., 2011).

Figuur 2.16

Ontwikkeling van het aantal hectare sportterrein in de steden van de G44

(in procenten t.o.v. 1996)

Bron: Basis Registratie Topografie (BRT), TOP10NL, 2024. CBS, statistische gegevens per vierkant, 2023; CBS, Bestand Bodemgebruik, 1996-2017. Bewerking: Mulier Instituut.

Ontwikkeling van de oppervlakte

Nederland telde in 2017 ruim 36.000 hectare sportterrein. Dit was net iets meer dan 1 procent van het totale landoppervlak (1,08%). In de periode 1996-2017 is het aantal inwoners met ruim 10 procent toegenomen (10,2%) en het aantal hectare sportterrein met bijna 15 procent (14,6%). Landelijk is er dus meer sportterrein beschikbaar gekomen voor de inwoners. Maar deze ontwikkeling heeft zich niet overal voorgedaan.

In bijna de helft van de gemeenten (45%) is het aantal hectare sportterrein per 10.000 inwoners in 2017 lager dan in 1996. Ofwel door een absolute afname van het aantal hectare sportterrein, ofwel door een grotere toename van het aantal inwoners. Dit kwam met name voor in grootstedelijke gemeenten ([tabel 2.3](#)).

Tabel 2.3**Gemiddeld aantal hectare sportterrein per 10.000 inwoners gemeenten naar gemeentekennmerken in de periode 1996-2017**

(in aantallen en procenten, n=342)

	1996	2000	2003	2006	2008	2010	2012	2015	2017	1996-2017	
Nederland	25,1	24,8	25,1	25,9	26,2	26,5	26,9	27,3	27,2	+2,1	+8%
Stedelijkheid											
Niet stedelijk	30,7	32,5	32,5	35,0	36,1	35,8	36,9	38,0	38,0	+7,3	+24%
Weinig stedelijk	28,4	27,7	28,6	29,2	29,4	30,0	30,7	31,5	31,3	+2,9	+10%
Matig stedelijk	25,2	24,6	24,8	25,3	25,3	25,9	26,1	26,0	25,9	+0,8	+3%
Sterk stedelijk	18,8	18,3	18,1	18,7	18,9	18,8	18,6	18,8	18,7	-0,1	-
Zeer sterk stedelijk	14,8	14,2	14,1	14,0	14,2	13,9	13,8	13,2	12,9	-1,9	-13%
Bevolkingsomvang											
Minder dan 25.000 inwoners	29,8	29,5	30,5	32,1	32,3	32,6	32,8	33,5	33,2	+3,3	+11%
25.000-85.000 inwoners	24,1	23,9	23,9	24,4	24,8	25,1	25,6	26,0	26,0	+1,9	+8%
85.000-200.000 inwoners	17,7	17,3	17,5	17,6	17,7	17,7	18,2	18,2	18,2	+0,5	+3%
200.000 inwoners of meer	14,5	14,1	13,3	13,1	13,3	12,8	12,7	12,3	12,0	-2,6	-18%

Bron: CBS, Gecorrigeerd bodemgebruik 1996-2017 naar regio van het jaar 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Functieveranderingen

Bijna 4.300 hectare sportterrein verloor tussen 1996 en 2017 zijn sportfunctie.

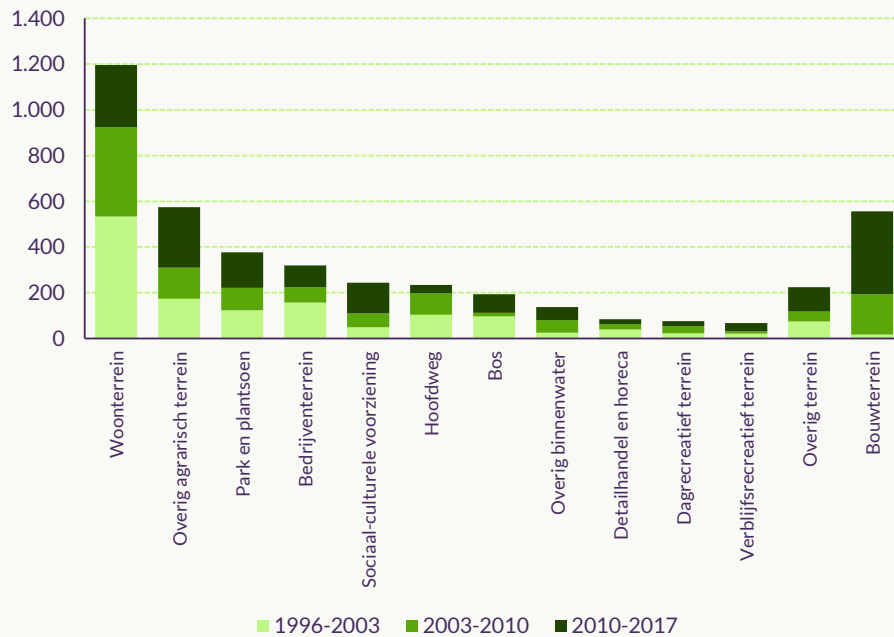
Ruim een kwart van de oppervlakte werd vervolgens geclassificeerd als woonterrein (28%, na een eventuele tussenperiode als bouwterrein). Sinds 1996 is deze wijziging van sport- naar woonterrein de meest voorkomende type wijziging ([figuur 2.17](#)).

In alle typen gemeenten heeft het grootste deel van de voormalige sportterreinen een woonfunctie gekregen (niet in figuur). Wel zien we dat de terreinen in grootstedelijke gemeenten vaker een andere recreatieve functie (bijv. park of plantsoen) hebben gekregen, terwijl in minder stedelijke gemeenten de terreinen een agrarische functie kregen (bijv. grasland of veehouderij).

Figuur 2.17

Nieuwe functie voormalige sportterreinen, naar periode waarin het terrein de sportfunctie verloor

(in hectare)

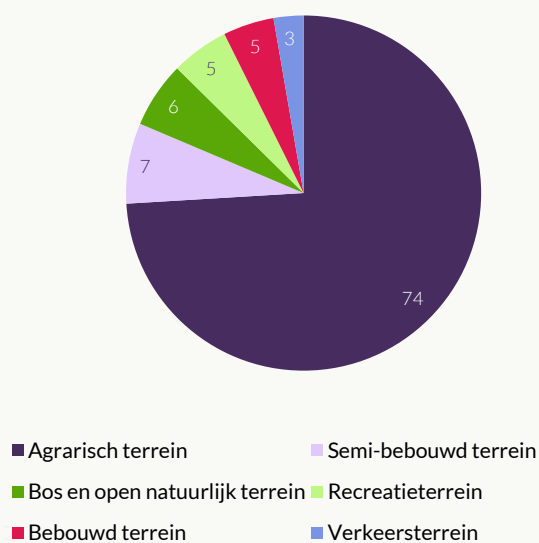
Bron: CBS, Mutatiebestand BBG 1996-2017. Bewerking: Mulier Instituut.

Tegenover de terreinen die de sportfunctie verloren, stond circa 8.900 hectare terrein dat in dezelfde periode een sportfunctie kreeg. Drie kwart van de terreinen die tussen 1996 en 2017 een sportfunctie kregen, was daarvoor als agrarisch terrein geclassificeerd (74%, [figuur 2.18](#)).

We zien dat in elk type gemeente met name agrarische terreinen een sportfunctie hebben gekregen. Maar bij de zeer sterk stedelijke gemeenten ligt dit percentage wel een stuk lager. In deze gemeenten hadden veel nieuwe sportterreinen voorheen een andere recreatieve functie, zoals een park of plantsoen (niet in figuur).

Figuur 2.18

Voormalig functie terreinen die tussen 1996 en 2017 een sportfunctie kregen
(in procenten van het totaal)

Bron: CBS, Mutatiebestand BBG 1996-2017. Bewerking: Mulier Instituut.

Benutting van sportruimte

Daniëlle Ruikes & Björn Schadenberg

Nederland kent een rijke sportinfrastructuur, die het mogelijk maakt voor inwoners om sport in de buurt te kunnen beoefenen en voor scholen om het bewegingsonderwijs nabij plaats te laten vinden. In dit hoofdstuk gaan we in op het gebruik van de ruimte voor sport en schatten we de ruimtebehoefte in de toekomst.

3.1 Accommodatiegebruik

Sport

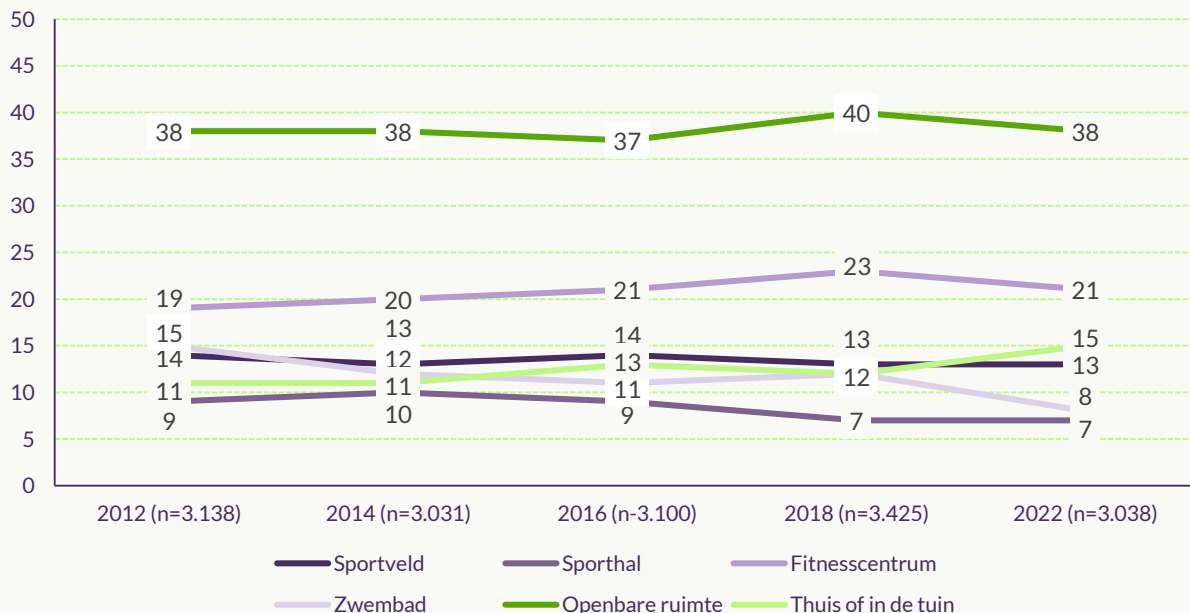
De meeste Nederlanders sporten in de openbare ruimte. Dit is ongewijzigd ten opzichte van tien jaar geleden. Wel zijn er diverse trends te zien in het accommodatiegebruik (figuur 3.1):

- Het aandeel Nederlanders dat in een fitnesscentrum sport is, na een periode van groei, gestabiliseerd. Mogelijk is een verdere groei belemmerd doordat meer Nederlanders na de coronacrisis thuis zijn blijven sporten.
- Het gebruik van de binnensportaccommodaties (o.a. sporthallen en zwembaden) is structureel geleidelijk gedaald.

Figuur 3.1

Locatie van sportbeoefening

(in procenten van de Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder die minimaal twaalf keer per jaar sport)

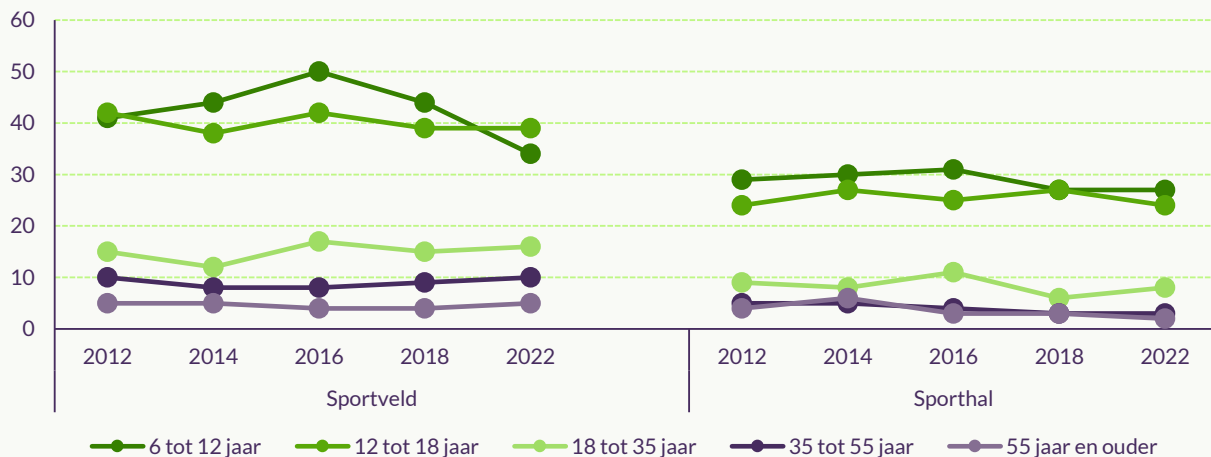
Bron: SCP/CBS, Vrijetijdsomnibus (VTO), 2012-2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Het gebruik van sportvelden en -hallen is het hoogst onder de Nederlandse jeugd (**figuur 3.2**). Het gebruik van deze typen accommodaties neemt af naarmate de leeftijd toeneemt. De laatste jaren zien we weer een lichte toename in het gebruik van sportvelden door volwassenen, terwijl het gebruik door kinderen en jongeren (flink) is afgenomen. Met name de grote daling sinds 2016 in het gebruik van sportvelden onder kinderen (6 tot 12 jaar) is opvallend.

Figuur 3.2

Aantal Nederlanders dat sport op een sportveld of in een sporthal

(in procenten van de Nederlandse bevolking die minimaal twaalf keer per jaar sport)

Bron: SCP/CBS (VTO), 2012-2022. Bewerking: Mulier Instituut.

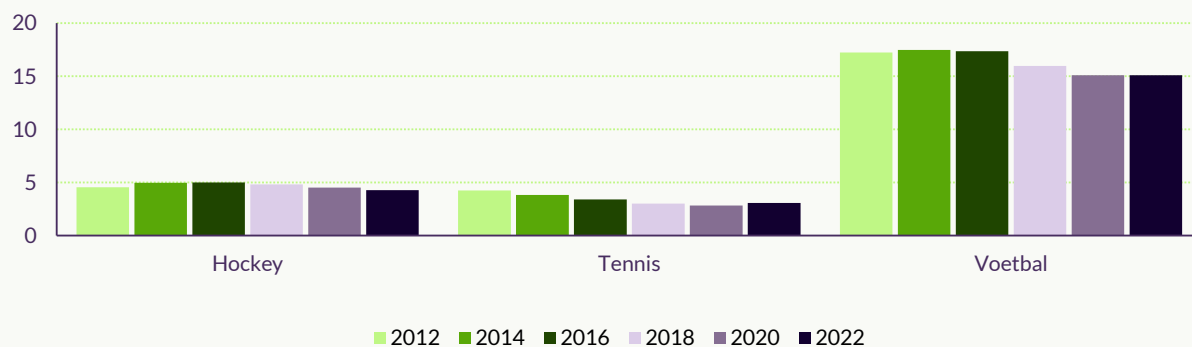
Gemeenten en sportbonden hebben de afgelopen jaren initiatieven ontplooid om sportaccommodaties toegankelijker te maken voor niet-verenigingsleden (zie pagina 41). Maar vooralsnog worden sportvelden voornamelijk gebruikt door sportverenigingen en daarmee door Nederlanders die lid zijn van een sportbond (Ruikes & Aarnink, 2023).

We zien in het percentage bondslidmaatschappen onder junioren bij de drie grootste veldsporten vanaf 2016 eenzelfde afname als bij het gebruik van sportvelden door kinderen (**figuur 3.3**). Ook bij andere 'veldsporten', zoals atletiek, honk- en softbal en korfbal, zien we in deze jaren een afname in het percentage lidmaatschappen bij de bond onder de junioren (niet in figuur). In dezelfde periode is het aantal inwoners in deze leeftijdsgroep ook afgenomen.

Figuur 3.3

Aantal Nederlanders (tot 18 jaar) met een juniorlidmaatschap bij de KNHB, KNLTB en KNVB

(in procenten van de bevolking)

Bron: NOC*NSF, 2023, Lidmaatschappen sportbonden 2012-2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Niet-verenigingsleden en nieuwe spelvormen

We zien steeds meer diversificatie in het gebruik van de sportaccommodaties, zowel in het type gebruiker als in spelvormen.

Openstellen van sportparken door gemeenten

Het aantal gemeenten met een open sportpark neemt toe. Dat is een sportpark dat geïntegreerd is in de openbare ruimte en/of vrij toegankelijk is voor meer dan alleen verenigingen en hun leden. In 2022 had ruim twee derde van de gemeenten één of meerdere open sportparken (69%). Het merendeel van hen geeft aan dat de sportparken daadwerkelijk (heel) vaak worden gebruikt door inwoners buiten verenigingsverband (Van Eldert & Schadenberg, 2022).

GOLFGO en Meet & Play

De Nederlandse Golf Federatie (NGF) heeft in 2020 in samenwerking met de Nederlandse Vereniging Golfaccommodaties (NVG) het reserveringsplatform GOLFGO ontwikkeld. De KNLTB heeft een soortgelijk platform ontwikkeld in 2021: het Meet & Play-concept. Beide platformen hebben als doel de sportaccommodaties beter te benutten.

Golfers kunnen via het platform een starttijd boeken op één van de aangesloten golfbanen. Golfclubs kunnen zelf bepalen welke starttijden ze aanbieden, tegen welke tarieven en voor welk type golfer. Volgens de bond heeft dit sinds de start gemiddeld honderd reserveringen per maand per aangesloten golfbaan opgeleverd (NGF, 2024).

Via Meet & Play kunnen padellers en tennissers, zonder lid te zijn van een vereniging, een baan huren. In 2022 waren er zo'n 58.000 Meet & Play-registraties bij de KNLTB en dit aantal is opgelopen naar bijna 117.000 registraties in 2023 (KNLTB, 2024a; KNLTB, 2024b).

Nieuwe spelvormen in de sport

Steeds meer sportbonden zijn bezig met spelvormontwikkeling. Zij zien een veranderende behoefte onder de leden en proberen hierop in te spelen. Het zijn voornamelijk spelvormen die sneller en dynamischer zijn. Ook kenmerken de nieuwe spelvormen zich door de flexibiliteit. Zo worden er minder eisen gesteld aan de sportaccommodaties, maar zijn ook de spelregels minder rigide. Voorbeelden zijn Hockey 5s, Baseball5 en Social Rugby.

Bewegingsonderwijs

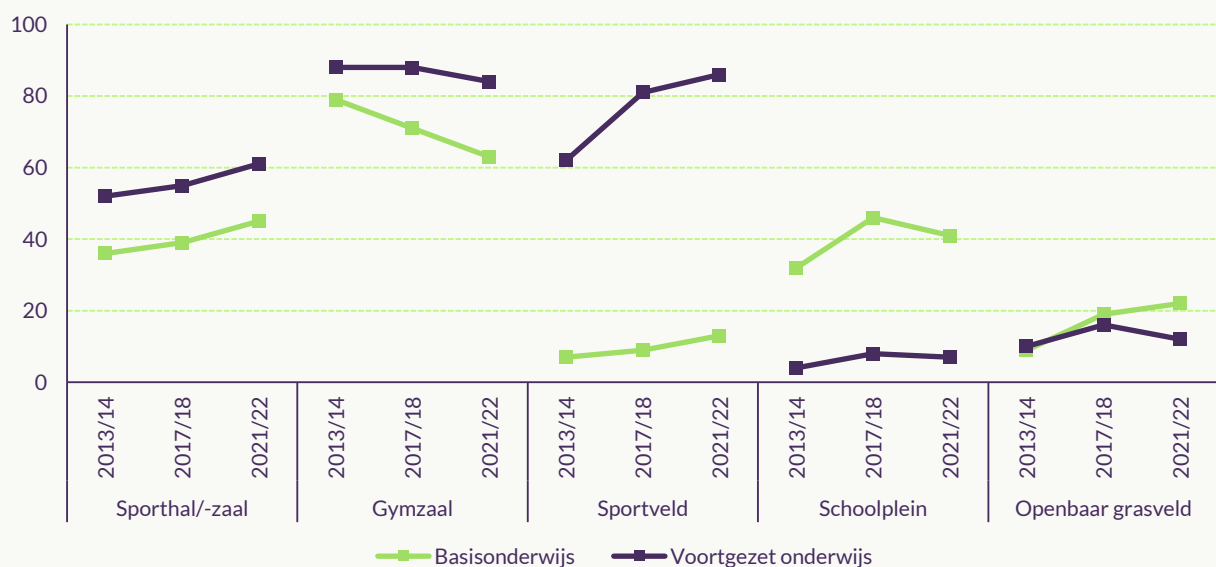
De gymzaal wordt door de meeste scholen gebruikt voor het bewegingsonderwijs, in zowel het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs. Dit is ongewijzigd ten opzichte van ongeveer tien jaar geleden. Wel zijn er diverse trends te zien in het accommodatiegebruik (figuur 3.4):

- Het gebruik van sporthallen/-zalen is toegenomen. Dit is het gevolg van clustering van het bewegingsonderwijs. We zien dat steeds vaker wordt besloten verouderde gymzalen te vervangen door een nieuwe, grotere binnensportaccommodatie (sporthallen en sportzalen).
- Het gebruik van sportaccommodaties in de buitenlucht is toegenomen. In de meeste gevallen betreft het wel seizoensgebonden gebruik: de gymlessen vinden in de herfst en winter alsnog in een binnensportaccommodatie plaats. Deze ontwikkeling was al gaande voor de coronacrisis.

Figuur 3.4

Locatie van de lessen bewegingsonderwijs

(in procenten van het aantal scholen, in 2013 (n=1.083), 2017 (n=788) en 2021 (n=839), meerdere antwoorden mogelijk)

Bron: Mulier Instituut, Monitor bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs, 2013, 2017 en 2021; Mulier Instituut, Lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs, 2014, 2018 & 2022.

Van der Poel & Hoekman (2023) benoemen meer trends en ontwikkelingen in het accommodatiegebruik vanuit de sport en het bewegingsonderwijs. Zij behandelen ook de beoordeling van de huisvesting van het bewegingsonderwijs en knelpunten hierbij.

Internationaal perspectief

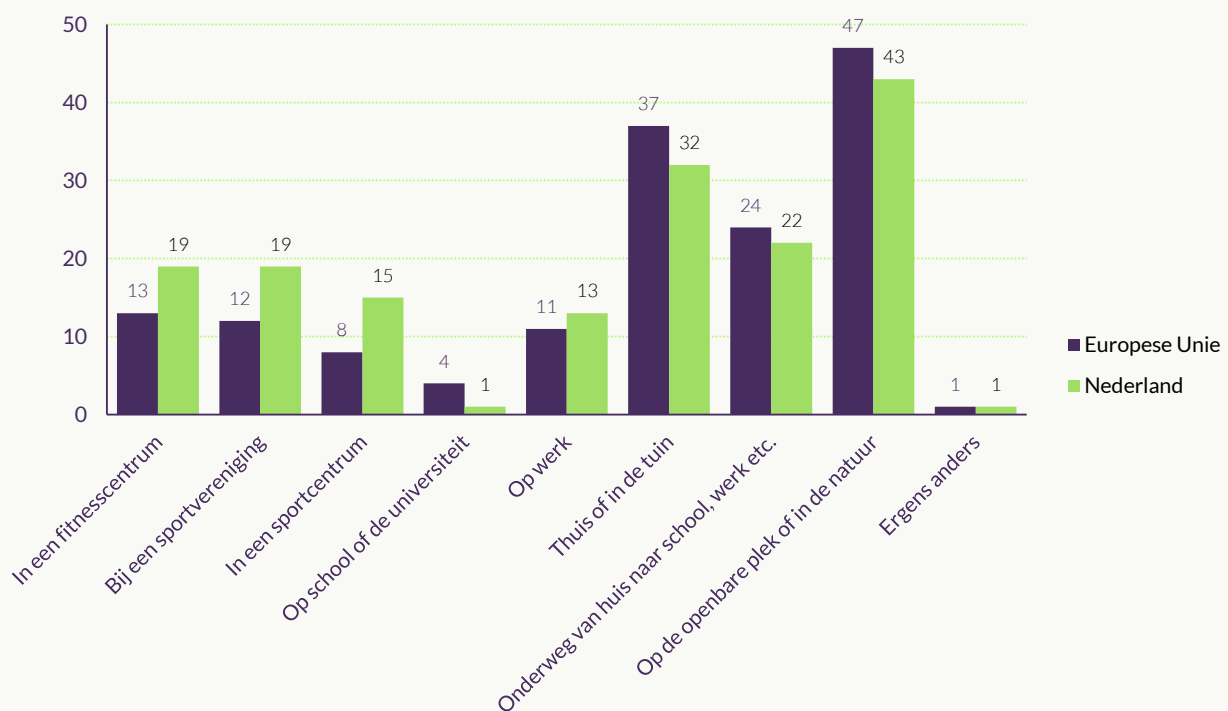
In de Europese Unie wordt bij het sporten vooral gebruik van de openbare ruimte gemaakt (figuur 3.5). Maar in Nederland wordt wel meer dan in andere lidstaten in sportaccommodaties gesport, zoals bij een fitnesscentrum of in een accommodatie in het kader van verenigingssport.

Het gebruik van sportaccommodaties is in bijna elke lidstaat afgenomen, terwijl er meer thuis of in de openbare ruimte is gesport. Deze ontwikkelingen zien we ook voor Nederland, maar minder sterk (niet in figuur).

Figuur 3.5

Locatie van sportbeoefening of andere lichaamsbeweging in 2022

(in procenten, meerdere antwoorden mogelijk)

Bron: European Commission, Eurobarometer 525, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Overigens blijkt dat Nederlanders van de hele Europese Unie het meest tevreden zijn over de sport- en beweegmogelijkheden in hun directe leefomgeving. En over de lokale sportaanbieders, waaronder de sportverenigingen (Ruikes & Aarnink, 2023).

Live-registratie accommodatiegebruik

Het aantal bedrijven in Nederland met monitoringssystemen die het gebruik van sportvoorzieningen of voorzieningen in de openbare ruimte live in beeld kunnen brengen, is toegenomen. Uit internationale studies blijkt dat dit soort data nuttig zijn om te sturen op efficiëntie, maar ook voor (financiële) verantwoording (zie onder andere Iversen et al., 2024).

- Husense en de Luistervinq waren in 2021 winnaar van de challenge Monitoren Sport Openbare Ruimte van Sportinnovator. Husense heeft in 2024 bij vijf sportvelden in de gemeente Den Haag veldtesten uitgevoerd. Datacadabra – het bedrijf achter Luistervinq – constateerde bij de doorontwikkeling dat het systeem te kostbaar was om op te schalen. Wel is het bedrijf in 2024 gestart met de ontwikkeling van een monitoringsysteem op basis van een andere techniek.
- In het kader van het Europese project I3-INSHAPE verkennen InnoBeweegLab en ViNotion of de cameratechnologie van ViNotion geschikt is voor het monitoren van sport en bewegen in de openbare ruimte. In 2024 hebben ze een eerste proefopstelling geplaatst bij de skillsgarden op sportpark Noord in 's-Hertogenbosch.
- Het Deense bedrijf HallMonitor heeft haar activiteiten uitgebreid naar Nederland in 2024. In Denemarken maakt meer dan 40 procent van de gemeenten gebruik van het camerasysteem van het bedrijf. Sportbedrijf Rotterdam is in 2024 met een pilot op twee verschillende plaatsen in de openbare ruimte gestart. Sports Vitality is de vertegenwoordiger van HallMonitor in de Benelux.

3.2 Toekomstige accommodatiebehoefte

Nederland is goed voorzien van fysieke sport- en beweegvoorzieningen, zowel officiële sportaccommodaties als de openbare ruimte. Maar de bestaande sportinfrastructuur en de beschikbare ruimte in Nederland voor sport en bewegen staan wel onder druk (Van der Poel & Hoekman, 2023).

Met de beperkte beschikbare ruimte is het van groot belang om de ruimte efficiënt en multifunctioneel in te richten en te gebruiken. Om kansrijke oplossingen te vinden voor hoe de bestaande sportinfrastructuur beter benut kan worden en hoe de accommodaties beter verspreid kunnen worden, is het belangrijk om zicht te hebben op de verwachte benodigde sportruimte in de toekomst.

Afgelopen jaar hebben we twee onderzoeken uitgevoerd waarin we de verwachte behoefte aan sportruimte in de toekomst schatten. Hieronder vatten we de belangrijkste resultaten en bijkomende (ruimtelijke) implicaties samen.

Sportaccommodaties in de toekomst

Om zicht te krijgen op de ruimtelijke opgave voor sport hebben we in 'Sportaccommodaties in Nederland 2023' de verwachte ontwikkeling van sportaccommodaties tot 2035 in beeld gebracht (Van der Heijden & Ruikes, 2023).

Op basis van bevolkingsprognoses en ontwikkelingen in sportdeelname en accommodatiegebruik hebben we zes scenario's uitgewerkt (zie kader).

Ontwikkelscenario's

In scenario A gaan we uit van een stabiele sportdeelname en stabiel accommodatiegebruik. Hierbij brengen we uitsluitend de invloed van de verwachte bevolkingsontwikkeling in kaart. In scenario D gaan we uit van een stabiele sportdeelname en een continuering van de trends in het accommodatiegebruik. In scenario B en E trekken we de trend in sportdeelname en in accommodatiegebruik op basis van eerdere jaren door tot 2035. In scenario C en F gaan we uit van een sportdeelname van 65 procent in 2035.

Tabel

Scenario's toekomstig gebruik sportaccommodaties

		Sportdeelname		
		Stabiel	Volgt trend	65%
Accommodatie- gebruik	Stabiel	Scenario A	Scenario B	Scenario C
	Volgt trend	Scenario D	Scenario E	Scenario F

Het geschatte veranderende accommodatiegebruik betekent dat in de verschillende scenario's landelijk in 2035 tussen de 20 en 200 extra sporthallen nodig zijn en tussen de 430 en 3.805 extra sportvelden (tabel 3.1).

Tabel 3.1

Geschatte ontwikkeling behoefte aan sporthallen, sportvelden en zwembaden in 2035 t.o.v. 2022

(in procenten en tussen haakjes absolute aantallen)

Sportaccommodatie	Scenario A	Scenario B	Scenario C	Scenario D	Scenario E	Scenario F
Sporthallen	3,4 (55)	1,3 (20)	10,7 (190)	3,9 (65)	1,7 (30)	11,1 (200)
Sportvelden	3,7 (900)	1,8 (430)	10,9 (2.900)	6,8 (1.735)	5,1 (1.270)	13,9 (3.805)

Bron: CBS Regionale prognose 2023-2050; bevolking, intervallen, regio-indeling 2021; Database SportAanbod (DSA), 2023; Vrijtijdsomnibus (VTO) 2018 SCP/CBS, 2022 CBS/Mulier Instituut. Bewerking: Mulier Instituut.

Ruimte voor sport in 2040

NOC*NSF en het Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS) willen aandacht vragen voor de urgentie van ruimte voor sport. Op basis van drie verschillende scenario's, waaronder de sportdeelname-ambities van de sportorganisaties, hebben we de ruimtebehoefte voor sport in 2040 geschat (zie kader; Hoekman et al., 2024).

Ambitiescenario's

In het onderzoek hebben we drie scenario's uitgewerkt. Hierbij hielden we rekening met de ontwikkelingen per leeftijdsgroep (demografisch en sportdeelname). In alle scenario's gaan we ervan uit dat het accommodatiegebruik per leeftijdsgroep en per sportfrequentie constant blijft tot 2040:

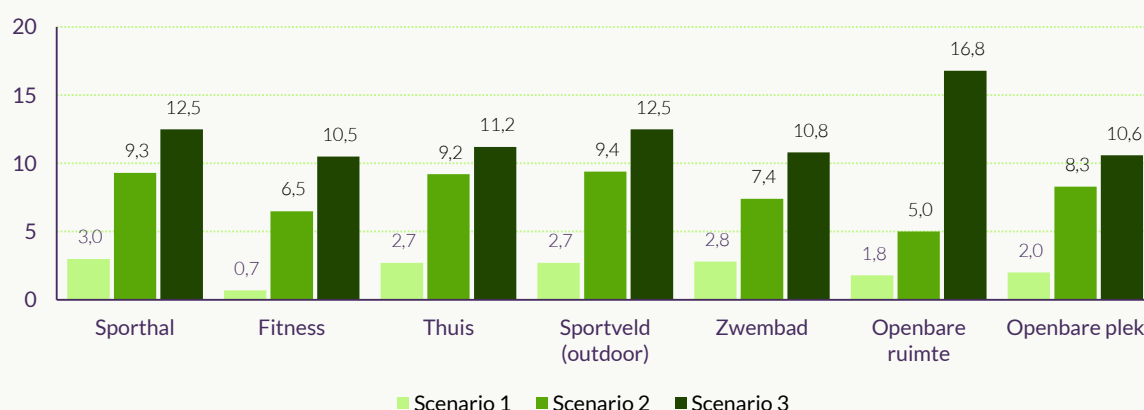
1. ontwikkeling sportdeelname op basis van bevolkingsprognose;
2. ontwikkeling sportdeelname op basis van bevolkingsprognose en trendmatige ontwikkeling in sportdeelname;
3. ontwikkeling sportdeelname op basis van bevolkingsprognose en vertaalde ambitie van de sportorganisaties NOC*NSF en het POS⁶: in 2032 sporten 12 miljoen mensen minimaal één keer per week.

In scenario 1 verandert er gemiddeld over Nederland weinig (figuur 3.6). Wel zien we grote verschillen tussen stedelijke groeiregio's en niet-stedelijke krimpregio's (niet in figuur). Als de sportdeelname toeneemt (scenario 2), maar vooral als de vertaalde ambitie gehaald wordt (scenario 3), neemt landelijk de druk op de sportaccommodaties (sterk) toe.

Figuur 3.6

Schatting verandering accommodatiedruk 2040 t.o.v. 2022, per scenario

(in indexcijfers, 2022=100)

Bron: CBS Regionale prognose 2023-2050; bevolking, intervallen, regio-indeling 2021; Database SportAanbod (DSA), 2024; Vrijetijdsomnibus (VTO) 2012-2022. Bewerking: Mulier Instituut

Interpretatie en implicaties

Het is een lastige exercitie om te voorzien wat de toekomst gaat brengen. Trends en ontwikkelingen komen en gaan snel en het is en blijft onzeker of deze in dezelfde mate doorzetten of misschien afzwakken of juist sterker worden. En hoe verder we in de toekomst willen kijken, hoe onzekerder deze wordt.

⁶ Het streefdoel van NOC*NSF in de sportagenda 2032 is dat minimaal 12 miljoen mensen minstens drie keer per week sporten en sportief bewegen in 2032.

Het is daarom belangrijk dat we voorzichtig zijn met de resultaten over de behoefte aan sportaccommodaties in de toekomst. Wel geven de scenario's zicht op wat er mogelijk op ons af komt om ook in de toekomst sport te kunnen blijven faciliteren (Hoekman et al., 2024; Van der Heijden & Ruikes, 2023). Met de resultaten kunnen belanghebbenden zich beter op de toekomst voorbereiden.

Op basis van de scenario's neemt naar verwachting de druk op sportaccommodaties (sterk) toe. Maar we zien lokaal grote verschillen. Er zijn ook regio's waar de bevolking gaat afnemen, en naar alle waarschijnlijkheid ook de druk op de sportaccommodaties. Met name krimpregio's krijgen te maken met een afname van het aantal sporters. Dit zijn regio's waar nu vaak al een hoog aantal accommodaties per inwoners aanwezig is en de druk op de accommodaties lager.

In stedelijke groeiregio's is het de verwachting dat het aantal sporters groot blijft. Dit zijn juist de regio's waar de druk op de ruimte en op sportaccommodaties vaak al hoog zijn. Lokaal maatwerk blijft cruciaal om in de stedelijke gebieden te kunnen voorzien in de extra behoefte aan sportruimte en in regio's met verwachte afnemende druk te kijken op welke andere manieren sportaccommodaties gebruikt kunnen worden.

Het is belangrijk dat ook in minder stedelijke gebieden de sportinfrastructuur toegankelijk en goed bereikbaar blijft voor iedereen. Ook moet hierin de rol van de sportaccommodatie bij het bevorderen van de leefbaarheid meegenomen worden.

Met name in de scenario's waar we uitgaan van een verhoogde sportdeelname (naar 65%) of de ambitie van NOC*NSF en POS, is de vraag om extra sportruimte groot. Het gebruik van sportaccommodaties kent piekmomenten. Het is van belang om te kijken naar het beter benutten van de huidige ruimte voor sport, want de beschikbare ruimte voor uitbreiding is schaars en uitbreiding is niet altijd nodig. We zien dan dat de aandacht voor het beter benutten van sportaccommodaties, maar ook het vergroten van de maatschappelijke waarde ervan toeneemt.

Literatuurstudie maatschappelijke waarde van sportaccommodaties

Het Mulier Instituut is in de zomer van 2024 gestart met een verkennende literatuurstudie naar de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties. In het onderzoek gaan we onder andere in op wat maatschappelijke waarde is (in het algemeen en in relatie tot sport(accommodaties)), hoe maatschappelijke waarde bij sportaccommodaties gecreëerd of vergroot kan worden, welke succesfactoren en knelpunten bekend zijn en welke kennishiaten er op dit thema zijn. We publiceren het rapport naar verwachting eind 2024.

Exploitatie en financiering

Peter van Eldert & Nicoline Hertogs

Sociaaleconomische ontwikkelingen zorgen voor een toenemende (beleidsmatige) aandacht voor exploitatie- en financieringsvraagstukken van sportaccommodaties. In dit hoofdstuk gaan we in op het eigendom en de exploitatie van sportaccommodaties en de financiering hiervan en ondersteuning hierbij.

4.1 Eigendom en exploitatie

De exploitatie van sportaccommodaties omvat alle taken van het uitbaten van een sportaccommodatie. Deze taken raken zowel de software (planning, communicatie met gebruikers, etc.) als de hardware (beheer, onderhoud, etc.) van sportaccommodaties (Hoekman et al., 2019). Bij deze definitie focussen we enkel op de exploitatie van de sportaccommodatie zelf en laten we de eigendom, huur of erfpacht van de grond eronder buiten beschouwing.

Voorheen lag de rol van eigenaar en exploitant van sportaccommodaties vaak bij gemeenten. Tegenwoordig bestaan er tal van (gemeentelijke) sportbedrijven, stichtingen en marktpartijen die een rol spelen bij de exploitatie van sportaccommodaties. Daarnaast zijn er (steeds meer) sportaccommodaties waarvan een private organisatie de eigenaar en exploitant is.

De verschillende constructies van eigendom en exploitatie vatten we samen in vier exploitatievormen (Hoekman et al., 2019). In [tabel 4.1](#) laten we deze vier vormen zien en geven we aan wie eigenaar en exploitant is.

Tabel 4.1
Eigenaar en exploitant sportaccommodaties bij vier exploitatievormen

Exploitatievorm	Eigenaar	Exploitant
Gemeentelijke sportaccommodatie	Gemeente	Gemeente
Intern verzelfstandigde sportaccommodatie	Gemeente	Zelfstandig onderdeel gemeente
Extern verzelfstandigde sportaccommodatie	Gemeente	Organisatie of bedrijf*
Private sportaccommodatie	Private organisatie	Private organisatie

* Met eigen rechtspersoonlijkheid.

Binnen gemeenten kan de exploitatievorm per sportvoorziening verschillen. Daarnaast kan de vormgeving van de vier exploitatievormen verschillen. Deze variatie kan zitten in het takenpakket van de niet-gemeentelijke exploitatie of in afspraken over grond (erfpacht, etc.) en opstellen (tribunes, kantines, etc.). De verschillen in de vormgeving van de exploitatievormen beïnvloeden de exploitatie en kostendekkendheid van de sportaccommodaties.

Registratie eigendom en exploitatie sportaccommodaties

Sinds 2021 registreren we eigendoms- en/of exploitatiegegevens in de Database SportAanbod (DSA). In [tabel B2.1](#) in bijlage 2 laten we zien van hoeveel sportvoorzieningen we deze gegevens in beeld hebben per september 2024. Op basis van deze gegevens beschrijven we in deze paragraaf wie eigenaar en/of exploitant is van de sportvoorzieningen in Nederland.

● Eigenaar

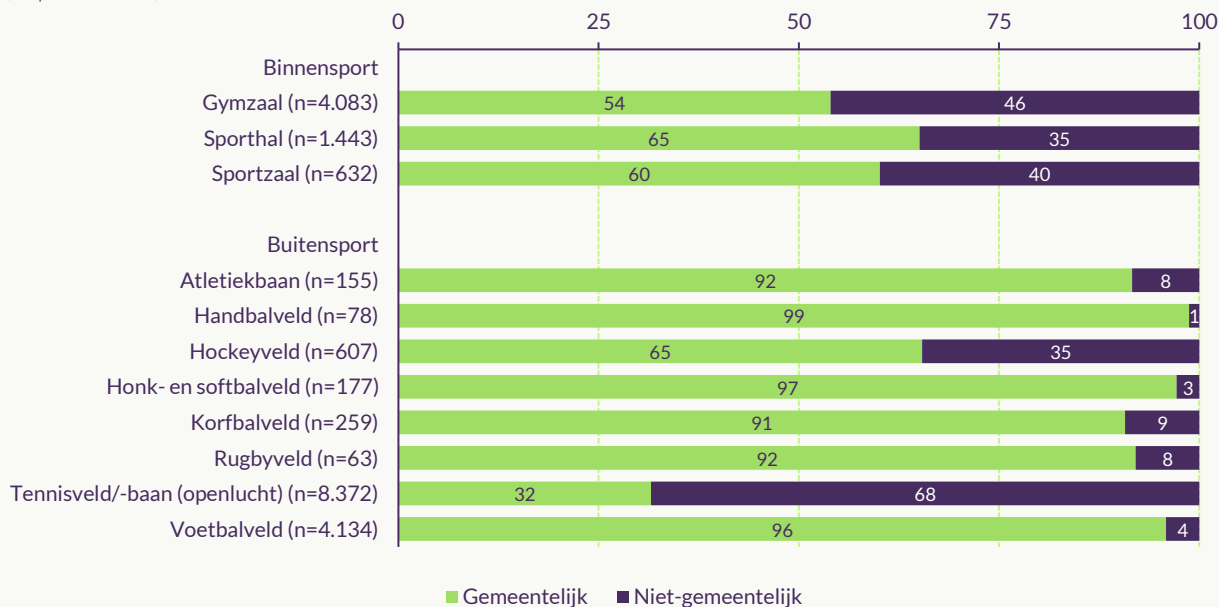
Ongeveer de helft van de gymzalen (54%) is in gemeentelijk eigendom ([figuur 4.1](#)). Voor sporthallen (65%) en sportzalen (60%) ligt dit aandeel hoger.

Bij de meeste typen buitensportvoorzieningen is de gemeente in ruim 90 procent van de gevallen eigenaar ([figuur 4.1](#)). Uitzonderingen hierop zijn hockeyvelden (65%) en tennisbanen (32%). Bij tennis zien we zelfs dat het merendeel van de banen in handen is van een niet-gemeentelijke partij. Deze niet-gemeentelijke partij is relatief vaak een sportvereniging (55%; [figuur B2.1](#) in bijlage 2).

Figuur 4.1

Type eigenaar van sportvoorzieningen*

(in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2 september 2024.

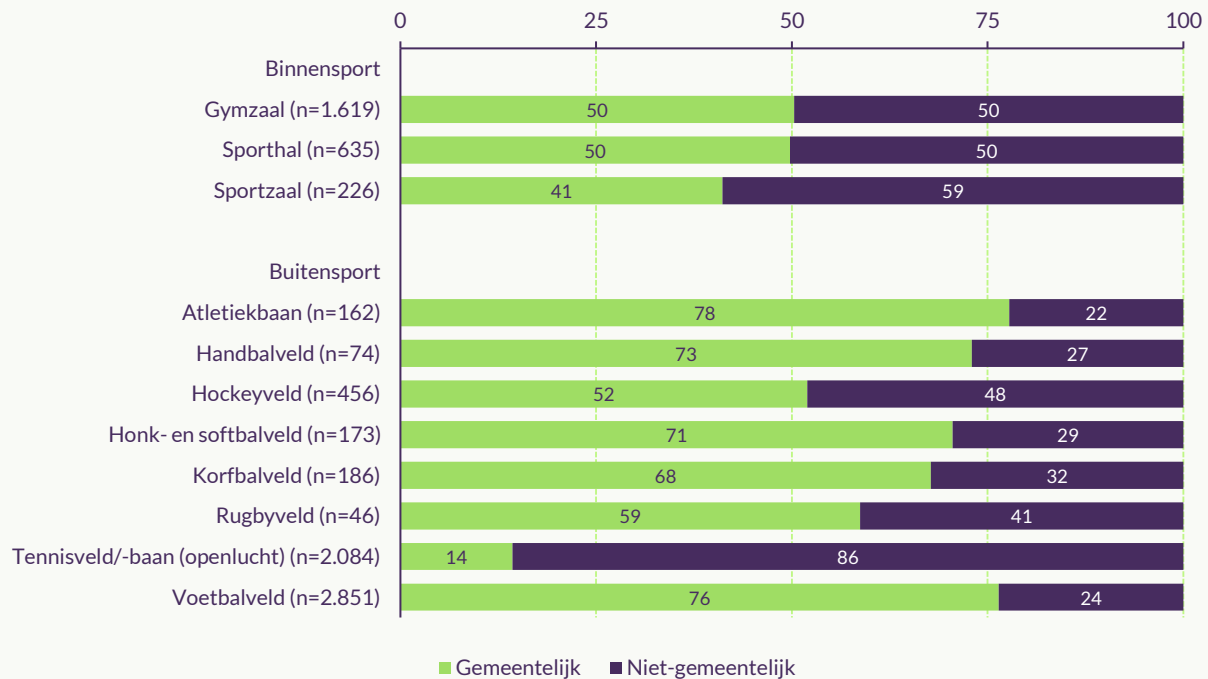
* Hierbij nemen we alleen de sportvoorzieningen mee waarvan we de eigendomsgegevens in beeld hebben.

● Exploitant

Gemeenten exploiteren de helft van de gymzalen en sporthallen ([figuur 4.2](#)). De overige gymzalen en sporthallen worden relatief vaak geëxploiteerd door een bv of nv (27% en 32%; [figuur B2.2](#) in bijlage 2) of een stichting (9% en 13%). Bij sportzalen ligt de exploitatie in de meeste gevallen (59%; [figuur 4.2](#)) bij een niet-gemeentelijke partij. Voor deze binnensportvoorzieningen is dat ook relatief vaak een bv of nv (33%; [figuur B2.2](#) in bijlage 2) of een stichting (17%).

In de meeste gevallen ligt de exploitatie van buitensportvoorzieningen bij gemeenten ([figuur 4.2](#)). Bij tennisbanen wijkt dit beeld af. Hiervan ligt bij slechts 14 procent de exploitatie bij een gemeente. Sportverenigingen (48%; [figuur B2.2](#) in bijlage 2) en in mindere mate stichtingen (21%) zijn exploiteren veelal de tennisbanen.

Figuur 4.2
Type exploitant van sportvoorzieningen*
(in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2 september 2024.

* Hierbij nemen we alleen de sportvoorzieningen mee waarvan we de exploitatiegegevens in beeld hebben.

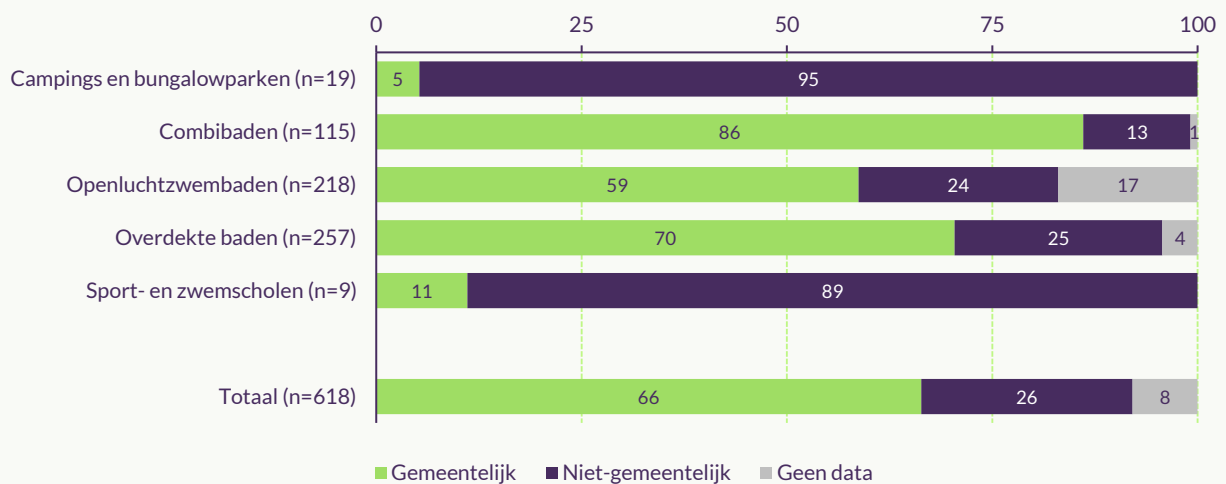
● Semi-openbare zwembaden

De eigenaar van semi-openbare zwembaden⁷ verschilt per type zwembad. De meeste combibaden (86%; [figuur 4.3](#)) overdekte baden (70%) en openluchtzwembaden (59%) zijn in gemeentelijke eigendom. De niet-gemeentelijke openluchtzwembaden zijn relatief vaak in eigendom van een stichting (19%; [figuur B2.3](#) in bijlage 2). Bij niet-gemeentelijke overdekte baden ligt het eigendom relatief vaak bij een bv of nv (19%; [figuur B2.3](#) in bijlage 2). Het overgrote deel van de (semi-)openbare zwembaden op campings en bungalowparken (95%; [figuur 4.3](#)) of in sport- en zwemscholen (89%) is eigendom van een niet-gemeentelijke partij.

Figuur 4.3

Type eigenaar (semi-)openbare zwembaden*, naar type zwembad

(in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2 september 2024.

* (Semi-)openbare zwembaden zijn zwembaden waar het publiek een deel van het jaar of het hele jaar tegen betaling kan zwemmen.

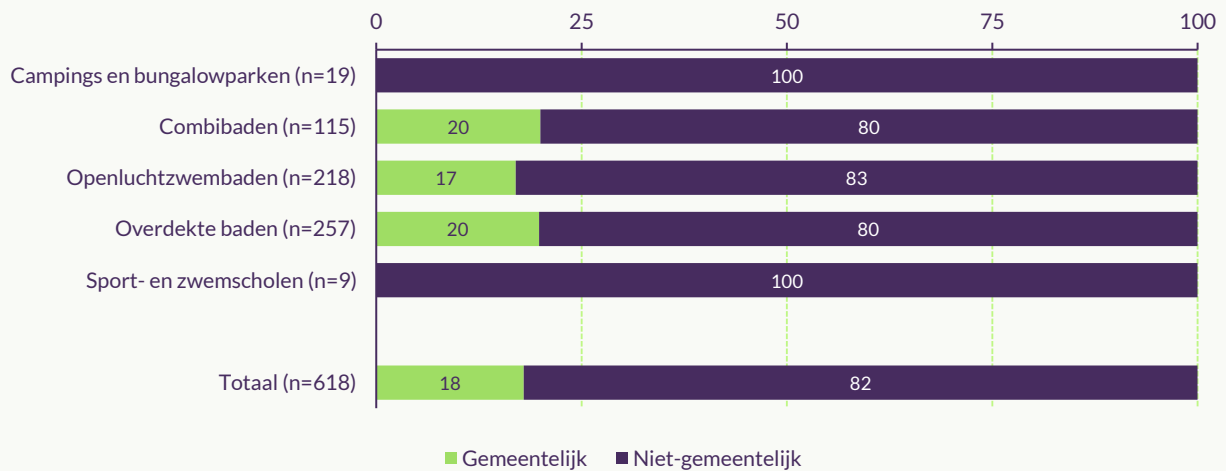
Voor 82 procent van de (semi-)openbare zwembaden ligt de exploitatie bij een niet-gemeentelijke partij ([figuur 4.4](#)). Voor de meeste combibaden (61%; [figuur B2.4](#) in bijlage 2), overdekte baden (61%) en (semi-)openbare zwembaden op campings en bungalowparken (89%) is deze niet-gemeentelijke partij een bv of nv. Voor openluchtzwembaden is de exploitatie voornamelijk bij stichtingen belegd (58%).

⁷ (Semi-)openbare zwembaden zijn zwembaden waar het publiek een deel van het jaar of het hele jaar tegen betaling kan zwemmen.

Figuur 4.4

Type exploitant (semi-)openbare zwembaden*, naar type zwembad

(in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2 september 2024.

* Semi-)openbare zwembaden zijn zwembaden waar het publiek een deel van het jaar of het hele jaar tegen betaling kan zwemmen.

Ervaren voor- en nadelen externe exploitatie

Als een gemeente kiest voor externe exploitatie van gemeentelijke sportaccommodaties, draagt ze (een aantal) exploitatietaken over aan de externe exploitant. Het eigendom van de sportaccommodatie blijft dan bij de gemeente, maar die krijgt wel minder regie. De verdeling van taken en verantwoordelijkheden wordt meestal vastgelegd in een exploitatieovereenkomst (Hoekman et al., 2021).

Externe exploitatie brengt voor- en nadelen met zich mee. Deze voor- en nadelen verschillen per partij. Een voordeel voor de gemeente als eigenaar van een sportaccommodatie kan namelijk als nadeel worden ervaren door de externe exploitant van deze sportaccommodatie. Om zicht te krijgen op het gemeentelijke perspectief vroegen we gemeenteambtenaren sport via het VSG-panel (mei 2024) naar de voor- en nadelen die ze ervaren bij het uitbesteden van de exploitatie van gemeentelijke sportaccommodaties aan een externe partij.⁸

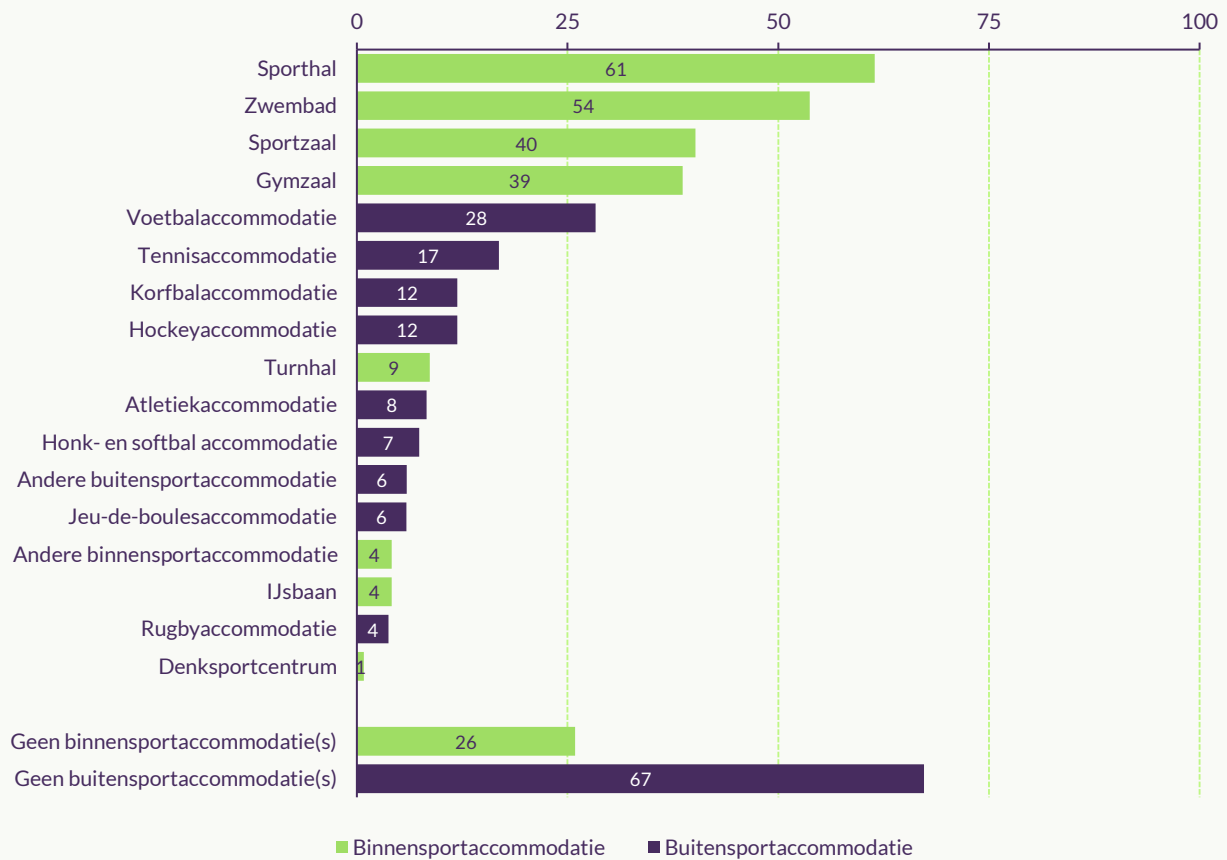
Uit de peiling blijkt dat in ongeveer drie kwart van de gemeenten (74%; [figuur 4.5](#)) de exploitatie van één of meerdere gemeentelijke binnensportaccommodaties is uitbesteed aan een externe partij. Voor buitensportaccommodaties gold dit voor 33 procent van de gemeenten. De meeste gemeenten besteden de exploitatie van gemeentelijke sporthallen (61% van alle gemeenten), zwembaden (54%), sportzalen (40%) of gymzalen (39%) uit.

⁸ Hierbij lieten we private sportaccommodaties buiten beschouwing.

Figuur 4.5

Aandeel gemeenten dat de exploitatie van één of meerdere gemeentelijke sportaccommodatie(s) heeft uitbesteed aan een externe partij in 2024, naar type accommodatie

(in procenten, gewogen naar stedelijkheid, n=109)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, mei 2024.

● Ervaren voordelen externe exploitatie

Een van de voordelen die gemeenten het vaakst noemen, is dat externe exploitatie leidt tot minder werk voor de gemeente. Dit komt met name doordat de verantwoordelijkheid voor het onderhoud van de sportaccommodatie(s) wegvalt voor de gemeente, vooral voor buitensportaccommodaties. Maar ook op andere vlakken ontzorgt de externe exploitant de gemeente, waardoor personele inzet van de gemeente ook minder nodig is.

Niet alleen de hoeveelheid werk neemt af, ook de kosten zijn volgens een aantal gemeenten lager door de inzet van een externe exploitant. Externe exploitatie zou, volgens gemeenteambtenaren sport, dus leiden tot tijdsbesparing voor de gemeente.

Daarnaast ziet een substantieel deel van de gemeenten de expertise van de externe exploitant als een voordeel. Zeker voor zwembaden noemen gemeenten dit relatief vaak. Ook geven gemeenten aan dat het ondernemend vermogen en de creativiteit van de externe partij een pré is. Mede hierdoor kan de gemeente zich focussen op haar kerntaken. Ook de politieke afstand die hierdoor ontstaat, noemt een enkele gemeente als voordeel.

Ten slotte ervaren gemeenten dat externe exploitatie zorgt voor één centraal loket en daarmee voor overzicht. Hierdoor is er meer duidelijkheid voor verenigingen of andere huurders, wat ook de efficiëntie ten goede komt. Door de kortere lijnen hebben een aantal gemeenten ook het idee dat er meer lokale betrokkenheid is bij (het beheer van) de sportaccommodatie(s).

● **Ervaren nadelen externe exploitatie**

Veruit het meest genoemde nadeel van externe exploitatie is dat de gemeente minder regie over en toezicht op de exploitatie heeft. Daarbij botsen de ondernemende belangen van de exploitant soms met het gemeentelijk beleid. Een enkele keer noemt een gemeente de relatie met de exploitant moeizaam. Hierdoor is er meer tijd nodig voor overleg en afstemming tussen beide partijen.

Een ander nadeel, dat volgens gemeenten samenhangt met de noodzaak van extra overleg, zijn onduidelijkheden over bijvoorbeeld de rolverdeling en verantwoordelijkheden. Daarnaast is het regelmatig de vraag wie investeringen in de accommodaties financiert. Externe exploitanten hebben, volgens een aantal gemeenten, niet altijd de wil of de middelen om de accommodaties te verduurzamen of (goed) te onderhouden. Hierdoor komen ze regelmatig terug bij de gemeente, wat weer kan leiden tot extra kosten voor de gemeente.

Ook onderhoud is een nadeel. Zoals eerder beschreven komt het regelmatig voor dat een vereniging of stichting de externe exploitant van een sportaccommodatie is. Vaak worden deze partijen gedragen door vrijwilligers, die ook de verantwoordelijkheid over het onderhoud hebben. Maar het ontbreekt hen soms aan de juiste expertise, wat kan leiden tot verkeerd of achterstallig onderhoud, aldus een enkele gemeente.

Toekomstig onderzoek

In 2024 start een consortium met medewerkers van de Universiteit Utrecht, Haagse Hogeschool, Hogeschool van Amsterdam en het Mulier Instituut met een onderzoek rondom het thema exploitatie en beheer van sportaccommodaties. Het consortium onderzoekt hotspots in de Nederlandse sportinfrastructuur: sportaccommodaties en locaties in de openbare ruimte waar de benutting positief afsteekt tegen vergelijkbare locaties. De onderzoekers vertalen succes-bevorderende principes in praktische oplossingen om te komen tot een hoger maatschappelijk en financieel rendement van de sportinfrastructuur.

De resultaten van het onderzoek worden gepubliceerd gedurende de doorlooptijd van het onderzoek (tot zomer 2027). Het is een onderzoek met cofinanciering door ZonMw in het kader van het programma 'Missiegedreven Ontwikkeling van Onderzoek en Innovatie' (MOOI). Met het onderzoek geven de onderzoekers vervolg aan de kennis- en innovatiescans voor wicked problem 5 (Hoekman & Schadenberg, 2023) en 6 (Hover & Van Eldert, 2023) die het Mulier Instituut uitvoerde.

4.2 Financiering en ondersteuning

Gemeentelijke sportuitgaven

Gemeenten spelen een grote rol in de financiering van de Nederlandse breedtesport. Ze investeren in de sport- en beweegparticipatie, onder andere door (co)financiering van buurtsportcoaches en door subsidies te verstrekken voor sportstimulering. Daarnaast investeren ze in de fijnmazige sportinfrastructuur die Nederland rijk is en dragen ze als exploitant bij aan het betaalbaar houden van de sport.

Het Mulier Instituut volgt sinds 2015 de ontwikkelingen in de gemeentelijke sportuitgaven en rapporteert hier jaarlijks over in de Monitor Sportuitgaven gemeenten.⁹ Hiervoor gebruiken we de Iv3-data (informatie voor derden) van het CBS.

Het Iv3-systeem is een informatiesysteem waarin decentrale overheden, waaronder gemeenten, financiële gegevens registreren. Daarvoor vullen ze een gestandaardiseerd formulier in. Gemeenten registreren de uitgaven en inkomsten op verschillende taakvelden. Sinds 2017 zijn twee sportspecifieke taakvelden gedefinieerd, die samen als de totale gemeentelijke sportuitgaven en –inkomsten gezien kunnen worden:

- **Sportbeleid en activering:** uitgaven en inkomsten voor de niet-fysieke maatregelen ter stimulering van professionele en amateursport;
- **Sportaccommodaties:** uitgaven en inkomsten aan sportaccommodaties voor sportbeoefening.

⁹ De recentste publicatie van deze monitor is de Monitor sportuitgaven gemeenten 2022 (Van Eldert, 2023).

In 2023 bedroegen de uitgaven aan sport 2,3 procent van de totale gemeentelijke uitgaven (niet in figuur). In voorgaande jaren lag dit aandeel op een vergelijkbaar niveau (Van Eldert, 2023). In totaal gaven gemeenten in 2023 bijna 2 miljard euro uit aan sport ([tabel 4.2](#)). Hiertegenover stond zo'n 727 miljoen euro aan inkomsten.

De netto-uitgaven aan sport door gemeenten kwamen daarmee in totaal uit op ruim 1,2 miljard euro ([tabel 4.2](#)). Drie kwart (75%) van deze netto-uitgaven kwam voor de rekening van het taakveld Sportaccommodaties, de rest voor Sportbeleid en activering.

Tussen 2022 en 2023 stegen de gemeentelijke uitgaven aan het taakveld Sportaccommodaties met 197 miljoen euro en de gemeentelijke inkomsten van dit taakveld met 115 miljoen euro ([tabel 4.2](#)). Hierdoor stegen de netto-uitgaven van gemeenten aan sportaccommodaties met 83 miljoen euro.

Tabel 4.2

Uitgaven, inkomsten en netto-uitgaven gemeenten, per taakveld en totaal voor sport, 2017-2023

(in miljoenen euro's)

		Sport (totaal)*	Sportbeleid en activering	Sportaccommodaties
Uitgaven	2017	1.428	324	1.104
	2018	1.448	311	1.137
	2019	1.555	341	1.214
	2020	1.597	361	1.235
	2021	1.685	380	1.305
	2022	1.728	389	1.339
	2023	1.989	453	1.537
Inkomsten	2017	373	21	351
	2018	364	25	339
	2019	441	30	411
	2020	423	42	381
	2021	585	74	511
	2022	537	64	472
	2023	727	140	587
Netto-uitgaven (uitgaven-inkomsten)	2017	1.056	303	753
	2018	1.084	285	799
	2019	1.114	311	803
	2020	1.174	320	854
	2021	1.099	305	794
	2022	1.191	324	867
	2023	1.262	313	950

Bron: Door CBS verzamelde gemeentelijke data (lv3), 2018-2024. Bewerking: Mulier Instituut.

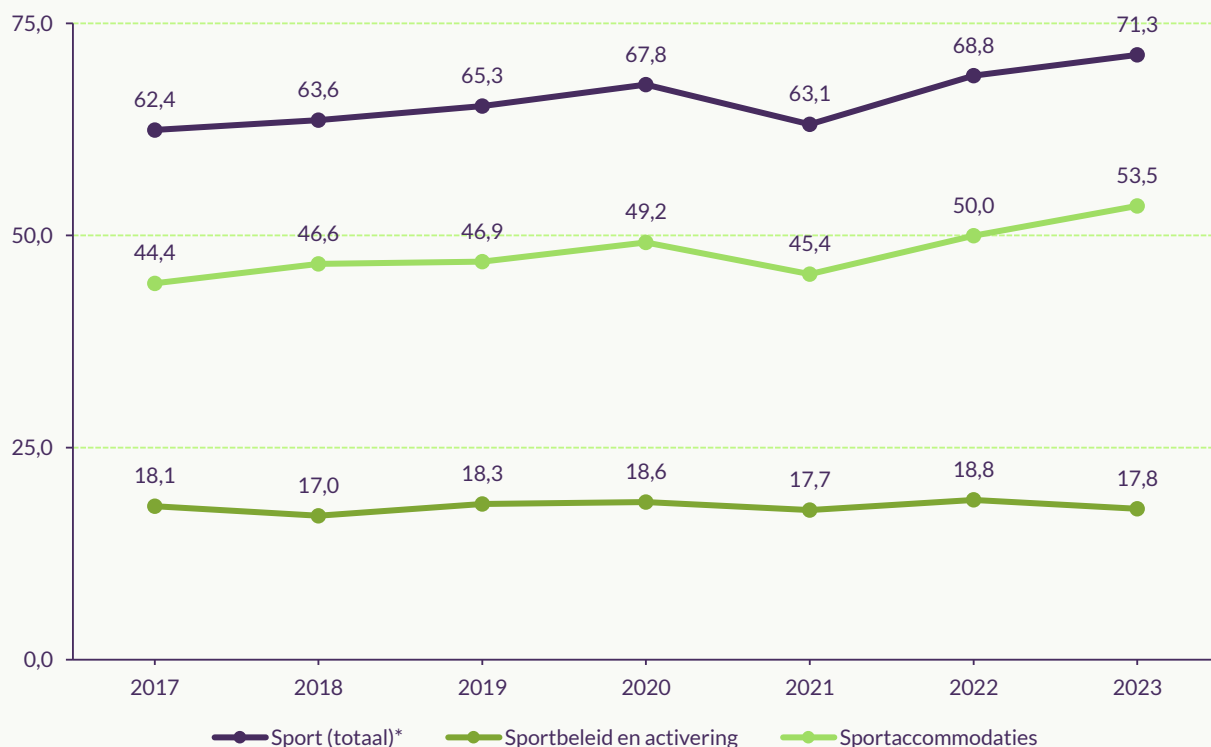
* De taakvelden Sportbeleid en activering en Sportaccommodaties vormen samen het totaal voor sport.

Per Nederlander gaven gemeenten in 2023 netto 71,3 euro uit aan sport ([figuur 4.6](#)). Hiervan ging 17,8 euro naar sportbeleid en activering en 53,5 euro naar sportaccommodaties. Net zoals de *totale* netto-uitgaven stegen de netto-uitgaven *per inwoner* tussen 2022 en 2023. Procentueel stegen de netto-uitgaven *per inwoner* (+3,6%) minder sterk dan de *totale* uitgaven (+5,6%). Dit komt (deels) doordat de Nederlandse bevolking groeide (+1,3%) tussen 2022 en 2023 (CBS Statline, z.d.).

Figuur 4.6

Netto-uitgaven van gemeenten per inwoner, per taakveld en totaal voor sport, 2017 tot en met 2023

(in euro's)

Bron: Door CBS verzamelde gemeentelijke data (Iv3), 2018-2024. Bewerking: Mulier Instituut.

* De taakvelden Sportbeleid en activering en Sportaccommodaties vormen samen het totaal voor sport.

Gemeenten moeten in het Iv3-systeem de inkomsten en uitgaven registreren op onderliggende categorieën. In totaal zijn er per taakveld 43 categorieën, die voor elk taakveld hetzelfde zijn.

Deze opbouw maken we in de Monitor Sportuitgaven gemeenten inzichtelijk door de categorieën voor beide sportgerelateerde taakvelden samen te nemen in bij elkaar passende groepen. Binnen deze indeling hanteren we per taakveld vier overkoepelende groepen met daarbinnen in totaal acht subgroepen. In de Monitor sportuitgaven gemeenten 2022 (Van Eldert, 2023) beschrijven we de (sub)groepen en lichten we deze verder toe.

Gemeenten gaven in 2023 binnen het taakveld Sportaccommodaties netto het meeste uit aan externe exploitatie (netto 20,4 euro per inwoner; [tabel 4.3](#)), gevolgd door investeringen en afschrijvingen (netto 14,3 euro per inwoner). De netto-uitgaven aan interne exploitatie waren in 2023 zo'n 11,7 euro per inwoner.

Ten opzichte van 2022 stegen de netto-uitgaven per inwoner aan externe exploitatie van sportaccommodaties in 2023 flink (+4 euro per inwoner; [tabel 4.3](#)). Dit komt met name door een sterke stijging van de netto-uitgaven aan *uitbestedingen, subsidies of exploitatiebijdragen* (+3,8 euro per inwoner). Voor interne exploitatie (-0,3 euro per inwoner) en investeringen en afschrijvingen (-0,2 euro per inwoner) zien we juist een lichte daling.

De grootste daling tussen 2022 en 2023 zien we voor (*specifieke*) *uitkeringen van het Rijk* (-3,1 euro per inwoner; [tabel 4.3](#)) en *huur* (-2,3 euro per inwoner). Deze subgroepen zijn voornamelijk inkomsten. Een daling van de netto-uitgaven voor deze subgroepen laat daardoor zien dat de inkomsten vanuit deze subgroepen zijn toegenomen. Met name voor de specifieke uitkeringen van het Rijk ligt dit voor de hand, gezien de energiesteunmaatregelen die beschikbaar waren in 2023 en via gemeenten liepen. Verderop in dit hoofdstuk lichten we deze energiesteunmaatregelen (en andere subsidieregeling vanuit het Rijk) verder toe.

Tabel 4.3**Verdeling netto-uitgaven* gemeenten per inwoner voor Sportaccommodaties, 2017 tot en met 2023**

(in euro's)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Totaal per inwoner	44,4	46,6	46,9	49,2	45,4	50,0	53,5
Totale interne exploitatie sportaccommodaties	12,3	11,6	11,4	12,8	7,6	12,0	11,7
Huur	-12,2	-13,0	-14,5	-12,6	-12,8	-14,9	-17,2
Pachten en leges	-0,5	-0,5	-0,4	-0,4	-0,4	-0,5	-0,5
(Specifieke) uitkeringen van het Rijk	0,0	0,0	-2,6	-4,6	-9,7	-5,6	-8,7
Personeel	10,0	9,5	10,3	9,5	10,2	11,0	11,6
Overige interne exploitatie	15,2	15,6	18,6	20,9	20,4	21,9	26,5
Totaal investeringen en afschrijvingen	13,4	13,5	14,2	14,4	13,8	14,6	14,3
Investerings	0,5	0,3	0,6	0,7	0,4	0,7	0,7
Afschrijvingen	12,9	13,2	13,6	13,7	13,4	13,9	13,6
Totaal externe exploitatie sportaccommodaties	10,4	13,3	14,2	14,1	16,9	16,5	20,4
Uitbestedingen, subsidies of exploitatiebijdragen	9,5	12,1	13,1	13,4	16,1	15,6	19,4
Overige overdrachten	0,9	1,2	1,0	0,7	0,8	0,8	1,0
Totaal transacties en verrekeningen	8,2	8,3	7,1	7,9	7,0	7,0	7,1

Bron: Door CBS verzamelde gemeentelijke data (Iv3), 2018-2024. Bewerking: Mulier Instituut.

* Netto-uitgaven zijn de uitgaven min inkomsten. Een negatief bedrag betekent dat de inkomsten hoger waren dan de uitgaven.

Een verdere toelichting en duiding is te lezen in de volgende editie van de monitoringsrapportage Sportuitgaven gemeenten. Deze publiceren we naar verwachting in januari 2025.

Huurtarieven gemeentelijke binnensportaccommodaties

Een deel van de gemeentelijke inkomsten vanuit sportaccommodaties komt voort uit verhuur. Die inkomsten worden deels bepaald door de hoogte van de huurtarieven die gemeenten rekenen voor de verhuur van de sportaccommodaties.

Rondom deze huurtarieven hangt voor gemeenten een spanningsveld tussen financieel gezonde exploitatie en de betaalbaarheid van de sport voor sporters. Met hogere huurtarieven kunnen gemeenten een groter deel van de investeringen in sportaccommodaties compenseren. Maar ze zorgen ook voor hogere huurlasten voor sportaanbieders, die kunnen doorwegen op de contributies en toegangsprijzen die de sporters betalen.

Sinds 2021 volgt het Mulier Instituut de ontwikkelingen in de huurtarieven met een landelijke huurtarievenmonitor. Voor gemeentelijke binnensportaccommodaties publiceren we de resultaten uit deze monitor in de Huurtarievenmonitor binnensport.¹⁰ We streven ernaar om in de toekomst ook de resultaten voor buitensportaccommodaties te publiceren in een losse rapportage.

Gemeenten en exploitanten geven het huurtarievenstelsel voor gemeentelijke sporthallen, sportzalen en gymzalen verschillend vorm. Ze hanteren het vaakst een verenigings- en/of een commercieel tarief (Van Eldert & Hollander, 2024). Ruim 20 procent van de gemeenten en exploitanten maakt geen onderscheid naar type huurder en rekent voor alle gebruikers hetzelfde huurtarief.

In gemeenten die in het huurtarievenstelsel onderscheid maken naar type huurder, betaalden sportverenigingen in 2023 voor alle typen gemeentelijke binnensportaccommodaties het laagste gemiddelde huurtarief ([figuur 4.7](#)). Voor een sporthal betaalden ze gemiddeld 43,35 euro per uur, voor sportzalen en gymzalen gemiddeld respectievelijk 24,67 en 13,60 euro per uur. Andere typen gebruikers betaalden meer, met name organisaties met een winstoogmerk.

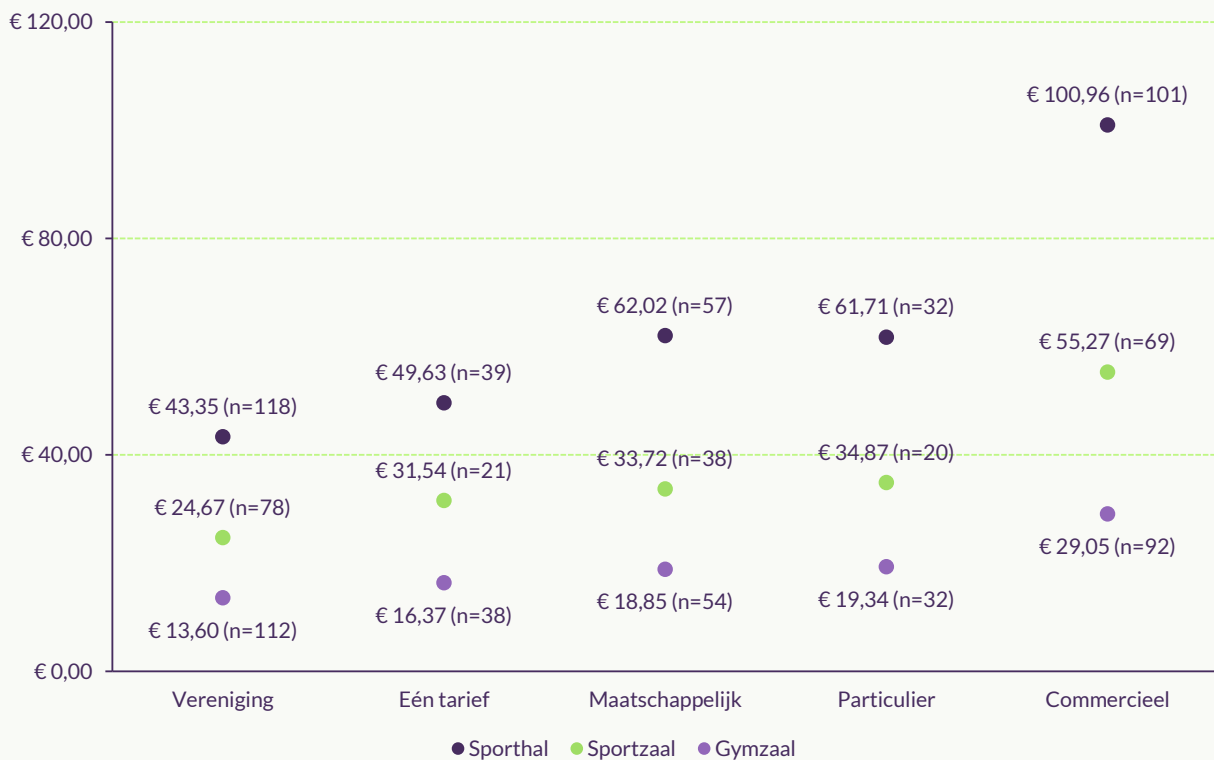
Sportverenigingen in gemeenten die geen onderscheid maken naar type gebruiker, betaalden in 2023 gemiddeld meer voor de huur van een binnensportaccommodatie dan in gemeenten met een specifiek verenigingstarief ([figuur 4.7](#)). Het gemiddelde huurtarief voor alle gebruikers was in 2023 wel lager dan het gemiddelde maatschappelijke, particuliere en commerciële tarief

¹⁰ De recentste publicatie van deze monitor is de Huurtarievenmonitor binnensport 2023 (Van Eldert & Hollander, 2024).

Figuur 4.7

Gemiddeld uurtarief in 2023 voor de verhuur van een gemeentelijke sporthal, sportzaal of gymzaal, naar type tarief

(in euro's per uur, gewogen naar stedelijkheid)

Bron: Mulier Instituut, databestand huurtarieven gemeentelijke sportaccommodaties, 2023.

Voor sporthallen, sportzalen en gymzalen lagen in 2023 het gemiddelde verenigingstarief en het gemiddelde commerciële tarief hoger bij een sterkere mate van stedelijkheid (Van Eldert & Hollander, 2024). Beide tarieftypen waren ook hoger wanneer een andere partij dan de gemeente verantwoordelijk is voor de exploitatie van de sportaccommodaties.

Tussen 2022 en 2023 stegen de gemiddelde verenigings- en commerciële tarieven voor gemeentelijke sporthallen, sportzalen en gymzalen met 4,1 tot 4,8 procent (figuur 4.8). Een directe vergelijking tussen de inflatie en de stijging van de huurtarieven is lastig, omdat gemeenten niet dezelfde referentieperiode hanteren bij de indexatie van huurtarieven (Van Eldert & Hollander, 2024). We zien wel dat het jaarcijfer voor de inflatie (3,8%) in 2023 (CBS Statline, 2023) lager lag dan de stijging van de huurtarieven tussen 2022 en 2023.

Figuur 4.8**Ontwikkeling gemiddeld uurtarief voor de verhuur van een gemeentelijke sporthal, sportzaal of gymzaal in 2023 t.o.v. 2022, per type tarief**

(in procenten, van gemeenten die in beide metingen zijn meegenomen, peilmoment 1 september)

Bron: Mulier Instituut, databestand huurtarieven gemeentelijke sportaccommodaties, 2022 en 2023.

Toegangsprijzen sportaccommodaties

Naast de huurinkomsten genereren exploitanten van sportaccommodaties inkomsten uit losse entree. Met de Toegangsprijzmonitor¹¹ onderzoekt het Mulier Instituut de losse entree via de toegangsprijzen die exploitanten van sportaccommodaties daarvoor rekenen. Dit doen we voor zwembaden, ijsbanen en klim- en boulderhallen.

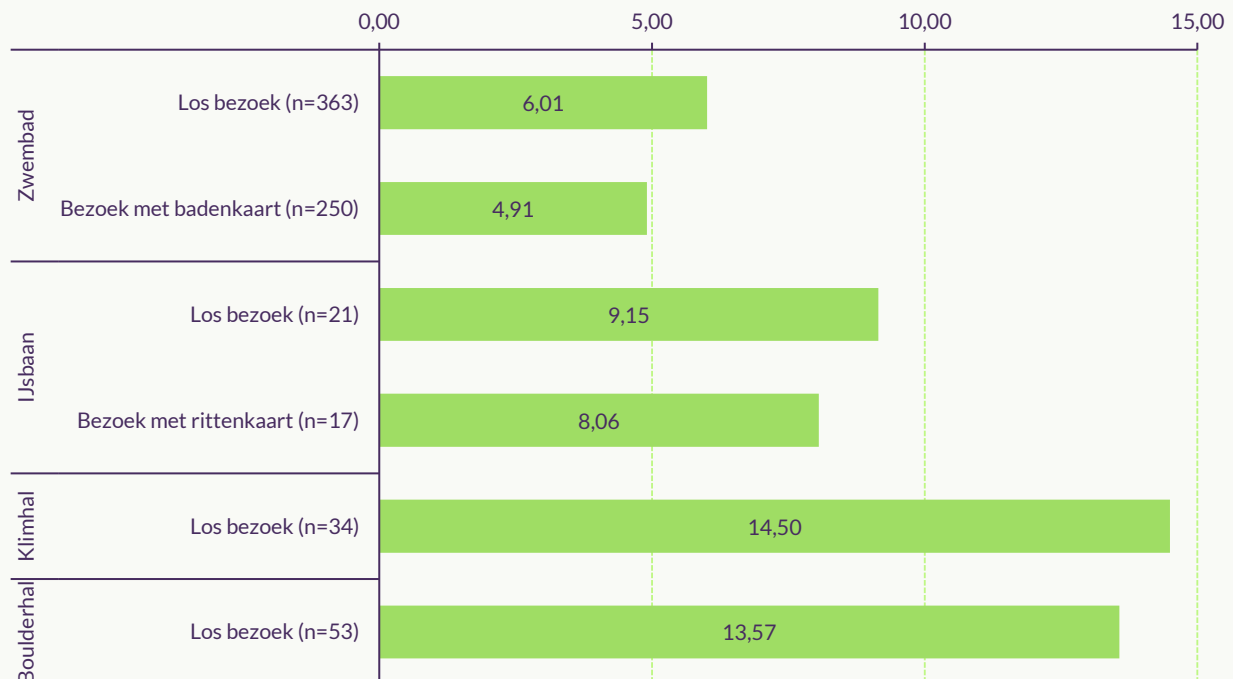
De gemiddelde toegangsprijs van een los zwembadbezoek in 2023/2024 is 6,01 euro ([figuur 4.9](#)). Met een badenkaart (een toegangskaart voor meerdere keren zwemmen) kost een zwembadbezoek gemiddeld 4,91 euro. Voor beide toegangsbewijstypen ligt de prijs hoger voor zwembaden met een recreatief gedeelte (Van Vugt, et al., 2024). Hetzelfde geldt voor combizwembaden of semi-openbare zwembaden op een vakantiepark. Dit zijn doorgaans zwembaden met meer faciliteiten, wat een mogelijke verklaring is voor de hogere toegangsprijs.

Voor een los ijsbaanbezoek was de gemiddelde toegangsprijs in 2023/2024 9,15 euro ([figuur 4.9](#)). Met een rittenkaart kost een ijsbaanbezoek gemiddeld 8,06 euro. De gemiddelde toegangsprijs voor een los bezoek (voor volwassenen) aan een klimhal of een boulderhal was respectievelijk 14,50 en 13,57 euro.

¹¹ De recentste publicatie van deze monitor is de Toegangsprijzmonitor 2023/2024 (Van Vugt, et al., 2024).

Figuur 4.9

Gemiddelde toegangsprijs zwembad, ijsbaan, klimhal en boulderhal in 2023/2024, voor volwassenen
(in euro's)

Bron: Mulier Instituut/HAN/Fontys, databestand Toegangsprijsmonitor 2023/2024.

Ten opzichte van het seizoen 2022/2023 stegen de toegangsprijzen voor zwembaden, ijsbanen en klim- en boulderhallen ([tabel 4.4](#)). Ook na verrekening van de inflatie zien we voor deze typen sportaccommodaties een (reële) stijging. Daarbij is de reële stijging het hoogst voor boulderhallen (+8,7%) en het laagst voor klimhallen (1,7%).

Tabel 4.4**Ontwikkeling gemiddelde toegangsprijs zwembad, ijsbaan, klimhal en boulderhal tussen 2022/2023 en 2023/2024, met en zonder verrekening inflatie***

(in procenten)

		2023/2024 t.o.v. 2022/2023	
		Zonder inflatieverrekening	Met inflatieverrekening
Zwembad	Los bezoek	6,2	2,9
	Bezoek met badenkaart	5,4	2,1
Ijsbaan	Los bezoek	6,7	3,4
	Bezoek met rittenkaart	7,3	3,9
Klimhal	Los bezoek	4,9	1,7
Boulderhal	Los bezoek	12,1	8,7

Bron: Mulier Instituut/HAN/Fontys, databestand Toegangsprijsmonitor 2023/2024.

* Op basis van de Consumentenprijsindex (CPI).

Subsidieregelingen

De overheid stelt subsidies beschikbaar voor organisaties in de sportsector. In deze paragraaf beschrijven we de subsidies die (deels) betrekking hebben op sportaccommodaties.¹²

● Specifieke uitkering stimulering Sport (SPUK Sport)

Gemeenten kunnen sinds 2019 gebruikmaken van subsidieregeling Specifieke uitkering stimulering Sport (SPUK Sport). Deze regeling is opgesteld om de ontwikkeling en instandhouding van sportaccommodaties en de aanschaf van sportmaterialen te stimuleren. Via de SPUK Sport kunnen gemeenten een aanvraag indienen voor compensatie van de btw die aan hen in rekening is gebracht voor investeringen in de hardware van sportaccommodaties (bouw, renovatie en onderhoud) en voor exploitatie van sportaccommodaties (beheer).

Het beschikbare budget voor de SPUK Sport ligt jaarlijks op ruim 180 miljoen euro en wordt elk jaar overvraagd door gemeenten (**figuur 4.10**). Het verschil tussen het aangevraagde en beschikbare budget steeg elk jaar. Zo vroegen gemeenten in 2023 voor 276,8 miljoen euro de SPUK Sport aan, op een beschikbaar budget van 184 miljoen. Omdat gemeenten meer aanvragen dan beschikbaar is, worden de bedragen naar rato verdeeld bij verlening. Bij de vaststelling van de definitieve bedragen blijkt vervolgens dat er minder is gerealiseerd dan toegekend.¹³

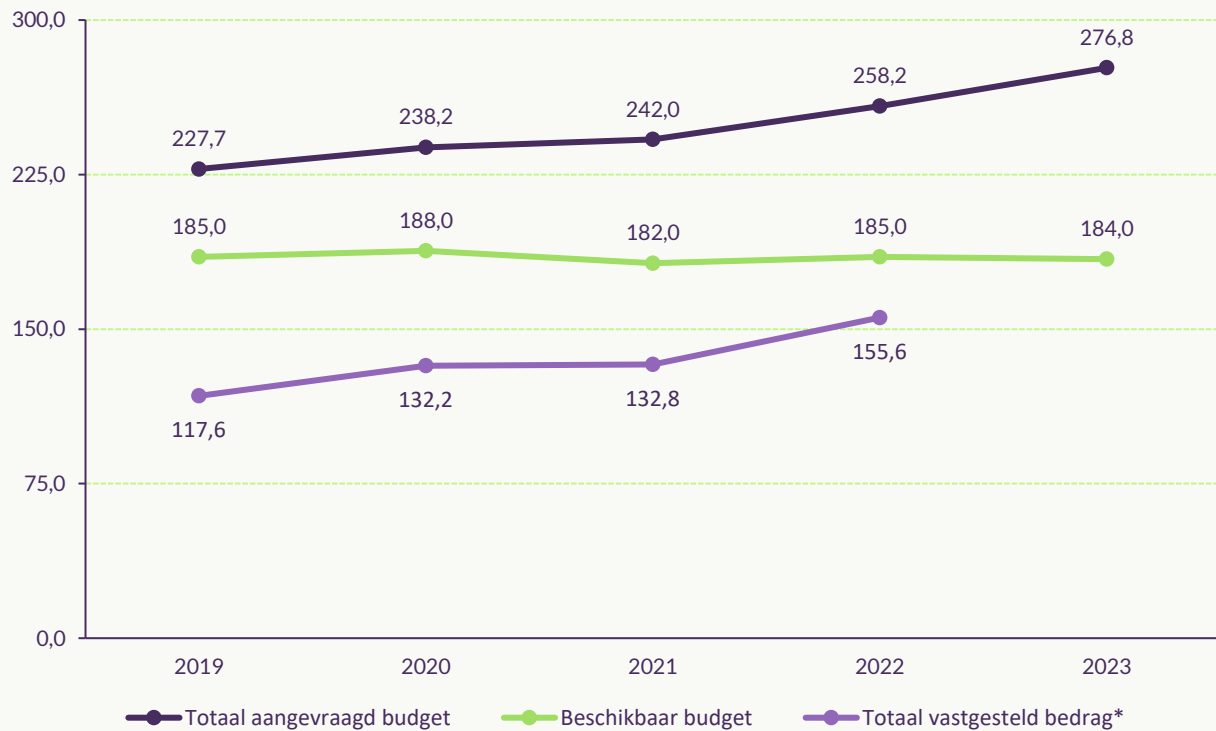
¹² Daarnaast zijn er andere subsidieregelingen die niet direct met sportaccommodaties te maken hebben, zoals de Brede SPUK-regeling (met onder meer de onderdelen Lokaal Sportakkoord en Brede Regeling Combinatiefuncties).

¹³ Het verschil tussen het beschikbare budget en het vastgestelde bedrag vloeide vervolgens terug naar de staatskas.

Figuur 4.10

Totaal aangevraagd bedrag, beschikbaar budget en vastgesteld bedrag SPUK Sport in 2019 t/m 2023

(in miljoenen euro's)

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I), 2019-2023. Bewerking: Mulier Instituut.

* Het totale vastgestelde bedrag voor 2023 is nog niet bekend.

Gemeenten kunnen de SPUK Sport aanvragen voor drie kostencategorieën: onroerende zaken (nieuwbouw, renovatie en onderhoud), roerende zaken (aankoop materiaal, dienstverlening, beheer en exploitatie) en overige kosten. Elk jaar vragen gemeenten het meeste aan voor onroerende zaken, met name voor nieuwbouw (Van Eldert & Van der Heijden, 2023).

De SPUK Sport kreeg in 2024 een vervolg, tot en met 2025. De insteek van de regeling bleef hetzelfde, maar met name in de aanvraag werden wijzigingen doorgevoerd.

Gemeenten hoeven bijvoorbeeld geen aanvraag meer te doen op basis van een specificatie of begroting. Het voorschot wordt namelijk bepaald op basis van een verdeelsleutel waarmee het volledige beschikbare budget over de gemeenten wordt verdeeld. Deze verdeelsleutel is berekend op basis van het gemiddelde van de gerealiseerde bestedingen van de vorige SPUK-verantwoordelingen en afgezet tegen het beschikbare budget. Gemeenten moeten nog wel verantwoording afleggen over de besteding van de uitkering.

Verder wijzigde het uitkeringspercentage van 17,5 procent naar 18 procent. Het beschikbare budget van de SPUK Sport voor het kalenderjaar 2024 bedraagt in totaal 189 miljoen euro.

● Stimulering bouw en onderhoud van sportaccommodaties (BOSA)

De subsidieregeling Stimulering bouw en onderhoud van sportaccommodaties (BOSA) is specifiek bedoeld voor amateursportorganisaties met een eigen sportaccommodatie. Via de BOSA kunnen zij sinds 2019 een subsidieaanvraag doen voor de bouw- en onderhoudskosten van sportaccommodaties en voor de aanschaf van sportmaterialen.

De BOSA-regeling is voor amateursportorganisaties met de volgende kenmerken:

- stelt accommodatie beschikbaar aan amateursport voor lokaal gebruik;
- is een privaatrechtelijke rechtspersoon zonder winstoogmerk;
- heeft de juist SBI-code waaruit blijkt dat de activiteiten betrekking hebben op amateursport.

De kosten voor de bouw en het onderhoud van een sportaccommodatie en voor de aanschaf van sportmaterialen zijn subsidiabel. Van deze kosten vergoedt de BOSA-regeling 20 procent. Daarnaast geldt een aanvullende subsidie van 10 procent¹⁴ voor activiteiten gericht op energiebesparing, toegankelijkheid, circulariteit en klimaatadaptie.

Het budget voor de BOSA-regeling was, met uitzondering van 2020, redelijk constant ([figuur 4.11](#)). In 2022 was het vastgesteld bedrag (75,1 miljoen euro) nagenoeg gelijk aan het beschikbare budget. In 2020 en 2021 zien we juist een groot verschil tussen het beschikbare budget en het vastgestelde bedrag. Mogelijk komt dit door de coronacrisis, waarin sportorganisaties voorgenomen investeringen in sportaccommodaties en -materiaal vaak moesten uitstellen.

Voor 2023 was een budget van 79,6 miljoen euro beschikbaar ([figuur 4.11](#)). De definitieve vaststelling is momenteel (oktober 2024) nog niet bekend. Maar volgens berichtgeving vanuit de Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I) was op 24 november 2023 het volledige budget besteed (DUS-I, z.d.).

De subsidie die sportorganisaties ontvangen via de BOSA-regeling, vergoedt zoals gezegd een deel van de investeringskosten. De totale investeringskosten die mede door de BOSA-regeling tot stand komen, liggen daardoor hoger. In 2020, 2021 en 2022¹⁵ ging dit om een bedrag van respectievelijk 261 miljoen, 264 miljoen en 364 miljoen euro (niet in figuur).

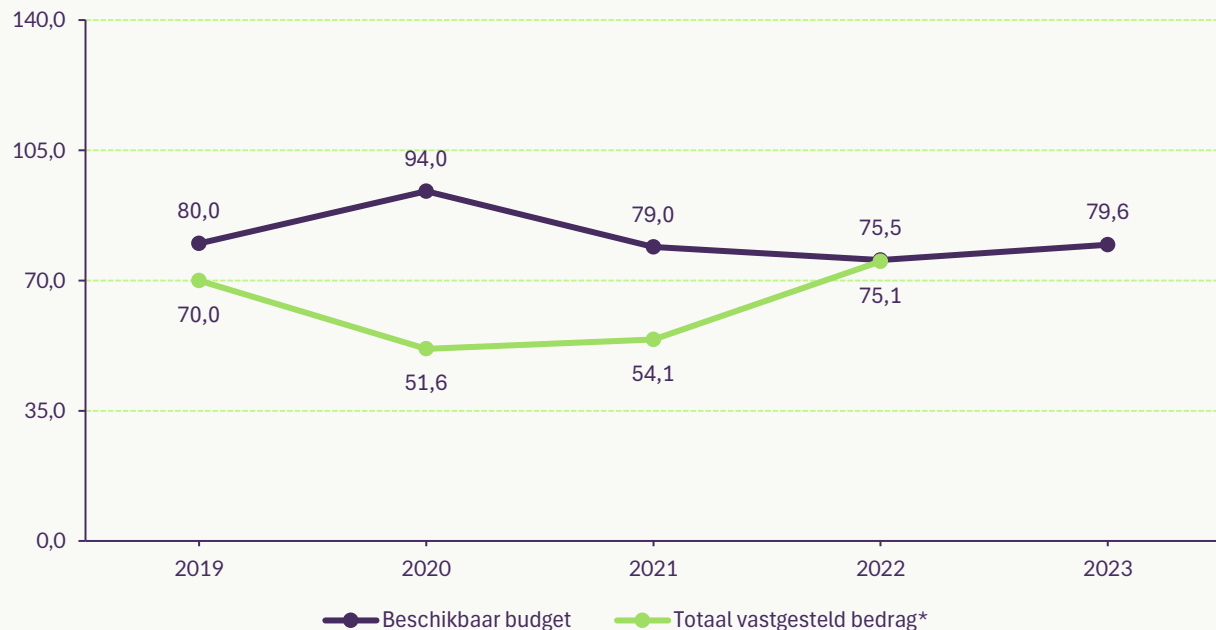
¹⁴ In 2019 was dit nog 15 procent, maar dit percentage is sinds 2020 verlaagd naar 10 procent.

¹⁵ Voor 2019 zijn hier geen cijfers over beschikbaar.

Figuur 4.11

Totaal beschikbaar budget en vastgesteld bedrag BOSA in 2019 t/m 2023

(in miljoenen euro's)

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I), 2019-2023. Bewerking: Mulier Instituut.

* Het totale vastgestelde bedrag voor 2023 is nog niet bekend.

In 2024 is de BOSA-regeling verlengd tot en met 2028.¹⁶ Ten opzichte van de regeling van 2019 tot en met 2023 vonden enkele wijzigingen plaats.

Amateursportorganisaties komen in aanmerking voor de BOSA-regeling als ze zelf amateursport aanbieden en aangesloten zijn bij een sportbond op de ledenlijst van NOC*NSF of bij een van de deelnemende organisaties van het Platform Ondernemender Sportaanbieders (POS). Daarnaast moet de sportaccommodatie in het omgevingsplan de enkelbestemming 'sport' hebben. Verder stijgt de aanvullende subsidie voor activiteiten rondom verduurzaming en toegankelijkheid van 10 procent naar 40 procent.

In 2024 was 79 miljoen beschikbaar voor de BOSA-regeling, maar deze is verhoogd naar 11,5 miljoen euro. Volgens berichtgeving vanuit de Rijksoverheid zijn er in 2024 meer subsidieaanvragen dan in eerder jaren, waardoor het subsidieplafond snel wordt bereikt (Rijksoverheid, 2024). Daarom besloot het ministerie van VWS om het aanvraagportal per 1 augustus te sluiten.

¹⁶ Het ministerie van VWS heeft overigens wel aangekondigd vanaf 2026 te gaan bezuinigen op de BOSA-regeling. Voor de financiering van duurzaamheidsmaatregelen zouden sportverenigingen volgens de plannen gebruik kunnen maken van de subsidieregeling voor verduurzaming van maatschappelijk vastgoed (DUMAVA).

● **Steunmaatregelen energieproblematiek**

In de afgelopen jaren ondervonden diverse sectoren, waaronder de sportsector, financiële gevolgen van de prijsstijgingen op de energiemarkt. Om deze gevolgen te verzachten stelde de overheid een reeks steunmaatregelen op.

○ **Tegemoetkoming energiekosten (TEK)**

De Tegemoetkoming energiekosten (TEK) was een generieke regeling voor energie-intensieve mkb-ondernemingen. De regeling gold ook voor stichtingen, verenigingen en overige instellingen als deze voldeden aan de voorwaarden van de regeling.

Organisaties kwamen in aanmerking voor de TEK als ze voldeden aan de zogeheten energie-intensiteitseis: de energiekosten bedragen minimaal 7 procent van de omzet (in 2022). De regeling stond open tot en met 2 oktober 2023. Binnen de regeling konden organisaties subsidie aanvragen met terugwerkende kracht voor de periode van 1 november 2022 tot en met 31 december 2023.

In een reactie op Kamervragen op 15 januari 2024 (Helder, 2024) gaf de toenmalige minister van VWS Conny Helder aan dat per 14 september 2023 in totaal 831 sportorganisaties (ondernemende sportaanbieders en sportverenigingen) TEK-steun toegekend hadden gekregen. Daarnaast waren destijds nog 145 aanvragen vanuit de sportsector in behandeling en 162 aanvragen voldeden niet aan de voorwaarden. In totaal bedroeg de totale (maximale) subsidie van de toegekende aanvragen aan sportorganisaties ruim 18 miljoen euro. De definitieve subsidie was afhankelijk van de gemiddelde energieprijzen in 2023, waardoor deze kan afwijken.

Daarnaast komt uit een overzicht van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), die de regeling uitvoert, naar voren dat 'veldvoetbalverenigingen' met 553 toekenningen¹⁷ in de top vijf sectoren zitten voor het gebruik van de TEK-regeling (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2023). Een recentere update van deze totaalcijfers of een verdere uitsplitsing is op dit moment¹⁸ niet beschikbaar.

○ **Specifieke uitkering noodfonds energie amateursportverenigingen (SPUK NEAS)**

Amateursportverenigingen konden gebruikmaken van de TEK-regeling, maar dit gold niet voor alle sportverenigingen. Daarom riep de overheid de regeling Specifieke uitkering noodfonds energie amateursportverenigingen (SPUK NEAS) in het leven. Via de SPUK NEAS konden gemeenten specifieke uitkering aanvragen voor de financiële ondersteuning van amateursportverenigingen die in 2022 en/of 2023 in continuïteitsproblemen kwamen door de gestegen energieprijzen.

¹⁷ Peildatum 16 september 2024. RVO werkt dit overzicht elke vier tot zes weken bij.

¹⁸ Medio oktober 2024.

Gemeenten konden tot en met 15 september 2023 de SPUK NEAS aanvragen. In totaal was een budget van 6 miljoen euro beschikbaar voor de regeling. Uiteindelijk vroegen in totaal 188 gemeenten SPUK NEAS-steun aan voor bijna 8,4 miljoen euro ([tabel 4.5](#)). Na toetsing bleef daar een subsidiabel bedrag van bijna 7,7 miljoen euro van over. Daarmee is de SPUK NEAS voor ongeveer 1,6 miljoen euro overvraagd. Hierdoor moest de regeling naar rato verdeeld worden.

Tabel 4.5

Aantal aanvragen, totaal aangevraagd en verleend bedrag en gemiddelde bedragen per gemeente voor de SPUK NEAS-regeling per 20 september 2024, naar gemeentelijkstedelijkheid

(in absolute aantallen en euro's)

	Totaal	Niet/weinig stedelijk	Matig stedelijk	(Zeer) sterk stedelijk
Aantal aanvragen	188	96	41	51
Totaal bedrag				
Aangevraagd bedrag	€ 8.372.729	€ 3.611.234	€ 1.547.386	€ 3.214.109
Subsidiabel bedrag	€ 7.665.738	€ 3.140.878	€ 1.418.421	€ 3.106.439
Verleend bedrag	€ 6.000.000	€ 2.458.377	€ 1.110.203	€ 2.431.421
Gemiddeld bedrag per gemeente				
Aangevraagd bedrag	€ 44.536	€ 37.617	€ 37.741	€ 63.022
Subsidiabel bedrag	€ 40.993	€ 33.062	€ 34.596	€ 60.911
Verleend bedrag	€ 32.258	€ 25.878	€ 27.078	€ 48.628

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan instelling (DUS-I), 20 september 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

Per gemeente werd gemiddeld 32.258 euro SPUK NEAS-steun verleend ([tabel 4.5](#)). Dit gemiddelde bedrag was het hoogst voor (zeer) sterk stedelijke gemeenten (48.628 euro) en het laagst voor niet- tot weinig stedelijke gemeenten (25.878 euro).

o Specifieke uitkering meerkosten energie openbare zwembaden (SPUK MEOZ)

De hoge energieprijzen hadden ook een grote impact op zwembaden. Zwembaden hebben doorgaans namelijk een hoog energieverbruik. Daarom stelde de overheid de Specifieke uitkering meerkosten energie openbare zwembaden (SPUK MEOZ) op. Gemeenten konden de SPUK MEOZ aanvragen en gebruiken als vergoeding voor de meerkosten voor energie van zwembaden in 2022 en 2023. De regeling stond open tot en met 23 juni 2023 en het totale budget bedroeg 205,5 miljoen euro.

In totaal vroegen 280 gemeenten SPUK MEOZ-steun aan voor ruim 160 miljoen euro ([tabel 4.6](#)). Na toetsing werd ruim 156 miljoen euro verleend. Daarmee bleven de aanvragen van de SPUK MEOZ onder het uitkeringsplafond.

Tabel 4.6**Aantal aanvragen, totaal aangevraagd en verleend bedrag en gemiddelde bedragen per gemeente voor de SPUK MEOZ regeling per 20 september 2024, naar gemeentelijkstedelijkheid**

(in absolute aantallen en euro's)

	Totaal	Niet/weinig stedelijk	Matig stedelijk	(Zeer) sterk stedelijk
Aantal aanvragen	280	130	62	88
Totaal bedrag				
Aangevraagd bedrag	€ 160.126.526	€ 45.456.523	€ 28.763.505	€ 85.906.498
Verleend bedrag	€ 156.697.591	€ 44.691.783	€ 28.238.378	€ 83.767.430
Gemiddeld bedrag per gemeente				
Aangevraagd bedrag	€ 571.880	€ 349.666	€ 463.927	€ 976.210
Verleend bedrag	€ 559.634	€ 343.783	€ 455.458	€ 951.903

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan instelling (DUS-I), 20 september 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

Per gemeente werd gemiddeld 559.634 euro SPUK MEOZ-steun verleend ([tabel 4.6](#)). Dit gemiddelde bedrag was het hoogst voor (zeer) sterk stedelijke gemeenten (951.903 euro) en het laagst voor niet- tot weinig stedelijke gemeenten (343.783 euro).

Borgstelling investeringen sportaccommodaties

Stichting Waarborgfonds Sport (SWS) speelt een grote rol in de financiële ondersteuning van sportorganisaties. De stichting verstrekt borgstellingen aan sportorganisaties wanneer deze een bancaire lening willen aanvragen voor investeringen in sportaccommodaties. Sportorganisaties zijn voor de investeringen vaak afhankelijk van zo'n lening en banken zijn vaak terughoudend deze te verstrekken zonder voldoende zekerheid. Met de borgstellingen biedt SWS deze zekerheid.

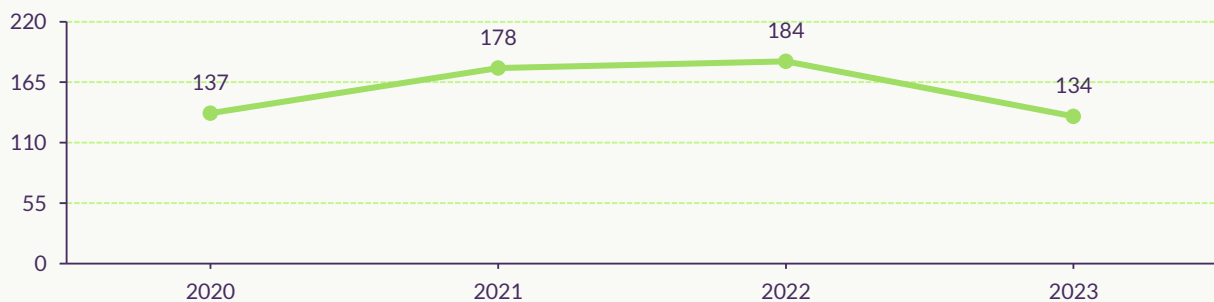
In 2023 kende SWS 134 borgstellingen toe ([figuur 4.12](#)). Ten opzichte van de twee voorgaande jaren is dit aantal lager. In haar jaarverslag wijst SWS erop dat dit past bij het beeld dat het investeringsklimaat voor sportorganisaties is verslechterd, mede door de hogere energielasten en bouwkosten en de gestegen rente (Stichting Waarborgfonds Sport, 2024).

Over een langere periode (sinds de oprichting van SWS in 1980) is er overigens wel een stijging te zien in het aantal borgstellingen door SWS (Stichting Waarborgfonds Sport, 2023).

Figuur 4.12

Aantal toekenningen voor borgstellingen aan sportorganisaties door Stichting Waarborgfonds Sport (SWS), 2020 tot en met 2023

(in absolute aantallen)

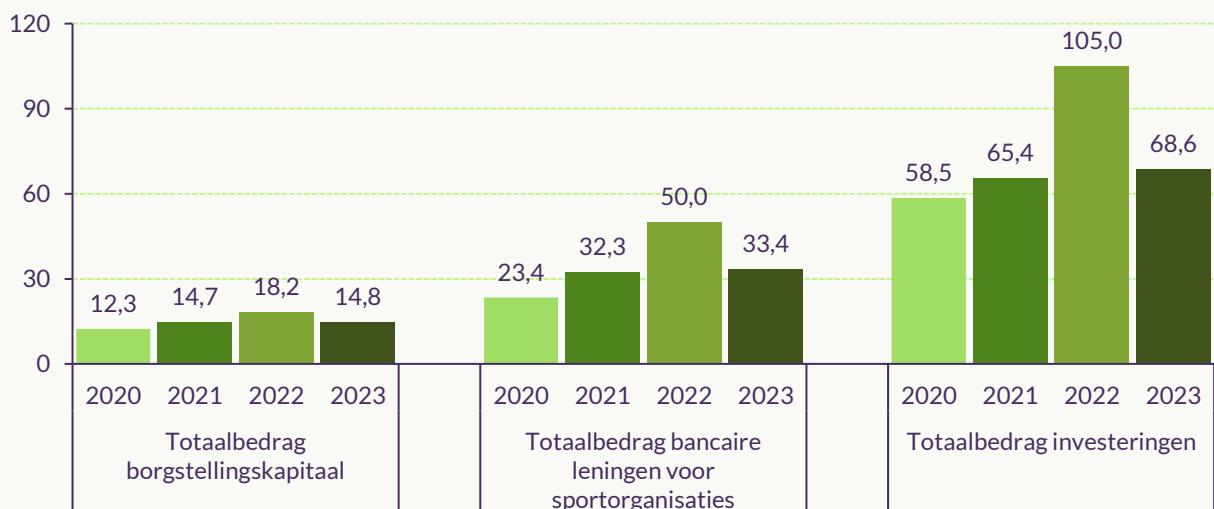
Bron: Jaarverslag 2020 t/m 2023, Stichting Waarborgfonds Sport. Bewerking: Mulier Instituut.

De 134 toekenningen door SWS in 2023 vertegenwoordigen in totaal 14,8 miljoen euro aan borgstellingskapitaal ([figuur 4.13](#)). Dit stelde sportorganisaties in staat om in totaal 33,4 miljoen euro te lenen bij banken, wat resulteerde in 68,6 miljoen euro aan investeringen. Het totaalbedrag voor de bancaire leningen komt hoger uit dan de totale borgstelling omdat SWS bij leningen van meer dan 100.000 euro maximaal 50 procent aan borgstelling verleent. Voor het overige deel wordt de gemeente waarin de aanvrager is gevestigd, gevraagd om garant te staan.

Figuur 4.13

Totaalbedrag borgstellingskapitaal, totaalbedrag bancaire leningen aan sportorganisaties mogelijk gemaakt met borgstellingskapitaal en totaalbedrag daaruit resulterende investeringen, 2020 tot en met 2023

(in miljoenen euro's)

Bron: Jaarverslag 2020 t/m 2023, Stichting Waarborgfonds Sport. Bewerking: Mulier Instituut.

Duurzaamheid

Chris Dalhuisen & Remco Hoekman

In dit hoofdstuk bespreken we de beleidsmatige inbedding van de aandacht voor duurzame sportaccommodaties en de voortgang in de verduurzaming van de sportinfrastructuur in Nederland.

We geven een overzicht van de ontwikkelingen in het Nederlandse sportlandschap op het gebied van duurzaamheid. We gaan in op het energieverbruik van de sportinfrastructuur en de getroffen maatregelen door verenigingen en gemeenten, met daarin aandacht voor de transitie naar circulair grondstoffengebruik en de voortgang van het milieuvriendelijk beheer van grassportvelden. Tot slot gaan we in op andere onderzoeken in de sector die sportaccommodaties richting een duurzame situatie helpen en werpen we een blik op internationale ontwikkelingen.

5.1 Energie

De sportsector heeft als doel om haar CO₂-uitstoot met 50 procent te verminderen in 2030 ten opzichte van 2018 (Routekaart Verduurzaming Sport, 2018). Om de voortgang op deze doelstelling te volgen, onderzoeken we data over energieverbruik van het CBS en Kadaster.

Vooralsnog zijn we in afwachting van energiedata over 2022 en verder. De verwachting is dat in het eerste kwartaal van 2025 informatie gedeeld wordt over de periode 2022 en 2023. Inzicht in de ontwikkelingen tussen 2018 en 2021 is te vinden in het Jaarrapport Duurzame Sportinfrastructuur 2022 (Hoekman et al. 2022). De daling in energieverbruik die we in deze jaren zien, is lastig toe te schrijven aan de inspanningen vanuit de sportsector zelf vanwege de beperkende maatregelen in verband met het coronavirus.

Naast inzicht in ontwikkelingen in het energieverbruik van sportaccommodaties biedt inzicht in de energielabels van sportaccommodaties een indicatie voor stappen die gezet zijn op weg naar een duurzame sportinfrastructuur. Voor dit doel koppelen we jaarlijks de sportaccommodaties in de DSA aan data van EP online over energielabels.

Op basis hiervan concluderen we dat het aantal en de verdeling van energielabels bij sportaccommodaties in de afgelopen twaalf maanden ongeveer gelijk is gebleven. Vorig jaar was nog een sterke toename te zien en had in totaal 10 procent van de sportaccommodaties een energielabel. Energielabels tonen de verwachte energieprestatie van een gebouw op basis van kenmerken zoals isolatie of de aanwezigheid van zonnepanelen.

De stabilisatie van het aantal energielabels benadrukt dat maatregelen nodig zijn om de energieprestatie van alle sportaccommodaties in Nederland te achterhalen. Een eerder genoemd advies hiervoor is de mogelijkheid om bij subsidieverstrekkingsmaatregelen verplicht te stellen dat een nieuw energielabel wordt aangevraagd voor de subsidie in zijn geheel wordt uitgekeerd (Hoekman et al., 2022).

5.2 Duurzaamheidsmaatregelen bij verenigingen

Op duurzaamheidsmaatregelen die verenigingen hebben ondernomen om het sportvastgoed te verduurzamen, hebben we wel zicht. Voor we ingaan op de genomen maatregelen, brengen we in beeld welk deel van de sportverenigingen verantwoordelijk is voor verduurzaming van onderdelen van de sportaccommodatie, zoals kleedkamers, kantine/clubgebouw en veldverlichting.

Vier op de tien sportverenigingen in Nederland zijn verantwoordelijk voor (een deel van) een sportaccommodatie. Het gaat hier om bouw, onderhoud of verduurzaming van de kantines, kleedkamers of velden en verlichting. In [tabel 5.1](#) is te zien in welke mate en voor welke delen sportverenigingen met een ‘eigen’ sportaccommodatie verantwoordelijk zijn. Met een ‘eigen’ sportaccommodatie bedoelen we sportverenigingen die voor minstens een deel van de accommodatie verantwoordelijk zijn voor onderhoud, verduurzaming of bouw.

Tabel 5.1
Verantwoordelijkheden van sportverenigingen met een ‘eigen’ sportaccommodatie.
(in procenten, n=191)

	Onderhoud	Verduurzaming	Bouw	Niet verantwoordelijk/ niet van toepassing
Kantine/clubgebouw	93	65	38	4
Kleedkamers/opstallen	64	47	26	33
Grassportvelden	22	7	4	78
Kunstmatige ondergronden	31	14	9	69
Sportveldverlichting	55	38	22	41
Buitenterrein	63	31	19	37

Bron: Mulier Instituut, MI Verenigingspanel september 2024.

De meeste sportverenigingen hebben dus geen ‘eigen’ sportaccommodatie. Het deel dat wel een eigen accommodatie heeft, is meestal verantwoordelijk voor de verduurzaming van het clubgebouw of de kantine. De verduurzaming van de overige delen van de sportaccommodatie is in mindere mate de verantwoordelijkheid van sportverenigingen.

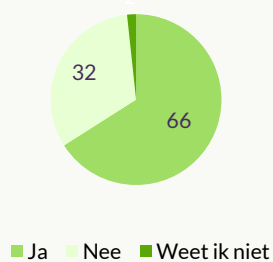
Meerderheid sportverenigingen is bezig met verduurzaming

Twee derde van verenigingen die verantwoordelijk zijn voor de verduurzaming van (een deel) van de sportaccommodatie, is hier ook mee bezig. Grote verenigingen met meer dan 250 leden zijn hier relatief vaker mee bezig (73%). Iets meer dan de helft van de verenigingen die bezig zijn met verduurzaming, zegt dat dit (zeer) soepel verloopt (52%). Eén op de zes ervaart dat het (zeer) stroef verloopt. Dit komt met name door de kosten in tijd en geld. Uitdagingen rondom netcongestie en kennis noemen ze in beperkte mate.

Figuur 5.1

Deel van de sportverenigingen dat momenteel bezig is met de verduurzaming van hun sportaccommodatie

(in procenten, n=145)

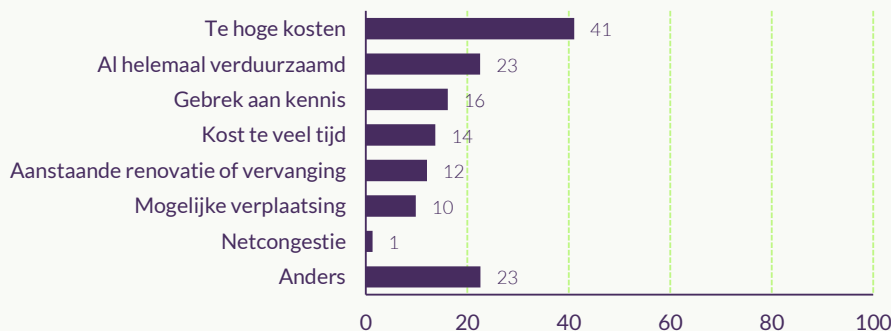
Bron: Mulier Instituut, MI Verenigingspanel september 2024.

Een derde van de verenigingen is niet bezig met het verduurzamen van hun accommodatie. Ook hier noemt de meerderheid de kosten en tijd als redenen om niet te starten. Een kwart stelt dat ze al helemaal verduurzaamd zijn, en daardoor niet meer bezig zijn.

Figuur 5.2

Meest genoemde redenen door sportverenigingen die niet bezig zijn met de verduurzaming van hun accommodatie

(in procenten, n=47)

Bron: Mulier Instituut, MI Verenigingspanel september 2024.

Verenigingen vooral gericht op energiebesparing

De verenigingen die wel aan het verduurzamen zijn, doen dit vooral in de vorm van energiebesparende maatregelen ([tabel 5.2](#)). Thema's zoals circulariteit en biodiversiteit houden verenigingen nauwelijks bezig.

Tabel 5.2

Aandeel verenigingen met eigen accommodatie dat investeert in verduurzaming, per thema, in 2024

(in procenten, n=145)

Maatregel	Percentage
Energiebesparende maatregelen	76
Duurzame energieopwekking	32
Circulaire producten	8
Biodiversiteit bevordering	5
Klimaatadaptatie	4
Bouw en onderhoud	36
Weet ik niet	0
Geen enkele van bovenstaande mogelijkheden	18

Bron: Mulier Instituut, MI Verenigingspanel september 2024.

Subsidies lang niet altijd gebruikt bij verduurzaming

Opvallend is dat sportverenigingen lang niet altijd gebruik maken van landelijke steunmaatregelen. Vier op de tien verenigingen investeren in energiebesparende maatregelen of duurzame opwekking zonder BOSA-subsidie (Bouw en Onderhoud Sportaccommodaties).

Dit komt volgens de verenigingen niet doordat ze de subsidie niet kunnen vinden, maar vaker door een te hoog drempelbedrag. Voor investeringen in ledverlichting is het bijvoorbeeld goed mogelijk om onder het minimum investeringsbedrag van 6.250 euro te blijven.

De verenigingen die eigen middelen gebruiken voor investeringen in energiebesparende maatregelen of duurzame energieopwekking, betalen gemiddeld de helft van de investeringssom met eigen geld ([tabel 5.3](#)).

Tabel 5.3**Aandeel verenigingen dat een bron van financiering gebruikt voor bouw, onderhoud en verduurzaming.**

(in procenten, n=124)

	Met eigen middelen	Met BOSA-subsidie	Met andere subsidies	Met leningen	Met sponsoring	Met crowdfunding	Anders	Weet ik niet
Energiebesparende maatregelen	83	56	24	6	9	3	2	4
Duurzame energieopwekking	77	60	31	16	27	1	4	5
Circulaire producten	87	8	5					13
Biodiversiteit bevordering	100	24	9		39			
Klimaatadaptatie	33	22			67			
Bouw en onderhoud	85	44	19	8	16	2		5

Bron: Mulier Instituut, MI Verenigingspanel september 2024.

De bekendheid met de BOSA is in 2024 toegenomen. Drie kwart van de sportverenigingen is op de hoogte van deze regeling. Na de snelle stijging van de energiekosten is in de afgelopen jaren veel aandacht geweest voor deze regeling. Ook de stijging van het subsidiepercentage en de overvraging van de subsidiepot hebben er in 2024 waarschijnlijk aan bijgedragen dat de bekendheid is toegenomen.

De bekendheid met de adviestool en energicoach via Sport NL Groen meten we dit jaar voor het eerst. Ongeveer drie op de tien verenigingen met een eigen sportaccommodatie zijn hiervan op de hoogte. Een kwart van deze groep heeft hier ook gebruik van gemaakt.

Watergebruik

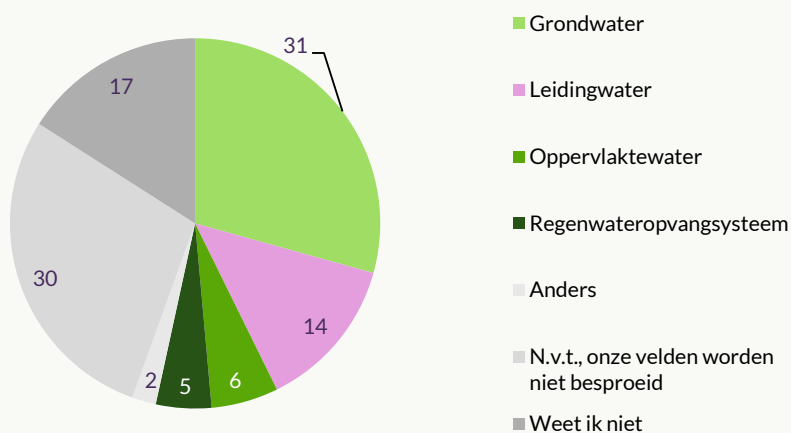
Sportverenigingen met gras- of kunstgrasvelden gebruiken geregeld water voor de besproeiing hiervan. Van de sportverenigingen met gras- of kunstgrasvelden besproeien drie op de tien deze niet. Dit zijn waarschijnlijk kunstgrasvelden op zandbasis of met een ander infillmateriaal. Verder gebruikt momenteel één op de zeven verenigingen hiervoor leidingwater ([figuur 5.3](#)).

Water dat op de velden is geland, kan in sommige gevallen worden hergebruikt via sproeiwateropvangsystemen. Maar deze techniek is zeer beperkt aanwezig bij deze groep verenigingen (7%).

Figuur 5.3

Bron voor water van sportverenigingen die (kunst)grasvelden besproeien

(in procenten, n=79)

Bron: Mulier Instituut, MI Verenigingspanel september 2024.

Verduurzamen met BOSA

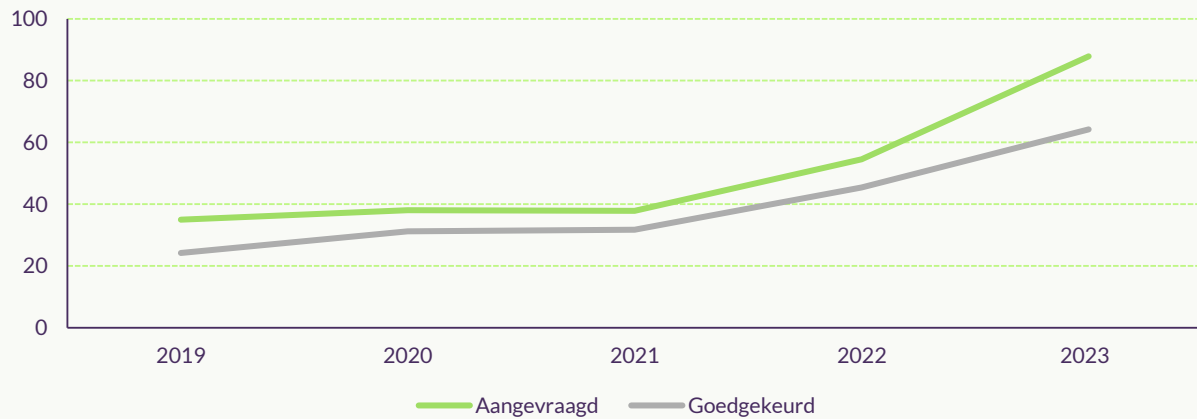
Sinds 2019 kunnen sportverenigingen gebruik maken van de subsidieregeling Bouw en Onderhoud Sportaccommodaties (BOSA). Deze regeling verving de btw-vrijstelling van sportverenigingen op bouw- en onderhoudskosten. Bij de subsidieregeling is een aanvullende vergoeding beschikbaar voor specifieke maatregelen. Hieronder vallen ook energiebesparing, circulariteit en klimaatadaptatie.

De subsidie is door de jaren heen steeds bekender geworden bij sportverenigingen (bekend bij 55% in 2021, en nu bij 75%). Verenigingen zijn de subsidie ook meer gaan gebruiken, en investeren meer geld in duurzaamheidsmaatregelen. Zo is een ruime verdubbeling te zien tussen 2019 en 2023 in de investeringsbedragen met BOSA-subsidie van sportverenigingen in duurzaamheidsmaatregelen ([figuur 5.4](#)).

Figuur 5.4

Ontwikkeling aangevraagde en goedgekeurde investeringsbedragen duurzaamheidsmaatregelen BOSA-subsidie van 2019 tot en met 2023

(in miljoenen euro's)

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I), 2019-2024. Bewerking: Mulier Instituut.

Het gros van deze investeringen gaat naar energiebesparende maatregelen. Circulariteit en klimaatadaptatie groeien elk jaar gestaag in volume, maar vertegenwoordigen nog altijd maximaal 2 procent van het totale investeringsbedrag.

Tabel 5.4

BOSA-aanvragen en -goedkeuringen per duurzaamheidsmaatregel van 2019 tot en met 2023

(in procenten ten opzichte van totaal)

	Aangevraagd					Goedgekeurd				
	2019	2020	2021	2022	2023	2019	2020	2021	2022	2023
Energiebesparing	100%	99%	98%	96%	97%	100%	99%	98%	96%	97%
Circulair	0%	1%	1%	2%	2%	0%	1%	1%	2%	2%
Klimaatadaptatie	0%	0%	1%	2%	1%	0%	0%	1%	2%	1%

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I), 2019-2024. Bewerking: Mulier Instituut.

Sinds 2023 is een duidelijke verschuiving te zien in de specifieke maatregelen die sportverenigingen treffen ([tabel 5.5](#)). Zonnepanelen, isolatie en warmtepompen nemen allemaal sterk toe. Dit is een positieve ontwikkeling: in het rapport Sportaccommodaties in Nederland 2023 concludeerden we nog dat sportverenigingen onvoldoende investeren in isolatie en warmtepompen ten opzichte van de berekeningen in de 0-meting van CFP Green Buildings (Van der Poel & Hoekman, 2023).

Tabel 5.5**Ontwikkeling investeringsbedrag op vijf grootste energiebesparende maatregelen BOSA-subsidieaanvragen**

(in euro's x1.000)

	2020	2021	2022	2023	2024 (01-09)
Sportverlichting	10.808	11.743	16.490	17.128	16.772
Ledverlichting	9.643	9.469	11.797	12.882	11.602
Zonnepanelen	7.149	6.773	9.402	21.754	17.865
Warmtepomp	3.508	2.362	5.924	9.463	20.914
Isolatie voor bestaande accommodaties	3.495	3.270	4.129	10.970	10.175

Bron: Dienst Uitvoering aan Instellingen (DUS-I), 2020 - 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

● Verduurzamen met BOSA in 2023

In 2023 is het subsidiebudget volledig gebruikt (DUS-I, 2023). Hierdoor zijn aanvragen waarvoor onvoldoende budget beschikbaar was, doorgeschoven naar 2024. Zo is het aangevraagde investeringsbedrag voor energiebesparende maatregelen bijna twee keer zo hoog als het goedgekeurde bedrag.

Tabel 5.6**Aanvragen en goedkeuringen BOSA-subsidies voor duurzaamheidsmaatregelen in 2023**

(in aantallen en euro's x1.000, n=4.233)

	Aantallen		Bedragen	
	Aangevraagd	Goedgekeurd	Aangevraagd	Goedgekeurd
Energiebesparing	1.718	1.245	85.202	44.030
Circulair	37	11	1.731	290
Klimaatadaptatie	25	6	943	256
Toegankelijkheid*	107	41	3.863	744

Bron: Dienst Uitvoering aan Instellingen (DUS-I), 2020 - 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

Welke typen sportverenigingen in welke maatregelen investeren, en voor welk bedrag, is te zien in [tabel 5.7](#).

Tabel 5.7**Investeringsbedragen aangevraagde BOSA-subsidie in 2023 naar type sportaccommodatie en maatregel**

(in euro's x1.000)

	Binnensport	Buitensport	Overig	Watersport	Zwembaden	Eindtotaal
Energiebesparing						
1.1 SPORTVERLICHTING	411	14.981	1.626	10	101	17.128
1.2 LED VERLICHTING	1532	9.203	1.998	64	85	12.882
2.1 WARMTETERUGWINNING VOOR BESTAANDE SPORTACCOMM	475	639	1.986	19	452	3.571
2.2 WARMTEPOMP	1.893	5.616	1.129	106	719	9.463
2.3 WARMTETERUGWINNING UIT DOUCHEWATER	54	172	65	0	0	291
2.4 ZWEMBADAFDEKKING	135	0	11	0	252	398
2.5 ADIABATISCHE KOELING	170	5	0	0	0	175
2.6 INFRAROOD VERWARMINGSPANEEL	63	236	46	27	0	371
3.1 HR-GLAS VOOR BESTAANDE SPORTACCOMMODATIES	546	1.817	858	29	37	3.288
3.2 HR-GLAS VOOR NIEUWE SPORTACCOMMODATIES	628	489	237	63	0	1.416
3.3 ISOLATIE WAND, VLOER, DAK VOOR BESTAANDE SPORT	3.722	4.192	2.351	183	523	10.970
4.1 ZONNECOLLECTORSYSTEEM	1.060	1.360	309	128	295	3.151
4.2 ZONNEPANELEN VOOR ELEKTRICITEITSOPWEKKING	1.569	16.108	2.131	694	1.252	21.754
4.3 ZONNEWARMTECOLLECTOR VOOR SPORTVELDEN	0	51	148	0	0	198
5.1 SLIMME METER MET EEN ENERGIEVERBRUIKS-MANAGER	56	97	10	4	141	309
Circulair						
1. HERGEBRUIKT INFILLZAND	0	201	41	0	0	242
2. KUNSTSTOF KANTPLANKEN	0	369	0	0	0	369
3. SCHOONLOOPVOORZIENING	8	7	12	0	0	27
4. GERECYCLEDE SPORTVLOER IN SPORTHAL	378	0	264	0	0	641
5. ZOUT(WATER)BATTERIJ	0	193	0	0	0	193
6. GERECYCLEDE SHOCKPADS	0	259	0	0	0	259
Klimaatadaptatie						
1. REGENWATER HERGEBRUIK OF INFILTRATIESYSTEEM	79	463	80	0	0	622
2. VEGETATIEDAK	24	73	20	26	0	142
3. INFILTRATIESYSTEEM	0	121	58	0	0	179

Bron: Dienst Uitvoering aan Instellingen (DUS-I), 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

● Verduurzamen met BOSA in 2024

Ook in 2024 is het beschikbare subsidiebedrag overvraagd. Met de doorgeschoven aanvragen uit 2023 was de pot in de zomer van 2024 al uitgeput. Vanaf eind augustus is de regeling ook gesloten voor nieuwe aanvragen. Sportverenigingen kunnen vanaf 1 januari 2025 weer hun aanvragen indienen.

In [tabel 5.8](#) staan de BOSA-aanvragen in de periode van januari 2024 tot 1 september 2024. Daarbij merken we op dat veel aanvragen voor duurzaamheidsmaatregelen nog in behandeling zijn. De verleende en vastgestelde bedragen zullen daardoor nog sterk veranderen.

Per 1 september is voor een investeringsbedrag in duurzaamheidsmaatregelen van ongeveer 70 miljoen euro subsidie aangevraagd, waarvan 30 miljoen euro al is goedgekeurd (verleend of vastgesteld). Hiermee is voor 12 miljoen euro aan subsidie verstrekt over aanvragen uit 2024.

Tabel 5.8

Voorlopige investeringsbedragen voor specifieke maatregelen BOSA in 2024, naar type maatregel en status (peildatum 1 september 2024)

(in euro's x1.000)

Maatregel	Aangevraagd	Verleend	Vastgesteld
Energiebesparing	67.633	18.153	11.634
Circulair	1.432	490	13
Klimaatadaptatie	683	183	50
Totaal	69.748	18.827	11.696

Bron: Dienst Uitvoering aan Instellingen (DUS-I), 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

Zoals eerder te zien was in [tabel 5.5](#), zijn de investeringen in warmtepompen sterk toegenomen in 2024. Dit is nu de grootste investeringspost voor duurzaamheidsmaatregelen bij sportverenigingen. Welke typen sportverenigingen in welke typen maatregelen investeren, en voor hoeveel, is te zien in [tabel 5.9](#).

● BOSA vanaf 2025

In de kamerbrief van 21 oktober kondigde het ministerie van VWS in de ontwerp-begroting 2025 aan dat ze gaan bezuinigen op het subsidiebudget (Ministerie van VWS, 2024). Sportverenigingen en stichtingen kunnen vanaf 2026 via de DUMAVA-regeling financiële ondersteuning krijgen voor duurzaamheidsmaatregelen.

Daarbij is 2025 een overgangsjaar, waarin sportverenigingen van zowel de BOSA- als de DUMAVA-regeling¹⁹ gebruik kunnen maken. Vanaf 2026 krimpt het budget van de BOSA tot 47 miljoen euro, en vanaf 2028 bezuinigt het ministerie verder tot

¹⁹ Lees meer over de DUMAV via <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/dumava>.

een subsidiebudget van 21 miljoen euro. De DUMAVA-regeling is alleen beschikbaar voor duurzaamheidsmaatregelen. Onderhouds- en bouwkosten worden nog wel gesubsidieerd vanuit het gekrompen BOSA-budget.

Tabel 5.9

Investeringsbedragen aangevraagde BOSA-subsidie in 2024 naar type sportaccommodatie en maatregel

(in euro's x1.000)

Maatregel	Binnensport	Buitensport	Overig	Watersport	Zwembaden	Eindtotaal
Energiebesparing						
1.1 SPORTVERLICHTING	170	14.448	2.113	4	37	16.772
1.2 LED VERLICHTING	111	9.310	2.157	25	-	11.602
2.1 WARMTETERUGWINNING VOOR BESTAANDE SPORTACCOMM	135	2.619	1.762	212	-	4.728
2.2 WARMTEPOMP	997	12.675	6.298	658	286	20.914
2.3 WARMTETERUGWINNING UIT DOUCHEWATER	-	281	33	16	-	330
2.4 ZWEMBADAFDEKKING	-	-	191	-	74	265
2.5 ADIABATISCHE KOELING	-	23	-	-	-	23
2.6 INFRAROOD VERWARMINGSPANEEL	8	341	46	-	-	395
3.1 HR-GLAS VOOR BESTAANDE SPORTACCOMMODATIES	134	2.367	718	161	0	3.380
3.2 HR-GLAS VOOR NIEUWE SPORTACCOMMODATIES	-	1.092	267	9	-	1.368
3.3 ISOLATIE WAND, VLOER, DAK VOOR BESTAANDE SPORT	384	5.980	3.380	432	-	10.175
4.1 ZONNECOLLECTORSYSTEEM	7	1.671	797	31	-	2.506
4.2 ZONNEPANELEN VOOR ELEKTRICITEITSOPWEKKING	564	12.589	3.450	720	540	17.865
4.3 ZONNEWARMTECOLLECTOR VOOR SPORTVELDEN	6	595	459	6	-	1.067
5.1 SLIMME METER MET EEN ENERGIEVERBRUIKS-MANAGER	2	175	170	4	-	351
Circulair						
1. HERGEBRUIKT INFILLZAND	-	65	1	-	-	66
2. KUNSTSTOF KANTPLANKEN	-	73	114	-	-	187
3. SCHOONLOOPVOORZIENING	-	20	-	-	-	20
4. GERECYCLEDE SPORTVLOER IN SPORHAL	-	381	278	3	-	661
5. ZOUT(WATER)BATTERIJ	-	759	73	-	-	832
6. GERECYCLEDE SHOCKPADS	-	225	9	-	-	234
Klimaatadaptatie						
1. REGENWATER HERGEBRUIK OF INFILTRATIESYSTEEM	-	472	63	11	-	546
2. VEGETATIEDAK	-	159	253	4	-	416
3. INFILTRATIESYSTEEM	-	327	270	-	-	597

Bron: Dienst Uitvoering aan Instellingen (DUS-I), 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

5.3 Duurzaamheidsmaatregelen bij gemeenten

Het grootste deel van het sportvastgoed is in handen van gemeenten. Dat betekent dat gemeenten een grote rol hebben bij het realiseren van de doelen uit de Routekaart Verduurzaming Sport.

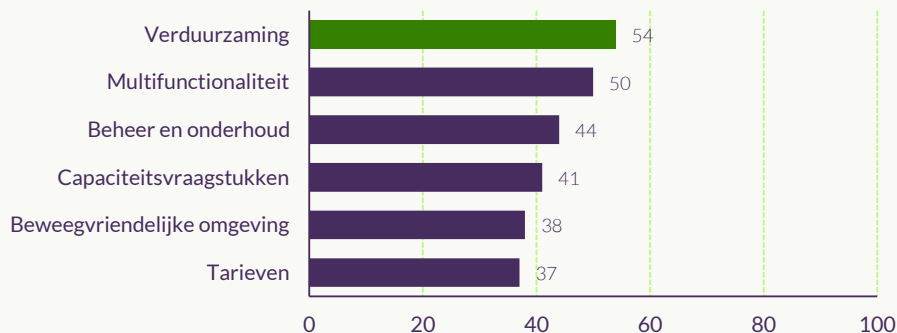
Vier op de tien gemeenten zien verduurzaming als één van de grootste uitdagingen voor hun sportbeleid in de toekomst. Hiermee zien gemeenten de verduurzaming even vaak als een uitdaging voor sportbeleid als individualisering en vergrijzing. Maar nog altijd minder vaak dan uitdagingen zoals de financiën (87%), de organisatiekracht van sportaanbieders (60%) en armoede/betaalbaarheid van sport (53%).

In het sportaccommodatiebeleid benoemt ruim de helft van de gemeenten verduurzaming als één van de speerpunten (54%). Hiermee is verduurzaming het meest genoemde speerpunt, gevolgd door multifunctionaliteit (50%) en beheer en onderhoud (44%). Maar deze gemeenten gaan in hun doelstellingen vaak nog niet mee in de ambities van de Routekaart Verduurzaming Sport. In totaal heeft een kwart van de gemeenten doelstellingen geformuleerd die in lijn liggen met de doelen uit de Routekaart.

Figuur 5.5

Belangrijkste speerpunten in sportaccommodatiebeleid volgens gemeenten

(in procenten, n=126)

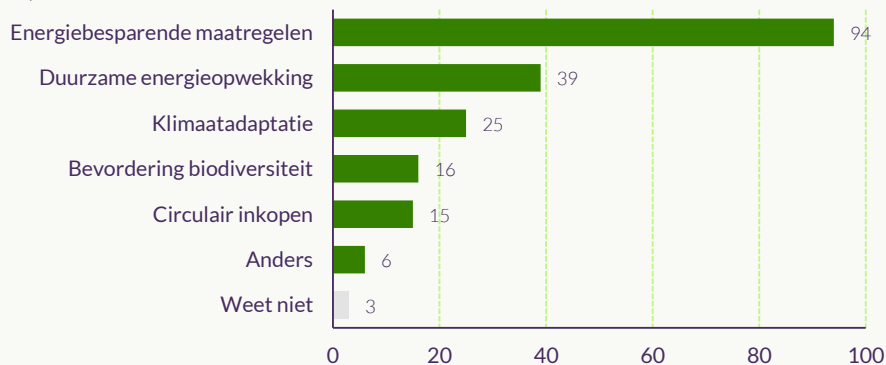
Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, juni 2024.

De gemeenten die via beleid bezig zijn met de verduurzaming van sportaccommodaties, richten zich vooral op energiebesparende maatregelen. Gemeenten zijn nog nauwelijks bezig met het bevorderen van de biodiversiteit en circulair inkopen ([figuur 5.6](#)).

Figuur 5.6

Focus van gemeenten die beleidsmatig bezig zijn met de verduurzaming van sportaccommodaties.

(in procenten, n=68)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, juni 2024.

Gemeenten die beleidsmatig bezig zijn met de verduurzaming van sportaccommodaties, zien de financiering het vaakst als uitdaging (83%). Ook ervaart ongeveer een derde uitdagingen door netcongestie, en dan vooral door beperkingen in het aansluitvermogen.

5.4 Onderzoeken in de sector

Naast sportverenigingen en gemeenten zijn meer partijen betrokken bij de verduurzaming van de sportsector in zijn geheel. In dit deel bespreken we enkele onderzoeken die in 2024 lopen, en resultaten daarvan, indien beschikbaar.

Ontwikkeling LCA-sportvloeren

De partners in de Routekaart Verduurzaming Sport hebben een traject opgestart om de milieukosten van sportvloeren (bv. kunstgrasvelden en vloeren in sporthallen) te vergelijken over hun hele levensduur. Dit gebeurt via een zogeheten levenscyclusanalyse (LCA). Deze vergelijking maken ze binnen een categorie, zoals kunstgraswaterervelden. Zo kunnen eigenaren de natuur meenemen bij de keuze voor een nieuwe sportvloer.

Pilots natuurinclusieve sportaccommodaties

De partners in de Routekaart Verduurzaming Sport hebben vijf living labs opgezet in Nederland om te onderzoeken hoe je sportaccommodaties natuurinclusiever kunt maken. De eerste lessen richten zich vooral op manieren om samen te werken en de juiste partners te betrekken. Meer informatie over dit project is te vinden op de website www.duurzamesportsector.nl.

Netcongestie in de sportsector

TNO onderzoekt wat netcongestie voor de sportsector betekent, en wat die kan doen om hier zo min mogelijk last van te ervaren. Het elektriciteitsnet is op veel

plekken in Nederland overbelast, waardoor een nieuwe warmtepomp of nieuwe sportaccommodatie er niet altijd bij past.

Verduurzamen reisebewegingen amateursport

CE Delft onderzoekt de mogelijkheden om de reisebewegingen van amateursporters te verduurzamen. Op dit moment rijden sporters veel kilometers in de auto, waardoor veel CO₂ in de lucht belandt. CE Delft onderzoekt hoe dit minder kan worden.

Milieuvriendelijk beheer van grassportvelden

In het najaar van 2024 vervolgt het Mulier Instituut de eerdere onderzoeken naar het milieuvriendelijk beheer van grassportvelden. Dit doen we via interviews met groenbeheerders en een vragenlijst onder gemeenten. Zo brengen we in kaart in welke mate en in welke situaties schadelijke stoffen gebruikt worden bij het beheren van (kunst)grassportvelden.

5.5 Internationaal perspectief

Ambities voor een duurzame sportsector leven ook buiten onze landsgrenzen. In het afgelopen jaar zijn op verschillende plekken stappen gezet om sport op een manier te organiseren die in balans staat met de natuur. In deze paragraaf gaan we in op de eerste duurzaamheidsstrategie van Sport England en de ambities in de duurzaamheidsstrategie van de Olympische Spelen in Parijs.

Sport England's sustainability strategy

Het Engelse orgaan voor de breedtesport presenteerde in het voorjaar van 2024 haar *Every move Sustainability Strategy and Action Plan*. In deze strategie richt de organisatie zich op zes thema's:

- rechtvaardige transitie;
- koolstofemissies;
- circulariteit;
- blauw-groen milieu;
- biodiversiteit; en
- klimaatadaptatie.

Naast deze thema's specificeert de strategie vijf manieren waarmee het verandering wilt realiseren: via haar eigen operaties, investeringen, pleitbezorging, de gebouwde omgeving en de ondersteuning van haar partners. Verbonden aan deze strategie is een bijlage met actieplan, waarin de ambities verder zijn uitgewerkt in focusgebieden, acties, prestatie-indicatoren, doelen en een planning voor 2024-2027.

Op deze manier geeft Sport England (SE) een concrete invulling aan haar ambities op dit vlak. In het Engelse sportlandschap is SE hiermee de aanjager van de transitie. Een voorbeeld hiervan is dat ze nu eisen stellen aan beleid en prestaties gerelateerd aan duurzaamheid voor sportorganisaties die ondersteuning vragen.

Dit is te vergelijken met de Routekaart Verduurzaming Sport die we in Nederland hebben. Beide zijn documenten met doelen op het vlak van natuur en milieu voor de sportsector. Maar er zijn ook enkele belangrijke verschillen. Zo is de Routekaart een samenwerking tussen zes organisaties waarbij onder andere de politiek en ondernemende sport direct betrokken zijn, terwijl de strategie van SE vanuit één organisatie wordt aangestuurd. Daarnaast is de strategie van SE uitgewerkt in een uitgebreider actieplan met subdoelen.

Over de gebouwde en natuurlijke omgeving staan vier punten in het actieplan. Zo staat omschreven dat kunstgrasvelden gerecycled moeten worden om in aanmerking te komen voor een SE-bijdrage. Ook de rubber-infill van deze velden willen ze uitfasen, na onderzoek naar mogelijke alternatieven. De andere drie actiepunten richten zich op algemenere zaken, zoals een jaarlijkse verbetering in het duurzame ontwerp van sportfaciliteiten, bewijs dat actief ontwerp van de openbare ruimte ingebed is in beleid en planning, en een akkoord in de sector op een klimaatadaptatieplan.

Deze eerste editie van de *sustainability strategy* toont serieuze ambities bij SE. De komende jaren moet blijken hoe ze de daad bij het woord voegen, en welke lessen er voor Nederland uit te leren zijn.

Paris 2024 sustainability and legacy pre-games report

Nog voordat de ceremoniële opening van de Olympische Spelen had plaatsgevonden, presenteerde de organisatie van Parijs2024 het *Sustainability & legacy pre-games report*. Hierin beschrijft de Franse organisatie wat ze tot dusver had gedaan om invulling te geven aan hun claim om Parijs2024 de 'duurzaamste spelen ooit' te maken. Daarin stelt ze voorop dat de resultaten voortkomen uit een samenwerking met verschillende organisaties, van het ministerie van Sport tot lokale maatschappelijke organisaties.

Op organisatorisch vlak heeft Parijs2024 zich via de ISO20121-certificatie aantoonbaar gehouden aan internationale standaarden op het vlak van duurzame evenementen. Daarnaast stellen ze doelen voor zichzelf rondom de infrastructuur: dat de gebouwen en voorzieningen tijdelijk, herbruikbaar en met natuurlijke, lokale materialen worden ontworpen.

In enkele gevallen kozen ze voor permanente voorzieningen, zoals bij het zwembad. Dit is een interessante accommodatie door de materiaalkeuzes in het ontwerp. Het zwembad is met zo veel mogelijk natuurlijke materialen gebouwd. Volgens de organisatie staat dit zwembad nu in een wijk met relatief weinig sportaccommodaties, en wordt het publiek toegankelijk.

De kosten voor dit project zijn hoger uitgevallen dan aanvankelijk verwacht: in april van dit jaar bleek dat boven op de begrote 70 miljoen euro een extra 118 miljoen euro nodig was om het stadion af te krijgen (Keith, 2024). Of de nieuwe accommodaties hun investering in waarde weten terug te geven, zal de komende jaren blijken uit het gebruik en de levensduur ervan.

Toegankelijkheid

Robin Rauws & Caroline van Lindert

In dit hoofdstuk kijken we hoe beleidsmakers, buurtsportcoaches en adviseurs denken over de toegankelijkheid van sportaccommodaties in hun gemeente. Ook kijken we naar wat er momenteel al gebeurt in Nederland om sportaccommodaties toegankelijk te maken en te houden. Hiertoe zetten we een aantal goede voorbeelden op een rij en lichten we deze toe.

In 2016 ratificeerde Nederland het VN-verdrag Handicap. In de daaropvolgende jaren kwam er in nota's, wetgeving en het Sportakkoord meer aandacht voor de noodzaak om sportieve activiteiten voor Nederlanders met een beperking toegankelijk te maken. Maar nog lang niet alle sportaccommodaties in Nederland zijn toegankelijk voor mensen met een beperking.

6.1 Professionals over de toegankelijkheid van sportaccommodaties: een overzicht

In de periode mei-juni 2024 hebben we elf vragen voorgelegd aan een panel van gemeenteambtenaren die zich vanuit de lokale overheid inzetten om sporten en bewegen te faciliteren (VSG-panel). Hiermee hopen we meer inzicht te krijgen in hoeverre lokale overheden momenteel bezig zijn met toegankelijkheid en al toegankelijke sportaccommodaties hebben.

Respons

109 gemeenteambtenaren met sport in de portefeuille (32% van het totaal) hebben de vragenlijst ingevuld. Ongeveer de helft van hen (n=53) vertegenwoordigt een niet- tot weinig stedelijke gemeente, en ongeveer een derde een (zeer) sterk stedelijke gemeente (n=35). Om de steekproef een betere afspiegeling te laten zijn van alle gemeenten in Nederland, hebben we deze steekproef van 109 gemeenten gewogen naar stedelijkheid in vijf categorieën (Mulier Instituut/VSG, 2024).

Een belangrijke noot vooraf is dat de vertegenwoordigers van de gemeenten die de vragenlijst hebben ingevuld, niet noodzakelijkerwijs affiniteit hebben met toegankelijkheid of ruimtelijke vraagstukken: de vertegenwoordigers zijn beleidsambtenaren sport die zich niet (uitsluitend) met accommodatiebeleid bezighouden, maar met het aanbod en de impact van sport- en beweegactiviteiten in de gemeente.

Begrippenlijst

● Artikel 1 van de Grondwet

Gaat over de gelijke behandeling van Nederlandse burgers ongeacht hun geslacht, seksuele voorkeur of welke grond dan ook. 'Handicap' is hier in 2023 aan toegevoegd, waardoor ongelijke behandeling op basis van handicap nu expliciet in strijd is met de Grondwet.

● BOSA

De subsidieregeling Stimulering bouw en onderhoud sportaccommodaties (BOSA), bedoeld voor amateursportorganisaties. Hiermee kunnen deze organisaties bouw- en onderhoudskosten van sportaccommodaties en de aanschaf van sportmaterialen (deels) bekostigen. Het mag gaan om investeringen die de duurzaamheid en/of toegankelijkheid van een sportaccommodatie verbeteren.

● Bouwbesluit

Wetgeving over de bouw van panden, zoals woningen en kantoren. Hierin staat weinig over toegankelijkheid. In bepaalde uitzonderlijke gevallen mag van het Bouwbesluit afgeweken worden.

● LIA

De Lokale Inclusie Agenda. Hierin leggen gemeenten vast hoe ze het VN-verdrag Handicap (zie hieronder) gaan implementeren. Gemeenten zijn verplicht om een LIA op te stellen, maar nog lang niet alle gemeenten beschikken momenteel over een LIA.

● VN-verdrag Handicap

In 2006 stelde de VN dit verdrag vast over de rechten van mensen met een handicap. Nederland bekrachtigde dit verdrag in 2016. De Rijksoverheid werkt aan de implementatie van het verdrag samen met partners via het programma *Onbeperkt Meedoen!* Gemeenten voeren de LIA uit.

Resultaten

● Definitie

De gemeenten geven samen 108 verschillende definities van een toegankelijke sportaccommodatie. Woorden die in de definities veel terugkomen, zijn 'iedereen' (44 keer) en 'alle' (22 keer). Veel van de gemeenten die deze woorden hebben gebruikt in hun definitie, omschrijven een toegankelijke sportaccommodatie ongeveer als de volgende twee voorbeelden: **'Een sportaccommodatie waar iedereen gebruik van kan maken'** of **'Een sportaccommodatie die toegankelijk is voor alle inwoners van de gemeente.'**

Verder gaan vijf gemeenten (ook) in op het sport- en beweegaanbod in de accommodatie: dit moet aansluiten op de behoefte van zoveel mogelijk inwoners, ongeacht een eventuele beperking of een laag inkomen. Eén gemeente noemt zelfs dat toegankelijkheid meer met het aanbod en het beleid van een sportaanbieder te maken heeft dan met de accommodatie waar de sportaanbieder activiteiten aanbiedt.

82 gemeenten (75%) denken bij een toegankelijke sportaccommodatie allereerst aan de doelgroep ‘mensen met een (fysieke) beperking’ ([figuur 6.1](#)). 22 van de 96 gemeenten (23%) die een tweede doelgroep noemen, denken aan ouderen. De meeste overige gemeenten noemen inwoners met een bepaald type beperking, zoals verstandelijk (n=18) of visueel (n=11).

Figuur 6.1
Woordenwolk van genoemde veronderstelde doelgroepen voor een toegankelijke sportaccommodatie,
naar aantal keer dat de doelgroep is genoemd*
 (maximaal vijf doelgroepen per gemeente)

89

● Doelstellingen en beleid

Iets meer dan de helft van de gemeenten (54%, n=57 (niet in figuur)) heeft beleidsdoelstellingen over de toegankelijkheid van sportaccommodaties. Hiervan heeft ongeveer een kwart dit niet vastgelegd in een nota of plan (niet in figuur). Verder is een aantal gemeenten beleidsdoelstellingen aan het ontwikkelen (16%), of van plan dit te doen (13%). Enkele gemeenten (7%) hebben geen beleidsdoelstellingen én zijn niet van plan deze te ontwikkelen.

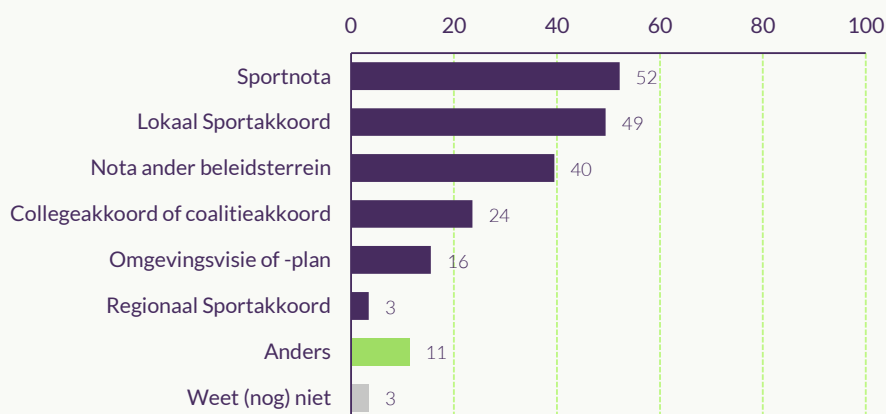
Gemeenten die beleidsdoelstellingen in een bepaald plan of bepaalde nota hebben vastgelegd of deze doelstellingen aan het ontwikkelen zijn, leggen deze doelstellingen in ongeveer de helft van de gevallen vast in hun sportnota (52%) of het lokale sportakkoord (49%) ([figuur 6.2](#)). Een groot deel van de gemeenten (40%) heeft de doelstellingen (ook) in een nota van een beleidsterrein anders dan sport vastgelegd, bijvoorbeeld in de Lokale Inclusie Agenda (LIA) die gemeenten verplicht op moeten stellen in het kader van het VN-verdrag Handicap.

Ook heeft een aantal gemeenten, inclusief de gemeenten die de optie 'Anders' kozen, aangegeven hun beleidsdoelstellingen te hebben vastgelegd in accommodatiebeleid dat breder is dan sportaccommodaties alleen.

Figuur 6.2

Aandeel gemeenten dat beleidsdoelstellingen over toegankelijke sportaccommodaties in een bepaald(e) nota of plan heeft vastgelegd of van plan is dit te doen

(in procenten, n=57)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, mei 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

● Doelgroep van toegankelijke sportaccommodatie (in de praktijk)

De daadwerkelijke doelgroep waar toegankelijkheidsmaatregelen voor sportaccommodaties op zijn gericht ([figuur 6.3](#)), verschilt weinig met de groepen inwoners die gemeenten met toegankelijkheidsmaatregelen voor accommodaties in verband brengen (zie [figuur 6.1](#)). In de praktijk richten de gemeenten zich, net als in theorie, ook vooral op mensen met een (fysieke) beperking (96%) en ouderen (76%).

Ook mensen met specifiek een verstandelijke beperking (60%) en mensen met een laag inkomen (59%) behoren bij veel gemeenten tot de doelgroep.

Minder gemeenten richten zich met het toegankelijk maken van sportaccommodaties op islamitische meisjes of vrouwen (14%) of op meisjes of vrouwen in het algemeen (22%). Dit zal ermee te maken hebben dat veranderingen aan de organisatiekant van sport- en beweegaanbod meer dan fysieke veranderingen impact hebben op het verlagen van de drempel om te sporten voor (islamitische) meisjes en vrouwen.

Dit geldt waarschijnlijk ook voor mensen met een migratieachtergrond in het algemeen. Uit onderzoek van het RIVM blijkt namelijk dat culturele normen en waarden bij mensen met een migratieachtergrond meespelen in hun sport- en beweeggedrag (Hoogendoorn & De Hollander, 2016). De auteurs van die studie raden aan om voor meisjes en vrouwen (en anderen) met een migratieachtergrond beweegaanbod met laagdrempelige activiteiten te organiseren, waarbij zij samen kunnen sporten in een veilige omgeving. Een voorbeeld hiervan is het organiseren van sportieve activiteiten specifiek voor vrouwen, in een ruimte zonder mannen.

Figuur 6.3

Aandeel gemeenten dat een bepaalde groep inwoners ziet als doelgroep voor een toegankelijke sportaccommodatie

(in procenten, n=109)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, mei 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

● Maatregelen voor mensen met een beperking

Gemeenten zetten maatregelen in om sportaccommodaties toegankelijker te maken voor mensen met een beperking ([figuur 6.4](#)). Gemeenten maken sportaccommodaties vooral toegankelijk door mogelijkheden te bieden om financiële drempels te verlagen voor sporters met een beperking (94%; vooral kleinere, minder stedelijke gemeenten). Ook wijzen veel gemeenten (80%, vooral grotere (zeer) sterk stedelijke gemeenten) sportaanbieders op externe subsidies, zoals de BOSA.

Andere maatregelen die relatief veel gemeenten nemen, zijn het stimuleren van passend sport- en beweegaanbod (73%), het realiseren van voldoende parkeerplaatsen voor mensen met een beperking (72%) en het verbeteren van de bruikbaarheid van onder meer kleed- en doucheruimtes (67%). Het gaat hierbij voornamelijk om grotere gemeenten met een hoge stedelijkheidsgraad.

Relatief minder vaak treffen gemeenten maatregelen om sportaccommodaties beter bereikbaar te maken met het openbaar vervoer (17%) of subsidieregelingen te verbeteren voor het toegankelijk(er) maken van sportaccommodaties (17%). Vaker zijn het de kleinere en minder stedelijke gemeenten die deze maatregelen niet treffen.

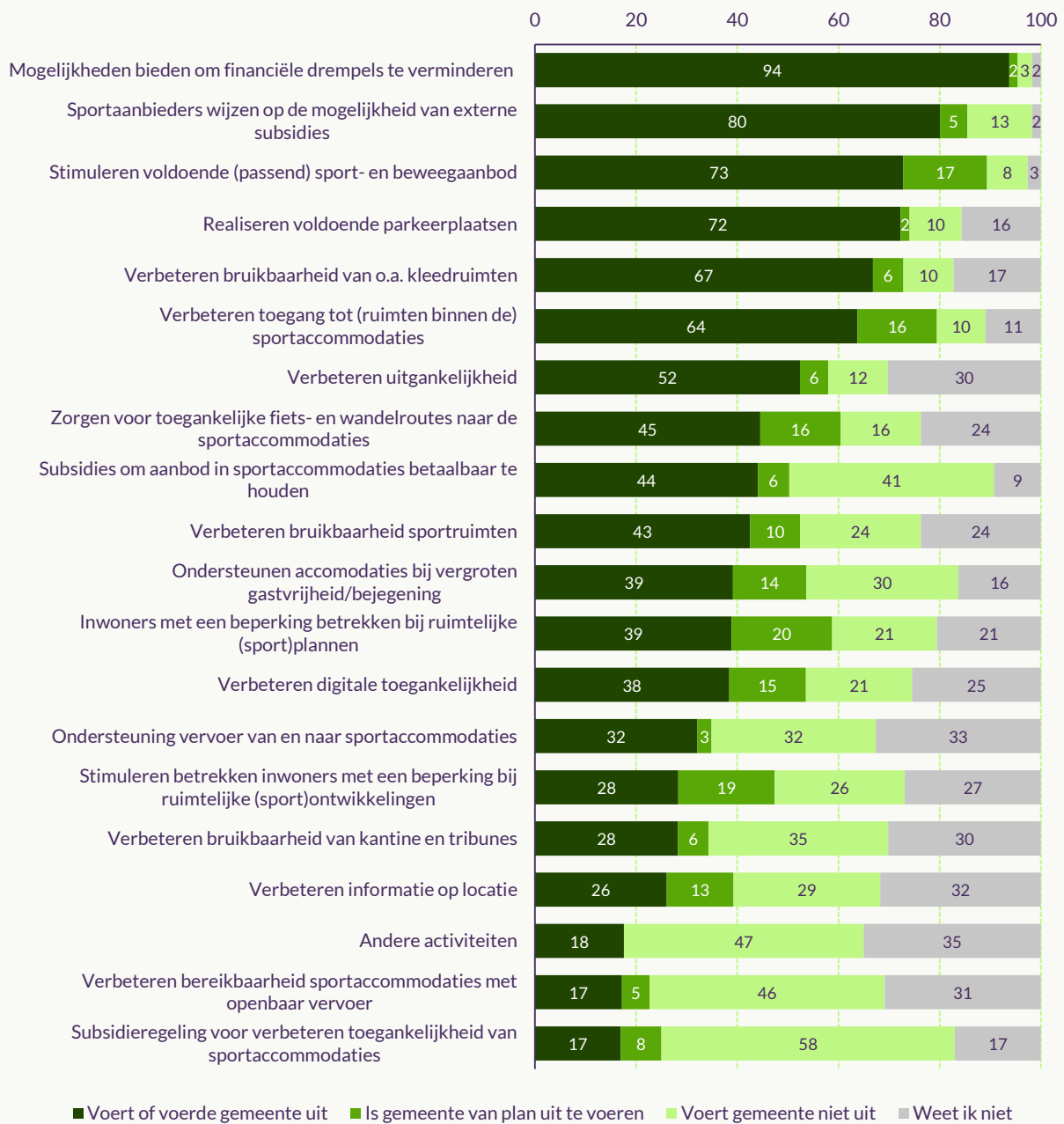
Overigens geven ook veel gemeenten aan niet te weten of ze bepaalde maatregelen treffen. Bijvoorbeeld wanneer het gaat om het regelen van vervoer van en naar een sportaccommodatie in de gemeente (33%), het verbeteren van de informatie op locatie (32%), of het verbeteren van de uitgangelijkheid (zodat iedereen in geval van nood de accommodatie uit kan; 30%).

Ongeveer een op de vijf gemeenten (18%) onderneemt (ook) andere acties om de toegankelijkheid van sportaccommodaties te verbeteren voor sporters met een beperking. Voorbeelden hiervan zijn de inzet van buurtsportcoaches specifiek voor de doelgroep (n=4), het betrekken van het platform Uniek Sporten (n=3) en het uitlenen van sporthulpmiddelen (n=2).

Figuur 6.4

Aandeel gemeenten dat een bepaalde maatregel al treft (of trof) om sportaccommodaties toegankelijk(er) te maken voor mensen met een beperking

(in procenten, n=109)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, mei 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

● **Andere maatregelen voor toegankelijkheid**

De circa een op de vier gemeenten (23%, het merendeel relatief groot en (zeer) sterk stedelijk) die nog wel andere acties ondernemen om sportaccommodaties toegankelijk te maken, doen dit op verschillende manieren. Het gaat dan bijvoorbeeld om initiatieven om de (sociale) veiligheid te waarborgen bij sportverenigingen in de gemeente, om statushouders op een laagdrempelige manier mee te laten doen aan sport- en beweegactiviteiten, of om het voor inwoners met een laag inkomen of lage SES gemakkelijker te maken in de gemeente te sporten of te bewegen.

● **Zicht op toegankelijkheid van sportaccommodaties**

Ruim een derde van de gemeenten (35%) heeft geen zicht op de mate waarin gemeentelijke sportaccommodaties toegankelijk zijn voor inwoners met een beperking. Gemeenten met een relatief laag inwonertal (<25.000) hebben hier het vaakst geen zicht op (47%).

Wanneer gemeenten er wel zicht op hebben of houden, doen ze dit in de meeste gevallen door een sportaccommodatie te laten schouwen door inwoners met een beperking (21%), of door een externe partij een meting en keuring uit te laten voeren (19%). Een minderheid van de gemeenten (10%) houdt dit toezicht met een meldpunt voor klachten over de toegankelijkheid van sportaccommodaties in de gemeente.

Eén op de vijf gemeenten met enige vorm van zicht op de toegankelijkheid (20%) kiest (ook) voor een andere methode. Enkele gemeenten geven aan dat het beheer van (een deel van) de sportaccommodaties niet hun verantwoordelijkheid is, en dat een andere partij zich dus al dan niet met de toegankelijkheid van de accommodatie bezighoudt. Andere gemeenten geven bijvoorbeeld aan zich te laten adviseren door een commissie die zich specifiek met toegankelijkheid bezighoudt, of over de toegankelijkheid met bewoners of gebruikers in gesprek te gaan.

● **Belemmeringen om sportaccommodaties toegankelijk te maken**

Het merendeel van de gemeenten (78%) ervaart een of meerdere belemmeringen bij het toegankelijk(er) maken van sportaccommodaties in de gemeente (**figuur 6.5**). Vooral een gebrek aan financiële middelen (47%) en een gebrek aan tijd (36%) ervaren gemeenten als belemmeringen. Hierbij gaat het dan met name om kleinere gemeenten die niet of beperkt stedelijk zijn.

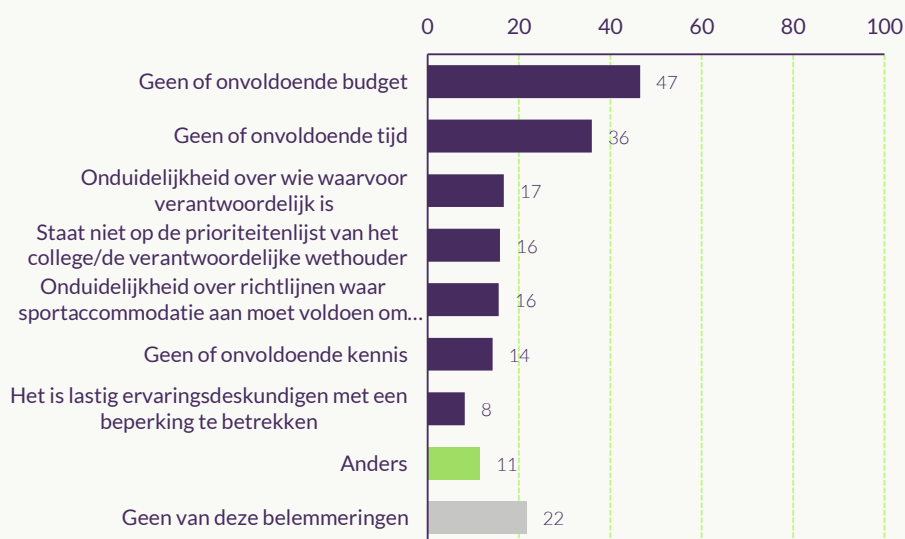
Dat het lastig is om ervaringsdeskundigen te betrekken (8%) of dat er onvoldoende kennis is (14%) zijn minder vaak genoemde belemmeringen, ook onder de kleinere, minder stedelijke gemeenten. Maar dit wil niet zeggen dat respectievelijk 92 en 86 procent van de gemeenten moeiteloos ervaringsdeskundigen betreft of over alle noodzakelijke kennis beschikt. Respondenten konden slechts aangeven of ze iets wel of niet als een belemmering ervaren. Ze konden niets delen over de mate waarin deze zaken wel of geen belemmering zijn.

Enkele gemeenten ervaren nog andere uitdagingen. Bijvoorbeeld een gebrek aan mogelijkheden tot actie omdat er geen vraag of urgentie zou zijn. Zo stelt een van de gemeenten dat er **'[o]nvoldoende vraag [is] vanuit inwoners'** of dat er **'geen klachten/wensen binnen[komen] vanuit de specifieke groepen'**. Verder geven twee gemeenten aan de toegankelijkheid van sportaccommodaties in de gemeente niet op de agenda te hebben staan. Bij enkele gemeenten lijkt het dus nog te ontbreken aan urgentiebesef of prioriteit.

Figuur 6.5

Aandeel gemeenten dat een bepaalde belemmering ervaart om sportaccommodaties toegankelijk(er) te maken

(in procenten, n=109)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, mei 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

● **Bekendheid met bestaande instanties, landelijk beleid en wet- en regelgeving**

Om de toegankelijkheid van voorzieningen als sportaccommodaties te waarborgen, bestaat er wet- en regelgeving en landelijk beleid. Ook zijn er instanties die zich op landelijk niveau met toegankelijkheid bezighouden.

Met het merendeel van wat er aan landelijke wet- en regelgeving en beleid al bestaat, zijn gemeenten over het algemeen bekend, en ze geven er vaak ook al uitvoering aan: het sportakkoord (20% is er alleen mee bekend, 79% voert het ook uit), Uniek Sporten (27% alleen bekend, 66% aangesloten) en de BOSA (36% alleen bekend, 59% benut deze regeling) ([figuur 6.6](#)).

Opvallend is dat minder dan de helft van de gemeenten uitvoering geeft aan de Lokale Inclusie Agenda (LIA; 46%) en het Bouwbesluit (40%), beide landelijk verplicht. Ook valt het op dat meer dan een kwart tot ruim de helft van de gemeenten niet bekend is met het VN-verdrag Handicap (27%), 'handicap' in artikel 1 van de Grondwet (26%), toegankelijkheidsrichtlijnen, -keurmerken en -symbolen (26-66%), en de landelijk opererende organisatie Ongehinderd (58%).

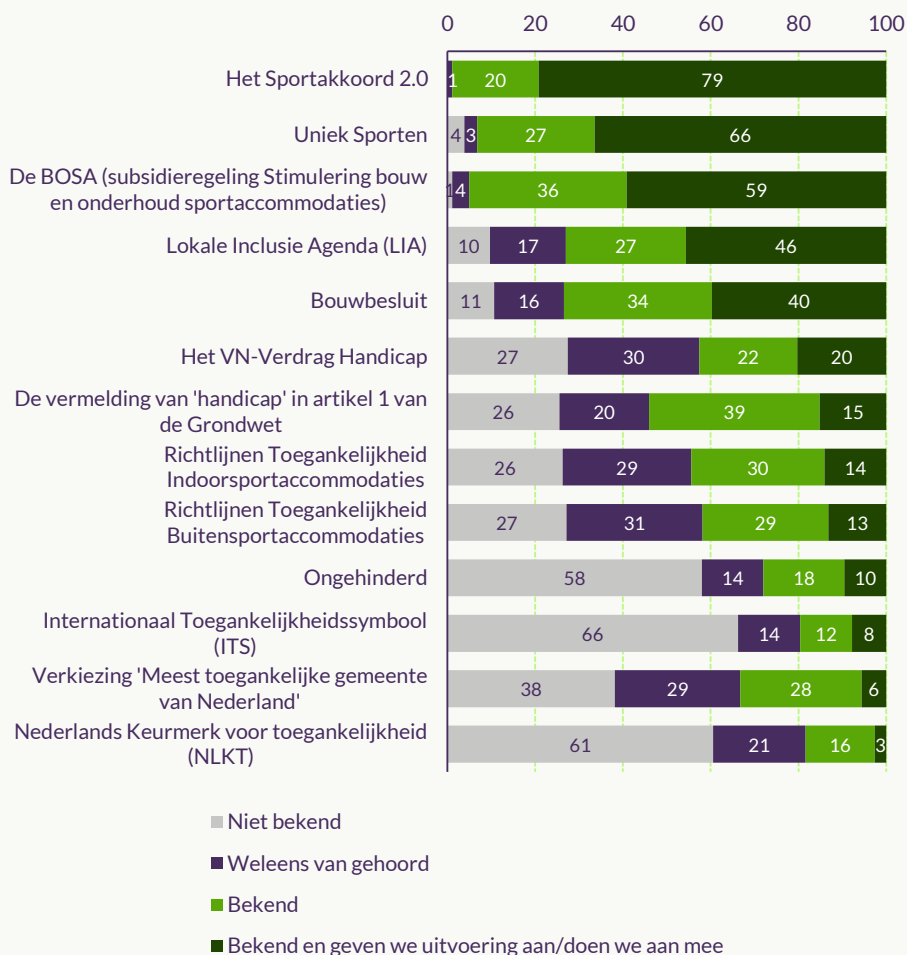
Deze grote mate van onbekendheid met de verschillende wet- en regelgeving op het gebied van toegankelijkheid geeft te denken: zijn gemeenten wel voldoende op de hoogte van hun mogelijkheden en plichten bij het toegankelijk maken van sportaccommodaties (en over gemeentelijke locaties en diensten)?

Maar dat deze mate van bekendheid zo laag is, kan ermee te maken hebben dat de vertegenwoordigers van de gemeenten die de vragenlijst hebben ingevuld, niet noodzakelijkerwijs affiniteit hebben met toegankelijkheid of ruimtelijke vraagstukken: veel van de vertegenwoordigers zijn beleidsambtenaren sport die zich niet (uitsluitend) met accommodatiebeleid bezighouden, maar het aanbod en de impact van sport- en beweegactiviteiten in de gemeente.

Figuur 6.6

Aandeel gemeenten dat bepaalde wet- of regelgeving kent en/of hanteert

(in procenten, n=109)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, mei 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

● Visie en overtuigingen

Ten slotte hebben we gemeenten gevraagd naar hun visie en overtuigingen rondom de eigen rol in het toegankelijk maken van sportaccommodaties in de gemeente ([figuur 6.7](#)).

Relatief veel gemeenten laten weten:

- zich bij het toegankelijk maken van sportaccommodaties vooral te richten op de eigen gemeentelijke accommodaties (67%);
- van mening te zijn dat er weinig vraag is naar toegankelijke sportaccommodaties voor mensen met een beperking in hun gemeente (34%);
- nooit klachten over de toegankelijkheid van sportaccommodaties te ontvangen (45%);
- het ondoenlijk te vinden alle sportaccommodaties in de gemeente toegankelijk te maken (33%).

Daarnaast is bijna 40 procent van de gemeenten ervan overtuigd dat de sportaccommodaties daar al (voldoende) toegankelijk zijn.

Tegelijkertijd vindt 70 procent het wél proportioneel om voor een relatief klein deel van hun inwoners maatregelen te treffen om ze toegang te kunnen geven tot sportaccommodaties en sportaanbod. En geeft meer dan de helft van de gemeenten (54%) aan zich verantwoordelijk te voelen voor toegankelijke sportaccommodaties in de gemeente.

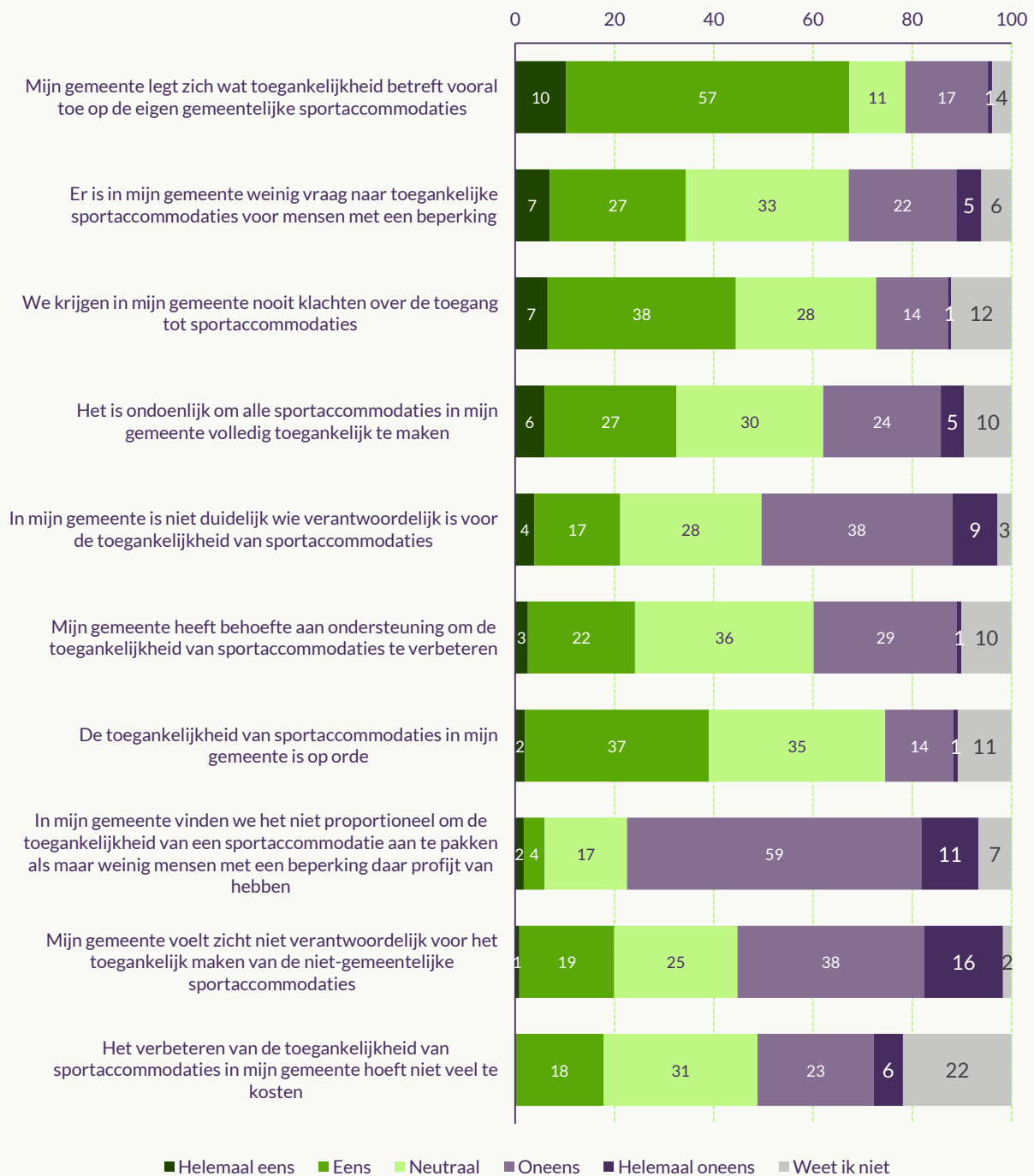
Ook is er een substantieel deel van de gemeenten dat níét vindt dat het ondoenlijk is om alle sportaccommodaties toegankelijk te maken (29%), en dat het er níét mee eens is dat er weinig vraag zou zijn naar toegankelijk sportaccommodaties in de gemeente (27%). Verder laat bijna de helft van de gemeenten (47%) weten het er niet mee eens te zijn dat er onduidelijkheid zou bestaan over wie verantwoordelijk is voor het waarborgen van de toegankelijkheid van sportaccommodaties.

Gemeenten zijn dus verdeeld wanneer het gaat om hun overtuigingen over de eigen rol bij het toegankelijk maken van sportaccommodaties voor inwoners met een beperking.

Figuur 6.7

Visie van gemeenten op stellingen over rechten en plichten rondom toegankelijkheid

(in procenten, n=109)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, mei 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

Een voorbeeld: Gemeente Altena

De gemeente Altena ging eerder dit jaar met de toegankelijkheid van sportaccommodaties aan de slag. Dit deed ze op verzoek van inwoners, maar ook op basis van eigen beleid en een aangenomen motie (Maris, Den Haan & Nieuwenhuizen, 7 november 2023).

De gemeenteraad wenst dat de gemeente ernaar streeft bij de bouw van nieuwe accommodaties en de verbouw van huidige accommodaties het hoogste niveau van toegankelijkheid te behalen. Sporthal De Crosser behoorde tot de eerste sportaccommodaties die de gemeente toegankelijk heeft gemaakt voor mensen met een beperking.

Voor nu is het gebleven bij aanpassingen aan de ingang: er is een automatische deur geplaatst om binnen te komen voor inwoners met een motorische beperking (zie afbeelding). Overige aanpassingen aan de accommodatie zijn niet gedaan.

De verbouwing is gefinancierd vanuit beschikbaar onderhoudsbudget. Onlangs heeft de gemeenteraad van Altena budget toegezegd om in 2025 van vijf accommodaties de toegankelijkheid te verbeteren. Het gaat hierbij om maatschappelijke accommodaties in brede zin. Dit zijn niet uitsluitend sportaccommodaties, maar ook bijvoorbeeld buurthuizen.

Afbeelding 1 Foto van de toegankelijk gemaakte ingang van Sporthal De Crosser in Werkendam. Bron: Gemeente Altena, 2024.

6.2 Professionals over de toegankelijkheid van sportaccommodaties: verdieping

In september 2024 organiseerden we een focusgroep.²⁰ We gingen in gesprek met beleidsmedewerkers en adviseurs die betrokken zijn bij het beheer en onderhoud van (gemeentelijke) sportaccommodaties. De focusgroep diende als aanvulling en verdiepingsslag op de inzichten uit paragraaf 6.1.

²⁰ Via een oproep op LinkedIn hebben we in juni/juli 2024 deelnemers geworven. Vijf personen hebben deelgenomen aan de focusgroep in september 2024. Op basis van een vooraf opgestelde leidraad (bijlage 3), afgeleid uit de resultaten uit paragraaf 6.1, gingen we met de professionals in gesprek.

De deelnemers

Aan de focusgroep namen vijf professionals deel. Dit waren ambtenaren bij gemeenten in het oosten en westen van het land en een lokale sportservice, bijvoorbeeld in de functie van 'coördinator aangepast sporten' of 'regisseur toegankelijkheid', en zelfstandig adviseurs werkzaam in opdracht van overheden en de organisatie van sportevenementen.

De deelnemers hebben vanuit hun werk allemaal ervaring met toegankelijkheid en zetten zich in voor een betere toegankelijkheid van sportaccommodaties voor mensen met een beperking via advies, beleid en de uitvoering van dat beleid. Dit maakt wel dat ze met een kritischer blik kijken naar het vraagstuk dan de gemiddelde ambtenaar of adviseur: de deelnemers aan de focusgroep vinden de toegankelijkheid van sportaccommodaties allen erg belangrijk.

Resultaten

● Kenmerken van toegankelijkheid

De professionals hebben verschillende ideeën over wat 'toegankelijkheid' van sportaccommodaties inhoudt voor mensen met een beperking, maar allen zijn ze het erover eens dat fysieke toegankelijkheid in ieder geval onderdeel moet zijn van toegankelijkheid.

De eerste voorwaarde voor toegankelijkheid is volgens de professionals dat je de sportaccommodatie zelfstandig in kunt komen. Vervolgens moeten fysieke elementen, zoals een lift, het mogelijk maken voor mensen met een beperking om de accommodatie net zo goed te gebruiken als ieder ander. Want, zo legt een van de professionals uit, **'[v]oor mij is een gebouw toegankelijk als iedereen, maar ook echt iedereen, er op dezelfde manier gebruik van kan maken'**.

In hun visies op toegankelijkheid onderscheiden de professionals ook nog andere elementen van toegankelijkheid:

- Bereikbaarheid: **'Volgens mij begint het al met hoe je bij een accommodatie komt'**, legt één van de professionals uit. Een toegankelijke sportaccommodatie moet volgens hem in de eerste plaats bereikbaar zijn voor mensen met een beperking, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van gehandicaptenparkeerplaatsen.
- Informatietoegankelijkheid: voorafgaand aan een bezoek moet voor mogelijke bezoekers duidelijk zijn of de sportaccommodatie toegankelijk is of niet. Op de website van de accommodatie staat dan bijvoorbeeld of er een lift en een toilet voor mensen met een beperking aanwezig zijn.
- Sociale toegankelijkheid: voor mensen met een beperking is ook gastvrijheid van belang, het gevoel dat je welkom bent. **'Daarmee worden mensen al wel letterlijk een drempeltje over geholpen'**, aldus een van de professionals.

Over de doelgroep zijn de professionals het eens: een toegankelijke sportaccommodatie zou toegankelijk moeten zijn voor *iedereen*. Hierbij gaat het om mensen die werken in de accommodatie, om sporters en hun vrienden en familie, om bestuursleden van sportverenigingen, en alle andere mogelijke bezoekers.

Maar hoe zorg je er nu voor dat sportaccommodaties toegankelijk worden, en hoe bewaar je het overzicht over de vele sportaccommodaties in een gemeente?

Het sportpunt van een gemeente in het westen van het land heeft hiertoe onder alle sportaanbieders in de gemeente een toegankelijkheidsscan uitgezet. **'[A]lleen al door het invullen [van de scan] werden [verenigingen zich] er bewust van wat er allemaal bij komt kijken, wil je echt een 100% toegankelijke vereniging zijn'**. Aanbieders die daarvoor open stonden, konden na afloop van de scan met het sportpunt in gesprek voor advies.

Ook een andere gemeente in West-Nederland heeft inzicht in de mate waarin de verschillende accommodaties in de gemeente toegankelijk zijn. Maar er is nog veel werk aan de winkel, aldus de ambtenaar die daar werkt: **'zeker gymzaaltjes, dat schijnt echt een rampenplan te zijn'**.

● Toewerken naar toegankelijke sportaccommodaties

De professionals merken dat ze bij hun gemeente worstelen met de vraag wanneer het nodig is om 'gymzaaltjes' of andere accommodaties toegankelijk te maken. Eén professional vraagt zich af of ze moet wachten tot er vanuit de inwoners vraag naar is. Een ander oppert dat gymzalen misschien toegankelijk moeten worden wanneer ze tijdens de verkiezingen weleens in gebruik zijn als stembureau. Weer een paar andere professionals hebben extern advies ingeschakeld om te beoordelen bij welke accommodaties ze moeten beginnen, en welke aanpassingen dan nodig zijn.

Eén van die externe adviespartijen is Ongehinderd. Zij brengen voor organisaties in kaart welke aanpassingen nodig zijn om een bepaald niveau (brons, zilver, goud, platina) van toegankelijkheid te behalen. Een professional noemt dat het lokale sportbedrijf in haar gemeente samen met een aannemer aan de hand van deze niveaus heeft onderzocht wat de mogelijkheden zijn. **'Zij kennen de gebruikers van de gymzalen en de sporthallen. Dus we hebben juist hun om advies gevraagd. Wat is er nodig? Kom maar met een lijstje. Wat zijn de wensen en behoeftes? En wij gaan kijken of daar budget voor is'**, zo reflecteert de professional op haar keuze om de vraag uit te besteden.

Twee andere professionals laten weten gebruik te hebben gemaakt van extern advies. Bijvoorbeeld door een uitgebreid onderzoek te laten uitvoeren. Of door bij nieuwbouw of renovaties van sportaccommodaties te vragen om gericht advies van een specialist, zoals opnieuw Ongehinderd of Stichting Bartiméus (gericht op blinden en slechtzienden).

Een andere professional geeft aan zelf een manier te hebben gevonden om te bepalen waar te beginnen en om prioriteiten te stellen. Net als Ongehinderd onderscheidt ook hij verschillende niveaus van toegankelijkheid, maar hij houdt het bij drie niveaus:

1. binnenkomen;
2. verblijven;
3. volledig meedoen.

Hij verklaart zijn aanpak: **'We hebben een best wel leuk budget om dingen aan te passen. En je wil ook binnen dat budget zoveel mogelijk doen. Dus maken we er op een gegeven moment ook wel een keuze in van wat ga je wel doen en wat ga je niet doen.'**

Het beschikbare budget speelt dus een grote rol in de keuze om iets toegankelijk te maken en in welke mate. Ook wil hij door te differentiëren sport- en beweegaanbod (en dus toegankelijke sportaccommodaties) op verschillende plekken centreren; iedere accommodatie toegankelijk maken is immers nog niet mogelijk.

Enkele van de andere professionals geven aan van deze aanpak onder de indruk te zijn en dit mogelijk ook in de eigen gemeente toe te willen passen.

O Beleid en regelgeving

Andere gronden op basis waarvan de professionals werken aan de toegankelijkheid van sportaccommodaties, zijn het beleid en de regelgeving die de gemeenten waarvoor zij werken hanteren. Ter sprake komen de Lokale Inclusie Agenda (LIA)²¹, subsidieregelingen, een *integraal huisvestingsprogramma Sport*, de ITstandaard²², de NEN-norm (zie kader), een handleiding toegankelijkheid vanuit NOC*NSF en artikel 1 van de grondwet, waarin handicap sinds 1 januari dit jaar geldt als grond waarop tussen mensen geen onderscheid gemaakt mag worden.

Deze regelingen geven gemeenten, sportaanbieders en bewoners handvatten en handelingsperspectief. Zo noemt een van de professionals dat de gemeente met alleen al het besluit de ITstandaard te gaan hanteren voor nieuwbouw halverwege het proces is richting toegankelijke sportaccommodaties. Met de richtlijnen vanuit NOC*NSF zetten ze **'de puntjes op de i'** om zo een sluitend plan te hebben voor het toegankelijk maken van sportaccommodaties.

Beleid en regelgeving biedt minder houvast wanneer het optioneel of niet vastgesteld is. Dit geldt voor de recent geüpdatete uitwerking van de NEN-normering, die de eerste twee jaar nog facultatief is. Het ontbreekt voorlopig dus nog aan een eenduidige norm (de NEN-norm moet uiteindelijk in het Bouwbesluit²³ komen) en een landelijke verplichting om de gebouwde omgeving toegankelijk in te richten voor mensen met een beperking (zie kader).

²¹ In een Lokale Inclusie Agenda (LIA) staat hoe een gemeente gaat werken aan het VN-verdrag handicap. Alle gemeenten zijn verplicht om een Lokale Inclusie Agenda te maken (Rijksoverheid, juli 2019).

²² Integrale Toegankelijkheid standaard (ITstandaard) is een (internationaal) erkende standaard voor toegankelijk bouwen in Nederland. Hierbij hoort het Integrale Toegankelijkheidssymbool Keurmerk (ITS Keurmerk) (PBTconsult, z.d.)

²³ Landelijk besluit vanuit het Rijk dat voorschriften voor het bouwen, gebruiken en slopen van bouwwerken bevat (Ministerie van BZK, 2023).

NEN 9120 Toegankelijkheid van Gebouwen

Met belanghebbende partijen heeft Stichting Koninklijk Nederlands Normalisatie Instituut (NEN) gewerkt aan een eenduidige norm voor de toegankelijkheid van gebouwen voor mensen met een beperking. Zo kunnen alle partijen, zoals architecten en vastgoedeigenaren, deze norm gebruiken. De norm, NEN 9120, is gebaseerd op een Europees equivalent. De norm zou alleen voor nieuwbouw van gebouwen en woningen gelden, en zou ook gebruikt *kunnen* worden voor renovaties (NEN, 12 april 2024).

Tot 15 juli lag de norm publiekelijk ter inzage. Een definitieve uitspraak over de norm is er nog niet, maar over de toepassing van de norm zei verantwoordelijk minister Mona Keijzer in een reportage van Nieuwsuur (8 augustus 2024) alvast:

'Het is van belang om de bouwsector eerst de nodige ervaring op te laten doen met het vrijwillig toepassen van de NEN-norm, waarbij is uitgegaan van een periode van twee jaar.'

- Mona Keijzer, minister van Volkshuisvesting
en Ruimtelijke Ordening

Hiermee handelt de Nederlandse staat niet in lijn met het VN-verdrag Handicap, zo komt in de reportage aan bod, en blijft bovendien onduidelijkheid bestaan voor de bouwsector en opdrachtgevers: is het wel of niet raadzaam om gebouwen toegankelijk te realiseren?

Volgens voorzitter van de normcommissie Toegankelijkheid van Gebouwen, Otwin van Dijk, kan het niet verplicht stellen en nog niet invoeren van de norm ertoe leiden dat sommige architecten aanbestedingen verliezen omdat zij toegankelijkheid *wel* meenemen in het plan en de offerte en daardoor meer geld vragen dan partijen die toegankelijkheid niet meenemen. (Nieuwsuur, 8 augustus 2024). Dit zou een oneerlijk speelveld creëren en een perverse prikkel kunnen vormen om toegankelijkheid dan maar niet mee te nemen.

Vanuit opdrachtgevers, opdrachtnemers en gebruikers van gebouwen is de hoop dan ook dat de norm sneller ingevoerd wordt en dan meteen verplicht wordt gemaakt.

Om beleid effectiever te maken, of het nu verplicht is of niet, merken de professionals dat het fijn is om mensen met een beperking te betrekken bij de vorming of uitvoering van het beleid. Een van de professionals legt hierover uit: **'ik denk dat je ook een gebouw volledig volgens de norm kunt ontwerpen en dan nog roept de gemiddelde mens met een handicap soms van "joh, wie dat bedacht heeft..."'**

De ervaringen van mensen met een beperking kunnen dus een waardevolle aanvulling zijn op iets objectiefs als wetgeving of normering.

Een andere professional vertelt hoe haar gemeente mensen met een beperking heeft betrokken bij het opstellen van een LIA, en weer een andere professional raadpleegt een platform van bewoners met een beperking om advies in te winnen. Hoe representatief en daarmee bruikbaar de input of het advies van mensen met een beperking is, hangt af van wie er wordt betrokken. **'[A]ls je het goed wil doen moet je [je vraag] heel breed bij de doelgroep uitzetten'**, licht een van de professionals

hierover toe. Met andere woorden: betrek je bijvoorbeeld mensen met een motorische beperking wel en mensen met een visuele beperking niet, dan mis je de bijdrage van een belangrijke groep.

○ **Verantwoordelijkheid**

Er is binnen de verschillende gemeenten, voor zover de professionals weten, niet één individu hoofdverantwoordelijke voor de toegankelijkheid van sportaccommodaties voor mensen met een beperking. De opdracht om sportaccommodaties toegankelijk te maken is volgens de professionals een gezamenlijke.

● **Knelpunten en kansen**

○ **Knelpunten**

Het toegankelijk maken van sportaccommodaties gaat niet over één nacht ijs, en is vaak kostbaar. Daarnaast zijn er nog andere zaken die het toegankelijk maken van sportaccommodaties belemmeren of lastiger maken volgens de professionals:

- *Betrekken van de doelgroep*: de professionals ervaren dat hun gemeente het vaak nog lastig vindt om een brede groep mensen met een beperking te betrekken, waardoor de perspectieven van sommige groepen (bijvoorbeeld mensen met een (licht) verstandelijke beperking) niet meegenomen worden in beleid en de uitvoering daarvan.
- *Gebrekkig bewustzijn*: in gemeenten is tot lang niet alle beleidsdomeinen het belang van toegankelijkheid doorgedrongen.
- *Geen eenduidige verplichte norm*: doordat het aan een voor heel Nederland verplichte norm ontbreekt, is toegankelijkheid momenteel nog een optie en geen vanzelfsprekendheid. Daardoor worden gebouwen soms niet of beperkt toegankelijk opgeleverd.
- *Gebrek aan kennis*: in bouwkundige en ruimtelijke opleidingen, zoals (steden)bouwkunde en ruimtelijke ordening, is veelal nog geen aandacht voor toegankelijkheid. Daardoor weten opgeleide bouwkundigen en planologen in veel gevallen nog maar weinig over toegankelijkheid voor mensen met een beperking.

○ **Kansen**

Naast belemmeringen zien de professionals ook oplossingen of kansen. Voor een deel gaat het om een positief geformuleerde variant van de belemmeringen, zoals een eenduidige verplichte norm vaststellen en zo toegankelijkheid verankeren in beleid en regelgeving. Maar er zijn ook andere visies op wat nodig of mogelijk is:

- *Het bewustzijn vergroten door...*
 - *de dialoog met elkaar aan te gaan*: om tot de gewenste resultaten te komen is het volgens enkele van de professionals belangrijk om met elkaar in gesprek te blijven om elkaars visie en wensen beter te kunnen begrijpen;
 - *samen te werken*: door de samenwerking op te zoeken met collega's vanuit andere beleidsdomeinen en het belang van toegankelijkheid te blijven herhalen, kan het mogelijk worden om toegankelijkheid tot een breder deel van de organisatie te laten doordringen;

- *kennis te verspreiden*: kennis bundelen op één platform en dit onder de aandacht brengen, zodat collega's en anderen relevante informatie gemakkelijker kunnen vinden en de kennis hen ook beter kan bereiken.
- *Prioriteiten stellen*: het eerder genoemde denken en handelen in meerdere niveaus van toegankelijkheid. Niet alle sportaccommodaties hoeven tegelijkertijd 100 procent toegankelijk te worden gemaakt. Het is een stapsgewijs proces, dat logischerwijs start bij de accommodaties waar mensen met een beperking al gebruik van maken (maar nog met moeite), of waar bezoekers gemakkelijk te verhelpen belemmeringen ervaren.

Daarnaast hebben de professionals tips voor gemeenten die met de toegankelijkheid van hun sportaccommodaties aan de slag willen. Een van de professionals wil haar collega's bij andere gemeenten adviseren om vol te houden, hoe ver weg het te behalen doel ook lijkt. **'[J]e merkt wel, zolang je het maar blijft herhalen, dat er wel een bepaalde ontwikkeling begint te ontstaan'**.

Een andere professional pleit voor empathie en wederzijds begrip: volgens haar zit **'de toekomst in met z'n allen iets doen en een beetje rekening houden met elkaar'**. De professional ziet dit als een noodzakelijke grondhouding in de huidige samenleving. Tot slot benadrukt een van de professionals nog eens het belang van het betrekken van de doelgroep. **'Ik heb gewoon die kennis niet allemaal'**, legt ze uit.

Een van de professionals wil nog een oproep doen aan de verantwoordelijke minister: **'ik zou gewoon tegen Mona Keijzer zeggen: "stel die NEN dan maar alsjeblieft verplicht"'**. De NEN-norm verplicht stellen zou volgens deze professional opdrachtgevers en opdrachtnemers van de (ver)bouw van sportaccommodaties erg helpen.

6.3 Een toegankelijke fietsomgeving

Het belang van fietsen

Regelmatig fietsen betekent regelmatig bewegen, wat kan bijdragen aan een betere gezondheid: voldoende bewegen heeft voordelen voor de fysieke en mentale gezondheid (WHO, 2022). Een bijkomend voordeel is dat fietsen kan bijdragen aan de zelfstandigheid en zelfredzaamheid van mensen met een beperking (Inckle, 2019; Pickering et al., 2013). Wanneer lopen niet meer goed mogelijk is, is fietsen dat vaak nog wel.

Naast de bovenstaande voordelen levert fietsen mensen met een beperking, net als andere fietsers, simpelweg plezier op en een gevoel van vrijheid (Clayton et al., 2017).

Toegankelijkheid en persoonlijke mobiliteit zijn in het VN-verdrag Handicap beschreven als rechten voor mensen met een handicap of beperking. Nederland heeft dit verdrag in 2016 bekrachtigd. Toch ervaren fietsers met een beperking vaak nog belemmeringen die het fietsen lastig of zelfs onmogelijk maken.

Daarom is het belangrijk fietsen met een beperking hoger op de agenda te zetten en te werken aan concrete oplossingen om de ervaren belemmeringen zoveel mogelijk weg te nemen. De toenemende vergrijzing en daarmee het toenemende aantal mensen met een beperking (WHO, 2023), met potentieel meer fietsers met een beperking of aangepaste fiets tot gevolg, geeft aan dit belang een extra impuls.

Daarom hebben we onderzocht wat volgens fietsers met een beperking en advies- en beleidsexperts nodig is om in Nederland fietsen toegankelijker te maken voor mensen met een beperking.

De fietsers

Uit interviews met elf fietsers met verschillende typen beperkingen bleek dat fietsen voor de meesten van hen van grote betekenis is (Rauws, Noordzij & Van Lindert, 2024). Het geeft ze vrijheid en plezier en de mogelijkheid om actief te recreëren of te sporten.

Wel benoemen de fietsers een aantal belemmeringen die fietsen voor hen lastig of minder prettig maken. Het gaat dan bijvoorbeeld om:

- de ingewikkelde en niet-eenduidige WMO-procedure om een vergoeding aan te vragen voor een fiets;
- kwalitatief slecht wegdek;
- obstakels op de weg;
- parkeerproblematiek;
- een gevoel van onveiligheid en onzichtbaarheid in het verkeer.

Deze belemmeringen zijn meestal afhankelijk van het type beperking.

De professionals

In een focusgroep met vijf professionals reflecteerden we op de uitkomsten van het eerste deel van het onderzoek, waarin de ervaringen van fietsers centraal stonden. De professionals herkenden een deel van de belemmeringen die de fietsers ervaren, en identificeerden een aantal uitdagingen die maken dat het moeilijk is de belemmeringen weg te nemen. Zoals het ontbreken van landelijke normen en richtlijnen over de toegankelijkheid van de openbare ruimte.

De inzichten en ervaringen van de fietsers en de professionals zijn samengenomen niet representatief, maar wel *indicatief* voor hoe de omgeving is ingericht voor fietsers met een beperking.

Aanbevelingen

Uit de inzichten en ideeën van de fietsers en professionals kwamen de volgende aanbevelingen voort:

● Adviesbureaus

Maak toegankelijkheid een vast onderdeel van ruimtelijk advies.

Alle betrokken partijen

Bundel de krachten en werk samen.

● Belangenorganisaties voor mensen met een beperking en de Fietzersbond

Faciliteer fietsgroepen voor mensen met een (verstandelijke) beperking.

Zorg ervoor dat verkeersborden voor iedereen goed te begrijpen zijn door bijvoorbeeld een voorlichting of cursus te organiseren voor mensen met een (verstandelijke) beperking.

Breng het nieuwe kennisplatform *Kennis over sportondersteuning* breed onder de aandacht bij mensen met een beperking, gemeenten, buurtsportcoaches, zorgverleners en andere professionals.

● Gemeenten

Wees ruimdenkender in de toewijzing van vergoedingen voor aangepaste fietsen vanuit de WMO of het UWV.

● Gemeenten en provincies

Neem toegankelijkheid vanaf het begin mee in ruimtelijke ontwikkelingen, bijvoorbeeld in plannen voor een nieuwe fietsenstalling.

Waarborg een hoog contrast op het wegdek en verbeter de verlichting.

Zorg voor vlakke, effen en zo mogelijk vrijliggende fietspaden.

Betrek fietsers met een beperking bij relevante ruimtelijke ontwikkelingen.

● Landelijke overheid

Introduceer een landelijk erkend ontheffingsbewijs voor fietsers met een beperking en maak dit bewijs met een campagne landelijk bekend.

Veranker toegankelijkheid in wetgeving en beleid. Trek de interpretatie van de WMO en uitvoering hiervan hierbij gelijk onder alle Nederlandse gemeenten.

Geef provincies en gemeenten meer middelen (geld en fte's) om de openbare ruimte toegankelijk te maken.

Stel landelijk een persoon of regiegroep aan die verantwoordelijk wordt voor het waarborgen van een toegankelijke openbare ruimte.

Zorg ervoor dat verkeersborden voor iedereen goed te begrijpen zijn.

● Onderwijs

Besteed in opleidingen voor bouwkundigen, civiel ingenieurs, planologen, stedenbouwkundigen en verkeerskundigen aandacht aan toegankelijkheid.

● Veilig Verkeer Nederland en de landelijke overheid

Stimuleer dat weggebruikers rekening houden met elkaar, eventueel via voorlichting, een campagne of de inzet van meer handhaving.

Opvolging van de aanbevelingen

Dit onderzoek heeft een groot aantal aanbevelingen opgeleverd. Sommige aanbevelingen zijn relatief laaghangend fruit en dus gemakkelijker in te voeren, zoals het betrekken van mensen met een beperking bij ruimtelijk ontwerp, intensieve samenwerking en het waarborgen van een hoog contrast tussen wegmarkeringen en het wegdek.

De overige aanbevelingen zijn lastiger toe te passen: het vereist meer geld, menskracht en wijzigingen in wet- en regelgeving. Maar het doel zou de middelen moeten heiligen: mensen met een beperking ongelijk behandelen op basis van hun beperking – discrimineren – is in strijd met artikel 1 van de Grondwet. Daarnaast heeft Nederland het VN-verdrag Handicap inmiddels acht jaar geleden geratificeerd. Het College voor de Rechten van de Mens, dat de uitvoering van het verdrag monitort, ziet nog veel ruimte voor verbetering (College voor de Rechten van de Mens, 2024).

Ook het (internationale) VN-comité voor de rechten van personen met een handicap houdt de voortgang in de gaten. Het comité heeft na een dialoog met afgevaardigden van belangenorganisaties en de Nederlandse overheid in augustus 2024 geoordeeld dat de Nederlandse overheid zich meer moet inspannen om het VN-verdrag Handicap daadwerkelijk goed te implementeren. Zo geeft het comité aan zich zorgen te maken over de mate waarin onder meer sportaccommodaties en de openbare ruimte ondanks bestaande wetgeving nog steeds niet goed toegankelijk is voor mensen met een beperking.

Het comité beveelt aan toegankelijkheid beter te verankeren in bestaande (inter)nationale wet- en regelgeving, en dit bovendien op landelijk niveau gelijk te trekken, zodat er geen (grote) verschillen tussen gemeenten meer bestaan (Committee on the Rights of Persons with Disabilities, 5 september 2024). De Nederlandse overheid zal participeren in de maatschappij dus toegankelijk móéten maken voor mensen met een beperking om niet te handelen in strijd met de eigen grondwet en het VN-verdrag Handicap.

Openbare ruimte

Mark Noordzij, Robin Rauws & Daniëlle Ruikes

De meeste Nederlanders sporten en bewegen in de openbare ruimte. In dit hoofdstuk vertellen we eerst meer over (de doorontwikkeling van) de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO) en een literatuurstudie naar de beweegvriendelijke omgeving. Aansluitend gaan we dieper in op actief transport, actieve recreatie en wandelen.

7.1 Doorontwikkeling Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving

In 2014 zijn in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) de Kernindicatoren Sport en Bewegen opgesteld. Een van de kernindicatoren is de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO), die als doel heeft om samen met de Kernindicator Sportaccommodaties de ruimtelijke ontwikkelingen van sporten en bewegen inzichtelijk te maken.

Het Mulier Instituut heeft de KBO in 2015 voor het eerst berekend en gedefinieerd als: 'de mate waarin de publieke ruimte in de fysieke omgeving scoort op de mogelijkheden voor mensen om te sporten en te bewegen' (Van der Poel et al., 2016).

Uit de praktijk bleek dat we de KBO op een aantal punten konden verbeteren. In 2020 hebben we daarom de KBO herzien en hebben we een nieuwe, verbeterde versie van de KBO gepresenteerd. Zo was er veel behoefte om de KBO-scores ook op buurtniveau te kunnen vergelijken en om de indicator inhoudelijk verder te ontwikkelen. Daarnaast is de nieuwe versie van de KBO zoveel mogelijk gebaseerd op wetenschappelijke literatuur en gedragen normen en richtlijnen.

De volledige achtergrond van de doorontwikkeling van de KBO is terug te lezen in het brancherapport Sporten en bewegen in de openbare ruimte (Wezenberg-Hoenderkamp et al., 2021).

Inmiddels wordt de KBO regelmatig toegepast voor monitoring van de beweegvriendelijkheid en voor (beleidsondersteunend) onderzoek. Zo gebruiken gemeenten de KBO-cijfers als ondersteuning van beleidskeuzes en verwerkt het RIVM de KBO in de vuistregels voor een gezonde leefomgeving (zie kader). Ook binnen andere domeinen worden de KBO-cijfers toegepast, zoals bij onderzoek naar de maatschappelijke waarde van een groene leefomgeving (Kruize et al., 2023).

Vuistregels voor een beweegvriendelijke omgeving

Het RIVM werkt binnen het Programma Gezonde Leefomgeving (PGLO) aan het formuleren van vuistregels voor een beweegvriendelijke omgeving. Deze vuistregels moeten beleidsmakers handvatten geven om beleidsmaatregelen te nemen die de openbare ruimte beweegvriendelijker maken. Denk hierbij aan vuistregels over hoeveel speelruimte kinderen moeten hebben.

Het Mulier Instituut is inhoudelijk betrokken bij het tot stand komen van deze vuistregels. Bovendien wordt onderzocht of de vuistregels waar mogelijk aan kunnen sluiten bij de KBO, zodat de KBO ook gebruikt kan worden om vuistregels te toetsen of te monitoren.

De brede toepassing van de KBO leidt ertoe dat er vanuit veel verschillende invalshoeken met de indicator wordt gewerkt. Voor 2024 hebben we daarom de indicator nogmaals tegen het licht gehouden om te kijken op welke punten we deze konden verbeteren. Hiervoor hebben we meerdere gesprekken gevoerd met zowel beleidsmakers als experts (zie kader). Op basis van deze gesprekken en de wensen van partners uit het werkveld hebben we drie doorontwikkelpunten bepaald:

- Sluit de indicator nog voldoende aan bij de huidige wetenschappelijke kennis en landelijke normen/richtlijnen?
- In het mogelijk om meer relevante uitkomsten en inzichten te ontsluiten via de indicator?
- Is het mogelijk de deelindicator 'nabijheid van voorzieningen' door te ontwikkelen, zodat deze qua methode en uitkomsten beter aansluit bij de andere deelindicatoren?

Op basis van deze vragen hebben we de indicator doorontwikkeld. Voor de doorontwikkeling van de KBO houden we vast aan enkele belangrijke kaders²⁴:

- De KBO is een indicator van de **fysieke leefomgeving**. Andere onderdelen van een beweegvriendelijke omgeving, zoals georganiseerd aanbod en de sociale omgeving, laten we buiten beschouwing. Daar hebben we voor gekozen omdat de fysieke kenmerken beter 'objectief' te registeren en te monitoren zijn. De sociale omgeving, de mate van onderhoud en dergelijke zijn subjectievere maten, die ook nog kunnen verschillen over ruimte en tijd. Denk bijvoorbeeld aan gevoelens van veiligheid overdag of 's avonds.
- De KBO heeft een **monitoringsfunctie**. Verstreckende aanpassingen aan de rekenmethode kunnen ertoe leiden dat deze functie verminderd wordt. Daarom maken we altijd de afweging wat de impact is van een voorgestelde aanpassing op de volgbaarheid van cijfers over de tijd.
- De KBO berekenen we **landelijk**, en we gebruiken dus ook landelijk beschikbare data.

²⁴ Een uitgebreidere toelichting op deze kaders is te vinden in hoofdstuk 4 van het Brancherapport Sport en bewegen in de openbare ruimte (Wezenberg-Hoenderkamp et al., 2021).

We beschrijven in deze paragraaf de doorontwikkeling van de indicator, welke keuzes en afwegingen we hebben gemaakt en hoe de nieuwe versie van de indicator eruitziet. Dit doen we aan de hand van de verschillende deelindicatoren. Per deelindicator bespreken we kort hoe we deze berekenen, of deze nog aansluit bij de huidige kennis en normen/richtlijnen en welke doorontwikkelpunten we hebben doorgevoerd.

Doorontwikkelproces

In 2022 hebben we voor het laatst KBO-cijfers berekend. Om meer inzicht te krijgen in hoe de KBO-scores veranderen en wat daaraan ten grondslag ligt, hebben we in 2023 een verdiepende studie uitgevoerd (Rauws & Noordzij, 2023).

De uitkomsten van deze studie hebben we meegenomen in het doorontwikkeltraject. We hebben ze voorgelegd aan het 'Lerend Netwerk Beweegvriendelijke Omgeving Nederland en Vlaanderen'. Daarnaast is er op 13 februari 2024 een inspiratiesessie van de Atlas Leefomgeving georganiseerd, waar we in gesprek zijn gegaan met beleidsmakers over hun ideeën en wensen voor de KBO.

Als vervolg hierop hebben we op 15 juli 2024 een bijeenkomst georganiseerd met vakinhoudelijke experts van universiteiten en kennisinstellingen. Zij hebben ook hun kennis en ideeën voor de KBO met ons gedeeld. Naast deze specifieke bijeenkomsten hebben we ook doorlopende afstemming met partijen uit het werkveld over de invulling van de KBO.

Deelindicator recreatief groen en blauw

● Berekening deelindicator

De nabijheid van recreatief groen en blauw kan bijdragen aan het faciliteren en stimuleren van bewegen en is daarom al sinds de eerste versie van de KBO onderdeel van de indicator. Deze deelindicator brengt in kaart hoeveel recreatief groen en blauw inwoners in hun directe woonomgeving hebben, gedefinieerd als binnen 300 meter. Hiervoor gebruiken we data afkomstig uit de Top50NL-dataset van het Kadaster. Op basis van het oppervlak groen en blauw binnen 300 meter kennen we een aantal punten toe:

- 0-2 hectare recreatief groen en/of blauw = 0 punten;
- 2-4 hectare recreatief groen en/of blauw = 1 punt;
- 4-7 hectare recreatief groen en/of blauw = 2 punten;
- 7-10,5 hectare recreatief groen en/of blauw = 3 punten;
- >10,5 hectare recreatief groen en/of blauw = 4 punten.

Het percentage van de punten die behaald kunnen worden op buurtniveau, gemeenteniveau en landelijk niveau wordt, gewogen naar inwoneraantal, de score van de deelindicator.

● Wat zegt de deelindicator?

De KBO-deelindicator heeft zich altijd gericht op de kwantiteit van groen in de woonomgeving. De redenen hiervoor hebben we beschreven in het eerder aangehaalde Brancherapport Sport en bewegen in de openbare ruimte, maar kort samengevat is de kwantiteit van groen eenduidiger te definiëren en beter te meten. Bovendien past deze benadering binnen de totale indicator, die voornamelijk inzicht geeft in of inwoners beweegvriendelijke faciliteiten binnen loop- en fietsafstand hebben. De KBO-deelindicator zegt in de huidige opzet vooral wat over de hoeveelheid groen en blauw in de woonomgeving. Veel wetenschappelijke studies kijken naar de hoeveelheid groen uitgedrukt in vierkante meters of hectares, afstanden tot het dichtstbijzijnde groen, of een zogenoemde Normalized Difference Vegetation Index (NDVI). Deze index zegt iets over de dichtheid van begroeiing op basis van de reflectie van licht (ScienceDirect, 2024).

● Huidige wetenschappelijke inzichten

Studies die kijken naar de kwaliteit van groen in relatie tot gezondheid en bewegen, kijken vaak naar de ecologische kwaliteit van groen. Ook faciliteiten als paden, routes en bankjes worden vaak meegenomen als onderdeel van de kwaliteit van groen (WHO Regional Office for Europe, 2023).

In de wetenschappelijke literatuur bestaat dus nog geen consensus over welke aspecten van groen en blauw in de woonomgeving het belangrijkst zijn voor bewegen. Dit kwam ook naar voren tijdens de expertbijeenkomst, waar de conclusie werd gedeeld dat er nog geen breed gedragen consensus is binnen zowel de wetenschap als het beleidsveld. Er zijn wel initiatieven op dit vlak, zoals de 3-30-300-regel voor groen in de woonomgeving (Konijnendijk, 2022) en een recent rapport over groennormen (Cortês et al., 2023). Dit rapport bespreekt tien mogelijke groennormen en de implicaties van het invoeren van deze normen.

Deze ontwikkelingen ondersteunen de conclusie dat er op dit moment nog geen eenduidige, breed gedragen norm is voor groen in de woonomgeving. Bovendien zijn deze groennormen niet specifiek opgesteld voor beweegvriendelijkheid. Daarom hebben we besloten voor deze deelindicator vast te houden aan de WHO-richtafstand van 300 meter.

Er zijn in de wetenschappelijke literatuur wel aanwijzingen dat niet alleen absolute groenwaarden belangrijk zijn, maar dat het ook belangrijk is hoe groen een buurt of wijk is. Een park in een sterk versteende omgeving kan een andere perceptie geven dan een even groot park in een heel groen gebied. Groen kan dus ook een zekere relatieve waarde hebben als ook naar de omliggende omgeving wordt gekeken (Bockarjova et al., 2020).

In de huidige versie van de indicator houden we hier al enigszins rekening mee door te werken met een niet-lineaire schaal. Meer dan 10,5 hectare groen binnen 300 meter levert geen extra punten op. Dit is gebaseerd op het idee dat het toevoegen van groen aan een versteende woonomgeving relatief meer bijdraagt dan het toevoegen van eenzelfde hoeveelheid groen aan een heel groene omgeving.

Stijgt de hoeveelheid groen van nul naar twee hectare, dan levert dit net zoveel punten op als een stijging van vier naar zeven hectare.

De huidige verdeling van de scores is gebaseerd op een studie van het RIVM uit 2018 (Klompmaker et al., 2018). Deze studie heeft voor heel Nederland en voor verschillende groenmaten de verbanden tussen groen, bewegen en gezondheid onderzocht. Op basis van de huidige wetenschappelijke inzichten zien we dus geen reden om deze scoreverdeling op dit moment te herzien.

● Gebruikte data

Om groen in de leefomgeving te meten wordt meestal gebruik gemaakt van twee soorten data: landgebruikdata of de eerder genoemde NDVI (Egorov et al., 2016). Voor het berekenen van de deelindicator maken we gebruik van landgebruikdata. Sinds 2020 gebruiken we hiervoor het databestand Top50NL, een afgeleide van het topografische basisbestand Top10NL.

Bij de keuze voor een databron is het van belang na te denken over wat de indicator uiteindelijk moet meten. Voor eerdere versies van de deelindicator hebben we gekozen voor landgebruikdata, omdat er relatief veel bewijs was dat openbaar toegankelijk groen bij kan dragen aan een beweegvriendelijke omgeving. Vanwege de opzet van Top50NL beslaan groenvlakken in deze dataset relatief grote stukken groen. Maar de laatste jaren worden er meer studies gepubliceerd die gebruik maken van gedetailleerdere databronnen, die ook kleine stukken groen weergeven.

Uit zowel de gesprekken met beleidsmakers als experts kwam de wens naar voren om te gaan werken met nauwkeurige data. Daarom gaan we voor de KBO over op het gebruik van Top10NL-data.

KBO in GGO Digital Twin Provincie Utrecht

De provincie Utrecht streeft ernaar om bij het maken van het provinciaal omgevingsbeleid optimaal rekening te houden met gezondheid en veiligheid. De provincie ondersteunt Utrechtse gemeenten bij de inbreng van 'gezond & veilig' in hun beleid en gebiedsontwikkelingsprojecten. Hiervoor gebruikt de provincie onder andere 'Gezonde Gebiedsontwikkeling Digital Twin'.

Deze 'GGO Digital Twin' is een digitaal systeem dat ruimtelijke planning inzichtelijk maakt in 3D. Door een combinatie van visualiseren, signaleren en doorrekenen kan het systeem beleidsmakers helpen om gezondheidseffecten van ruimtelijke plannen inzichtelijk te maken.

In samenwerking met het Mulier Instituut is de KBO opgenomen als onderdeel van dit systeem. Zo is het nu mogelijk om de deelindicator recreatief groen en blauw mee te nemen in de berekeningen en visualisaties binnen het systeem. Dit kan ruimtelijke planners helpen om de beweegvriendelijkheid van de omgeving mee te wegen in ruimtelijke plannen.

Deelindicator sport- en speelplekken

● Berekening deelindicator

De deelindicator sport- en speelplekken stelt vast hoeveel procent van de inwoners van een gebied binnen 400 meter van een sport- of speelplek woont. We berekenen de afstand van inwoners tot aan een speelplek niet hemelsbreed, maar via de weg. Hierbij maken we gebruik van wegen die toegankelijk zijn met de fiets of te voet. Voor het berekenen van deze deelindicator maken we gebruik van data uit de Basisregistratie Grootschalige Topografie (BGT).

Momenteel is de manier waarop we de deelindicator sport- en speelplekken berekenen nog niet optimaal, zoals we al eerder beschreven in het rapport *Wordt Nederland beweegvriendelijker?* (Rauws & Noordzij, 2023b). Het grootste knelpunt is dat de databron die wij gebruiken voor de sport- en speelplekken (de BGT), niet compleet is. Voor gemeenten is het namelijk niet verplicht sport- en speelplekken in de BGT te registreren. Hierdoor hebben niet alle gemeenten hun sport- en speelplekken in de BGT geregistreerd: ongeveer 23 procent van de gemeenten heeft dit niet gedaan (n=80).

Van de 262 gemeenten die wel sport- en speelplekken in de BGT hebben geregistreerd, is de registratie van minstens 20 procent van de gemeenten (n=52) incompleet. Dit betekent dat ongeveer 61 procent van de gemeenten een (min of meer) compleet beeld geeft van de sport- en speelplekken binnen de gemeentegrenzen (Rauws & Noordzij, 2023a). Voor ruim een derde van de gemeenten zijn dus nog (meer) gegevens nodig.

● Aanvullende bronnen

In 2023 hebben we een inspanning gedaan om de data van sport- en speelplekken completer te maken. We hebben onder alle gemeenten met ontbrekende of incomplete BGT-data een uitvraag gedaan per mail en via LinkedIn. Ten opzichte van 2022 hebben we hierdoor van 23 extra gemeenten de deelindicator sport- en speelplekken kunnen berekenen, met een complete dataset (Rauws & Noordzij, 2023a).

Dit jaar hebben we de dataset completer gemaakt met Open Street Map (OSM). Net als de BGT is OSM openbaar te raadplegen. Daarnaast bevat OSM net als de BGT een groot aantal registraties van fysieke objecten in Nederland. Een verschil met de BGT is dat OSM niet door een overheidsorganisatie wordt bijgehouden, maar door 'de community': professionals en hobbyisten die gegevens toevoegen over allerlei fysieke objecten, en de kwaliteit en nauwkeurigheid daarvan controleren.

Op basis van een aantal casussen kunnen we concluderen dat zowel OSM als de BGT geen volledig en geen geheel correct beeld geven van sport- en speelplekken in Nederlandse gemeenten. Wel brengen ze samen een groter en vollediger deel van de sport- en speelplekken in Nederlandse gemeenten in kaart dan los van elkaar. Daarom zijn we tot de conclusie gekomen dat we het beste beide datasets kunnen combineren.

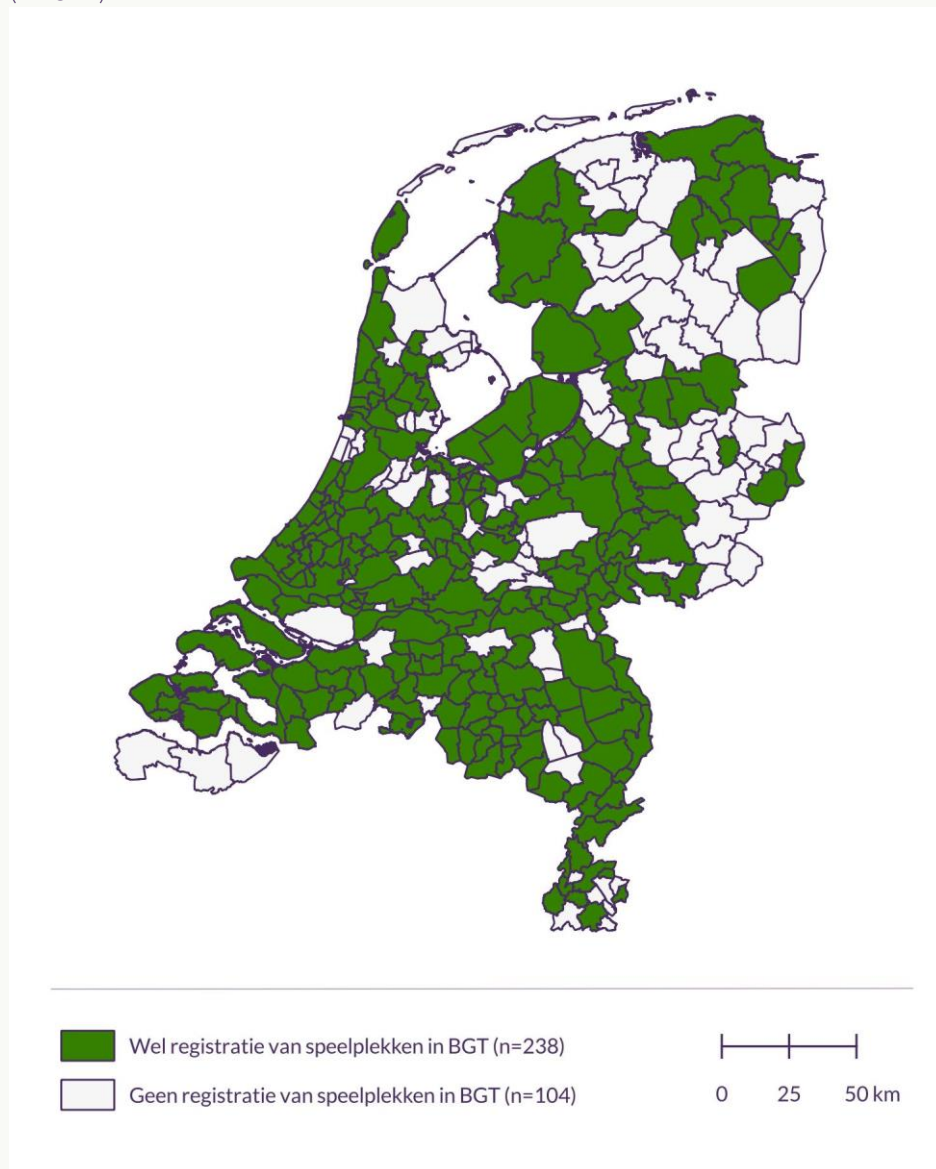
● Aantal gemeenten met (BGT-)geregistreerde sport- en speelplekken

Op 12 augustus 2024 hadden 238 van de 342 gemeenten (70%) sport- en speelplekken in de BGT staan ([figuur 7.1](#)). Dit zijn overigens niet per definitie volledige registraties: een deel van de gemeenten heeft slechts één of enkele sport- en speelplekken in de BGT geregistreerd.

Figuur 7.1

Aantal gemeenten met en zonder registratie van sport- en speelplekken in de BGT

(N=342)

Bron: Kadaster & CBS, 2023; BGT (peildatum: 12 augustus 2024). Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

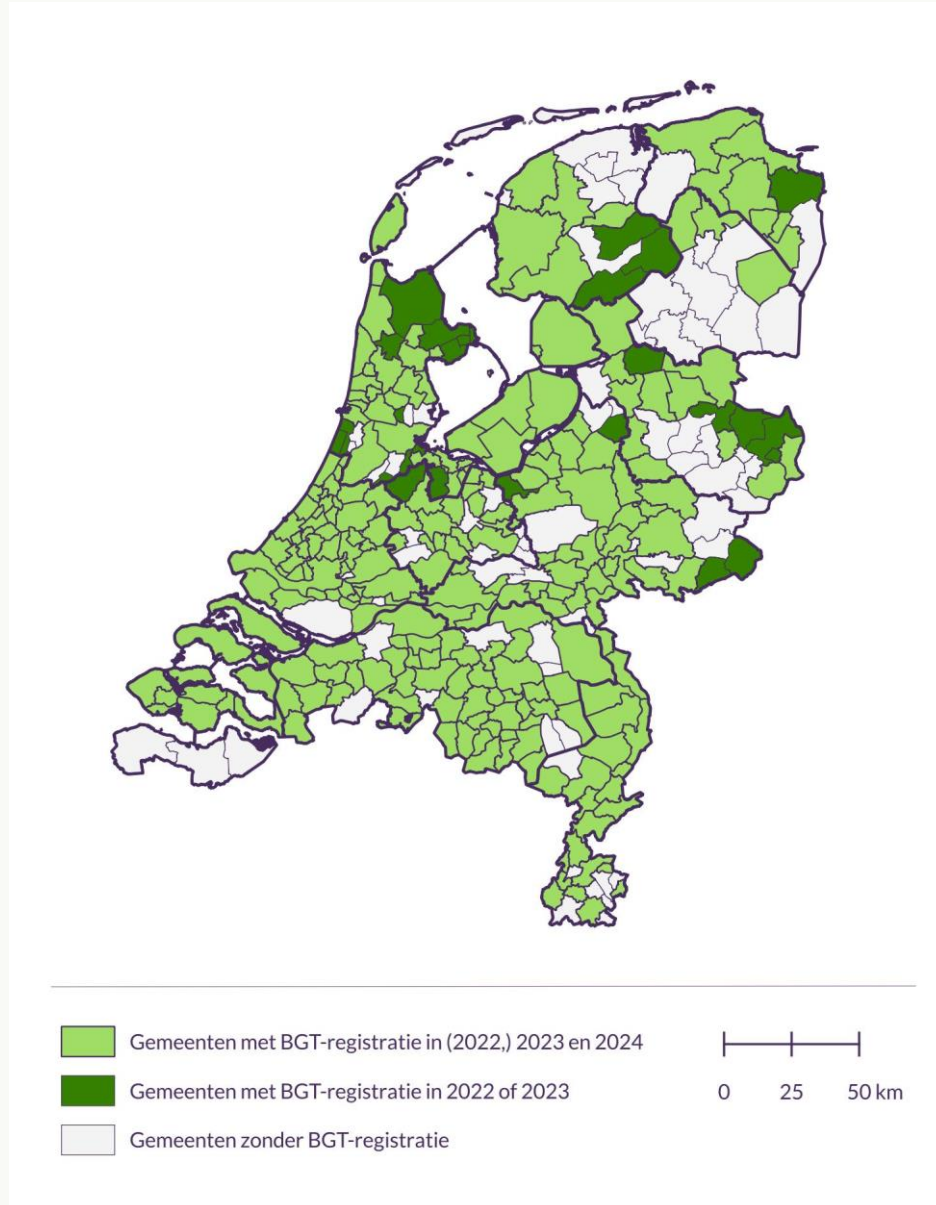
Het valt op dat niet alle gemeenten die in de afgelopen jaren data in de BGT geregistreerd hadden staan, dat dit jaar ook hadden: 27 gemeenten hebben hun sport- en speelplekken niet langer in de BGT staan. Waar dit door komt, laat zich

lastig raden. Ruim 70 gemeenten hadden in de afgelopen jaren helemaal geen sport- of speelplekken in de BGT staan ([figuur 7.2](#)).

Figuur 7.2

Gemeenten met registratie van sport- en speelplekken in de BGT, 2022-2024

N=342 (1 januari 2024), N=343 (1 januari 2023), N=345 (1 januari 2022)

Bron: Kadaster & CBS, 2023; BGT (peildatum: 12 augustus 2024). Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Gecombineerd met de sport- en speelplekken uit OSM is de dekkingsgraad 100 procent: in elke gemeente zijn sport- en speelplekken uit de BGT en/of OSM te vinden. Met die landsdekkende gecombineerde dataset berekenen we in 2024 de nieuwe score van Nederlandse gemeenten, wijken en buurten op de deelindicator sport- en speelplekken.

Doordat de registratie van sport- en speelplekken in de BGT niet verplicht is, is het lastig om te onderzoeken in hoeverre de huidige dataset volledig en 'representatief' is. Bovendien staan de data het niet toe om analyses te doen over bijvoorbeeld hoeveel kinderen van een bepaalde leeftijdscategorie binnen een bepaalde afstand van een speelplek wonen. Dit was een wens die veelvuldig in het doorontwikkeltraject werd genoemd.

Ook met het oog op projecten als de eerder genoemde vuistregels van het RIVM en andere normen of richtlijnen voor sport- en beweegruimte is het essentieel dat er een goede landelijke registratie van deze speelplekken komt. Wat ons betreft zou de BGT hiervoor de meest logische plek zijn, aangezien gemeenten nu al hun speelplekken in deze dataset kunnen registreren.

Deelindicator sportaccommodaties

● Berekening deelindicator

De deelindicator sportaccommodaties bestaat uit de aanwezigheid, nabijheid en diversiteit van sportaccommodaties. Om zowel de aanwezigheid van sportaccommodaties als de diversiteit een plaats te geven in de deelindicator, nemen we vijf veelgebruikte typen sportaccommodaties mee die passen bij de meest beoefende sporten. Per type accommodatie hebben we een richtafstand bepaald, volgens de volgende verdeling:

1. sportscholen (fitness): richtafstand 1.400 m;
2. sporthallen: richtafstand 1.600 m;
3. sportvelden: richtafstand 1.500 m;
4. tennisbanen: richtafstand 1.500 m;
5. zwembaden: richtafstand 2.300 m.

De deelindicatorscore bepalen we vervolgens door te berekenen hoeveel mensen een type accommodatie hebben binnen 50 procent, 100 procent of 150 procent van de richtafstand.

● Theorie achter de deelindicator

Voor de doorontwikkeling van deze deelindicator was het van belang om te bepalen of deze richtafstanden nog actueel zijn. Daarnaast leefde de vraag of er niet meer typen accommodaties toegevoegd moeten worden aan de deelindicator. Voor nu hebben we besloten dat niet te doen, omdat de bovenstaande accommodaties, naast de openbare ruimte, nog steeds de meest gebruikte accommodaties zijn.

Voor de richtafstanden maakten we gebruik van de theorie van de afstandsvervalcurves van sport (zie voor een toelichting op deze theorie (Wezenberg-Hoenderkamp et al., 2021)). Deze theorie gaat ervan uit dat de meeste mensen gebaat zijn bij een sportaccommodatie dicht bij huis, dat een deel ook bereid is om iets verder te reizen en dat voor een klein deel van de mensen de afstand er helemaal niet toe doet.

De deelindicator moet dus sportaccommodaties die dichterbij zijn een hogere score toekennen dan accommodaties die verder weg zijn. Sportaccommodaties die heel

ver weg liggen, zijn voor de beweegvriendelijkheid van de (directe) omgeving niet van belang en nemen we daarom niet in de waardering mee.

De vraag die zich aandient, is wanneer een sportaccommodatie 'dichtbij' genoeg is. Vanuit (wetenschappelijk) onderzoek waren hiervoor weinig aanknopingspunten. Daarom hebben we gekozen voor afkapwaarden gebaseerd op gemiddelde afstanden naar de verschillende typen accommodaties.

De veronderstelling hierbij was dat sportaccommodaties in het algemeen op die plekken aanwezig zijn waar genoeg mensen in de omgeving wonen om sportaccommodaties de gewenste bezetting te geven. Maar deze veronderstelling kent beperkingen. Zo is het maar de vraag of gemiddelde afstanden de juiste graadmeter zijn voor de bereikbaarheid van voorzieningen. Bovendien is een van de uitgangspunten van de KBO dat wandelen en fietsen centraal staan.

● Doorontwikkeling

Voor de nieuwe versie van deze deelindicator zijn we daarom overgegaan op wandel- en fietsafstanden. Hiervoor maken we gebruik van recent onderzoek van het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM) (Hamersma & Roeleven, 2024). Zij hebben onderzoek gedaan naar wat men beschouwt als acceptabele reisafstanden naar verschillende soorten voorzieningen en voor verschillende modaliteiten, waaronder wandelen en fietsen. Dit onderzoek bouwt voor op een eerder onderzoek naar loopafstanden naar voorzieningen door kennisplatform CROW (Blankers et al., 2021).

We nemen de onder- en bovengrenzen van acceptabele wandel- en fietsafstanden naar sportvoorzieningen over van het onderzoek van het KiM. Hiermee komen we tegemoet aan de wens om wandelen en fietsen nog nadrukkelijker een plek te geven in de KBO en de wens om de richtafstanden voor sportaccommodaties beter te onderbouwen.

Deelindicator nabijheid van voorzieningen

● Berekening deelindicator

De deelindicator nabijheid van voorzieningen geeft een indicatie van welke voorzieningen voor dagelijks gebruik mensen in hun buurt hebben. De nabijheid van voorzieningen voor dagelijks gebruik kan bijdragen aan de beweegvriendelijkheid van de omgeving, omdat dit plekken zijn waar inwoners wandelend of fietsend naartoe kunnen gaan.

Voor de berekening van deze deelindicator maken we gebruik van de nabijheidsstatistieken van het CBS. Hierin is per buurt in Nederland opgenomen wat de kleinste afstand over de weg tot een reeks voorzieningen is. In tegenstelling tot andere deelindicatoren kunnen we op basis van deze data geen onderscheid maken tussen autowegen en wegen waar fietsers en voetgangers gebruik van kunnen maken.

● Doorontwikkeling

Omdat we wandelen en fietsen als essentieel onderdeel van de KBO beschouwen, bestond al lange tijd de wens om ook voor deze deelindicator over te gaan op berekeningen via het wegennetwerk met wegen die toegankelijk zijn voor wandelaars en fietsers. Bovendien waren de nabijheidsstatistieken van het CBS alleen beschikbaar op buurtniveau en niet op het lagere niveau van 100 bij 100 meter.

Uit de gesprekken over de doorontwikkeling van de KBO kwam naar voren dat het wenselijk is om de selectie van voorzieningen voor dagelijks gebruik nog eens kritisch tegen het licht te houden. Voor deze deelindicator voeren we daarom de volgende doorontwikkelingen uit:

- We berekenen de afstand tot voorzieningen voor dagelijks gebruik zoveel mogelijk zelf met behulp van het wegennetwerk met wegen die toegankelijk zijn voor wandelaars en fietsers. Dit geldt voor alle voorzieningen behalve winkels. Voor die categorie kunnen we niet over brondata beschikken. Als alternatief maken we hiervoor gebruik van nabijheidscijfers op het schaalniveau van 100 bij 100 meter, die voor deze categorie voorzieningen inmiddels wel beschikbaar zijn.
- We brengen deze deelindicator meer in lijn met de deelindicator sportaccommodaties door een aantal voorzieningen samen te voegen en te gaan werken met loop- en fietsafstanden. De deelindicator geeft hiermee een goed beeld van de nabijheid en diversiteit van voorzieningen voor dagelijks gebruik op loop- en fietsafstand.

Conclusies

Voor de doorontwikkeling van de KBO hebben we drie vragen opgesteld, zoals benoemd in de inleiding van deze paragraaf. Op basis van literatuurstudie en gesprekken met experts en beleidsmakers kunnen we concluderen dat de KBO nog steeds goed aansluit bij de wetenschappelijke kennis op dit gebied. Daarnaast zijn er geen landelijke normen bijgekomen waar de KBO op in moet spelen.

Voor 2024 hebben we de verschillende deelindicatoren op een aantal belangrijke punten versterkt. Zo gaan we voor de deelindicatoren 'recreatief groen en blauw' en 'sport- en speelplekken in de openbare ruimte' over op nauwkeurigere en completere datasets. Voor de deelindicatoren 'sportaccommodaties' en 'voorzieningen' gaan we over op wandel- en fietsafstanden, waarmee we inspelen op de wens om wandelen en fietsen nog centraler op te nemen in de KBO. Bovendien sluit de deelindicator voorzieningen hierdoor beter aan bij de overige deelindicatoren.

De nieuwe KBO-cijfers publiceren we eind 2024. Daarnaast onderzoeken we in 2025 of het mogelijk is om meer relevante inzichten binnen de KBO te ontsluiten. We onderzoeken daarbij of het mogelijk is een extra niveau van bijvoorbeeld 'sub-deelindicatoren' toe te voegen, waarin we vergelijkbare berekeningen doen, maar met andere parameters. Een goed voorbeeld hiervan kan zijn om de deelindicator

sport- en speelplekken ook te berekenen voor een richtafstand van 200 meter. In 2025 onderzoeken we hoe we dit vorm kunnen geven.

Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving voor Vlaanderen

In 2024 hebben we met Vlaamse partners uit het werkveld gedeeld welke inzichten we in Nederland uit de KBO halen en hoe deze toegepast worden. Dit heeft ertoe geleid dat Sport Vlaanderen een traject is gestart om te onderzoeken of het mogelijk is een Vlaamse variant van de KBO te ontwikkelen. Samen met Vlaamse organisaties uit het werkveld onderzoeken we hoe een 'Vlaamse KBO' er precies uit kan komen te zien en welke stappen gezet moeten worden om tot een indicator te komen.

7.2 De beweegvriendelijke omgeving: wat werkt in Nederland?

Werkzame elementen beweegvriendelijke omgeving

De leefomgeving kan op veel verschillende manieren van invloed zijn op beweeggedrag. Elementen van de fysieke omgeving, zoals de aanwezigheid van groen of speelplekken, kunnen sporten en bewegen faciliteren. Sociale normen en andere sociale kenmerken kunnen dit versterken. Maar hoe deze verschillende elementen samenhangen met bewegen is complex.

In 2020 hebben we daarom onderzoek gedaan naar werkzame elementen van een beweegvriendelijke omgeving (Prins, Ruikes & Hoekman, 2020) Dit heeft geleid tot zeven zogenoemde mechanismen, die iets zeggen over hoe elementen uit de omgeving van invloed kunnen zijn op beweeggedrag.

Het onderzoek naar de werkzame mechanismen van een beweegvriendelijke omgeving heeft veel waardevolle inzichten opgeleverd over *waarom* het belangrijk is om aan een beweegvriendelijke omgeving te werken en hoe dit tot meer bewegen kan leiden. Maar er zijn een aantal belangrijke obstakels in het vertalen van deze inzichten naar de Nederlandse (beleids)context.

Obstakels vertaling naar Nederlandse context

Het eerste obstakel is dat een groot deel van de wetenschappelijke studies naar dit onderwerp van beperkte methodische kwaliteit is. Veel studies zijn cross-sectioneel en meten omgevingskenmerken en beweeggedrag maar op één moment. Op basis van dit soort studies kun je geen uitspraken over causale verbanden doen en dus ook niet zeggen dat een bepaalde aanpassing aan de beweegvriendelijke omgeving leidt tot een bepaalde uitkomst. Ten tweede kampen studies regelmatig met het probleem dat wanneer er effecten worden aangetoond, deze vaak beperkt zijn in omvang. Een aanpassing aan de beweegvriendelijke omgeving houdt dan wel verband met meer bewegen, maar het effect is klein.

Bovenstaande problemen zijn niet nieuw en zijn al door vooraanstaande onderzoekers uit het onderzoeksveld beschreven in een driedelige serie van artikelen in The Lancet in 2016 (Giles-Corti et al., 2016; Sallis et al., 2016; Stevenson et al., 2016). Sindsdien is er veel gedaan om deze problemen te ondervangen. Innovatieve onderzoeksmethoden, zoals ‘natuurlijke experimenten’, zijn toegepast om beter in kaart te brengen wat de effecten van aanpassingen aan een beweegvriendelijke omgeving zijn (zie voor een Nederlands voorbeeld hiervan Mölenberg et al., 2019). Daarnaast zijn er literatuurreviews verschenen die specifiek kijken naar longitudinale en experimentele studies over dit onderwerp (Kärmeniemi et al., 2018) of juist recente resultaten samenvatten en duiden (Frehlich et al., 2022).

Deze ontwikkelingen hebben eraan bijgedragen dat er steeds sterker bewijs komt voor de positieve effecten van het beweegvriendelijk inrichten van de leefomgeving. In 2023 hebben we daarom samen met het Kenniscentrum Sport en Bewegen, het RIVM, Fontys Hogeschool Eindhoven en Hogeschool West-Vlaanderen een nieuwe versie van de ‘argumenten voor een beweegvriendelijke omgeving’ gepubliceerd (Rauws & Noordzij, 2023a). Dit rapport geeft een onderbouwing van waarom het belangrijk is om te werken aan een beweegvriendelijke leefomgeving aan de hand van elf argumenten om de leefomgeving beweegvriendelijker te maken.

We weten dus steeds beter wat een omgeving beweegvriendelijker maakt en hoe dit bij kan dragen aan meer bewegen. Maar we weten nog maar beperkt hoe we deze kennis moeten vertalen naar de Nederlandse context. Nederland kent een uniek sportlandschap, staat wereldwijd bekend als fietsland en behoort tot de dichtstbebouwde landen ter wereld. Met andere woorden, de sociaalruimtelijke context van Nederland laat zich niet zo maar een-op-een vergelijken met die van andere landen.

Dit leidt tot allerlei vragen. Heeft het aanleggen van extra fietspaden in Nederland wel hetzelfde effect als wanneer dat in een Amerikaanse stad gebeurt? Leidt extra verdichting in Nederland wel tot gezondheidsvoordelen die vergelijkbaar zijn met Australië? Met andere woorden, kunnen we de resultaten van internationale studies wel zonder meer vertalen naar Nederland?

Literatuuronderzoek

Om antwoord te vinden op die vraag zijn we dit jaar gestart met een grondige literatuurstudie naar de beweegvriendelijke omgeving in Nederland. Het doel van deze studie is om specifiek voor Nederland relevante, wetenschappelijke kennis op te halen en te duiden. Welke ingrepen in de beweegvriendelijke omgeving hebben een positief effect op beweeggedrag *in de Nederlandse context*? Met deze onderzoeksvraag zijn we aan de slag gegaan.

In dit deel beschrijven we de opzet van de literatuurstudie, de gebruikte methoden en de eerste resultaten. Omdat dit een tweejarig project is, presenteren we in deze paragraaf de eerste resultaten op hoofdlijnen. Dit zijn uitsluitend resultaten over het zoekproces. In 2025 brengen we een rapport uit met een diepgaande uitwerking

van alle inhoudelijke resultaten. Daarnaast streven we ernaar om in 2025 een wetenschappelijk artikel over deze studie te publiceren, omdat we van mening zijn dat deze resultaten ook voor het brede wetenschappelijke werkveld van belang kunnen zijn.

● Methoden

We hebben een systematische literatuurreview uitgevoerd om de onderzoeksvraag te beantwoorden. Een goed uitgevoerde systematische review geeft een zo compleet mogelijk beeld van alle relevante wetenschappelijke literatuur op dit thema. Het combineren van resultaten uit de verschillende studies zorgt voor een breed begrip van welke omgevingselementen samenhangen met beweeggedrag. Daarnaast geeft het zicht op eventuele kennishiaten in het bestaande onderzoek.

Op deze manier kunnen bevindingen uit de literatuurstudie gebruikt worden om onderbouwde keuzes te maken over hoe de omgeving bij kan dragen aan het beweeggedrag van de inwoners in de Nederlandse context. En kan richting gegeven worden aan toekomstig onderzoek. We bespreken kort de zoekmethode die we toegepast hebben.

○ Zoekstrategie

Om de literatuurstudie af te bakenen en het onderzoek in te perken hebben we inclusie- en exclusiecriteria opgesteld, waarop de uiteindelijke selectie van de relevante literatuur gebaseerd is. Om een volledig beeld te krijgen van de bestaande kennis en bewijslast hebben we ons gericht op literatuur gepubliceerd tussen 2004 en 2024.

Omdat we op zoek zijn naar effecten van de omgeving op beweeggedrag, hebben we alleen kwantitatieve en mixed-methods-studies meegenomen. Kwalitatieve studies, reviews en niet-empirische studies hebben we niet meegenomen. Daarnaast hebben we ervoor gekozen studies mee te nemen die zich in ieder geval richten op volwassenen. Studies die niet onder volwassenen zijn uitgevoerd, dus bijvoorbeeld alleen onder kinderen, nemen we niet mee. Ook als de studie geen omgevingsfactor onderzoekt, nemen we deze niet mee.

Tot slot hebben we, om relevant te zijn voor de Nederlandse context, alleen studies meegenomen die onderzoek hebben uitgevoerd in een land in Noordwest-Europa. Daaronder verstaan we de volgende landen: België, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Ierland, Letland, Liechtenstein, Litouwen, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk en Zweden. Studies moesten daarnaast geschreven zijn in het Engels of Nederlands.

In de databases PubMed, Scopus en Web of Science hebben we gezocht naar relevante artikelen op basis van verschillende zoektermen. De zoektermen geven informatie over de onderzochte meetfactor, de doelgroep, het beweeggedrag en de omgeving in de literatuur ([tabel B4.1](#) in bijlage 4).

O Procedure

In [figuur 7.3](#) staat een overzicht van hoe we de relevante artikelen hebben geselecteerd. De gebruikte zoektermen in de drie databases leverden in totaal 18.203 artikelen op. Doordat we in meerdere databases zochten, was een aanzienlijk deel van de artikelen duplicaten. Na het opschonen van de dubbele artikelen bleven er 11.325 artikelen over. De titels van deze artikelen hebben we handmatig gescand, en artikelen met een geografische regio buiten Noordwest-Europa hebben we verwijderd.

Om de 9.499 overgebleven artikelen te screenen hebben we gebruik gemaakt van ASReview. Dit is een AI-tool ontwikkeld door de Universiteit van Utrecht die helpt met het selecteren van relevante abstracts. Alle artikelen hebben we ingeladen in de tool. Daarna hebben we één abstract geselecteerd die voldeed aan alle inclusiecriteria en één artikel dat niet voldeed aan de inclusiecriteria.

Op basis van deze selectie laat de tool elke keer een nieuw abstract zien, waarbij je kunt aangeven of je het artikel wilt in- of excluderen. Het model leert van de keuzes die je hierbij maakt en laat daardoor steeds meer relevante abstracts zien. De tool sorteert de abstracts op basis van je eerdere keuzes. Op een gegeven moment zijn alle relevante abstracts getoond door de tool en krijg je alleen nog maar niet-relevante abstracts te zien. Op dat punt kun je stoppen met screenen.

Twee onderzoekers zijn op bovenstaande manier onafhankelijk van elkaar door de abstracts van de artikelen heen gegaan. Op het moment dat een onderzoeker dertig achtereenvolgende artikelen uitgesloten had, stopte deze met screenen. Doordat de twee aan het begin uitgekozen artikelen voor beide onderzoekers anders waren, is het moment dat ze stopten met screenen niet gelijk:

- onderzoeker 1: in totaal 1.215 artikelen gescand, waarvan 346 artikelen geïncludeerd;
- onderzoeker 2: in totaal 1.380 artikelen gescand, waarvan 394 artikelen geïncludeerd.

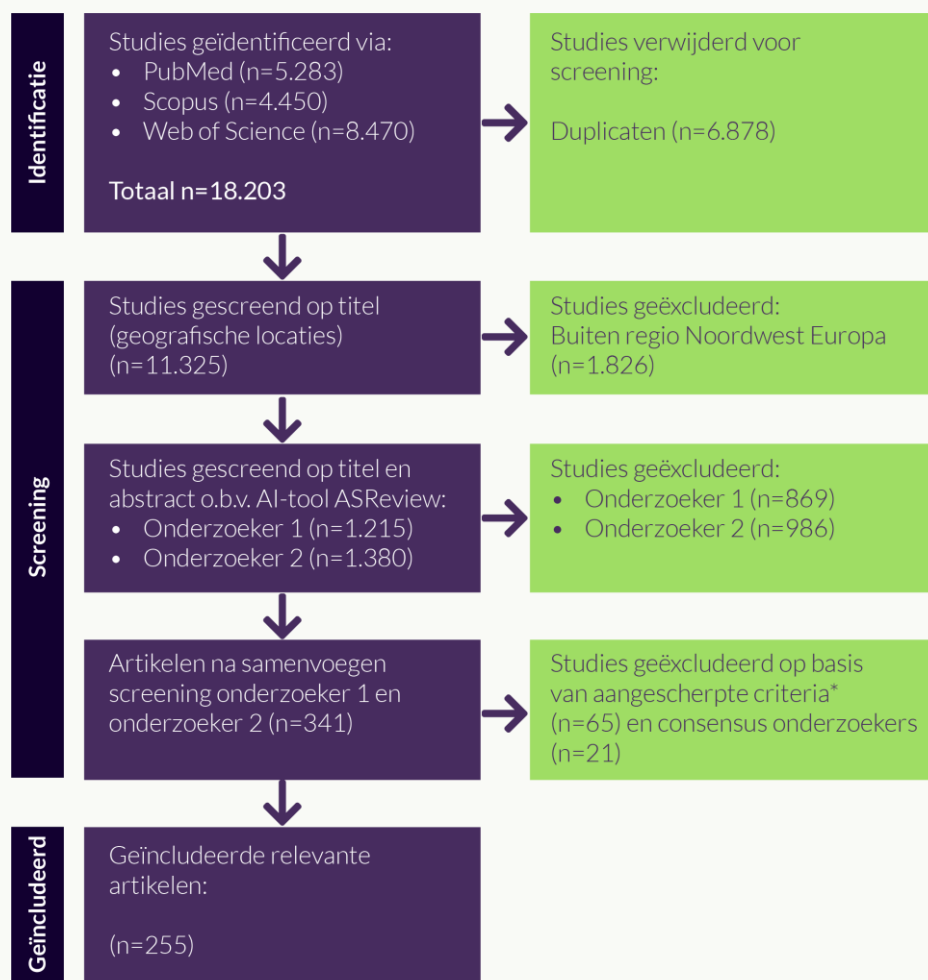
De overgebleven artikelen hebben we samengevoegd in één bestand. Na het samenvoegen en het verwijderen van duplicaten bleven er in totaal 341 artikelen over. Op basis van de screening hebben we een aantal criteria aangescherpt, omdat we tijdens het lezen van de abstracts artikelen tegenkwamen die niet bij het doel van de literatuurstudie pasten. De abstracts van de 341 artikelen hebben de onderzoekers extra gescreend op basis van de volgende aangescherpte exclusiecriteria:

- studies naar specifieke populaties, zoals klinische populaties en studenten;
- studies die naast landen binnen Noordwest-Europa ook landen buiten deze regio meenemen;
- studies die kijken naar de verandering van het beweeggedrag ten tijde van COVID-19;
- studies waar fysieke activiteit niet de uitkomstmaat is, maar bijvoorbeeld als moderator, modifier of mediator is meegenomen;

- studies die alleen kijken naar omgevingsfactoren die niet beïnvloedbaar zijn, zoals weercondities, lengte van de dag, moment in de week.

Op basis van bovenstaande aangescherpte criteria hebben we 276 artikelen meegenomen. Bij een verschillende beoordeling van de artikelen tussen de onderzoekers hebben we naar consensus gezocht. Uiteindelijk leverde de selectie van mogelijk relevante artikelen in totaal 255 artikelen op.

Figuur 7.3
Overzicht selectieprocedure geïnccludeerde artikelen

● Eerste resultaten

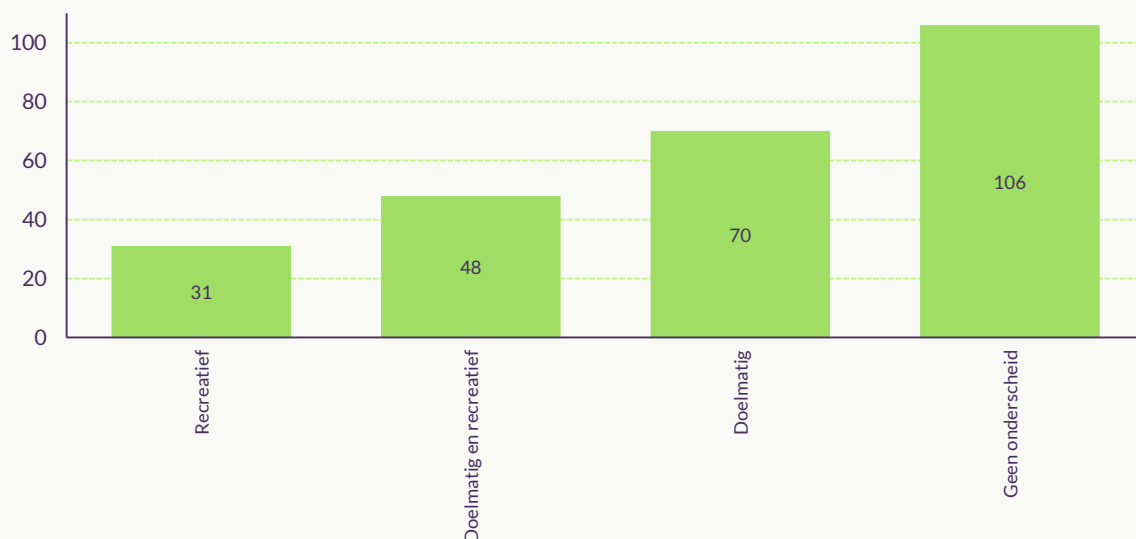
De geselecteerde artikelen verschillen in de meegenomen factoren in het onderzoek. Om een overzicht te krijgen van de factoren die meegenomen worden in de 255 artikelen, hebben we de artikelen uitgesplitst op basis van:

- uitkomstmaat: doelmatig bewegen, recreatief bewegen;
- omgevingsfactoren: fysiek, sociaal, persoonlijk;
- doelgroep: kinderen, volwassenen, ouderen.

We hebben de artikelen uitgesplitst op basis van de informatie die in de abstracts te vinden is. Het kan zijn dat in de abstract alleen fysieke omgevingsfactoren benoemd zijn, maar in het hele onderzoek ook andere factoren meegenomen zijn. Dat hebben we niet meegenomen in onderstaande uitsplitsing.

Het merendeel van de artikelen bevat geen onderscheid naar uitkomstmaat ([figuur 7.4](#)). Dit betekent dat de invloed van omgevingsfactoren op bewegen of fysieke activiteit in het algemeen is onderzocht. Er wordt hierbij geen duidelijk onderscheid gemaakt naar het doel van de activiteit. Ruim een vierde van de artikelen neemt als uitkomstmaat alleen doelmatig bewegen mee. Het gaat dan bijvoorbeeld om actief transport, dus te voet of op de fiets naar het werk of om boodschappen te doen. Slechts een klein deel van de artikelen richt zich specifiek op recreatief bewegen. Vaak wordt in deze artikelen gekeken naar recreatief wandelen en/of fietsen.

Figuur 7.4
Relevante artikelen uitgesplitst naar onderzochte uitkomstmaat
(in aantallen)

Ruim de helft van de artikelen onderzoekt de invloed van de fysieke omgeving op beweeggedrag, zoals het aanleggen van een nieuw fietspad of de aanwezigheid en/of dichtheid van voorzieningen in de buurt. In deze onderzoeken zijn geen andere omgevingsfactoren meegenomen. In circa 14 procent van de gevallen hebben de onderzoekers naast fysieke omgevingsfactoren ook persoonlijke factoren (bv. inkomen) óf sociale factoren (bv. veiligheid/criminaliteit) meegenomen ([figuur 7.5](#)).

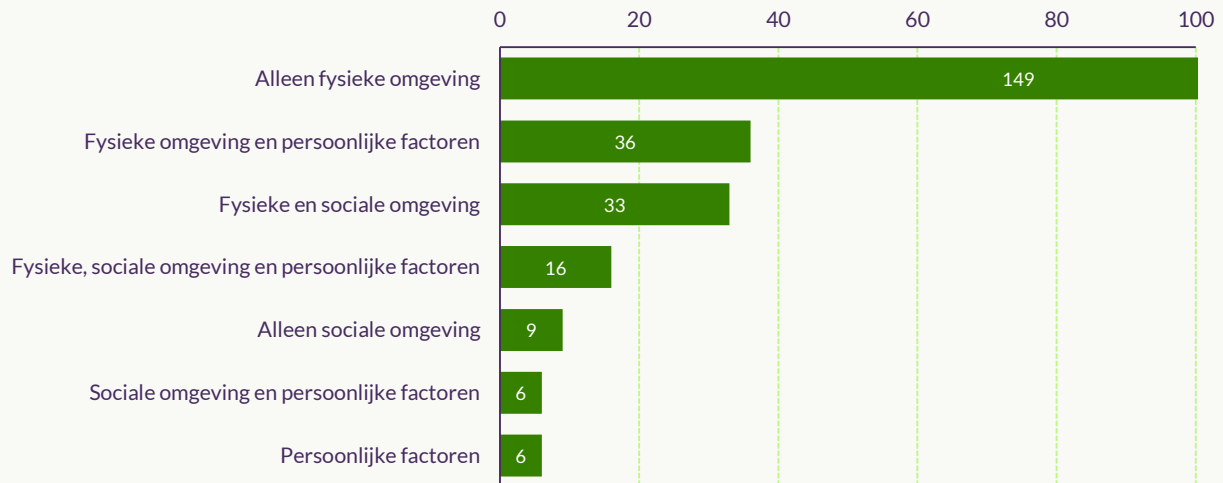
Bijna de helft van de studies richt zich op volwassenen (in het artikel benoemd als 'adults' of minimaal 18+). Daarnaast richt een kwart van de studies zich alleen op ouderen. In veertig studies wordt in het abstract geen specifieke doelgroep

benoemd. In een enkel geval worden in het artikel naast volwassenen en/of ouderen ook kinderen meegenomen (niet in figuur).

Figuur 7.5

Relevante artikelen uitgesplitst naar onderzochte omgevingsfactor(en)

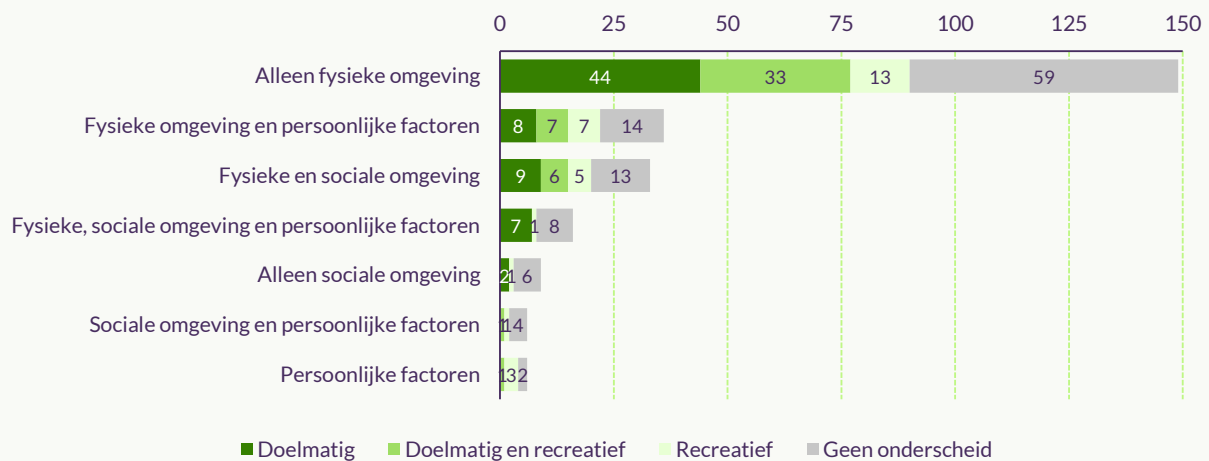
(in aantallen)

Figuur 7.6

Relevante artikelen uitgesplitst naar onderzochte uitkomstmaat en omgevingsfactor(en)

(in aantallen)

● **Conclusies en vervolg**

Op basis van de eerste uitkomsten van de literatuurstudie kunnen we een aantal conclusies trekken. Allereerst is het opvallend dat in slechts een relatief klein deel van de studies recreatief bewegen onderzocht is. Het merendeel van de studies richt zich op doelmatig bewegen of maakt helemaal geen onderscheid naar type bewegen.

Dit is des te opvallender omdat in de Nederlandse beleidscontext dit onderscheid vaak wel gemaakt wordt. Onderzoeks- en beleidspartijen uit het sport- en beweegveld richten zich vaak op maatregelen om de omgeving aantrekkelijker te maken voor sportief en recreatief bewegen, terwijl bij partijen uit het mobiliteitsveld de nadruk vaker op actief transport ligt. Uit de eerste resultaten van onze studie blijkt dat de wetenschappelijke basis voor dit onderscheid er nauwelijks is, of in ieder geval lang niet altijd. Studies die zich exclusief richten op één vorm van bewegen, zoals actief transport, kijken daarbij vaak naar (omgevings)kenmerken die heel specifiek zijn voor deze vorm van bewegen (zie ook het kader 'Gezondheidswinst van actief transport' in paragraaf 7.3).

Deze uitkomst roept de vraag op of er niet meer aandacht moet komen voor de vraag hoe ingrepen aan de fysieke omgeving bij kunnen dragen aan verschillende vormen van bewegen. Zo zijn er aanwijzingen dat fietssnelwegen ook veel door sportieve of recreatieve fietsers worden gebruikt. In paragraaf 7.3 gaan we verder in op actief transport en actieve recreatie.

Een tweede conclusie is dat het overgrote deel van de studies (ingrepen in) de fysieke omgeving heeft onderzocht. Dit roept vragen op over hoe je deze resultaten moet interpreteren. Omdat er veel studies naar de invloed van de fysieke omgeving zijn uitgevoerd, is er meer bekend over wat werkt en wat niet. Maar dit kan ook onbedoeld het beeld wekken dat de fysieke omgeving de belangrijkste factor is als het om beweegvriendelijkheid gaat. En dat kunnen we op basis van deze uitkomsten niet concluderen.

In 2025 gaan we daarom een vervolg geven aan deze literatuurstudie door de resultaten voor een groep omgevingskenmerken en uitkomstmaten verder te verdiepen.

Het effect van het aanleggen van fietssnelwegen voor de keuze voor actief transport

Onderzoekers van de Radboud Universiteit Nijmegen, Hogeschool Breda en de Universiteit Utrecht hebben onderzoek gedaan naar het effect van het aanleggen van fietssnelwegen op de keuze voor actief transport van en naar werk (Macedo Filho et al., 2024).

Zij concluderen dat het introduceren van fietssnelwegen bijgedragen heeft aan een verandering van ongeveer 10 procent in de keuze voor het vervoersmiddel waarmee mensen naar hun werk reizen. Dit geldt met name voor reizen die dicht bij fietssnelwegen starten of eindigen.

Opvallend is dat dit effect voor Nederland geldt, waar al relatief veel fietsinfrastructuur beschikbaar is. Ook in Nederland kan het aanleggen van specifieke fietsinfrastructuur dus bijdragen aan een omslag naar actief transport naar werk.

7.3 Actief transport en actieve recreatie

In het rapport 'Sporten en bewegen in de openbare ruimte – Jaarrapport 2023' hebben we stilgestaan bij het belang van langdrempelige beweegactiviteiten in de openbare ruimte, zoals wandelen en fietsen (Rauws et al., 2023). Zo keken we naar wandel- en fietsgedrag voor verschillende doelen. Wandelen of fietsen kan namelijk recreatief zijn, maar kan ook als doel hebben om een bepaalde bestemming te bereiken.

Om deze doelen te onderscheiden wordt daarom ook wel gesproken van actieve recreatie en actief transport. Maar hoe verschillen deze verschillende vormen van bewegen van elkaar? Wat is actief transport en waarom kiezen mensen ervoor om wandelend of fietsend naar een bepaalde bestemming te gaan? Wat verstaan we onder actieve recreatie? En neemt de ruimte voor actieve recreatie toe of af? In dit deel gaan we in op de bovenstaande vragen.

Het belang van bereikbare voorzieningen

Kunnen wandelen of fietsen naar verschillende voorzieningen en bestemmingen vormt een essentieel onderdeel van een beweegvriendelijke omgeving. Een belangrijke deel van het beweeggedrag van Nederlanders is namelijk gerelateerd aan transport van en naar bestemmingen, zoals werk of winkels (Rauws et al., 2023).

De bereikbaarheid van voorzieningen staat op veel plekken onder druk. Zo stelt het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in hun rapport 'Beter bereikbaar? Veranderingen in de toegang tot voorzieningen en banen in Nederland tussen 2012 en 2022' dat de bereikbaarheid van veel voorzieningen voor bewoners van stadsranden en landelijke gebieden is afgenomen (Bastiaanssen & Breedijk, 2024).

Regionale voorzieningen zijn slechts beperkt bereikbaar met de fiets en door afschaling van openbaar vervoer zijn werklocaties minder goed bereikbaar. Dit draagt volgens het PBL eraan bij dat: 'bereikbaarheidsverschillen tussen mensen met en zonder toegang tot een auto verder zijn toegenomen.' Ook met het oog op beweegvriendelijkheid is dit een zorgelijke ontwikkeling, omdat kunnen wandelen en fietsen naar allerlei voorzieningen cruciaal is om voldoende te bewegen.

Actief transport

Een belangrijk aandeel van het dagelijkse bewegen van Nederlanders komt van actief transport. Hieronder verstaan we wandelen of fietsen naar werk, school of andere bestemmingen. Actief transport onderscheidt zich van andere vormen van bewegen doordat het doel anders is. Het doel van actief transport is namelijk om een bestemming te bereiken, zoals een winkel of OV-halte. Bij andere vormen van bewegen gelden andere doelen, zoals sportprestaties of ontspanning.

Volgens recent onderzoek van het RIVM geldt voor volwassenen die voldoen aan de beweegrichtlijnen dat 40 procent van hen hieraan kan voldoen door enkel wandelen en fietsen naar bestemmingen (Wendel-Vos et al., 2022). Daarnaast blijkt uit onderzoek van het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM) dat één op de drie volwassenen minstens 150 minuten per week matig tot intensief beweegt door actief transport (De Haas & Van den Berg, 2019).

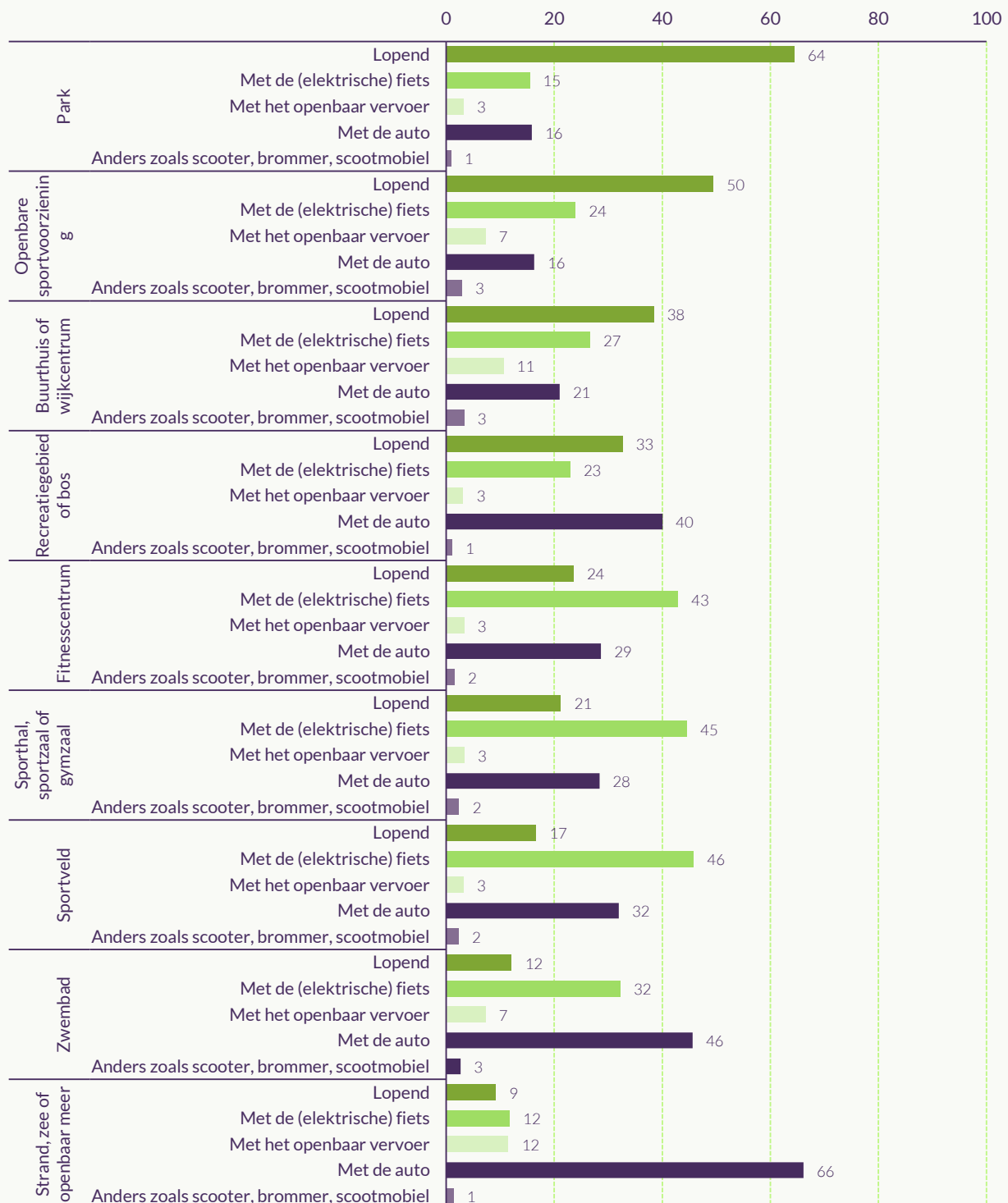
In het Nationaal Sportonderzoek (NSO) hebben we gevraagd hoe volwassen Nederlanders meestal naar verschillende voorzieningen reizen ([figuur 7.7](#)). De meeste respondenten gaan lopend wanneer ze voorzieningen in de buurt bezoeken, zoals een park (64%), een openbare sportvoorziening (50%) of een buurthuis of wijkcentrum (38%). Sportaccommodaties, zwembaden uitgezonderd, bezoeken de respondenten meestal met de fiets (43-46%). Ongeveer een derde van de respondenten bezoekt een zwembad met de fiets (32%), tegenover bijna de helft (46%) van de respondenten die dat met de auto doet.

De auto is een veelgebruikt vervoersmiddel voor locaties die voor veel Nederlanders vaak wat verder weg zijn, zoals de zee of een meer, een recreatiegebied of bos, en dus zwembaden. Het vaakst pakken respondenten de auto om naar het strand, de zee of een openbaar meer te gaan (66%).

Figuur 7.7

Aandeel Nederlanders (16 t/m 79 jaar) dat met een bepaald vervoermiddel naar een type (sport)locatie gaat*, gesorteerd naar aandeel Nederlanders dat lopend naar de locatie gaat, 2024

(in procenten, n=1.220)

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek (NSO), najaar 2024.

* Het gaat hier om de respondenten die hebben aangegeven weleens een (sport)locatie te bezoeken, al dan niet om er zelf te sporten.

Afstand is voor de respondenten een belangrijke overweging om voor een bepaald vervoersmiddel te kiezen. Van de respondenten die aangeven lopend of fietsend één of meerdere locaties te bezoeken, doet respectievelijk 75 procent en 54 procent dit, omdat de locatie dicht bij huis. De helft van de respondenten die aan heeft gegeven één of meerdere locaties met het OV te bezoeken, doet dit juist omdat de locatie ver van huis. Degenen die met de auto reizen, geven dit nog vaker als reden aan om de auto te pakken (64%). Opvallend is dat het OV heel beperkt wordt gebruikt om naar bestemmingen te reizen. Ook voor bestemmingen die vaak verder van huis zijn, lijkt het OV geen goed alternatief te bieden voor de auto.

Een andere belangrijke overweging is snelheid: reizigers met de fiets (40%), het OV (26%) en de auto (32%) geven aan mede voor dat vervoermiddel te kiezen omdat ze ervaren daarmee sneller op de gewenste locatie te komen. Naar een bestemming lopen doen respondenten meestal niet omdat het sneller zou zijn, maar omdat ze het rustgevend vinden (42%), omdat ze daardoor extra bewegen (41%) of omdat ze lopen goed vinden voor hun gezondheid (40%).

Actief transport kan een belangrijke bijdrage leveren aan dagelijks voldoende bewegen en daarmee belangrijke gezondheidswinst opleveren (zie kader). Toch zijn er nog veel vragen over waarom mensen voor actief transport kiezen en wat belemmeringen zijn om meer te wandelen of te fietsen. In 2025 doen we daarom verdiepend onderzoek naar de belemmeringen rond actief transport.

Gezondheidswinst van actief transport

Het RIVM heeft dit jaar een literatuuronderzoek uitgevoerd naar de gezondheidseffecten van interventies voor actief transport (Rijs et al., 2024). Opvallend was dat veel studies naar dit onderwerp zijn uitgevoerd onder werknemers. Maatregelen om actief transport onder werknemers te bevorderen laten vaak positieve gezondheidseffecten zien, zoals lichamelijke fitheid. In de evaluatieonderzoeken is niet goed terug te zien welke gezondheidseffecten de maatregelen voor de algemene bevolking hebben.

Bij alle doelgroepen richten de onderzoeken zich vaak op effecten als gewichtsverlies, bloeddruk en lichamelijke fitheid. Maar er is weinig evaluatieonderzoek gedaan naar de gezondheidseffecten op de lange termijn, zoals voor het voorkomen van hart- en vaatziekten. Wel is duidelijk dat de maatregelen stimuleren dat mensen meer gaan bewegen. Ook voor dit onderwerp geldt dat er meer onderzoek nodig is naar maatregelen die in Nederland effectief kunnen zijn.

Actieve recreatie

Naast actief transport kunnen we een andere vorm van bewegen onderscheiden, namelijk actieve recreatie. Net als bij actief transport geldt hier dat bewegen niet altijd het doel is. Maar waar voor actief transport een duidelijke definitie bestaat, is dat voor actieve recreatie niet het geval.

Als het om actieve recreatie gaat, maken veel gemeenten onderscheid tussen twee vormen:

- routegebonden recreatieve activiteiten, zoals wandelen, fietsen, ruitersport en kanovaren;
- plaatsgebonden recreatieve activiteiten, zoals sportvisserij (VNG, z.d.). Ook buitenspelen en zwemmen zijn hieronder te scharen.

De Landelijke Recreatie & Toerisme Standaard (R&T Standaard) definieert recreatie als: **'de activiteiten die in de vrije tijd worden uitgevoerd, maar dan buitenshuis'**. Dit kunnen actieve of passieve activiteiten zijn (Werkgroep Recreatie & Toerisme Standaard 2030, 2022, p. 29). Wanneer deze activiteiten plaatsvinden buiten de 'omgeving waarin men zich doorgaans bevindt', is volgens de R&T Standaard sprake van recreatief toerisme (Werkgroep Recreatie & Toerisme Standaard 2030, 2022, p. 31).

Hoewel de precieze definities van 'actieve recreatie' in Nederland en daarbuiten uiteenlopen, zijn er wel overeenkomsten aan te wijzen die het mogelijk maken met het begrip te werken. Overeenkomsten tussen de verschillende definities zijn:

- Bij actieve recreatie is sprake van lichaamsbeweging.
- Actieve recreatie vindt plaats in de vrije tijd.
- Actieve recreatie heeft plezier, ontspanning en een bijdrage aan de gezondheid en het welzijn tot doel.
- Activiteiten die vallen onder actieve recreatie, vinden buitenshuis plaats.

In dit hoofdstuk hanteren wij, op basis van het voorgaande, als definitie: **'actieve niet-competitieve vrijetijdsbesteding buitenshuis'**. Hiermee onderscheidt actieve recreatie zich van de vrijetijdsbesteding 'sporten', dat wel competitief is en niet altijd actief (zoals schaken).

Ruimte voor actieve recreatie

Staatsbosbeheer publiceert jaarlijks cijfers en feiten over hun activiteiten. De cijfers in **tabel 7.1** geven de belangrijkste activiteiten en verantwoordelijkheden van Staatsbosbeheer weer op het gebied van actieve recreatie. Staatsbosbeheer beheert 271.000 hectare natuur in Nederland, waarvan 95 procent is opengesteld voor publiek. Het valt op dat Staatsbosbeheer hetzelfde aantal bezoeken noteert voor 2020 (een coronajaar) als voor 2022 en 2024. Het bezoekersaantal, 150 miljoen, is vermoedelijk een schatting. Dit wijst erop dat de sterke stijging in actieve recreatie uit de coronaperiode mogelijk stabiliseert.

Verder valt op dat er een terugloop is in het aantal kilometers voor mindervaliden toegankelijke wandelpaden. Daarnaast is er een forse toename en vervolgens afname in het aantal kilometers fietspad. Het aantal kilometers MTB-routes en ruiter- en menpaden neemt geleidelijk toe, en het aantal kilometers aan kanoroutes loopt voorzichtige terug.

De teruglopende cijfers zijn lastig te verklaren, omdat daar geen onderzoek naar gedaan is: hoe komt het dat er minder kilometers aan toegankelijke wandelroutes zijn en dat het aantal kilometers aan fietspaden drastisch is toegenomen en vervolgens sterk gedaald?

Mogelijk heeft dit te maken gehad met een overdracht in beheerverantwoordelijkheid. Het zou kunnen dat bepaalde gebieden onder de verantwoordelijkheid zijn komen te vallen van een van de overige twee grote landschapsbeheerders: Natuurmonumenten of Provinciale Landschappen. Van een daadwerkelijke landelijke afname (of toename) hoeft dus geen sprake te zijn.

Ook de cijfers over spelen zijn lastig te duiden: in de verschillende jaren wordt immers gesproken over verschillende begrippen (speelbossen en speelnatuur) en meeteenheden (aantal locaties en oppervlakte in ha). Als door de jaren heen hetzelfde begrip voor spelen en eenzelfde meeteenheid waren aangehouden, hadden we deze cijfers beter kunnen duiden.

Tabel 7.1
Cijfers over recreatie vanuit Staatsbosbeheer, 2020, 2022, 2024
(in absolute aantallen)

	2020	2022	2024
Aantal bezoeken	150 miljoen	150 miljoen	150 miljoen
Gemarkeerde wandelroutes	4.777 km	5.242 km	4.988 km
Routes voor mindervaliden	75 km	60 km	51 km
Fietspaden	2.353 km	3.601 km	2.242 km
MTB-routes	1.011 km	1.263 km	1.270 km
Ruiter- en menpaden	2.136 km	2.129 km	2.568 km
Kanoroutes	337 km	324 km	323 km
Struinnatuur	1.384 ha	1.723 ha	
Spelen	54 speelbossen	210 speelnatuurlocaties	192 ha speelnatuur

Bron: Staatsbosbeheer, Recreatie, 2020, 2022, 2024.

Ook van Provinciale Landschappen zijn cijfers over recreatie beschikbaar ([tabel 7.2](#)). Provinciale Landschappen beheert meer wandelroutes dan Staatsbosbeheer en meer kilometers fietsroute. Het aantal kilometers aan ruiter- en menpaden is juist veel lager dan wat Staatsbosbeheer in beheer heeft.

In de cijfers van Provinciale Landschappen zien we een grote toename in het aantal kilometers fiets- en wandelpad, maar bijna een halvering in het aantal kilometers aan ruiter- en menpaden. Wat deze afname kan verklaren, is niet uit de rapporten van Provinciale Landschappen op te maken.

In haar impactrapportage uit 2022 (over het jaar 2020 met 2019 als referentie) geeft Provinciale Landschappen aan te hebben gewerkt aan meer wandelroutes en fietspaden, wat in ieder geval gedeeltelijk de toename hierin verklaart (LandschappenNL, 2022). Hoe het komt dat het aantal kilometers aan fietspad in beheer van Provinciale Landschappen tussen 2021 en 2022 haast verdrievoudigd is, is uit beschikbare gegevens van Provinciale Landschappen niet te herleiden. Mogelijk speelt ook hier mee dat door het ruilen van gronden meer terrein in het beheer van Provinciale Landschappen is gekomen.

In totaal beheerde Provinciale Landschappen in 2023 116.092 hectare natuur, iets meer dan Natuurmonumenten (112.583 ha), maar veel minder dan de 271.000 hectare natuur van Staatsbosbeheer (LandschappenNL, 2023).

Tabel 7.2
Lengte van wandelroutes, fietspaden en ruiter- en menpaden
(in kilometers)

	2019	2020	2021	2022
Wandelroutes	9.572	10.972	14.423	15.451
Fietspaden	2.923	3.078	3.749	10.267
Ruiter- en menpaden	548	548	463	294

Bron: LandschappenNL, 2019, 2020, 2021 en 2022.

Op basis van de data van Staatsbosbeheer en de Provinciale Landschappen kunnen we geen eenduidige conclusies trekken over de ruimte voor actieve recreatie. Cijfers over wandel- en fietsroutes fluctueren sterk, mogelijk mede door uitwisseling van gronden. Over recreatiegebieden in beheer van Natuurmonumenten waren geen data te vinden.

NLBuiten

Om de krachten te bundelen hebben vijftien belangenorganisaties en stichtingen²⁵ zich verenigd in de coalitie NLBuiten. NLBuiten streeft naar 'een landelijk netwerk vol wandel-, fiets-, vaar- en sport- en beweegmogelijkheden op alle schaalniveaus' (NLBuiten, september 2024).

Op 26 september 2024 presenteerde NLBuiten een manifest voor toekomstige recreatie en toerisme. Daarin stelt zij bouwstenen voor een recreatie- en toerismeagenda voor:

- Nationaal vrijetijdsbeleid in de vorm van een nationale vrijetijdsvisie. Verder is er behoefte aan een nationaal bestuurlijk aanspreekpunt (bewindspersoon) met een recreatieloket dat de uitvoering van de visie overziet.
- Borging wettelijke taken, zoals artikel 22 van de Grondwet. Dit kan door routenetwerken op te nemen in nationale wetgeving (Omgevingswet) en lokaal beleid en lokale regelgeving (omgevingsverordeningen).
- Investeren in meer ruimte voor recreatie door te werken aan meer natuurgebieden, meer groen bij woningbouwplannen en routes in samenwerking met particuliere grondeigenaren (zoals boeren).
- Mensinclusiviteit moet de basis zijn in alle ruimtelijke (plan)ontwikkelingen door in te zetten op functiemenging, waarbij recreatie onderdeel wordt van alle plannen rondom natuur, woningbouw, landbouw en waterbeheer.
- Recreatie opnemen in (groen)normering, zoals in een beweegnorm, een zwemwaternorm en in routenormen.
- Een structureel recreatiebudget om de huidige recreatieve voorzieningen te behouden en beheren, maar ook om ruimte voor recreatie naar de toekomst te maken.

7.4 Wandelen

Sinds 2019 zijn Nederlanders meer gaan wandelen (Rauws et al., 2023).

Nederlanders wandelen gemiddeld meerdere malen per week en doen dit het liefst in hun vrije tijd. Wandelen is bovendien een goede, laagdrempelige manier om voldoende bewegen te stimuleren. Een meta-analyse uit 2023 toonde aan dat het lopen van het lopen van 2.337 stappen per dag al bij kan dragen aan de preventie van sterfte aan cardiovasculaire ziekten (Banach et al., 2023). De gezondheidsvoordelen van wandelen nemen toe naarmate mensen meer lopen.

Dit jaar hebben we daarom onderzocht waarom mensen wel of niet wandelen. Daarbij hebben we speciale aandacht gevestigd op de rol van de buurt.

Wandelen is bij uitstek een laagdrempelige activiteit: je kunt vanuit huis beginnen met wandelen en hoeft geen speciale sportspullen aan te schaffen. 75 procent van de respondenten van de NSO geeft aan dat ze minimaal één keer per week wandelen (**figuur 7.8**). Opvallend is ook dat 15 procent aangeeft minder dan één

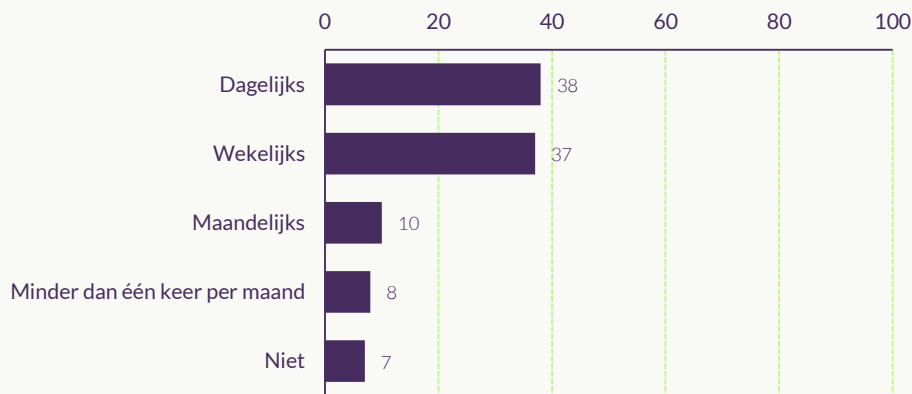
²⁵ ANWB, Federatie Particulier Grondbezit, HISWA-RECRON, IVN Natuureducatie, LandschappenNL, Natuurmonumenten, Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen, Nederlandse Jagersvereniging, Netwerk Waterrecreatie, NOC*NSF, Overlegorgaan Samenwerkingsverbanden Openluchtrecreatie, Sportvisserij Nederland, Staatsbosbeheer, Stichting Wandelnet, Vereniging van Rentmeesters.

keer per maand of helemaal niet te wandelen. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt naar verschillende doelen, zoals recreatie of actief transport.

Figuur 7.8

Aandeel Nederlanders (16 t/m 79 jaar) dat in het afgelopen jaar heeft gewandeld, naar frequentie, 2024

(in procenten, n=1.506)

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek (NSO), najaar 2024.

De overgrote meerderheid geeft aan te wandelen voor de ontspanning ([figuur 7.9](#)).

Dit komt overeen met recente cijfers over lopen van het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (zie kader). Daarnaast zien mensen wandelen als een goede activiteit om meer te bewegen en om een bestemming te bereiken (actief transport).

Figuur 7.9

Aandeel respondenten dat aangeeft te wandelen met een bepaald doel, 2024

(in procenten, n=1.413)

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek (NSO), najaar 2024.

Cijfers & feiten over lopen

De afstand die Nederlanders lopend afleggen is tussen 2019 en 2023 gestegen met 33 procent. Ze zijn vaker te voet onderweg en leggen daarbij een langere afstand af. Gemiddeld liepen Nederlanders in 2023 1,1 km per persoon per dag. Hiervoor waren zij dagelijks ongeveer 17 minuten onderweg. Dit blijkt het rapport 'Loopfeiten 2024' van het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (De Haas & Kolkowski, 2024).

Verder is het opvallend dat Nederlanders van 70 jaar en ouder en kinderen tussen de 6 en 12 jaar relatief vaak lopen. Dit geldt ook voor Nederlanders met een laag besteedbaar inkomen.

Binnen het onderzoeksveld wordt vaak aangenomen dat de buurtomgeving een belangrijke rol speelt in waarom mensen wel of niet gaan wandelen. Zo moet de buurt aantrekkelijk en veilig zijn. Zowel in Nederland als internationaal zijn er veel indicatoren opgesteld die iets zeggen over de 'beloopbaarheid' ofwel 'walkability' van een buurt. Deze 'walkability indices' combineren onderdelen van de fysieke omgeving om tot een score te komen van hoe 'beloopbaar' de buurt is.

De walkability-index, ontwikkeld door Frank et al. (2010), wordt gezien als één van de belangrijkste en meest gebruikte indices (Frank et al., 2010). Samen met de zogenoemde 'Graz Walkability Index' van Grasser et al. (2013) vormt deze index een belangrijk onderdeel van de wetenschappelijke basis van walkability-indices (Grasser et al., 2013).

Ook in Nederland zijn er verschillende walkability-indices beschikbaar. Zo heeft de gemeente Amsterdam zelf een index ontwikkeld (Fiawo et al., 2022). Ook binnen het GECCO consortium van het Amsterdam UMC is een walkability-index ontwikkeld (Lam et al., 2022). Daarnaast zijn er commerciële partijen die indices hebben ontwikkeld, zoals de Walkability Tool van PosadMaxwan (PosadMaxwan, 2023).

Al deze indices geven hun eigen score aan de beloopbaarheid van de buurt op basis van verschillende onderliggende data en methoden. Daar komt bij dat de theoretische basis van walkability-indices goed onderzocht is, maar er wel twijfels zijn over de empirische basis van al deze indices. Liao et al. (2020) stellen dat de selectie en weging van de variabelen uit de index van essentieel belang is, maar dit onderdeel vaak alleen theoretisch onderbouwd is (Liao et al., 2020). Dit komt doordat de beloopbaarheid van de buurt meestal als een objectief meetbaar gegeven wordt gezien. Of dit ook echt zo is, is dus twijfelachtig.

Walkabilityscore-tool Vlaanderen

Het Vlaams Instituut Gezond Leven heeft voor heel Vlaanderen de walkability in kaart gebracht met hun 'walkabilityscore-tool'. Zij hebben walkability gedefinieerd als: 'de mate waarin je, op 15 minuten tijd, via straten en doorsteken al wandelend dagdagelijkse voorzieningen kan bereiken, zoals de bakker, supermarkt, dokter, school, werk, groene plekken. Hoe meer straten verbonden zijn met elkaar, hoe meer soorten voorzieningen er zijn, en hoe meer mensen er in die buurt wonen, hoe hoger een buurt scoort op walkability.'

Hiermee sluiten zij aan bij het concept van de '15-minutenstad'. Oftewel: een stad waar alle belangrijke voorzieningen op maximaal 15 minuten lopen bereikbaar zijn. Zoals beschreven in paragraaf 7.1 maken we voor de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving ook gebruik van richtafstanden gebaseerd op wandel- en fietstijden, zodat we ook voor Nederland inzichtelijk kunnen maken wat de implicaties van de 15-minutenstad zijn.

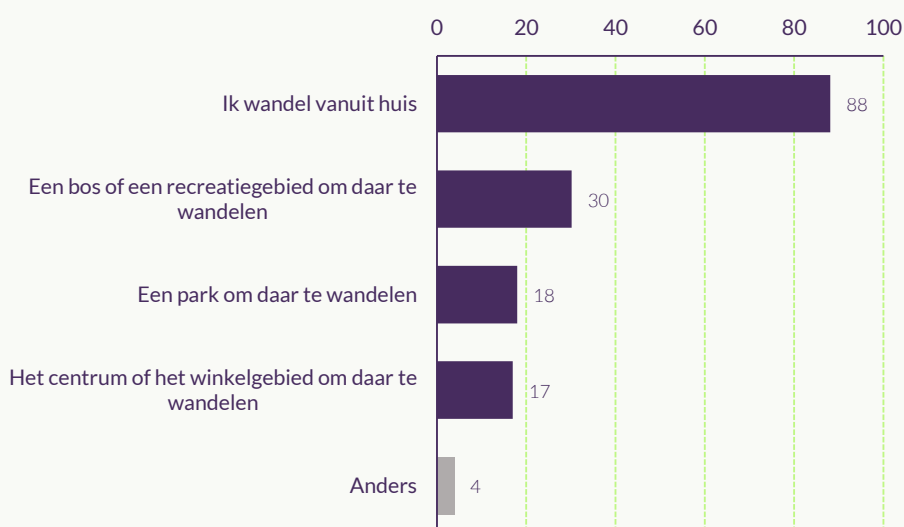
Dit jaar hebben we daarom onderzoek gedaan naar waar mensen hun wandelactiviteit beginnen en de rol die de buurt speelt voor wandelactiviteiten. Hierbij ging het om alle typen wandelingen, dus zowel in de vrije tijd als doelmatig om bijvoorbeeld boodschappen te doen.

88 procent van de respondenten geeft aan dat ze hun wandeling meestal vanuit huis starten ([figuur 7.10](#)). Dit laat zien dat de directe woonomgeving een belangrijke plek is voor het stimuleren van lopen. Naast de buurt zijn ook recreatiegebieden belangrijke plekken om te starten met wandelactiviteiten.

Figuur 7.10

Waar de wandeling van wandelende respondenten meestal start, 2024

(in procenten, n=1.413)

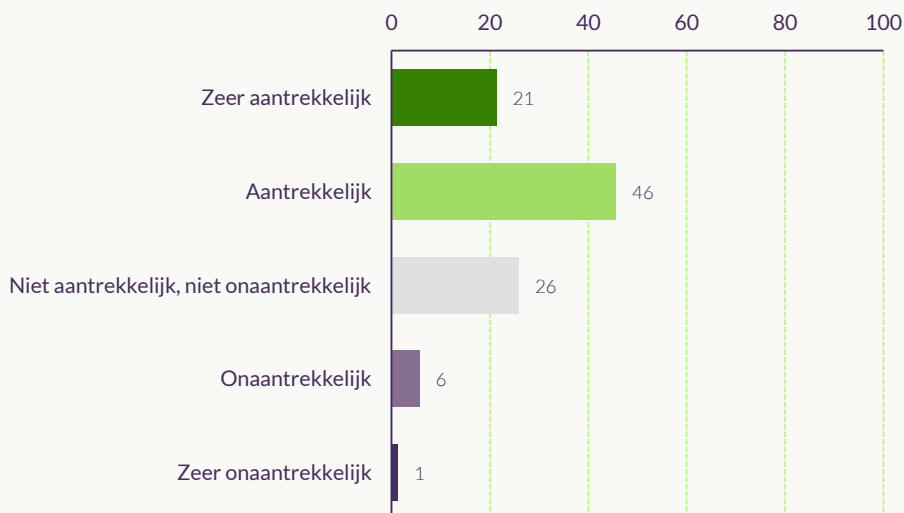
Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek (NSO), najaar 2024.

67 procent van de wandelaars vindt hun buurt (zeer) aantrekkelijk om te wandelen ([figuur 7.11](#)). Elementen die de buurt aantrekkelijk maken om te wandelen, zijn onder andere de aanwezigheid van parken en bomen, weinig verkeer en veilige, aantrekkelijke routes. Dit zijn elementen die ook bijdragen aan de algemene beweegvriendelijkheid van de buurt.

Figuur 7.11

Oordeel van wandelaars over de wandelaantrekkelijkheid van hun buurt, 2024

(in procenten, n=1.413)

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek (NSO), najaar 2024.

Kennisbehoefte lopen

In opdracht van kennisplatform CROW en het Platform Ruimte voor Lopen hebben Decisio en Molster Stedenbouw een onderzoek uitgevoerd naar de kosten en baten van investeringen in lopen (Cieraad et al., 2024). Op basis van literatuuronderzoek en interviews stellen zij dat het niet meer nodig lijkt partijen te overtuigen van het belang van wandelen voor gezondheid. Er is wel meer behoefte aan kennis over welke ingrepen in de openbare ruimte motiveren om te gaan lopen of de belemmeringen om te gaan lopen wegnemen.

De auteurs werken dit uit in een aantal aanbevelingen. Daarbij besteden ze extra aandacht aan dat er meer lokale kennis opgebouwd moet worden over welke ingrepen werken en voor wie. Daarnaast zou het helpen om goede voorbeelden te verzamelen van ingrepen om wandelen te bevorderen.

Als vervolg op deze studie zijn de auteurs gestart met het opstellen van een richtlijn om het effect van aanpassingen om lopen te bevorderen te kunnen meten. Het Mulier Instituut is ook betrokken bij de totstandkoming van deze richtlijn.

Slotbeschouwing

In dit hoofdstuk geven we per thema een overzicht van de belangrijkste resultaten en maken we een koppeling met het thema Ruimte voor sport en bewegen uit Sportakkoord 2.0. Dit thema is gericht op het creëren van een toekomstbestendige sport- en beweeginfrastructuur die uitnodigend, faciliterend en toegankelijk is voor iedereen.

In dit jaarrapport hebben we de recente beleidsrelevante kennis over de sport- en beweeginfrastructuur bij elkaar gebracht. We hebben gebruik gemaakt van eigen databronnen en onderzoek, aangevuld met (internationale) data en kennis van andere partijen.

8.1 Landschap van sportaccommodaties

Aanbod en spreiding

Nederland heeft een goede sport- en beweeginfrastructuur. Het aantal sportaccommodaties is het afgelopen decennium redelijk stabiel gebleven. Het aanbod is landelijk in dezelfde mate gegroeid als de bevolking. Wel zien we dat het aanbod diverser is geworden. Nieuwe voorzieningen – zoals padelbanen – zijn onderdeel geworden van de infrastructuur (ten koste van traditionelere voorzieningen zoals voetbalvelden).

Tussen gebieden zien we grote verschillen in het aanbod. Over het algemeen neemt het aantal accommodaties ten opzichte van het aantal inwoners toe naarmate een gemeente minder inwoners, een lagere stedelijkheid of een lagere SES-WOA heeft. In anticipatie- en krimpregio's zijn relatief veel accommodaties ten opzichte van het aantal inwoners.

Reisafstand en -bereidheid

Voor het merendeel van de sportactiviteiten zijn sporters, met name voor verenigingssporten, bereid verder te reizen dan ze nu doen. Hierbij is het wel van belang om rekening te houden met verschillen tussen doelgroepen.

Zo hebben jongeren een kleinere actieradius dan volwassenen, waardoor het voor hen belangrijk is dat er voldoende sportaccommodaties op fietsafstand zijn. Ook onder sporters met een chronische aandoening is de reisbereidheid minder groot. Voor deze laatste doelgroep zijn overigens, net als voor mensen met een lagere SES, andere belemmeringen dan een te lange reisafstand vaak een reden om niet te sporten (zoals hun persoonlijke gezondheidssituatie of de toegankelijkheid)

Data en kennis

Tot slot geeft de doorlopende doorontwikkeling van het planningsinstrumentarium, door zowel sportbonden als onderzoeksinstellingen, handvatten aan beleidsmakers om in te spelen op de toekomstige behoefte aan sportruimte en aanpassingen in de sport- en beweeginfrastructuur te onderbouwen. De beschikbaarheid van actuele data van en kennis over sportaccommodaties is van essentieel belang voor deze onderbouwingen.

De doorontwikkeling van het kwaliteitszorgsysteem sport naar het digitale platform www.sportinfrastructuur.nl, een initiatief van NOC*NSF, VSG en BSNC, biedt kansen om landelijk laagdrempelig kennis en informatie beschikbaar te stellen over het realiseren van duurzame en toegankelijke sportaccommodaties.

Daarnaast zorgen de doorontwikkeling van de DSA en samenwerkingen met verschillende partijen (waaronder NOC*NSF met het kwaliteitszorgsysteem) hierbij voor betere en eenduidige definities van de sport- en beweeginfrastructuur en een verbeterde gebruiksvriendelijkheid en daarmee beschikbaarheid van data. Door verdere automatisering van (nieuwe) onderdelen van de DSA is deze een stevige basis voor het verzamelen, valideren en monitoren van ontwikkelingen.

Sportakkoord 2.0

In relatie tot het Sportakkoord 2.0 zien we dat Nederland een uitnodigende, faciliterende en – als het om aantallen en spreiding gaat – toegankelijke sport- en beweeginfrastructuur heeft.

De nieuwe inzichten in reisafstand en -bereidheid en de continue inspanningen om richtlijnen, data en kennis te verzamelen en te actualiseren helpen bij de ambitie om meer te kunnen sturen op ruimte maken en houden voor sport en bewegen. Hier liggen dan ook uitdagingen in de toekomst.

Door onder andere demografische ontwikkelingen (groei en krimp, vergrijzing) verandert de behoefte aan sportaccommodaties. In stedelijke regio's leidt dit tot uitdagingen om het sportaanbod met de bevolkingsgroei mee te laten groeien. In plattelandsgebieden wordt de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties steeds belangrijker om het aanbod aan sportaccommodaties op peil te houden.

8.2 Benutting sportruimte

Ontwikkeling accommodatiegebruik

Het gebruik van de traditionele sportaccommodatie, met name zwembaden en sporthallen, neemt af. Bij sportvelden zien we een sterke terugloop van het gebruik door 6- tot 12-jarigen. Dit vertaalt zich in de toekomst hoogstwaarschijnlijk in lagere gebruikscijfers in oudere leeftijdsklassen.

Na een periode van groei is ook het aandeel Nederlanders dat in een fitnesscentrum sport gestabiliseerd. Mogelijk is een verdere groei belemmerd door de toename van het aantal Nederlanders dat na de coronacrisis thuis is blijven sporten.

De afname in het accommodatiegebruik is niet uniek. Ook in de rest van de Europese Unie wordt steeds meer buiten de sportaccommodaties gesport. Wel blijkt dat Nederlanders van de landen in de Europese Unie het meest tevreden zijn over de sport- en beweegmogelijkheden in de directe leefomgeving.

Gebruikers

Verenigingen blijven de grootste gebruiker van de sportaccommodaties, maar we zien wel steeds meer diversificatie in het gebruik, zowel in type gebruikers als in verschillende spelvormen. Sportbonden en verenigingen proberen aansluiting te houden met de doelgroep. Onder andere door flexibelere sportvormen met een grotere plezierfactor aan te bieden en het (eenvoudiger) mogelijk te maken voor niet-verenigingsleden om gebruik te maken van de accommodaties.

Druk op accommodaties

De druk op sportaccommodaties zal als gevolg van de bevolkingsgroei landelijk (sterk) toenemen. Ook als de afname van het accommodatiegebruik doorzet. Maar we zien lokaal grote verschillen.

De druk neemt met name toe in de stedelijke gebieden, oftewel de gebieden waar we nu al een hoge druk waarnemen, met onder andere wachtlijsten als gevolg. In regio's waar de bevolking gaat afnemen, neemt naar alle waarschijnlijkheid ook het gebruik van de sportaccommodaties af. Dit zijn regio's waar nu vaak al een groot aantal accommodaties per inwoners aanwezig is.

Sportakkoord 2.0

De rijke sportinfrastructuur in Nederland maakt het mogelijk voor inwoners om in de buurt te sporten en voor scholen om het bewegingsonderwijs nabij plaats te laten vinden. Nieuwe voorzieningen – zoals padelbanen – en nieuwe spelvormen doen hun intrede, zodat de infrastructuur faciliterend blijft voor de behoefte. Anderzijds wordt er meer gestuurd op een efficiëntere benutting, waarbij ook gekeken wordt naar koppelingen met domeinen buiten de sport.

8.3 Exploitatie en financiering

Uitbesteding en verschillende organisaties

Over het algemeen zien we een grote mate van continuïteit bij het thema exploitatie en financiering van sportaccommodaties. We zien bijvoorbeeld een verdere verschuiving van de uitvoering van het gemeentelijke sportaccommodatiebeleid. Steeds vaker overwegen gemeenten verzelfstandiging en privatisering, met als doel meer rendement uit het sportbudget te halen.

De gemeente is hiermee niet langer de partij die financiert, beheert én coördineert. Hierdoor neemt het belang van goede overeenkomsten toe. We constateren dat lokaal vaak onvoldoende is vastgelegd welke partij waar verantwoordelijk voor is en hoe verantwoording moet worden afgelegd.

Los van de verdere uitbesteding van taken door gemeenten neemt de rol van andere organisaties in de sport- en beweeginfrastructuur toe. Steeds meer private accommodaties (sportaanbieders) zijn in de infrastructuur te vinden. Er is weinig zicht op welke belemmeringen zij ervaren en hoe zij (beter) ondersteund kunnen worden. Mogelijk kan via de lokale POS-kantoren in de toekomst inzicht verkregen worden in hun ondersteuningsbehoefte.

Uitdagingen

Een grote mate van continuïteit betekent niet dat er geen grote vraagstukken spelen of uitdagingen worden verwacht. Met de aangekondigde bezuiniging op de BOSA-regeling en de mogelijke (negatieve) gevolgen van het overhevelen van de specifieke uitkeringen voor sport naar het gemeentefonds (naast de 10% korting) zijn er zeker toenemende zorgen over de betaalbaarheid en dus de toegankelijkheid van de sport.

Sportakkoord 2.0

In lijn met de ambities uit Sportakkoord 2.0 wordt er niet alleen gekeken naar het financiële rendement van de sport- en beweeginfrastructuur. We zien steeds vaker dat de focus (grotendeels) komt te liggen op de sociaal-maatschappelijke waarde van de (gemeentelijke) sportvoorzieningen. Zo is een motie in de Tweede Kamer aangenomen om de aanwezigheid van voldoende badwater in de toekomst te garanderen, zodat iedereen een zwemdiploma kan halen.

8.4 Duurzaamheid

Verduurzaming sportvastgoed

Het afgelopen jaar zijn verdere stappen gezet in de verduurzaming van het sportvastgoed. De meeste sportverenigingen met een eigen accommodatie zijn inmiddels bezig met het verduurzamen daarvan. Dit gaat volgens de meerderheid van de verenigingen soepel, al ervaart één op de zes verduurzamende verenigingen dat het stroef verloopt. Het grootste knelpunt hierbij zijn de kosten. Verenigingen kunnen in het najaar van 2024 geen BOSA-subsidie meer ontvangen, omdat deze overtekend is.

Investeringen

Op basis van de BOSA-subsidieaanvragen zien we een duidelijke verschuiving naar verdergaande verduurzamingsmaatregelen door sportverenigingen. Zo is het investeringsbedrag in warmtepompen meer dan verdubbeld in een jaar tijd. Ook de investeringen in isolatie zijn vanaf 2023 sterk toegenomen. Dit waren maatregelen waar in voorgaande jaren beperkt aandacht voor was.

Aandacht van gemeenten

Onder gemeenten is verduurzaming het meest genoemde speerpunt in het sportaccommodatiebeleid. Maar deze gemeenten gaan in hun doelstellingen vaak nog niet mee in de ambities van de Routekaart Verduurzaming Sport. Ook hier is de financiering het grootste knelpunt. Verder ervaart een derde van de gemeenten uitdagingen door netcongestie bij de verduurzaming van sportaccommodaties.

Onderzoeken

In de sector lopen in 2024 meerdere onderzoeken gerelateerd aan duurzaamheid. Netcongestie is één van de thema's. Verder is er aandacht voor reisbewegingen en natuurinclusieve sportaccommodaties. Ook vergelijkt de sector de impact van sportvloeren over de hele levenscyclus, en vervolgen wij de monitoring van het milieuvriendelijk beheer van sportvelden.

Internationaal

Buiten de landsgrenzen spelen vergelijkbare uitdagingen en maken sportorganisaties stappen. Zo hebben de Olympische en Paralympische Spelen in Parijs een voorbeeld neergezet om met zo veel mogelijk natuurlijke materialen een zwembad te bouwen. Ook Sport England heeft dit jaar een strategie uitgebracht om de sector op meerdere aspecten van duurzaamheid vooruit te helpen. De ontwikkelingen in deze landen blijven interessant om te volgen, om zo van elkaar te kunnen leren.

Financiën

De financiële middelen die nodig zijn voor verduurzaming vormen op dit moment het grootste knelpunt. Met de aangekondigde bezuinigingen is de verwachting dat dit probleem blijft bestaan. Dit zet de gewenste versnelling van de Routekaart Verduurzaming Sport onder druk. Komend jaar hopen we, onder andere doordat de energieverbruikgegevens beschikbaar komen, beter inzicht te kunnen geven in de resterende opgave voor de sector.

Sportakkoord 2.0

Er is afgesproken om de koers van de Routekaart Verduurzaming Sport voort te zetten. De stappen die hiervoor worden gezet, lijken niet groot genoeg te zijn, en niet op alle onderdelen van de routekaart wordt even hard gelopen. Biodiversiteit en circulair krijgen bijvoorbeeld minder aandacht. De verduurzaming van sportaccommodaties verbreedt zich wel waar het gaat om de getroffen maatregelen (o.a. warmtepompen), maar is vermoedelijk nog onvoldoende op weg om de doelen te halen.

Harde conclusies kunnen we nog niet trekken, omdat data over het energieverbruik nog niet beschikbaar zijn en slechts een minderheid van de sportaccommodaties een geregistreerd energielabel heeft.

8.5 Toegankelijkheid

Toegankelijkheid is een speerpunt in het beleid en de aandacht hiervoor neemt toe. Toch zijn nog lang niet alle sportaccommodaties in Nederland toegankelijk voor iedereen en ervaren gemeenten belemmeringen bij het toegankelijk(er) maken van sportaccommodaties.

Beleid

Bij toegankelijkheid van sportaccommodaties denken beleidsmakers vaak als eerste aan de fysieke toegankelijkheid van de accommodatie en de ruimte eromheen.

Daarna volgen bereikbaarheid, informatietoegankelijkheid en sociale toegankelijkheid. Dit past bij het beeld dat maar weinig gemeenten zich in het beleid richten op specifieke doelgroepen die vooral gebaat zijn bij verbetering van bijvoorbeeld sociale toegankelijkheid (zoals islamitische meisjes en vrouwen in het algemeen).

Veel gemeenten hebben beleidsdoelstellingen voor de toegankelijkheid van sportaccommodaties of zijn van plan om deze te ontwikkelen. Daarbij richten ze zich vooral op mensen met een fysieke beperking en ouderen, en daarnaast op mensen met een verstandelijke beperking en mensen met een laag inkomen. Maatregelen die gemeenten inzetten zijn:

- mogelijkheden bieden om financiële drempels te verlagen voor sporters met een beperking;
- sportaanbieders informeren over externe subsidies;
- voldoende parkeerplaatsen realiseren;
- sportaanbieders stimuleren op passend sport- en beweegaanbod te creëren.
- kleed- en doucheruimten aanpassen.

Belemmeringen

Drie op de vier gemeenten ervaren belemmeringen bij het toegankelijker maken van sportaccommodaties. Belemmeringen die ze vaak noemen, zijn:

- gebrek aan financiële middelen en/of tijd;
- onvoldoende kennis over of zicht op welke accommodaties toegankelijk gemaakt moeten worden en welke aanpassingen nodig zijn;
- betrekken van de doelgroep;
- onbekendheid met wet- en regelgeving op het gebied van toegankelijkheid en de rol van de gemeente daarin;
- geen eenduidige verplichte normen.

Omdat toegankelijkheid een breed begrip is en voor verschillende doelgroepen en gebruikers anders ingevuld kan worden, is er steeds meer aandacht voor de behoeften en belemmeringen van specifieke doelgroepen en gebruikers van verschillende typen sportruimte (zoals islamitische meisjes, zwemles voor kinderen die opgroeien in armoede, of ouderen).

Zo volgen uit een studie naar fietsers met een beperking aanbevelingen om de (vele) belemmeringen die zij ervaren te verkleinen of weg te nemen. Sommige aanbevelingen vragen wijzigingen van wet- en regelgeving of veel geld/mankracht en zijn daardoor niet eenvoudig uit te voeren. Om aan de eigen grondwet en het VN-verdrag Handicap te voldoen zal de toegankelijkheid wel moeten verbeteren.

Sportakkoord 2.0

Aan toegankelijkheid wordt bij meerdere thema's binnen het Sportakkoord 2.0 aandacht besteed. In dit rapport hebben wij ons gericht op praktische toegankelijkheid. Gemeenten hebben hierin volgens het Sportakkoord een beleidsuitvoerende rol, waarin zij samenwerken met sporters met een beperking.

Uit dit rapport blijkt dat gemeenten hier nog stappen in kunnen zetten, maar daarbij wel ondersteuning van het Rijk nodig hebben (wetgeving en financiële middelen). We kunnen nu niet spreken van een sport- en beweeginfrastructuur die uitnodigend, faciliterend en toegankelijk is voor *iedereen*.

8.6 Openbare ruimte

De meeste Nederlanders sporten in de openbare ruimte, waardoor die als plek voor sport en bewegen minstens zoveel aandacht vraagt als de sportaccommodaties. Hieronder vallen de ruimte voor actief transport en actieve recreatie (waaronder wandelen). Een belangrijk aandeel van het dagelijkse bewegen van Nederlanders komt namelijk van deze vormen van bewegen.

Actief transport

Afstand is een belangrijke overweging voor Nederlanders om voor een bepaald vervoersmiddel te kiezen naar de (sport)locatie. De meeste volwassenen gaan lopend wanneer ze voorzieningen in de buurt bezoeken, zoals een park (64%), een openbare sportvoorziening (50%) of een buurthuis of wijkcentrum (38%). Sportaccommodaties, zwembaden uitgezonderd, bezoeken de volwassenen sportaccommodaties meestal met de fiets (43-46%).

Actieve recreatie

De sterke stijging van actieve recreatie in buitengebieden uit de coronaperiode zet zich door. Actieve recreatie vindt in veel typen gebieden plaats, waardoor overkoepelende cijfers over de ruimte voor actieve recreatie ontbreken. Van afzonderlijke beheerders, zoals Staatsbosbeheer en de Provinciale Landschappen, zijn gegevens over kilometers wandel- en fietsroutes beschikbaar. Maar dit is maar een beperkt aandeel van de totale ruimte voor actieve recreatie.

Sinds 2019 zijn Nederlanders meer gaan wandelen. Nederlanders wandelen gemiddeld meerdere malen per week en doen dit het vaakst om te ontspannen. Het overgrote deel start de wandeling vanuit huis. Dit laat zien dat de directe woonomgeving een belangrijke plek is om lopen te stimuleren.

Naast de buurt zijn ook recreatiegebieden belangrijke plekken om te starten met wandelactiviteiten. Wandelaars vinden hun buurt vaak (zeer) aantrekkelijk om te wandelen (67%). Vooral de aanwezigheid van parken en bomen, weinig verkeer en veilige en aantrekkelijke routes worden gewaardeerd. Dit zijn elementen die bijdragen aan de algemene beweegvriendelijkheid van de buurt. Het wandelvriendelijk inrichten van de leefomgeving lijkt daarmee een kansrijke strategie om de leefomgeving beweegvriendelijker te maken

In 2024 is een tweejarig onderzoek gestart naar werkende mechanismen hoe beleidsmatig (met ruimtelijke ingrepen) invloed kan worden uitgeoefend op het sport- en beweeggedrag in de openbare ruimte. We weten steeds beter wat een omgeving beweegvriendelijker maakt en hoe dit bij kan dragen aan meer bewegen. Maar wat we nog maar beperkt weten is hoe we deze kennis moeten vertalen naar de Nederlandse context. Nederland kent een uniek sportlandschap, staat wereldwijd bekend als fietsland en behoort tot de meest dichtbebouwde landen ter wereld. Met andere woorden, de sociaalruimtelijke context van Nederland laat zich niet zo maar een-op-een vergelijken met die van andere landen

Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO)

De KBO is een belangrijk instrument om inzichtelijk te maken hoe beweegvriendelijk Nederland is. We hebben de kernindicator doorontwikkeld om te bezien of deze nog goed aansluit bij de huidige wetenschappelijke kennis en landelijke normen en richtlijnen. Eind 2024 publiceren we nieuwe KBO-cijfers en in 2025 onderzoeken we of het mogelijk is om meer relevante inzichten binnen de KBO te ontsluiten. Borging van de mogelijkheid tot meerjarenvergelijking is hierbij van belang.

Sportakkoord 2.0

Er zijn dus nieuwe inzichten in hoe sporters naar de accommodatie reizen, en waarom, en welke elementen bijdragen aan de beweegvriendelijkheid van een buurt. Deze helpen bij de ambitie om de beweegvriendelijke omgeving te versterken, meer mensen te stimuleren om te sporten en bewegen in de openbare ruimte en buitenspelen te bevorderen.

Bronnen

Banach, M., Lewek, J., Surma, S., Penson, P. E., Sahebkar, A., Martin, S. S., Bajraktari, G., Henein, M. Y., Reiner, Ž., Bielecka-Dąbrowa, A., & Bytyçi, I. (2023).

The association between daily step count and all-cause and cardiovascular mortality: a meta-analysis. *European Journal of Preventive Cardiology*.
<https://doi.org/10.1093/eurjpc/zwad229>

Bastiaanssen, J., & Breedijk, M. (2024).

Beter bereikbaar? Veranderingen in de toegang tot voorzieningen en banen in Nederland tussen 2012 en 2022.
<https://www.pbl.nl/publicaties/beter-bereikbaar>

Blankers, S., Oostenbrink, E., & Lankhorst, A. (2021).

Inzicht in acceptabele loopafstanden.

CBS (z.d.).

Hoe interpretere je de SES-WOA-scores en hoe zijn deze bepaald? Geraadpleegd op 11 februari 2024.

CBS Statline (2023).

Consumentenprijzen; prijsindex 2015=100. Opgeroepen op juni 2024, van
<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/83131NED/table>

CBS Statline (z.d.).

Bevolkingsontwikkeling; maand en jaar. Opgeroepen op oktober 2024, van
<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/83474NED/table?dl=4AC90>

CBS/RIVM (2023).

Kernindicator sportdeelname wekelijks uitgesplitst naar achtergrondkenmerk (sociaal demografisch en gezondheid/ziekte).

Cieraad, F., Molster, A., & Van der Meulen, G. (2024).

Kosten en baten investeren in lopen - Verkenning recente en gewenste kennis.
www.crow.nl

Clayton, W., Parkin, J., & Billington, C. (2017).

Cycling and disability: A call for further research. *Journal of Transport & Health*, 6, 452-462.

College voor de Rechten van de Mens (2024).

Meerjarenplan CRPD 2024 – 2027.

Committee on the Rights of Persons with Disabilities (2024, 5 september). *Concluding observations on the initial report of the Netherlands. Convention on the Rights of Persons with Disabilities.*

Cortêsão, J., Kremer, L., & Meliefste, J. (2023). *Een praktische verkenning naar een Nederlandse groennorm. Een vergelijking van tien bestaande groennormen en financiële doorrekening van de drie best beoordeelde normen.*

De Haas, M., & Kolkowski, L. (2024). *Loopfeiten 2024.*
<https://www.kimnet.nl/publicaties/publicaties/2024/10/02/loopfeiten-2024>

De Haas, M., & Van den Berg, M. (2019). *De relatie tussen gezondheid en het gebruik van actieve vervoerwijzen.* KIM.

DUS-I (z.d.). *BOSA-regeling 2023. Opgeroepen op oktober 2024, van* <https://www.dus-i.nl/subsidies/stimulering-bouw-en-onderhoud-sportaccommodaties/bosa-regeling-2023>

DUS-I (z.d.). *Update besteding budget 2023. Geraadpleegd op 1 oktober 2024 van* <https://www.dus-i.nl/subsidies/stimulering-bouw-en-onderhoud-sportaccommodaties/bosa-regeling-2023/update-besteding-budget-2023>

Duurzame Sportsector (2022). *Herijking Routekaart Verduurzaming Sportsector 2022. Geraadpleegd op 1 oktober 2023 van* <https://www.duurzamesportsector.nl/routekaart-verduurzaming-sport/>

Fiawo, J., Miltenburg, L., & Sukel, M. (2022, February 15). *Sidewalk's walkability in Amsterdam.*
<https://openresearch.amsterdam/nl/page/81921/sidewalk%E2%80%99s-walkability-in-amsterdam>

Floor, C., Wezenberg-Hoenderkamp, K., & Hoekman, R.H.A. (2020). *Planningsinstrument zwembaden: instrumentarium voor behoeftebepaling aan overdekt zwembad binnen gemeenten en regio's.* Mulier Instituut.

Frank, L. D., Sallis, J. F., Saelens, B. E., Leary, L., Cain, L., Conway, T. L., & Hess, P. M. (2010). *The development of a walkability index: application to the Neighborhood Quality of Life Study. British Journal of Sports Medicine, 44(13), 924–933.*
<https://doi.org/10.1136/BJSM.2009.058701>

Frehlich, L., Christie, C. D., Ronksley, P. E., Turin, T. C., Doyle-Baker, P., & McCormack, G. R. (2022).

The neighbourhood built environment and health-related fitness: a narrative systematic review. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 19(1), 1–19. <https://doi.org/10.1186/S12966-022-01359-0/TABLES/6>

Giles-Corti, B., Vernez-Moudon, A., Reis, R., Turrell, G., Dannenberg, A. L., Badland, H., Foster, S., Lowe, M., Sallis, J. F., Stevenson, M., & Owen, N. (2016).

City planning and population health: a global challenge. *The Lancet*. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)30066-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)30066-6)

Grasser, G., Van Dyck, D., Titze, S., & Stronegger, W. (2013).

Objectively measured walkability and active transport and weight-related outcomes in adults: A systematic review. *International Journal of Public Health*, 58(4), 615–625. <https://doi.org/10.1007/S00038-012-0435-0/METRICS>

Hamersma, M., & Roeleven, I. (2024).

Acceptabele bereikbaarheid - Een reizigersperspectief.

Helder, C. (2024).

Antwoord op Kamervragen noodzaak van ondersteuning voor sportverenigingen en -accommodaties (2023Z15033). Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Zorg. <https://open.overheid.nl/documenten/0d46dfe8-dec8-4973-9cfb-d0c21b19371b/file>

Hoekman, R. (nog te verschijnen).

Social sustainability and sport facilities. Mulier Instituut.

Hoekman, R., & Schadenberg, B. (2023).

Onderbenutting van sportaccommodaties: kennis- en innovatiescan WP5. Mulier Instituut.

Hoekman, R., Floor, C., & Van Stam, W. (2019).

Exploitatie van sportaccommodaties. Een verkennende studie. Mulier Instituut.

Hoekman, R. H. A., Schots, M., & Ruikes, D. (2022).

Jaarrapport Duurzame Sportinfrastructuur 2022. Mulier Instituut.

Hoekman, R. H. A., Ruikes, D., & Davids, A. (Reds.) (2019).

Jaarrapport Duurzame Sportinfrastructuur 2019. Mulier Instituut.

Hoekman, R. H. A., Ruikes, D., Schots, M., & Brus, J. (2020).

Jaarrapport Duurzame Sportinfrastructuur 2020. Mulier Instituut.

Hoekman, R., Ruikes, D., Schots, M., Van der Meijde, L., & Geurink, N. (2021).

Jaarrapport Duurzame sportinfrastructuur 2021. Mulier Instituut.

Hoekman, R. H. A., Van der Poel, H. (2023).

Sportaccommodaties in Nederland 2023. Mulier Instituut.

Keith, B. (2024).

After \$120 million cost overrun, Paris 2024 inaugurates new Olympic aquatics centre.

Geraadpleegd op 1 oktober 2024 van <https://swimswam.com/after-120-million-cost-overrun-paris-2024-inaugurates-new-olympic-aquatics-centre/>

Hoekman, R., Wezenberg-Hoenderkamp, K., & Thijssen, K. (2024).

Benodigde ruimte voor sport in 2040. Inzicht in de ruimtelijke implicaties van de ambities uit de sportagenda. Mulier Instituut.

Hoogendoorn, M. P., & De Hollander, E. L. (2016).

Belemmeringen en drijfveren bij sport en bewegen bij ondervertegenwoordigde groepen. RIVM.

Hover, P., & Van Eldert, P. (2023).

Betaalbaarheid van sport: kennis- en innovatiescan WP6. Mulier Instituut.

Inckle, K. (2019).

Disabled cyclists and the deficit model of disability. Disability Studies Quarterly, 39(4).

Kärmeniemi, M., Lankila, T., Ikäheimo, T., Koivumaa-Honkanen, H., & Korpelainen, R. (2018).

The Built Environment as a Determinant of Physical Activity: A Systematic Review of Longitudinal Studies and Natural Experiments. Annals of Behavioral Medicine : A Publication of the Society of Behavioral Medicine, 52(3), 239–251.

<https://doi.org/10.1093/ABM/KAX043>

Keith, B. (2024).

After \$120 million cost overrun, Paris 2024 inaugurates new Olympic aquatics centre.

Geraadpleegd op 1 oktober 2024 van <https://swimswam.com/after-120-million-cost-overrun-paris-2024-inaugurates-new-olympic-aquatics-centre/>

Klompmaker, J. O., Hoek, G., Bloemsma, L. D., Gehring, U., Strak, M., Wijga, A. H., van den Brink, C., Brunekreef, B., Lebre, E., & Janssen, N. A. H. (2018).

Green space definition affects associations of green space with overweight and physical activity. Environmental Research, 160, 531–540.

<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.envres.2017.10.027>

KNLTB (2024a).

Handleiding KNLTB Meet & Play.

KNLTB (2024b).

Tennis- en padelers in het netwerk.

Konijnendijk, C. C. (2022).

Evidence-based guidelines for greener, healthier, more resilient neighbourhoods: Introducing the 3–30–300 rule. *Journal of Forestry Research*.
<https://doi.org/10.1007/s11676-022-01523-z>

Kruize, H., De Nijs, T., De Ruiter, H., Hoekstra, J., Ruitema, M., & Noordzij, M.

(2023). *De maatschappelijke waarde van een gezonde en groene leefomgeving - een verkenning*.

Lam, T. M., Wang, Z., Vaartjes, I., Karssenbergh, D., Ettema, D., Helbich, M., Timmermans, E. J., Frank, L. D., den Braver, N. R., Wagendonk, A. J., Beulens, J. W. J., & Lakerveld, J. (2022).

Development of an objectively measured walkability index for the Netherlands. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 19(1), 1–16.
<https://doi.org/10.1186/s12966-022-01270-8>

LandschappenNL (2022, maart).

Impactrapportage Landschapswaarde.

LandschappenNL (2023).

LandschappenNL in cijfers. Geraadpleegd op 24 oktober 2024.

Liao, B., Van den Berg, P. E. W., Van Wesemael, P. J. V., & Arentze, T. A. (2020).

Empirical analysis of walkability using data from the Netherlands. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 85, 102390.
<https://doi.org/10.1016/J.TRD.2020.102390>

Macedo Filho, F. E., Ploegmakers, H., De Kruijf, J., & Bussche, D. (2024).

Cycle highway effects: Assessing modal choice to cycling in the Netherlands. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 189, 104216.
<https://doi.org/10.1016/J.TRA.2024.104216>

Maris, A. W., Den Haan, P., & Nieuwenhuizen, C. (2023, 7 november).

Toegankelijkheid maatschappelijke accommodaties en omgeving [motie]. Gemeente Altena.

Ministerie van BZK (2023).

Bouwbesluit 2012.

Ministerie van VWS (2024).

Kamerbrief bij nota van wijziging ontwerp-begroting VWS 2025. Geraadpleegd op 28 oktober 2024 van

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/10/21/aanbiedings-brief-nota-van-wijziging-op-ontwerp-begroting-van-het-ministerie-van-volksgezondheid-welzijn-en-sport-voor-het-jaar-2025>

Mölenberg, F. J. M., Noordzij, J. M., Burdorf, A., & Van Lenthe, F. J. (2019).

New physical activity spaces in deprived neighborhoods: Does it change outdoor play and sedentary behavior? A natural experiment. *Health and Place*, 58.
<https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2019.102151>

Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten [VSG] (2024).

VSG-panel mei 2024 [niet-openbare dataset].

NEN (2024, 12 april).

Norm Toegankelijkheid van Gebouwen ter commentaar. Geraadpleegd op 19 september 2024.

NGF (2024).

GOLFGO.

Nieuwsuur (2024, 8 augustus).

[Nieuwe landelijke norm om gebouwen en bedrijven toegankelijker te maken](#) [item binnen de uitzending van 8 augustus 2024]. NOS & NTR. Geraadpleegd op 19 september 2024.

NLBuiten (2024, september).

NLBuitenkansen: de route naar een recreatief landschap. Manifest voor toekomstbestendige recreatie en toerisme.

Ongehinderd (z.d.).

Gebruikers. Geraadpleegd op 13 september 2024.

PBTConsult (z.d.).

ITstandaard. Geraadpleegd op 13 september 2024.

Pickering, D. M., Horrocks, L., Visser, K., & Todd, G. (2013).

Adapted bikes—what children and young people with cerebral palsy told us about their participation in adapted dynamic cycling. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 8(1), 30-37.

PosadMaxwan (2023).

Lancering van onze walkability tool.

<https://posadmaxwan.nl/nl/nieuws/102/lancering-van-onze-walkability-tool>

Prins, R. G., & Ruikes, D. (2020).

Werkzame elementen van de beweegvriendelijke omgeving. Een overzicht van de literatuur. Mulier Instituut.

Rauws, R., & Noordzij, M. (2023a).

Argumenten voor een beweegvriendelijke omgeving. Mulier Instituut.

Rauws, R., & Noordzij, M. (2023b).

Wordt Nederland beweegvriendelijker? Een analyse van de cijfers van de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving voor 2020 en 2022. Mulier Instituut.

Rauws, R., Noordzij, M., Ruikes, D., & Wezenberg-Hoenderkamp, K. (2023).

Sporten en bewegen in de openbare ruimte - Jaarrapport 2023. Mulier Instituut.

Rauws, R., Noordzij, M., & Van Lindert, C. (2024).

Onbeperkt Fietsen. Mulier Instituut.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2023).

TEK in beeld. Opgeroepen op oktober 9, 2024, van <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/tek/tek-regeling/beeld>

Rijksoverheid (2024).

Aanvragen BOSA-subsidie in 2024 wordt per 1 augustus stopgezet. Opgehaald van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2024/06/13/aanvragen-bosa-subsidie-in-2024-wordt-per-1-augustus-stopgezet>

Rijksoverheid (2019, juli).

Onbeperkt Meedoen! [Nieuwsbrief, Jaargang 2, editie 1].

Rijs, K. J., Mulder, Y. M., Engelfriet, P., Wendel-Vos, W., & Staatsen, B. (2024).

Gezondheidseffecten van interventies voor actieve mobiliteit: een verkennend literatuuronderzoek. <https://doi.org/10.21945/RIVM-2024-0103>

Ruikes, D., & Aarnink, A. (2023).

Gebruik & tevredenheid. In H. van der Poel & R. Hoekman (Reds.), *Sportaccommodaties in Nederland 2023: Kengetallen en kenmerken* (pp. 251-295). Mulier Instituut.

Sallis, J. F., Bull, F., Burdett, R., Frank, L. D., Griffiths, P., Giles-Corti, B., & Stevenson, M. (2016).

Use of science to guide city planning policy and practice: how to achieve healthy and sustainable future cities. *The Lancet*. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)30068-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)30068-X)

Staatsbosbeheer (2020, 2022, 2024).

Recreatie. Geraadpleegd op 17 mei 2022, 7 juni 2023 en 13 september 2024.

Stevenson, M., Thompson, J., de Sã, T. H., Ewing, R., Mohan, D., McClure, R., Roberts, I., Tiwari, G., Giles-Corti, B., Sun, X., Wallace, M., & Woodcock, J. (2016).

Land use, transport, and population health: estimating the health benefits of compact cities. *The Lancet*. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)30067-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)30067-8)

Stichting Waarborgfonds Sport (2023).

Jaarverslag en Jaarrekening 2022.

Stichting Waarborgfonds Sport (2024).

Jaarverslag en Jaarrekening 2023.

Van Eldert, P. (2023).

Monitor sportuitgaven gemeenten 2022: gemeentelijke uitgaven aan sport in de periode 2017 tot en met 2022. Mulier Instituut.

Van Eldert, P., & Hollander, E. (2024).

Huurtarievenmonitor binnensport 2023: huurtarieven van gemeentelijke sporthallen, sportzalen en gymzalen. Mulier Instituut.

Van Eldert, P., & Van der Heijden, J. (2023).

Exploitatie en financiering. In H. Van der Poel, & R. Hoekman, *Sportaccommodaties in Nederland 2023: Kengetallen en kenmerken* (pp. 209-250). Mulier Instituut.

Van Eldert, P., & Schadenberg, B. (2022).

Exploitatie, beheer, financiering en openstelling. In: R. Hoekman, M. Schots, & D. Ruikes (Reds.), *Jaarrapport Duurzame Sportinfrastructuur 2022* (pp. 55-74). Mulier Instituut.

Van den Dool, R. (2022).

Deelname sport en bewegen van mensen met een lage sociaaleconomische status: de achtergronden van de deelname. Mulier Instituut.

Van der Heijden, J., & Ruikes, D. (2023).

Sportaccommodaties in de toekomst. In H. van der Poel & R. Hoekman (Reds.), *Sportaccommodaties in Nederland 2023: Kengetallen en kenmerken* (pp. 339-369). Mulier Instituut.

Van den Heuvel, M., Hoekman, R., & Van der Poel, H. (2011).

Sport in de stad: over de maatschappelijke, ruimtelijke en economische rol van sport in de stedelijke context. Arko Sports Media.

Van der Poel, H., Wezenberg-Hoenderkamp, K., Hoekman, R., Bakker, S., Davids, A., Hoffmans, W., Van Lindert, C., Lucassen, J., Rewijk, D., Schadenberg, B., & Scholten, V. (2016).

Sportaccommodaties in Nederland: Kaarten en kengetallen. Mulier Instituut/Arko Sports Media.

Van der Poel, H., & Hoekman, R. (Reds) (2023).

Sportaccommodaties in Nederland 2023: Kengetallen en kenmerken. Mulier Instituut.

Van Vugt, H., & Hover, P. (2023).

Contributiemonitor 2022/2023. Mulier Instituut.

Van Vugt, H., Van Eldert, P., Van Bezooijen, B., Schoemaker, J., Pannen, A., & Berfelo, B. (2024).

Toegangsprijsmonitor 2023/2024: toegangsprijzen Nederlandse sportaccommodaties.
Mulier Instituut.

VNG (z.d.).

Definitie. Begrippenomgevingswet.nl.

Wendel-Vos, W., Duijvestijn, M., Kruize, H., & Van den Berg, S. (2022).

De rol van wandelen en fietsen in het beweeggedrag van de Nederlandse bevolking.
Tijdschrift Vervoerswetenschap, 58(2), 33–46.
www.kenniscentrumsportenbewegen.nl/producten/beweegcirkel/

Werkgroep Recreatie & Toerisme Standaard 2030 (2022).

De Landelijke Recreatie & Toerisme Standaard 2030. Landelijke Data Alliantie.

Wezenberg-Hoenderkamp, K., Noordzij, M., & Prins, R. (2021).

Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving: doorontwikkeling en toepassing. In R. Prins, R. Hoekman, & H. Van der Poel (Reds.), *Brancherapport Sport en Bewegen in de Openbare Ruimte.* Arko Sports Media.

Wezenberg-Hoenderkamp, K., Rauws, R., & Aarnink, A. (2023).

Aanbod aan sportaccommodaties. In H. van der Poel, & R. Hoekman (Reds.), *Sportaccommodaties in Nederland 2023: Kengetallen en kenmerken* (pp.22-69). Mulier Instituut.

Wezenberg-Hoenderkamp, K., & Rauws, R. (2023).

Afstand. In H. van der Poel, & R. Hoekman (Reds.), *Sportaccommodaties in Nederland 2023: Kengetallen en kenmerken* (pp.70-95). Mulier Instituut.

World Health Organization [WHO] (2023, 7 maart).

Disability. Geraadpleegd op 30 mei 2024.

World Health Organization [WHO] (2022, 5 oktober).

Physical activity. Geraadpleegd op 30 mei 2024.

WHO Regional Office for Europe (2023).

Assessing the value of urban green and blue spaces for health and well-being.
<https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2023-7508-47275-69347>

Bijlage 1 – Aantal accommodaties DSA

Tabel B1.1

Accommodaties naar sporttype in de DSA

(in aantallen)

Accommodatietype	Aantal accommodaties in de DSA
Gymzaal	4.584
Fitness	2.762
Voetbal	2.286
Tennispark	1.968
Sporthal	1.582
Manege	942
Zwembad	807
Overig	784
Bridge	724
Sportzaal	747
Korfbal	585
Jeu de boules	437
Hockey	331
Squash	308
Golf	275
Handboogschieten	275
Handbal	271
Padel	270
Tafeltennis	239
Sportspecifieke hal (bijv. turnhal)	242
Biljart	224
Bowlen	204
Atletiek	195
Honk- en/of softbal	157
Roeien	103
Rugby	100
Klimwand	95
Klimhal	90
Motorsport	90
Skiën	86
Wielersport	71
Cricket	37
Schaatsbaan	21
Totaal	21.892

Bron: Database SportAanbod (DSA), 2023.

Bijlage 2 – Registratie eigendoms- en exploitatiegegevens in DSA

Tabel B2.1

Aandeel sportvoorzieningen waarvan eigendom- en/of exploitatiegegevens zijn geregistreerd in de DSA op peilmoment 2 september 2024, per sportvoorziening

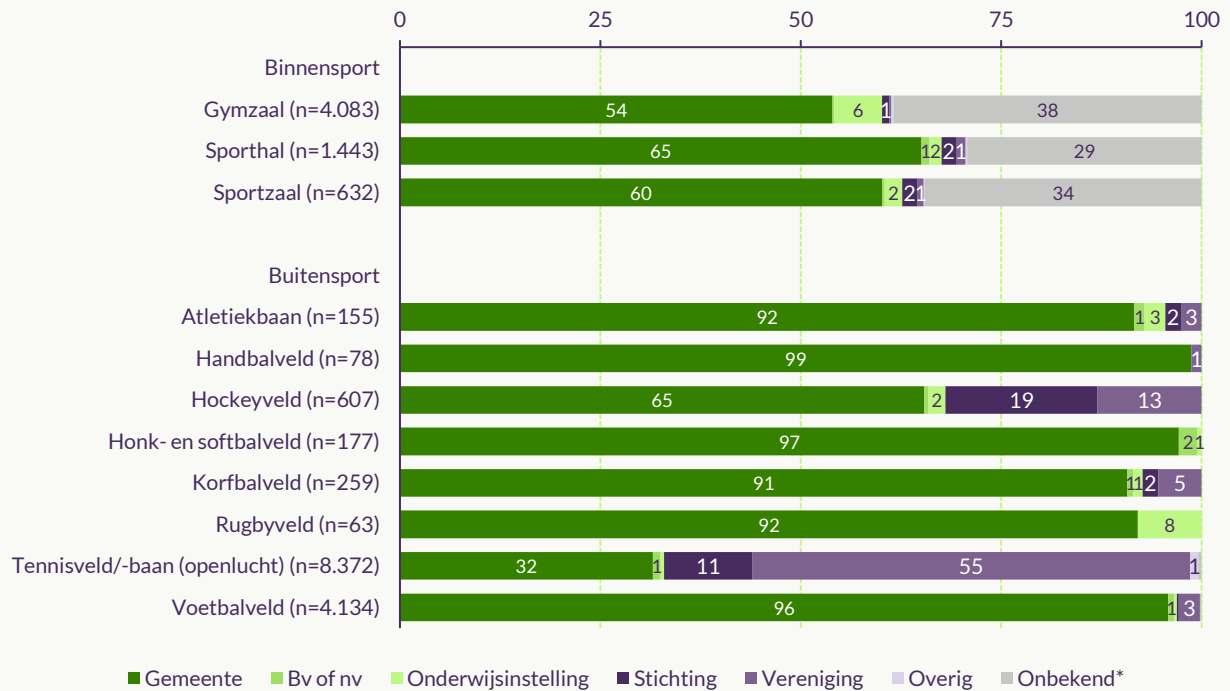
	Aantal in DSA (in absolute aantallen)	Dekking in DSA (in procenten van totaal)	
		Eigendom	Exploitant
Binnensport			
Gymzaal	4.553	90	36
Sporthal	1.584	91	40
Sportzaal	730	87	31
Buitensport			
Atletiekbaan	193	80	84
Handbalveld	358	22	21
Hockeyveld	1.071	57	43
Honk- en softbalveld	386	46	45
Korfbalveld	941	28	20
Rugbyveld	129	49	36
Tennisveld/-baan (openlucht)	11.747	71	18
Voetbalveld	8.635	48	33

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2 september 2024.

Figuur B2.1

Type eigenaar van sportvoorzieningen, uitgesplitst naar type organisatie

(in procenten)

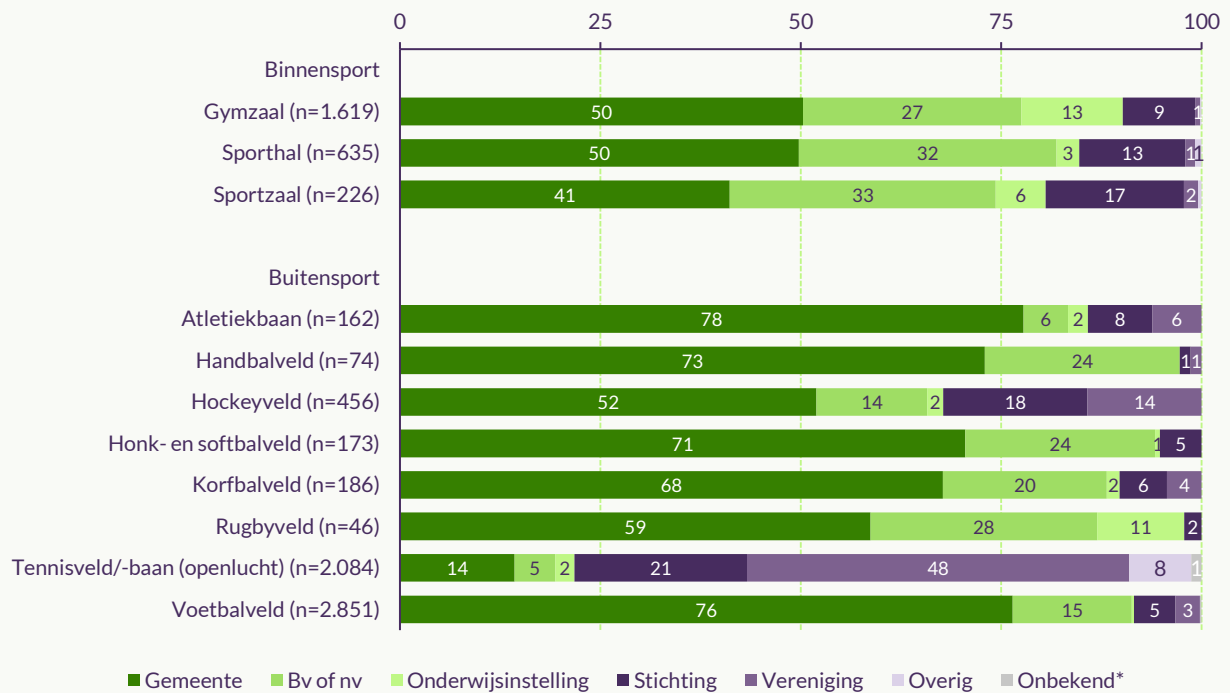
Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2 september 2024.

* Van enkele sportvoorzieningen weten we dat de eigenaar een niet-gemeentelijke partij is, maar welke rechtsvorm deze partij heeft weten we niet. Dit duiden we aan met het label 'onbekend'.

Figuur B2.2

Type exploitant van sportvoorzieningen, uitgesplitst naar type organisatie

(in procenten)

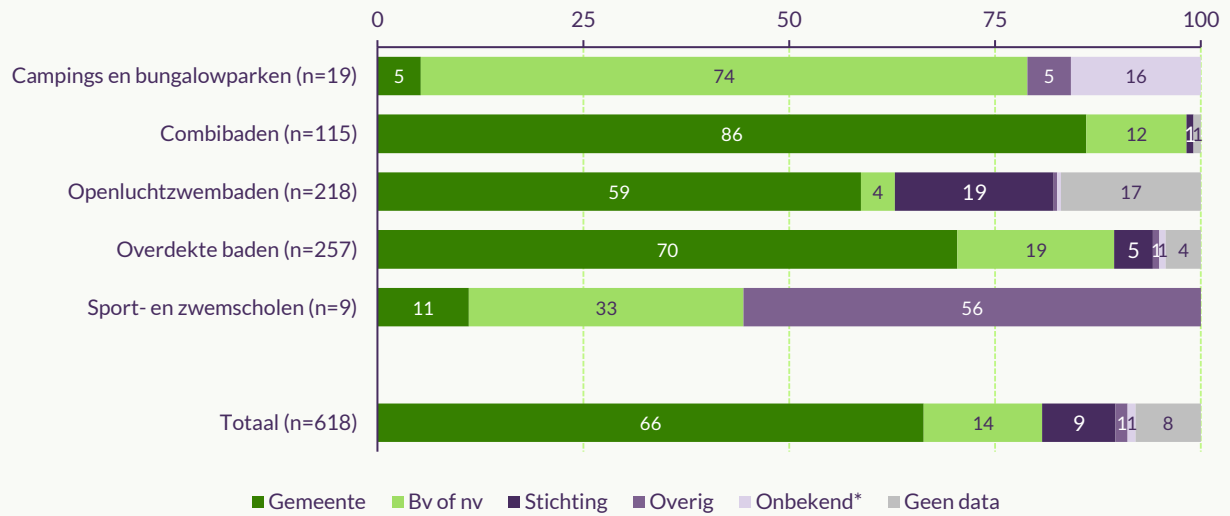

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2 september 2024.

* Van enkele sportvoorzieningen weten we dat de eigenaar een niet-gemeentelijke partij is, maar welke rechtsvorm deze partij heeft weten we niet. Dit duiden we aan met het label 'onbekend'.

Figuur B2.3

Type eigenaar (semi-)openbare zwembaden*, naar type zwembad en uitgesplitst naar type organisatie
(in procenten)

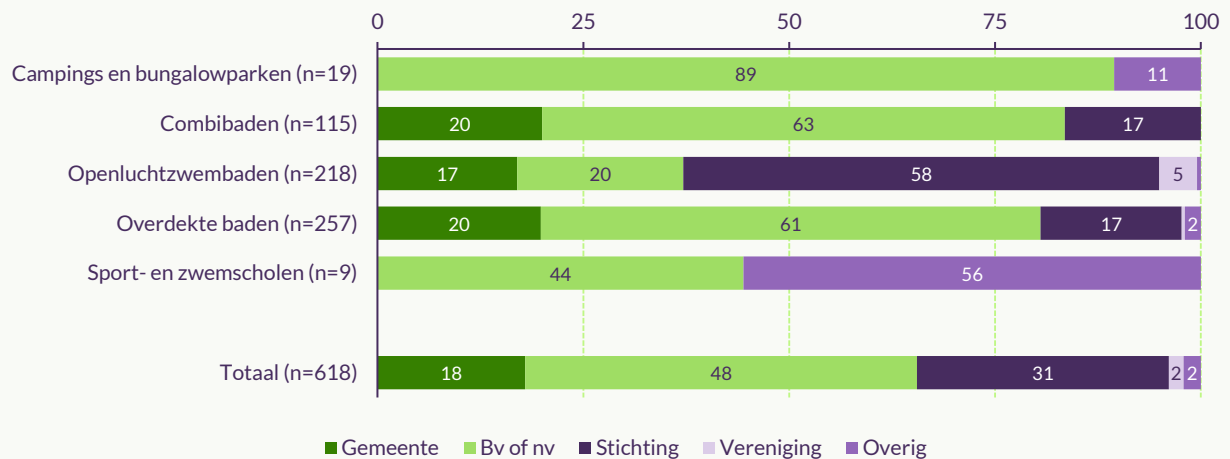

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2 september 2024.

* (Semi-)openbare zwembaden zijn zwembaden waar het publiek een deel van het jaar of het hele jaar tegen betaling kan zwemmen.

Figuur B2.4

Type exploitant (semi-)openbare zwembaden*, naar type zwembad en uitgesplitst naar type organisatie
(in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2 september 2024.

* (Semi-)openbare zwembaden zijn zwembaden waar het publiek een deel van het jaar of het hele jaar tegen betaling kan zwemmen.

Bijlage 3 – Leidraad focusgroep professionals toegankelijke sportaccommodaties

Voorafgaand aan het interview (5 minuten)

Voor we starten met dit groepsinterview, zal ik eerst even kort wat vertellen over wie ik ben en waarom we hier zitten. Daarna leg ik kort wat uit over het onderzoek, het groepsinterview zelf en het toestemmingsformulier. Hebt u vooraf alvast vragen?

- Voorstellen: mijn functie bij het MI toelichten en uitleggen wat het MI is en doet. De onderzoeksassistent die notuleert kort even introduceren;
- Waarom dit interview: ik doe met mijn collega's onderzoek naar de toegankelijkheid van sportaccommodaties. Veel mensen met een beperking ervaren namelijk nog altijd belemmeringen om te sporten. Niet-toegankelijke sportaccommodaties maken deel uit van het probleem. Eerder dit jaar namen we al een vragenlijst af onder beleidsmedewerkers en buurtsportcoaches over toegankelijkheid en inclusie. Met deze focusgroep willen we meer inzicht krijgen in de manier waarop gemeenten bezig zijn met toegankelijkheid en hoe ver ze daarin zijn;
- Wat doen we met dit interview: dit interview verwerken we in een onderzoeksrapport. Hierin noemen we uw naam niet; u blijft dus anoniem. Over de privacyrichtlijnen kunt u meer vinden op de website van het MI;
- Toestemming: toen ik de afspraak voor dit interview met u maakte, heb ik u een toestemmingsverklaring toegestuurd. Hebt u deze kunnen bekijken en kunnen ondertekenen? Hebt u nog vragen over de toestemmingsverklaring?
- Opnemen van het interview: is het goed als ik dit interview opneem, zodat we het later goed kunnen uitwerken?
- Nog vragen?

Algemene informatie (15 minuten)

Kunt u iets over uzelf en uw werkzaamheden rondom de toegankelijkheid van sportaccommodaties (voor mensen met een beperking) vertellen?

- Werkzaamheden;
- Relatie tot sporters met een beperking en sportaccommodaties;
- Bevoegdheden/mogelijkheden organisatie rondom toegankelijkheid (wat kan en mag iedereen, wat zijn randvoorwaarden, wettelijke kaders of contractafspraken waar je rekening mee moet houden als organisatie; budgetten? waar komen die vandaan?)

Toegankelijkheid van sportaccommodaties in jouw gemeente/werkveld: perceptie (15 minuten)

Wat kenmerkt voor jou een toegankelijke sportaccommodatie?

- Aan welke doelgroepen denk je hierbij?
- Hoe ziet een toegankelijke sportaccommodatie eruit volgens jou? Wat voor aanpassingen zijn daar gemaakt voor sporters en bezoekers met een beperking?

In hoeverre ervaar je momenteel dat sportaccommodaties in de gemeente waar jij werkzaam bent toegankelijk zijn voor mensen met een beperking?

- Waar merk je dat aan?
- In hoeverre monitort jouw gemeente dit?
- Werken jullie hierin samen met mensen met een beperking?
- Zo ja, op welke manier?

Toegankelijkheid van sportaccommodaties in jouw gemeente/werkveld: kansen en uitdagingen (30 minuten)

Wie ziet er in jouw gemeente op toe dat sportaccommodaties toegankelijk worden gemaakt/toegankelijk worden gerealiseerd wanneer het nieuwbouw is?

- Is daar speciaal iemand voor aangesteld?
- Of houdt de wethouder of de gemeenteraad dat bijvoorbeeld scherp in de gaten?

Welk beleid of welk kader is er in jouw gemeente om de toegankelijkheid van sportaccommodaties te waarborgen? (bijv. LIA, speciaal kader voor toegankelijk ontwerp van gemeentelijke gebouwen, benoemen van toegankelijkheid in omgevingsvisie/omgevingsprogramma/omgevingsplan, onderschrijven van VN-verdrag Handicap, noemen van VN-verdrag/toegankelijkheid in coalitieakkoord, etc.)

- Hoe concreet is dit beleid/kader?
- Hoe bindend is dit beleid/kader?

Welke belemmeringen ervaar jij/ervaart jouw organisatie momenteel om sportaccommodaties in de gemeente toegankelijk te maken? (bijv. budget, gebrek aan urgentie/staat niet op de politieke agenda, 'te weinig' inwoners met een beperking)

Wat moet er volgens jou gebeuren om meer sportaccommodaties toegankelijk te maken?

- Wat kan helpen om dit voor gemeenten gemakkelijker te maken?

Welke tips heb jij voor collega's/andere gemeenten die met het toegankelijk maken van sportaccommodaties aan de slag willen?

Afsluiting (5 minuten)

Dit waren de vragen die ik jullie wilde stellen. Is er nog iets waarnaar ik niet heb gevraagd, maar wat jullie nog wel zouden willen delen?

Afronden.

- Bedanken;
- Wil je de rapportage ontvangen wanneer deze af is?

Bijlage 4 – Zoektermen literatuurstudie

Tabel B4.1
Gebruikte zoektermen

Informatie	Zoektermen
Meetfactor	(regression OR predicted OR relation OR relationship* OR related OR associated OR association* OR correlat* OR determinant* OR risk factor* OR correlat* OR determinant* OR risk factor*)
Doelgroep	(adult* OR elder* OR "middle-aged" OR senior* OR men OR women OR adulthood OR aged OR "middle aged")
Beweeggedrag	("physical activity" OR "physical activ*" OR "physically active" OR exercise OR "active transport*" OR "healthy behav*" OR "active travel" OR walk* OR pedestrian* OR hike OR hiking OR running OR jogging OR cyclist* OR cycling* OR bike* OR biking OR bicycle* OR cyclist)
Omgeving	("neighborhood" OR "neighbourhood" OR "built environment" OR "physical environment" OR "public space" OR "walk-friendly" OR "cycle-friendly" OR "streetscape" OR "walkability" OR "green space" OR "public park*" OR "land-use mix" OR "sidewalk" OR "street connectivity" OR "pavement" OR "footpath" OR "bike trail*" OR "biking trail*" OR "bicycle trail*" OR "walking trail*" OR "pedestrian trail*" OR "bike path*" OR "bike lane*" OR "bicycle path*" OR "bicycle lane*" OR "cycling* path*" OR "cycling lane*" OR cycleway OR "social environment")

Daniëlle Ruikes
d.ruikes@mulierinstituut.nl

Björn Schadenberg
b.schadenberg@mulierinstituut.nl